שמש ומגן ה' חן וכבוד יתן

LIBRARY
Jewish Home for the Aged.

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

LIBRARY
Jewish Home for the Aged.

יונעגד־ראַמאַנש

Library of N. Saginur
Toronto

ספעציעלע „מאַרגן־פריהיט" אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

Copyright, 1920, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

72

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

יונעגד־דראמאנש

אינהאלט

טייבעלע 7
קינדער־שפיעל 59

טייבעלע

גֶעשריבען אין יאָהר 1884.

טייבעלע

עס איזט איינע אלטע נעשיכטע,
דאך בלייבט זי איממער ניי;
אונד ווען זי יוסט פאסיערטע,
דעם בריכט דאס הערץ ענטצווייי...
(היינריך היינע).

I

אין א קליין ליכטיג צימער, ביי א קליין אפען פענסטער, איז געזעסען טייבעלע, א יונג מיידעל פון א יאהר אכצעהן, מיט אין ארבייט אין די הענד. איהר שען ליכטיג פנים האט בעוויזען, אז זי איז צופריעדען; איהרע טונקעלע, גלענצענדיגע אויגען האבען געברענט ווי פייער, איהרע שווארצע געקרייזעלטע קורצאונטערגעשוירענע האר האבען פערשטעלט פון ביידע זייטען איהרע פערפלאמטע באקען, און אויף איהר קליין מיילכען האט געשפיעלט א צופריעדענער שמייכעל; מיט איהרע קלייגע וויסע הענטלעך האט זי אוועקגעלענט די ארבייט אן א זייט, האט א וואנדף געטהאן מיט דעם קאפ, פערשארט די האר, צונויפגעלענט ביידע הענד אויף דעם ארצען, און האט געוואנדרפען איהרע שענע שווארצע אויגען אויף דעם יונגען מאן, וואס איז געזעסען אקעגען איהר און האט נעלעזען א בריעף. דאס איז נעווען א הויכער שענער מאן פון א יאהר צוואנציג, מיט א וויים קיילעכיג נעזיכט, מיט בלויע אויגען

און בלאָנדע האָר. נעקלײדט איז ער געווען זעהר עלעגאַנט, אײַרא־פּאַאיש, ווי אונזערע אַלב־אַריסטאָקראַטישע גביר'ישע קינדער; א שוועָרע מאַסיווע גאָלדענע קייט מיט זעהר א טהייערען שטיין אײַנגעזעצט אין דעם רינג, וואָס ער האָט נעטראָגען, און דערצו זיין ריין ווײַס געזיכט מיט זײַנע אויסגעלעטע ווײַסע העמד האָבען גע־ווײזען, אז ער איז געוואָכסען בײַ רײַכע עלטערען און האָט נאָך ניט נעווּאוסט וואָס הײסט אַרבײַטען אין דער וועלט און פון וואַנען רײַכקײַט נעמט זיך. דאָס איז געווײַס א אידישער פינאַנץ־פּרינץ — איינער פון די, וואָס גלויבען ניט דעם, וואָס בעקלאָגט זיך אויף דער שלעכטער צײַט, און מײַנט, אז ע ר ד א ר ף אזוי לעבען, און דער אַנדערער — דער אַנדערער לאָז זיך לעבען, ווי ער פערשטעהט... נאָר מיר וועלען זיך נאָך בעקענען גאַנץ נאָהענט מיט אונזער העלד.

— מאַריץ! וואָס קלערט איהר צו ענטפערען דער מוטער אויף דעם בריעף? — האָט איהם דאָס מיידעל פלוצים א פרעג גע־טהאָן. מאַריץ איז רויט געוואָרען און האָט איהר ניט באַלד גע־קאָנט ענטפערען; ער איז אויפגעשטאַנען פון דעם בענקעל און איז זיך א פּאָר מאָל דורכגעגאַנגען הין און צוריק; דערנאָך האָט ער זיך געזעצט נעבען דעם מיידעל און האָט געזומען איהר האַנד אין זײַנע הענד און האָט לאַנג געקוקט איהר אין די אויגען. ער האָט געזאָגט צו איהר:

— וואָס פרעגט איהר מיך עפּים הײַנט, וואָס איך קלער איהר צו ענטפערען אויף איהר בריעף? דאָס זעלבע וואָס אויף אלע אַיהרע בריעף...

דאָס מיידעל האָט אַביסעל נאָכגעטראַכט און האָט שטיל ארויסגעצויגען איהר האַנד פון זײַנע הענד און האָט אראָפּגעלאָזט די אויגען. מאַריץ האָט זיך אײַנגעבויגען און האָט איהר גע־וואָלט א קוק טהון אין פּנים; זי האָט איהם מיט בײַדע הענד אַרומגעחאַפּט דעם האַלז און האָט איהם לאַנג געקושט אין קאָפּ און אין די אויגען.

— טהייערער, טהייערער מאריץ, דו ביזט מיין פרייַנד! טהייערער מאריץ! זיי מיר מוחל, איך בין א שלעכטע; בע־שטראָף מיך, איך בין דיך ניט ווערטה: איך קלער אויף דיר שלעכטס... אז דו געהסט אוועק און איך זעה דיך ניט, ווערסט דו ביי מיר אָן דעם גאַנצען גלאַנץ; דו ווייזט מיר אויס קליין, אָרעם, נידעריג, פאַלש, נאָך ערגער פון פאַלש — שוואַך, שוואַך!! מא־ריץ! איך האָב פיינט א שוואַכען מענשען אָהן א כאַראַקטער, — ערגער, הונדערט מאָל ערגער פון א פאַלשען, פון א מערדער; ערער מערדער איז א שלעכטער מענש, נאָר א מענש; אָבער דער „בעזכאראקטערנע" איז גאָר קיין מענש ניט ביי מיר — א פליעג, א וואָרעם...

ביי די ווערטער האָט טייבעלע ארויסגעלאָזט מאריצען פון איהרע אָרעמס און איז וויעדער געבליבען זיצען שטיל און האָט נאָר געקוקט אויף איהם. מאריץ איז געווען פערוואונדערט אי־בער איהר היינטיגער אויפיהרונג; ער האָט געזעהן, אז זי איז היינט צערודערט: אָט ווערד זי לעבעריג און מונטער, און אָט ווערד זי פערטראַכט און עפּים אזוי אומעטיג, אז דאָס האַרץ קאָן צעריסען ווערען קוקענדיג אויף איהר בלאַס געזיכט; עס איז עפּים ניט כרהך הטבע.

— טייבעלע! מיין טהייערע! דו ביזט היינט ניט מיט אַלעמען. זאָג דעם אמת, וואָס איז מיט דיר? וואָס קלערסט דו איצט? וואָס זענען דיינע שענע אויגען אזוי פערטראַכט? וואָס בעריִיט דער וואַלקען, וואָס ווערד פלוצים איבערגעצויגען אויף דיין שען געזיכט? איך קען דיך ניט פון נעכטען, דאכט זיך, — זאָג, וואָס איז מיט דיר? דו צווייפעלסט אין מיר? אין דיין מאריצען? דו ווייסט, ווי אזוי איך האָב דיך ליעב, איך דארף דאָס דיר ניט דערצעהלען...

— איהר דארפט דאָס מיר ניט דערצעהלען — האָט טייבעלע איבערגעזאָגט זיינע ווערטער פערטראַכט ווי פריהער.

— וואָס זשע דען? וואָס זשע דען זאָל איך קלערען? מיר וועלען דאָך באלד — דו ווייסט? — מיר וועלען דאָך באלד גליק־ליך זיין: מיין מוטער וועט נאָר פון קארלסבאד קומען, זאָג איך איהר באלד מיינע פּלאַנען; זי וועט זיך דאָס דערפרייען; זי וועט דיך ארומנעמען ווי א קינד...

— אך, מאַריץ, מאַריץ! איהר זענט יאָ א קינד. און דערצו נאָך א פערצערטעלט קינד! איהר רעדט זיך אליין אין גאָט ווייסט וואָס פאר נארישקייטען, און ווילט נישט קוקען אויף דער אנדערער זייט פון דער מטבע... איהר האָט דאָך ערשט אליין געליעבט איהר בריוף! איהר פערשטעהט דען ניט, צוליעב וואָס זי דולט אייך א קאָפּ מיט דער פאַמיליע נאָטקין און מיט די זעלטענע מעלות פון דער מאַמזעל נאָטקין, וועלכע האָט זיך, נאָך די ווערטער פון אייער מוטער, כמעט פערליעבט אין אייער פאָרטרעט?...

— נו, ווער הערט זי! — האָט מאַריץ געענטפערט, ארומ־געהענדיג איבער דעם ציטער. — איך לעב ניט מיט דער מאַמע'ס שכל, איך בין ניט דער „מאַמע'ס קינד"... זי וועט ניט וועלען? וואָס הייסט? פאר וואָס זאָל זי ניט וועלען? ווייל מיין כלה האָט קיין געלד ניט? נארישקייט! איך האָב אליין געלד און הארף נאָר ניט קיין געלד! יחוס? וואָס טויג מיר יחוס? זי וועט מורא האָבען פאר אידישע מיילער: מע וועט זאָגען, אז מאַ־ריץ, נאָלדע זילבערמאנ'ס בן־יחיד, האָט חתונה געהאַט פאר אייז אָרעם מיידעל, וואָס קיינער ווייס זי ניט? ווער הערט זיי? וואָס בין איך — א קינד? איך בין א מאנספּערזאָן! איך קאָן בעשטעהן פאר זיך! איך בין פריי: קיינער סמעיעט ניט מיר צו שטעהרען מיין גליק, אפילו מיין מוטער! איך נעה באלד אחיים און שרייב איהר א בריוף... און שיק איהר היינט א דע־פעש... איך נעה שוין, די רגע...

וואָס ווייטער מאַריץ האָט נערעדט, איז ער אלץ מעהר פער־פלאַמט געוואָרען. מע האָט נעזעהן, אז ער רעדט דאָס ערנסט, מיט

געפיהל, מיט דעם גאנצען האַרצען, מיט דעם רעכטען אמת... טייבעלע אַבער איז לאַנגזאַם צוגענאַנגען צו איהם און האַט איהם אַנגעריהרט ביי דער האַנד.

— מאַריץ, נענוג! אייליט דאָך ניט אזוי: מע דאַרף ניט מעלעגראַפירען קיין קאַרלסבאַד; אייער מוטער דאַרף ניך קומען אהיים; מיר וועלען נאָך האַבען צייט איהר צו זאָגען...

מאַריץ איז א ביסעל געשטיליט געוואָרען און האַט געזאָגט:

— נו, וועל איך איהר חאַטש א בריעף שרייבען, אז איך בין אזוי גליקליך...

— מאַריץ! מע דאַרף דאָס אויך ניט! זי וועט ניט פערשטעהן אייער גליק; זי קאָן דאָס ניט פערשטעהן... אַבער אז זי וועט קומען און איהר וועט מיט איהר פערזענליך רעדען, וועט דאָס אנדערש זיין... איצט געהט אהיים: עס איז שוין זייגער צוויי. קומט ניט היינט, קומט מאָרגען פריה; איך בין היינט פערנומען א גאנצען טאָג — אדיע!

מאַריץ האַט אויף זיך ארויפגעוואָרפען דעם אויבערראָק, ער האַט אָפגעזוכט דעם הוט מיט דעם שטעקען און האַט זיך געקלערט אוועקצוגעהן; ער איז צוגענאַנגען צו טייבעלען און האַט איהר געגעבען די האַנד.

— דו גלויבסט מיר? טהייערע!...

— מאַריץ! — האַט זי איהם געענטפערט, און איהרע אויגען האַבען זיך וויערער אָנגעצונדען. — מאַריץ! איך גלויב דיר! טהייערער, טהייערער מאַריץ! זיי מיר מוחל מיינע נאַרישע געדאַנקען... איך גלויב דיר, מאַריץ, דו ביזט מיין לעבען...

מאַריץ איז שוין געשטאַנען ביי דער טהיר; טייבעלע האַט איהם צוריק צוגערופען און האַט איהם געזאָגט:

— מאַריץ! איך בין אינגאַנצען דיינע... דו ביזט ביי מיר אלץ... אָהן דיר בין איך גאָרנישט, מאַריץ! אז דו געהסט נאָר אַרוים פון דער טהיר, ווייזט זיך מיר אויס, אז איך וועל דיך שוין מעהר ניט זעהען... וואָס וועל איך טהון? — זיי מיר מוחל,

טהייערער פריינד מיינער! דיין טייבעלע איז א נאריש קינד, א קאפריזנע מיידעל, חא־חא־חא!

מאריץ איז אוועקגענאנגען פערטיעפט אין געדאנקען: ער האָט נאָר ניט געקאָנט פערשטעהן איהרע וועדטער, איהר געלעכטער... ער וואָלט זיך אָבער נאָך מעהר פערוואונדערט, וועז ער זאָל זיך נעווען אומקעהרען צוריק: ער וואָלט געטראָפען שייבעלען אין בעט, בענאָסען מיט הייסע ביטערע טרערען...

II

מאריץ זילבערמאן האָט אמאָל, מיט א יאָהר צעהן פריהער, געהייסען „מאיר", אוז זיין מוטער, גאָלדע רב מאיר'ס, רופט איהם נאָך היינט אויך „מאיר'ל". נאָר זינט די ציוויליזאציע האָט אָנגעהויבען אריינקוקען צו אונזערע בריידער אויך, האָבען מיר זיך דערשראָקען פאָר איהר, אוז האָבען זיך באָלד געהאָפט צו די קליידער מיט די נעמען: די אטלעסענע זשופעצע מיט דעם קיילעכיגען שטריימל איז פערביטען געוואָרען אויף א קורצען פראָק מיט א צילינדערהוט, אוז דער נעכטיגער מאיר בערעל'ס, זרח נפתלי'ס אוז קלמן רב וועלוועל'ס זענען פלוצים געוואָרען מאריץ באָריסאָוויטש, זאהאר פאנטעלעמאנאוויטש אוז קלימענטי וולאדימיראָוויטש... מאיר'ל, וועלכען מיר מוזען אָנרופען וויי ע ר וויי — „מאריץ", איז געוואכסען א יתום ביי זיין רייכער מוטער, גאָלדע זילבערמאן, אָדער גאָלדע רב מאיר'ס, — איהר פאטער רב מאיר איז געווען זעהר איין „אדם חשוב"; אין די יונגע יאָהרען איז ער געווען א פשוט'ער ארענדאר, נאָר דער פריץ האָט איהם זעהר ליעב געהאט, אוז האָט איהם געמאכט פאָר דעם ערשטען פאקטאָר אין הויף. רב מאיר האָט בעקומען עטליכע קערבלעך, אוז אז דער

פריץ איז „מת" געוואָרען און האָט קיין קינדער ניט איבערגעלאָזט, איז ער געוואָרען ביי דער פּריצה א „בן־בית", און האָט מיט איהר אזוי לאַנג געהאַנדעלט, ביז רב מאיר איז געוואָרען דער פּריץ, און די פּריצה האָט געמוסן ביי איהם פּענסיע. רב מאיר איז געוואָרען גרויס, האָט בעקומען א נאָמען, האָט אָנגעהויבען פּאָהרען צום רבין... אויף דער עלטער איז רב מאיר אַרויסגעפּאָהרען קיין נ., האָט אָנגעהויבען פּראָווען שלש־סעודות'ען, און „חברה" האָבען איהם געמאכט דעם נאָמען אזוי גרויס, ביז ער האָט זיך משדך געווען מיט דעם רבינ'ס א שוועסטער און האָט געקויפט פּאַר הונ־דערט טויזענד רובל איין איידעם א צאצקע פּאַר זיין בת־יחידה, גאָלדעניו, און איז בערוהט געשטאָרבען. דער איידעם, די צאצקע, רב מאָטעלע, איז טאקי געווען א גילדערנער יונגערמאַן, א תכשיט, און האָט ניט געוואוסט קיין צורת מטבע. ער איז אָבער געווען א קראַנקער, האָט ער זיך אָפּגעמוטשעט עטליכע יאָהר און איז נע־שטאָרבען און איבערגעלאָזט גאָלדען א יונגע אַלמנה פון דריי און צוואַנציג יאָהר, מיט א קליין קינד פון צוויי יאָהר. גאָלדע האָט שוין דאָס צווייטע מאָל ניט געוואָלט חתונה האָבען (דאָס איז ביי אונז אפילו זעלטען), כדי איהר מאיר'ע זאָל ניט דערפּען אָנקומען צו א שטיפּפאָטער. זי האָט איהר גאָנץ לעבען אַוועקגעשענקט מאירל'ען, וועלכער איז אויפגעצויגען געוואָרען אויף זייד מיט אַלערליי פערגעניגענס. ביז צעהן יאָהר האָט מען איהם געהאַלטען מלמדים, און מאיר'ע האָט זעהר גוט געלערנט. גאָלדע האָט אָבער געוואָלט, ער זאָל קענען אַלץ אויף דער וועלט. קיין געלד האָט זי ניט געקארנט. זי האָט געזעהן, ווי אַנדערע גבירים לאָזען לערנען זייערע קינדער, האָט זי איהם אויך צוגענומען א פראַנ־צויז אין שטוב אריין, מיט א לעהרער אויף רוסיש און דייטש; מע האָט איהם געלעהרנט פּיאַנא שפּיעלען, טאַנצען, רייטען אויף א פערד און „עטיקעטע" (דרך־ארץ) — ווי אזוי צו נעהן, צו רע־דען און זיך צו בענעמען צווישען מענשען. גאָלדע האָט אָבער געוואָלט, ער זאָל דערצו זיין אין עהרליכער איד אויך. צו דער

„בר־מצוה" האָט מאיר'ע׳ל געזאָגט פּאַר איין עולם זעהר א פּיינע דרשה, וועלכע האָט געקאָסט גענוג געלד און אויף וועלכער ער האָט נעבאָך גענוג גענאָרעוועט, חאָטש ער האָט זי אַליין ווינציג־וואָס פּערשטאַנען, און אז ער איז געקומען סאַמע צום רעכטען שפּיץ, וואו מע דאַרף אויסבויגען דעם גראָבען פּינגער, האָט איהם ליפּא־קנאָבע׳ל (אזוי האָט נעהייסען דער גמרא־מלמד) שיער איינגע־שלונגען, און רב נעצע׳ל דער דיין איז נעזעסען אויף אַזא שטיי־נער, ווי קופּערניק אין דער מינוט, וועלן ער איז נעפּאַלען אויף דער המצאה, אז די ערד דרעהט זיך. און גאָלדע? גאָלדע האָט נעווויינט מיט זיסע גליקליכע טרערען און האָט נאָכדעם דריי טאָג כּסדר אַלע רגע געשיקט נאָך ליפּשע די גראָבע, זי זאָל אָפּשפּרע־כען מאיר'ל'ען א גוט אויג... אזוי איז ער געוואָכסען דאָס, וואָס ביי אונז האַלט מען פּאַר איין אידעא׳ל — „א ביסע׳ל אהין, א ביסע׳ל אהער", פון יעדער זאך דאָס אויבערשטע, נאָר אין אמת אַריין — אָהן תורה, אָהן חכמה, אָהן וויסענשאפּט, ניט אויסגעווויסטשעט, ניט אויסגעבילדעט דעם שכל... אַלץ איז בערעכענט צו גלאַנצען פון אויבען, כדי מע זאָל קאָנען טהון א שענעם שידוך. דער שדכן שרייבט אויף דעם חתן, אז ער איז א „מושלם", א „גאנצער מענש", „צו נאָט און צו לייט", מע ניט איהם א סך נדן מיט א כלה, און אזוי נעהט פּאַרביי זיין יונענד, און אז ער וועט עלטער און נעהט־ארוים אויף דער וועלט, זעהט מען ערשט דעמאָלט ארוים, ווי די ערציהונג האָט אויף איהם געווירקט... מאיר'ע׳ל האָט נעהאַט אזא ערציהונג ביז זיעבעצעהן יאָהר, ביז די גלעזענהייט האָט איהם צוזאַמענגעבראַכט מיט פּעלדמאַנען, מיט וועלכען מיר וועלען אונ־זער לעזער באַלד בעקאַנט מאַכען.

III

מיכאיל פעלדמאן איז געווען איינער פון די, וואָס האָבען זיך געשלאָגען פאר דער „השכלה" און זענען מיט גוואלד געווארפן „משכילים". זיי זענען געווען א גאנצע קאמפאניע יונגע לייט, וואָס זענען געזעסען אויף קעסט און האָבען געשטודיערט אין קלויז, אלע אויף איין פאקולטעט: נעריסען די גמרא, נעבאקען קארטאָפלעס, ג'ענב'עט ליכט פון די יאָהרצייטען, געשמיסען דעם שמש און געטהאָן נאָך אזעלכע וויכטיגע זאכען... דאָס איז געווען אין דער צייט, וואָס אידען האָבען נאָך פון קיין גימנאזיעס ניט געהערט — ווער שמועסט אין די קלויינע שטעדטלעך, וואו מע האָט מאָפּ'ס מיט שולמאנ'ס ביכלעך געברענט, און ווער עס האָט בננבה געלייענט דעם „המגיד", „המליץ", „קול מבשר", דער האָט געהייסען „אפיקורס"... פעלדמאן האָט ערגיץ געקראָנען דעם „תעודה" מיט דעם „זרובבל" און האָט זיי געלייענט פאר די חברים, ביז רב פויביש דער לאנגער, וואָס פלענט אויך לערנען אין קלויז, האָט זיי ג'מסר'ט צו דעם גביר פון דער שטאָדט, רב נחמן פליאסק, און עס איז געווארען א ווילדער כעס אין שטאָדט. רב נחמן איז געווען זעהר א פרומער איד; ער האָט געלעבט פון פראָצענט און פלענט עסען אָרעמע לייט מיט די ביינער, און אפּשרייבען איין אָרעמאן די בעבעכעס פאר צעהן רובל פראָצענט איז ביי איהם קיין נאָווינע ניט געווען, נאָר קיין עולות האָט ער ניט געקאָנט ליידען — ער האָט די אלע ביכלעך געהייסען פערברענען, און דעם „אפס דמים" האָט ער פריהער אליין צעריסען אויף פּיץ־פּיצלעך און דערנאָך ערשט פערברענט. די יונגע לייט האָט ער צעטריבען פון דער קלויז: אייניגע פון זיי האָט מען אָפּגעשיקט צום רבין אויף תיקון, און פעלדמאנען, דעם רעכטען סם, האָט מען גענויט, ער זאל גט'ען דאָס ווייב און פאָהרען „וואו

דער שווארצער פעפער וואכסט"... פעלדמאן איז אוועקגעפאהרען קיין זשיטאמיר אין דער ראבינער־שולע; ער האט דארט געענדיגט און איז אוועק קיין פעטערבורג אין דער אוניווערזיטעט. נאר די לעבענסמיטעל מיט דעם פעטערבורגער קלימאט האבען איהם ניט ערלויבט צו לערנען וויטער, איז ער געקומען קיין נ., וואו עם קומט־פאר אונזער געשיכטע. ער האט דא געהאט אייניגע פריינד, גאנץ רייכע לייט, נאר ער האט אבער ביי זיי ניט געוואלט זיין, און האט געלעבט פון שטונדען. זיין געזונד, ווען כעם איז אפגעשוואכט געווארען אין זשיטאמיר פאר די אכט יאהר, וואס ער האט דארט געליטען הונגער און קעלט, האט זיך אין נ. אנגעהויבען צו פערבעסערען, נאר קיין פעטערבורג האבען איהם די דאקטוירים נאך ניט געהייסען פאהרען, ביז ער וועט ניט אינגאנצען געזונד ווערען, און אזוי זענען אוועקגעגאנגען דריי יאהר. אין דער צייט האט ער געהאט א שטונדע ביי דעם גראף וו., וועלכער פלעגט לייהען געלד ביי גאלדע זילבערמאן. איינמאל האט דער גראף זעהר אפגעלויבט זיין אידישען לעהרער פאר גאלדען. גאלדע האט געוואלט, אז איהר מאיר'ל זאל ביי איהם אויך לערנען, האט זי געשיקט נאך איהם די קארעטע, נאר פעלדמאן האט געענטפערט, אז ער קאן קומען צו־פוס. און אז ער איז געקומען, האט ער מאיר'לען נישט געטראפען. גאלדע האט איהם געבעטען זיצען.

— וויפיעל וועט איהר נעמען ביי מיר פאר מיין זוהן? — האט איהם גאלדע געפרעגט.

— איך וויל פריהער זעהן אייער זוהן און איהם קענען.

— וואס הייסט? איהר קענט ניט מיין מאיר'לען?...

ביי די וועלטער איז מאיר'ל ארויסגעקומען, האט א קוש געטהאן דער מוטער די האנד, אויף פעלדמאנען האט ער א וואלף געטהאן איין אויג און קוים א שאקל געטהאן מיט דעם קאפ. פעלדמאן איז געזעסען, ווי אויף הייסע קויהלען.

— מאיר'ע! איך וויל דיר דינגען אט דעם נייעם לעהרער, ער לעהרענט מיט אונזער גראַפ'ס קינדער.

מאיר'ע האָט אפילו קיין קוק ניט געטהאָן אויף איהם און האָט נאָר א פרעג געטהאָן די מוטער, צי זי האָט זיך שוין מיט איהם בעדונגען. פעלדמאן האָט זיך אויפגעהאפט פון דעם שטוהל און איז צוגענאנגען צו גאָלדען און האָט געזאָגט:

— איך האָב אייך פריהער געזאָגט, אז איך רעד ניט פון קיין געלד, ביז איך וועל זיך נישט בעקענען מיט דעם תלמיד פערזענליך. אייער זוהן דאַרף נאָך ניט קיין לעהרער: ער איז נאָך צו יונג און דאַרף זיך נאָך אביסעל צו־לערנען, ווי אזוי זיך צו בענעהמען מיט מענשען. — מיט די וועלטער איז ער אוועק פון זיל־בערמאנ'ס הויז. גאָלדע האָט זיך געפונען שרעקליך בעלעדיגט און האָט איהם בעשיט מיט קללות, און מאיר'ע איז אריינגע־נאנגען צו זיך אין קאבינעט און האָט אנגעהויבען בעקלערען פעלד־מאנ'ס וועלטער: ער האָט צום ערשטען מאל אויף זיין לעבען געהערט אזא מיינונג אויף זיך פון א פרעמדען מענשען. דאָם ער־שטע מאל אויף זיין לעבען האָט ער זיך געפרעגט, וואָס איז ער אליין פאר א מענש און ווער איז דער גראַבער לעהרער? צוויי מאל האָט ער זיך מיט איהם בענעגענט אין גאַרטען, און האָט קיין אויג ניט אראָפגעלאָזט פון פעלדמאנען, וועלכער האָט אויף איהם אפילו קיין קוק ניט געטהאָן. דאָם האָט איהם נאָך ערגער געקרענקט, און ער האָט זיך ענטשלאָסען איין מאל פאר אלע מאל בעקאנטשאפט צו שליסען מיט איהם און אין עטליכע טעג ארום איז ער צוגעפאָהרען אין זעהר א שענער קארעטע מיט גרויס קוראַזש צו א קליין אָרעם שטיבעל, און האָט געטראָפען פעלד־מאנען ביי'ם טיש פערוואָרפען מיט ביכער און מיט פאפיערען, אז מע האָט קוים ארויסגעזעהען זיין הויכען שטערן, די גרויע אויגען מיט זיין אויסגעטריקענט אויסגעדארט געזיכט. אז פעלדמאן האָט דערזעהן דעם גאסט, האָט זיך בעוויזען אויף זיינע ליפען אזא זיסער ליעבליכער שמייכעל, אז מאיר'ע האָט זיך פערוואונדערט. ער

האָט זיך אָפגערעקאָמאַנדירט. פעלדמאַן איז ארויסגענאַנגען פון דעם טיש און האָט איהם מיט דעם זעלבען פרייַנדליכען שמייכעל געזאָגט:

— אַך, זעהר אַנגענעהם! איך נערענק אייער נאָמען, עס תרייעט מיך זעהר, וואָס איך האָב די עהרע אייך צו זעהען ביי זיך אין מיין נאָרע; זיצט, איך בעט אייך, זיצט ביי אונז... טייבעלע, קום נאָר אַהער!...

ביי דער זייט האָט זיך אויפגעפענט א קליין וויים טהירעל, און אויף דער שוועל האָט זיך בעוויזען א קליין מיידעל פון א יאָהר פופצעהן און האָט א קוק געטהאָן אויף פעלדמאַנען, דערנאָך אויף דעם נאַסט, און איז צוגענאַנגען צום טיש.

— עם וועט באַלד זיין מיי? — האָט זי פעלדמאַן א פרעג געטהאָן.

— די רגע! — האָט טייבעלע א וואַרף געטהאָן מיט איהרע שענע האָר און איז אוועקגעלאָפען צוריק אין דעם אנדערען צימער. פעלדמאַן האָט זיך נעזעצט נעבען דעם נאַסט און האָט איהם געפרעגט: מיט וואָס קאָן ער איהם דיענען? מאיר'ל האָט איהם דערצעהלט אלץ, וואָס ביי איהם אויפ'ן הארצען האָט זיך אָנגעקליבען, זינט ער האָט איהם געזעהען ביי זיך. מאיר'ל האָט זיך געפיהלט היימיש מיט פעלדמאַנען, און האָט איהם דערצעהלט, וואָס פאר א שנאה ער האָט אויף איהם געטראָגען ביי זיך אין הארצען ביז היינטיגען טאָג. פעלדמאַן האָט זיך צעלאַכט און האָט איהם געזאָגט:

— איהר זענט נאָך גאָר ווילד, מיין ליעבער נאַסט. איך וואָלט געהרען געזעהען די חיות, מיט וועלכע איהר זענט ערצויגען געוואָרען!...

טייבעלע האָט דערווייל ארייַנגעטראָגען גלעזער מיט דעם סאַמאָווער און האָט פערקאַכט טיי. פעלדמאַן האָט אויסגעפרעגט ביי מאיר'לען, ווי אזוי ער לעבט, וואָס ער לערענט, ווער עם זענען

זיינע לעהרער, און צי איז ער צופריעדען. מאיר'ל האָט איהם איבערגענעבען וואָס ער האָט געוואוסט, און פעלדמאן האָט איהם אויסגעהערט מיט דעם זעלבען ליעבליכען שמייכעלע, ערטערווייז האָט ער איהם איבערגעשלאָגען מיט זיינע פראנען, און טייבעלע האָט דערווייל אָנגענאָסען טיי. זי האָט זיך געזעצט אקעגען דעם נאָסט און האָט זיך אויף איהם לאנג פערטראכט. פעלדמאן האָט איהם אויסגעהערט ביז'ן סוף, און נאָך דער טיי האָט ער איהם אזוי געזאָגט:

— אויב איהר ווילט מיט מיר בעקאנט זיין, בעט איך אייך מיר מוחל זיין, וואָס איך רעד מיט אייך אויפריכטיג; איהר זענט געוואָהנט געווארען, אז אייערע לעהרערס, וואָס האָבען גע־לעבט פון אייך, זאָלען אייך חנפ'ענען. זיי האָבען אייך געזאָגט, אז איהר ווייסט שוין און קענט שוין אלץ, חאָטש אין אמת'ן זענט איהר נאָך א קינד. אייער מוטער ווילֿ, איהר זאָלט זיין א אידישער „מושלם", דאָס הייסט, א אידישער ענציקלאָפעדיסט, מיט פיעל רוסישע, דייטשע, פראנצויזישע ווערטער, נאָר אָהן ווייסענשאפט. געליעבט האָט איהר נאָך נאָר ניט. אויסגעוואכ־סען זענט איהר אויף גרויס ראָסקאָש, און אויף אייערע ערציהער האָט איהר געקוקט ווי אויף ניאנקעס, משרתים. די אלע מענשען, מיט וועלכע איהר זענט אויפגעוואכסען, נעמען־אראָפ פאר אייך דאָס היטעל, און יעדער ווייזט אויף אייך מיט די פינגער: „אָט געהט דער יונגער מיליאָנער!" איהר זענט אויפגעוואכסען, ווי א געבלאָזענער פרינץ, נאָך דעם פאלשען אריסטאקראטישען סיס־טעם, און איהר האָט געמיינט, אז די אלע מענשען, וואָס איהר זעהט, דרעהען זיך ארום אויף דער וועלט נאָר צוליעב אייך...

מאריצען איז פעלדמאנ'ס רעדע אפילו ניט געפעלען, נאָר ער האָט זיך ניט ווילֿענדיג צוגעהערט צו זיינע ווערטער, וועלכע הא־בען זיך ווי געאָסען און זענען געווען אין אזא טאָן, אז ער האָט זיך ניט געקאָנט בעלעריגען פון זיי. פעלדמאן האָט פיינט ge־האָט אין זיין רעדען אריינצומישען הויכע ווערטער. זיין לשון איז

געווען איינפאך, נאר נענאנגען גלייך אין הארצען, מיט א זעלטע־נער הארמאניע; אז פעלדמאן האט נאר אננעהויבען צו רעדען, האט זיך נעגלוסט הערען און הערען אהן א שיעור... אז מאריץ איז ארויסגענאנגען פון פעלדמאנען, האט ער געפיהלט אין הער־צען עפעס א נייע אומבעקאנטע ליכטיגקייט און וואַרעמקייט, און ער איז געקומען אהיים אזוי פרייליך, לעבעדיג, אז גאלדע האט איהם ארומגעהאפט קושען, און זיין לאקיי האט אויף איהם פערוואונ־דערט געקוקט, וואס ער נעהט ארום ביי זיך אין קאבינעט און זינגט... אויף מארגען איז ער וויעדער אוועקגענאנגען צו פעלד־מאנען, און פון דעמאלט אן האט מען שוין געזעהען מאריצען אלע טאג געהן פון דארט מיט א בוך; אפטמאל האט מען איהם צו־זאמען מיט פעלדמאנען געזעהען שפאציערען אין גארטען. גאלדע איז ניט צופריעדען געווען פון דעם, וואס ער האט זיך אזוי פלייסיג געגומען „צו די ביכלעך", ביי וועלכע ער פלעגט אויסזיצען נאנצע נעכט, און פון דעם, וואס ער פלעגט נאנצע טעג פערברענגען מיט דעם ארעמען לעהרער... איינמאל איז ער געפאלען גאלדען אויף דעם האלז:

— מאמוניו! איך וויל ברענגען פעלדמאנען! אט וועסט דו אליין זעהען, וואס דאס איז פאר א מענש...

עס פערשטעהט זיך, אז גאלדע האט אויף איהם גארניט ארויסגעזעהען „קיין פייגעלעך", ווי זי האט נאכדעם געזאגט. דאס האט אבער מאריצען ניט געשטעהרט, ער זאל זיין ביי פעלד־מאנען טאג ווי נאכט. פעלדמאן האט איהם ליעב געקריגען פאר זיין פעהיגקייט און פאר זיין וויכטיגען גוטען כאראקטער, און האט איהם אזוי צוגעבונדען צו זיך, אז מאריץ האט איהם אלסדינג פערטרויעט, און האט קיין זאך ניט געטהאן און ניט געקלעהרט, ביז ער האט פריהער איהם ניט דערצעהלט. איינמאל איז פעלד־מאן שלאף געווארען; מאריץ האט געשיקט זאגען דער מוטער, אז מע זאל אויף איהם ניט ווארטען, ער וועט נעכטיגען ביי דעם לעהרער, און האט זיך געזעצט ביי דעם בעט, וואו מיכאיל איז

געלעגען, און האָט איהם מיט גרויס נעטרייושאפט צוגעלעגט קאל־טע קאָמפרעסען צום קאָפּ.

טייבעלע איז אויך געזעסען און האָט זיך געביטען מיט מא־ריצען. גאָלדע האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטען און איז גע־קומען זייגער צוועלף ביינאכט זעהען, וואָס טהוט דאָ מאיר'ל אזוי שפעט. זי האָט געטראָפען מאריצען מיט טייבעלען זיצען ביי'ם בעטעל, אין וועלכען פעלדמאן איז געלעגען אין גרויס היץ. זי איז אריינגעקומען מיט א ליארעם, ווי זי איז געוואָהנט גע־ווארען. זיי ביידע האָבען איהר געוויזען מיט דעם פינגער, אז זי זאָל הויך ניט רעדען. זי איז צוגעגאנגען צום בעט און האָט זיך אייגנעבוינען צום קראנקען. דאָס הארץ האָט זיך איהר א ווארף געטהאָן פאר רחמנות: ער איז געווען בלאס, געלבליך, מיט דארע געלע הענד, ווי ביי א טוידטען, נאר אויף זייגע ליפען האָט געשפיעלט א שוואך שמייכעל. גאָלדע האָט בעטראכט דאָס קליינע שטיבעל מיט דעם ארעמען מעבעל, וועלכעם איז אפילו גאנץ ריין געווען; זי האָט א קוק געטהאָן, ווי די קינדער (מאריץ מיט טייבעלען) זיצען אזוי ערנסט נעבען דעם חולה, איז זי צו־גענאנגען צו טייבעלען, האָט זי ארומגענומען און האָט איהר א קוש געטהאָן אין קאָפּ. דער חולה האָט זיך איבערגעוואָרפען, האָט אויפגעעפענט די אויגען און האָט דערזעהען א פרעמדע פרוי ביי זיך, איז ער אביסעל צעמישט געווארען. מאריץ האָט דאָס פערשטאנען, האָט זיך צו איהם אנגעבוינען און האָט געזאָגט, אז דאָס איז זיין מוטער.

— אפשר וואָלט איך געשיקט צו מיין דאקטאָר? ער וועט באלד קומען. — האָט איהם גאָלדע געזאָגט פערזאָרגט.

— א דאנק. — האָט איהר פעלדמאן געענטפערט. — א בי־סעל בין איך אליין א דאקטאָר, און אביסעל פערלאָז איך זיך אויף דער נאטור: זי דארף אליין איבערארבייטען.

גאָלדע איז פאר'ן אווענגאנג צוגעגאנגען צו טייבעלען און האָט איהר נאָך א מאָל א קוש געטהאָן. מאריצ'ס מיט טייבעלע'ס

אויגען האָבען זיך בעגעגענט, און זיי זענען ביידע רויט געוואָרען. אז מיכאל'ען איז גרינגער געוואָרען, זענען זיי זיך צעגאַנגען — מאָריץ איז אוועק אהיים, און טייבעלע צו זיך אין איהר צימער — יעדער מיט זיינע געפיהל'ען אין הארצען... מאָריץ איז געקומען אהיים, און האָט זיך באלד געלעגט שלאָפען. עס האָט זיך איהם גענחלומ'ט, אז ער ליגט אין בעט, און טייבעלע האָט זיך איינגעבוינען צו איהם, און מיט איהרע שוואַרצע געקרייזעלטע האָר האָט זי אָנגעריהרט זיין געזיכט, און איהרע שענע שוואַרצע אויגען קוקען אויף איהם אזוי טרויעריג, אז עס גלוסט זיך צו ווייגען... טייבעלען האָט זיך אויך גע'חלום'ט, נאָר אויף איין אנדערען אופן: עס האָט זיך איהר אויסגעוויזען, אז מאָריץ האלט זי שטארק מיט זיינע ווייכע וועיסע הענד, און זיי דרעהען זיך ביידע אין א גרויסען זאל אהן א שיעור. זי ווי'ל איהם חאפען ביי דעם קאָפ און געבען א קוש אין זיין שענעם ליכטיגען שטערן, רייסט ער זיך אוים און לויפט אוועק וויט־וויט! און קומט וויעדער, און נעמט זי ארום אין זיינע אָרעמס און רייסט זיך וויעדער אוים און לויפט אוועק...

IV

וואר איז געווען טייבעלע?

געבוירען פון אָרעמע, אָרעמע עלטערען. איהר פאָטער איז געווען א בעל־מלאכה, א שניידער. איין עהרליכער. נאָר איין אָרעמער. אז טייבעלע איז אלט געווען פינף יאָהר, פלעגט זי זיין איין עדות פון גאנץ פיינע סצענעס: איהר מוטער איז געווען גאָר א יונגע און זעהר א שען וועיבעל פון א יאָהר פיער און צוואַנציג; זי איז געווען ביי „יאָסעל דעם קרומען" (אזוי האָט מען גערופען טייבעלע'ס פאָטער) דאָס צווייטע וועיב. זי האָט איהם ניט ליעב געהאט און געטריבען אין דער ערד אריין; ער

האָט געהאָרעוועט ווי אַיין אייזעל טאָג ווי נאַכט, און זי האָט געלעבט ווי גאָט אין אַדעם: געגעסען און געטרונקען, און איהם פלעגט זי פערשטאָפען דאָם מויל מיט א שטיקעל ברויט און מיט א שיסעלע קוליש פון פאַסאָליס. זיינע ארבייטער פלעגען איהר טראָגען שטילערהייד ניט מיט קאָנפעקטען, און די נאָהענטע שכנות האָבען אויף איהר אונטערגערעדט... דעם מאָן פלעגט זי רופען „קרומער הונט", און קיין קלוגות האָבען זיך ביי איהר קיינמאָל ניט אויסגעלאָזט; יאָסעל פלעגט איהר אָבער ניט ענטפערען. אז זי פלעגט זיך נוט צעשעלטען, פלעגט ער זינגען שטיקלעך פון „כתר", פון „הלל", פון „ויאתיו", מיט זעהר א טרויעריג קול, וועלכעם טייבעלע האָט ליעב געהאָט צו הערען. די נאָדעל פלעגט דעמאָלט פליהען גאַנץ הויך, און אין זיינע שווארצע גרויסע אויגען פלעגט גלאַנצען א טרער... עס איז געווען שווער איהם אין כעם אריינצובערעננען. נאָר איין מאָל אויף איהר לעבען נערענקט טייבעלע אזא סצענע: עס איז געווען „וויבאָרעם" אין דער „צעחאָוואי אופראָווע", יאָסעל האָט זיך עפּים פערזאמט און איז נעקומען אהיים א ביסעל פערשמאכט...

— שיכור'ניק!! — איז אויף איהם אָנגעפאַלען יענטעל (אזוי האָט מען גערופען טייבעלע'ס מוטער). — א שיכור דארפסט דו נאָך זיין?! אָך און וועה איז מיינע יונגע יאָהר און טעג!...

זי האָט איהם לאַנג געשאָלטען און האָט איהם געוואָרפען די זיפּ מיט קלייען אין קאָפּ אריין. יאָסעל האָט געהאָט שווארצע געקרייזעלטע האָר. די קלייען האָבען איהם געמאכט וויי א שר. יענטעל האָט זיך צעלאַכט און האָט צונויפגערופען די ארבייטער און טייבעלען, זי זאָל אָנשפּייען דעם טאָטען אין פּנים. טייבעלע האָט נאָך ניט אוספּעיעט צו־לויפען צום טיש, איז שוין יאָסעל געשטאַנען מיט אויפגעהויבענע קולאַקעס; זיינע אויגען זענען געוועזן אָנגעגאָסען מיט בלוט, זיין פּנים איז געווען שרעקליך; ער וואָלט געקאָנט צעריסען יענטלען אויף שטיקלעך, וועו טייבעלע זאָל ניט געווען אונטערפאַלען אונטער זיינע פּים מיט א נעוויין.

יאָסעל איז געבליבען שטעהן אויף א מינוט שטיל. נאָכדעם האָט ער זיך געהאפט מיט בוידע הענד פאר די פאות מיט דער בארד און האָט זיך אויסגעריסען צוויי זשמענים האָר... שפעטער מיט א פערטעל שעה איז טייבעלע געלעגען אין בעט פערהליפעט, יענטעל איז געזעסען אין אווינקעלע, אנגעשפאַרט אויף צוויי פינגער פון דער לינקער האנד, און האָט געשאָלטען אויף דעם אלטען שטייגער, און יאָסעל איז געשטאנען איינגעבויגען איבער'ן קינד'ס קאפּ. אין די אויגען זענען איהם געווען טרערען.

פונקט אין אזא פאָזע געדענקט טייבעלע איהר אַרעמען פאָטער, ווען איהר מוטער איז געווען געפעהרליך שלאַפֿ, א האלבע שעה פאר דעם טוידט. עס איז געווען א קאלטערווינטער־טאג; יאָסעל האָט נאָר־וואָס אַרײַנגעטראָגען צוויי שייטלעך האָלץ און האָט געמומען אײַנהייצען דעם אוועון; זיין געקרייזעלטע בארד און פאות זענען געווען אָנגעפילט מיט פעדערען; דאָס פנים איז איהם געווען אויסגעצויגען, די אויגען רויט; ער איז אַרומגעלאָפען אהין און אהער מיט דעם פינגערהוט אויף דעם אויסגעבויגענעם פינגער און האָט געשלונגען די טרערען. טייבעלע איז געזעסען אויף דעם אויוון און האָט נעקוקט אַראָפּ, ווי ער איז צוגעגאנגען צו דער מוטער און האָט זיך אָנגעבויגען צו איהר. יענטעל האָט קוים אויפגעהויבען די האנד און האָט א מאך געטהאָן ארויף. יאָסעל איז אָפּגעטרעטען אביסעל וויטער. זי האָט איהם עטליכע מאָל געוויזען מיט דער האנד ארויף... זי האָט, אפנים, געוואָלט, ער זאָל איהר צוטראָגען דאָס קינד פאר איהר טוידט. יאָסעל האָט ניט פערשטאנען וואָס זי מיינט. יענטעל האָט א מאך געטהאָן מיט דער האנד, האָט נאָך א מאָל א קוק געטהאָן ארויף, האָט זיך איבערגעקערט אויף דער אנדערער זייט, און איז... אויסגענאנגען. יאָסעל האָט זיך לאנג ניט געמוטשעט אויף דער וועלט: ער האָט פאר צרות אָנגעהויבען טרינקען, האָט אָפּגעלעבט צוויי יאָהר, און איז געשטאָרבען.

V

טייבעלע איז געבליבען עלענד ווי א שטיין. זי איז אלט גע־ווען נייען יאָהר, און האָט זיך אַרומגעוואלגערט איבער דער שטאָדט, ביז פּעסי די מעקלערין האָט איהר געפונען איין אָרט ביי צירעלע דער פּאַריקמאכערין. צירעלע איז געווען זעהר א פיין ווייבעל, א גרושה, אָהן קינדער, און האָט זיך פערדיענט איהר שטיקעל ברויט, גיט אזוי פון דער ארבייט, ווי פון אנדערע ספעקולאַציעס... אונ־זערע לעזער מיינען, אז צירעלע איז געווען א סוחר, אָדער זי פלענט פערלייהען געלד אויף משכונות? חלילה! צירעלע איז נעווען א ווייבעל א גאנץ סאָלידנע. ביי איהר האָבען זיך שטענדיג געפונען עטליכע יונגע מיידלעך יתומות. זי פלענט זיי אויסהאלטען און זעהר שען קליידען, און אז זיי פלענען אלט ווערען פופצעהן־זעכ־צעהן יאָהר פלענט זי אָנהויבען מיט זיי שפאציערען אין גאָרטען און ווייזען זיי דער וועלט... צירעלע איז בעקאַנט געווען מיט פיעל יונגע לייט פון דער שטאָדט און אויך מיט אלע פריצים. אונזערע לעזער מיינען, אז צירעלע איז געווען א הולטייקע — חס ושלום! איהר דאָוונען, איהר ראש־חודש בענשען, איהר קנייטלעך לענגען, איהר תחינות זאָגען האָבען געהאַט א שם! פערקעהרט, זי פלענט נאָך זאָגען, אז א י ה ר מעג טאקי גאָט־ברוך־הוא העלפען פאר איהר חסר, וואָס זי טהוט מיט די אָרעמע יתומות... טייבעלע איז אָפּגעווען פיער יאָהר ביי צירעלען. זי האָט זיך אָנגעזעהען גאנץ שענע זאכען, וואָס האָבען זיך אָפּגעטהאָן מיט איהרע עלטערע חברת'עס, פון וועלכע מיר וועלען אונזערע לעזער בעפרייען... זי איז אלט געווארען דרייצעהן יאָהר און איז געווען שען, ווי דער זומער־טאג. צירעלע האָט זיך געשפּיענעלט אין איהר. זי האָט זי ניט אָפּגעלאָזט פון די אויגען און פלענט זי רופען „טאכטער", און האָט זי אויסגעקליידט ווי א גרעפין. טייבעלע איז געווען צו־פריעדען מיט צירעלע'ס בעהאנדלונג. נאָר איין זאך האָט זי ניט

געקאָנט איבערטראָגען: אויסהערען די קאָמפּליצירטע פון די פּרעמדע יונגע לייט, וואָס פלעגען זיך צונויפקלויבען ביי צירעלען אלע טאָג.

וואר זענען די יונגע לייט, וואָס פערבראַנגען ביי איהר די צייט?... און וואר איז דער יונגערמאַן, וואָס וואָהנט דאָ אויף דעם הויף, אין דעם קלייניעם שטיבעל, און גיהט אלע טאָג אוועק אויף עטלעכע שעה און קומט צוריק צו א געוויסער צייט אהיים, און ויצט אמאל אפּ א גאַנצע נאכט איבער ביכער? פאר וואָס גיהט ער אויך ניט צו צירעלען צו־גאַסט, גלייך מיט יענע יונגע לייט? מע דארף פרעגען ביי צירעלען. צירעלע האָט איהר געזאָגט, אז דאָס איז עפּעס א שלים־מזל, איין ארעמער לעהרער. ער הייסט פעלדמאן. זי האָלט ניט פון אזעלכע יונגע לייט: זי האָט ליעב שענע, רייכע, פרייליכע, קלוגע...

פעלדמאן האָט עטלעכע מאל בעמערקט טייבעלען ארומגיהן איבער דעם הויף איינע אליין. פעלדמאן האָט געוואוסט, וואר צירעלע איז, און וואָס פאר מענשען עס גיהען צו איהר... איינמאל איז פעלדמאן אהיימגעקומען שפּעט פון די שטונדען און האָט געטראָפען טייבעלען אריינקוקען צו איהם אין פענסטער. טייבעלע האָט זיך אביסעל דערשראָקען, וואָס ער האָט זי אזוי געטראָפען. עס האָט זיך צווישען זיי אָנגעהויבען אזא געשפּרעך:

— איהר האָט אריינגעקוקט צו מיר אין מיין חדר?

— יאָ... איהר זענט היינט אזוי שפּעט אהיים געקומען...

זיי זענען עטלעכע מינוט געשטאַנען שטיל און נאָר געקוקט איינער אויף דעם אנדערען און זיך געמאָסטען מיט די אויגען. ענדליך האָט זי פעלדמאן א פרעג געטהאָן:

— איהר זענט שוין לאַנג ביי צירעלען?

— איהר קענט זי? — האָט טייבעלע פערוואונדערט געפרעגט.

— איך האָב נעהערט פון איהר.

— פאר וואָס געהט איהר קיינמאָל ניט אַריין צו אונז, ווי יענע יונגע לייט? — טייבעלע האָט זיך אויסגעדרעהט צו צירעלע'ס הויז און האָט איהם געווויזען מיט דעם פינגער אויף דעם פענסטער, וואָס איז געווען שטאַרק בעלייכט.

— איהר ווילט, איך זאָל אויך גענהן אַהין? — האָט זי פעלדמאן געפרעגט האַלב לאַכענדיג.

— הא? ניין! איך פרעג, פאר וואָס איהר געהט ניט אַהין?

— פאר וואָס איך גיה ניט? קיין רעכטער מענש גיהט ניט צו צירעלען... — פעלדמאן האָט זיך פערחאַפּט. — איך בין זעהר א פערנומענער מענש און האָב קיין צייט ניט.

טייבעלע האָט זיך אביסעל פערטראַכט.

— פאר וואָס־זשע זענען י ע נ ע ניט פערנומען? פאר וואָס האָבען זיי יאָ צייט? זיי זענען דען ניט קיין רעכטע מענשען?...

פעלדמאן האָט ניט באַלד געענטפערט.

— זיי האָבען ניט וואָס צו טהון, זיי זענען לעדיגגעהער, פוסטע לייט, נידעריגע מענשען, זיי האָבען גאָלד און האַרעווען ניט דערוויִיל, זיי מוזען ערגיץ פערברענגען די צייט, כדי זיי זאָלען ניט משוגע ווערען פאר רַאסקאָש.

— איך האָב אויך געטראַכט דאָס זעלבע, — האָט טייבעלע געזאָגט און איז צוגענאַנגען נעהענטער צו פעלדמאנען, — נאָר צירעלע זאָגט, אז דאָס זענען די פיינסטע יונגע לייט אין שטאָדט, און לויבט זיי גאָר אָהן א שיעור... אָט פון אייך לאַכט זי דוקא: איהר זענט איהר ניט געפעלען...

זיי האָבען זיך ביידע צעלאַכט.

— איהר זענט שוין לאַנג ביי איהר? — האָט פעלדמאן וויעדער געפרעגט.

— שוין פיער יאָהר.

— איהר זענט צופריעדען?

טייבעלע חאָט ניט געענטפערט אויף זיין פראַגע און האָט נאָר א וואַרף געטהאָן מיט איהרע שוואַרצע געקרייזעלטע האָר, און איהרע גרויסע שוואַרצע אויגען זענען געבליבען פערטראַכט.

— איהר קלערט דאָרט לאַנג צו בלייבען? — האָט זי פעלדמאַן וויטער געפרעגט.

טייבעלע איז געשטאַנען אין דער זעלביגער פּאָזע און האָט איהם שטיל געענטפערט:

— איך קלער שוין אליין גאַנץ לאַנג דעריבער און קאָן נאָר ניט צו־קלערען... קיין עלטערען האָב איך ניט, קיין פרייַנד אויך ניט — און אז איך דערמאָן זיך, וואָס מיט מיין עלטערער חברת'ע האָט זיך אויסגעלאָזט!... זי איז ניט לאַנג געקומען צו אונז א צע'הרג'עטע, א פערשוואַלענע, הונגעריג ווי א הונד... מיר האָבען זי קוים דערקענט!... צירעלע האָט זי צוריק ניט געוואָלט צוגענעמען. איך האָב זי געבעטען, מיר האָבען ביידע געוויינט פאַר איהר, און זי ווילּ ניט און ווילּ ניט!... מיר האָט זי שטילערהייַ געזאָגט, איך זאָל אוועק פון דאָנען, וואָרום עס קאָן מיט מיר אויך זיין אזא סוף, ווי מיט איהר... זי האָט זיך מיט מיר געזעגענט און האָט אזוי געוויינט...

פון טייבעלע'ס שענע אויגען האָבען זיך מיט א מאָל א גאַס געטהאָן טרערען. פעלדמאַן איז צוגענאַנגען צו איהר און האָט זי אַנגענומען ביי דער האַנד. טייבעלע האָט זיך אויסגעריסען און איז אנטלאָפען.

פון יענעם טאָג אָן האָט זי פעלדמאַן ניט געזעהען א וואָך צוויי. ער האָט געריבעט, אז זי איז אנטלאָפען פון צירעלען; נאָר ווי גרויס איז געווען זיין פערוואונדערונג, אז ער איז איינמאָל געקומען אהיים און האָט געטראָפען די טהיר פון זיין שטיבעל אָפּגעשלאָסען און טייבעלע איז געזעסען בייס טיש און האָט געקוקט אין א בוך! אז זי האָט איהם דערזעהן, האָט זי געשווינד צוגעמאַכט דאָס בוך, איז אויפגעשטאַנען און איז געבליבען פערשעמט, ווי

א קליין קינד, וואָס האָט זיך אריינגעחאפט אין קעמערעל, וואו די עפּעל מיט די באַרען ליגען, און פּלוצים איז אָנגעקומען די מוטער...

— איך האָב געוואַרט אויף אייך א פּאָר שעה, — האָט זיך טייבעלע פערנטפערט — און האָב געזעהען, אז איהר קומט ניט, האָב איך געמוסן דעם שליסעל (איך האָב געזעהען וואו איהר בעהאלט איהם) און בין אריינגעגאנגען צו אייך און זיץ שוין דאָ לאנג. איך האָב דערוויי׳ל געזעהען אייערע ביכער; מיין עלטערע חברת׳טע, פון וועלכער איך האָב אייך דערצעהלט, האָט מיך אויס־געלעהרענט לייענען רוסיש. איך בעט אייך, איהר זאָלט זיך אויף מיר ניט בייזערען. איך בין געקומען צו אייך פרענען איין עצה...

פעלדמאן איז געשטאַנען און האָט בעטראַכט דאָס יונגע אומ־גליקליכע מיידעל; איהרע שענע אויגען זענען געוועז רויטליך, ווי ביי א מענשען, וואָס דערשלאָפט ניט א נאַכט, פון איהר שען וויים נעזיכט איז געווען צו זעהען, אז עס איז איהר ביטער אויפ׳ן האַרצען. פעלדמאן האָט איהר צוגעטראָגען א בענקעל און האָט זי נע־בעטען זיצען.

— זאָגט, איך וועל אייך העלפען מיט וואָס און וויפיעל איך קאָן.

טייבעלע האָט זיך נעזעצט און האָט אָנגעשפּאַרט איהר קאָפּ אויף דער רעכטער האַנד, מיט דער לינקער האָט זי געבלעטערט דאָס בוך, וואָס זי האָט פריהער אוועקגעלענט, די אויגען מיט די לאנגע ברעמען האָט זי אראָפּגעלאָזט, און אויף איהרע קליינע רוי־טע ליפּען האָט געשפּיעלט א ביטער שמייכעלע.

— איך קאָן מעהר ניט זיי ביי צירעלען... איך...

— איהר קאָנט דען ניט אוועקגעהן פון איהר? — האָט זי פעלדמאן איבערגעשלאָגען. — זי האָט אייך דען נעקוויפט? זאָגט איהר, אז איהר ווילט מעהר ניט זיין ביי איהר — און גענוג.

טייבעלע האָט אויפגעהויבען די אויגען אויף פעלדמאנען.

— איך בין אריסגעגאנגען היינט פון צירעלע׳ס הויז, און מיין פוס וועט שוין דאָרט ניט זיין אזוי לאנג ווי איך וועל לעבען!...

ביי די וועלטער האָט איהר די אויבערשטע ליפּ א ציטער געטהאָן און איהר געזיכט האָט אויסגעוויזען בייז. פּעלדמאָן האָט פון איהר ניט אראָפּגעלאָזט קיין אויג: אין איהרע וועלטער האָט ער געהערט א קול פון א מענשען, ניט ווי פון א קינד. ער האָט זיך בעטראכט, אז עס איז גלייכער זי ניט צו פרעגען די אורזאכע פון איהר בעשלוס. ער האָט איהר פאַרגעלעגט אלערליי פּלאַנען: אויב זי וויל, וועט ער איהר אָפּזוכען איין אָרט אויף צו לעבען זיך נעהען און ארבייטען, און אויב זי וויל, וועט ער זי לעהרנען לייענען און שרייבען, און אויב ער וועט זעהען, אז זי האָט דערצו א טאַלאַנט, וועט ער זי אלץ לעהרנען וואָס מע דאַרף און וואָס ער קאָן. ער האָט איהר געגעבען צו פערשטעהן, אז דאָס איז נאָר ניט אזוי שווער, ווי זי מיינט; מע דאַרף נאָר האָבען געוג געדולד. ער האָט איהר געזאָגט, אז אויב זי וויל, קאָן זי אפילו הייַנטיגען טאָג איבערבלייבען בייַ איהם אין דעם צווייטען צימער בעזונדער, בייַ זי וועט קאָנען אלייַן האַרעווען און זיך פערדיענען צום לעבען און וועט ניט דאַרפען אָנקומען צו קיינעם. פּעלדמאָן האָט געקאָנט רעדען: ער האָט איהר געוויזען א ביישפיעל פון זיך אלייַן, און האָט איהר דערצעהלט, ווי עלענד און אומגליקליך ער איז געווען, אז מע האָט איהם אויסגעטריבען פון זיין שטאָדט, ווי אזוי ער האָט בעדאַרפט געהן דאָס לעצטע מאָל צו רב נחמן פליאָסק בעטען בייַ איהם אויף הוצאות, און ווי אזוי רב נחמן האָט איהם אויפגענומען: פּריהער איז ער אויסגענאַנגען אויף צוויי שעה, נאָכדעם איז ער אריינגענאַנגען אין שטוב, האָט אָפּגעשוועגקט די הענד, האָט פערגלאָצט די אויגען און מיט גרויס כוונה געזאָגט „אשר יצר"... ער האָט געהייסען פּעלדמאָנען שטעהן אין הויז בייַ דער טהיר, בייז ער וועט זיך אינגאַנצען אָפּפּאַרטיגען, און ער האָט זיך געשטעלט דאוונען, וועלכעם האָט אויך געדויערט צוויי שעה. נאָך דעם דאוונען האָט ער געזאָגט א ביסעל זוהר, האָט געמאכט א כוסה און האָט פערביסען מיט צווייי אָפּגעשיילטע אייער, גוט אייגעקאטשעט אין זאלץ. נאָכדעם האָט ער געהאט א חשבון

מיט א פערווייטער אלמנה, וועלכע האָט איהם געבראכט, א חוץ דעם זילבער, וואָס איז שוין לאנג געלעגען פערזעצט ביי איהם פאר צוואנציג רובל, א זיידען קלייד, וואָס זי האָט געמאכט איהר טאכטער צו דער חתונה און האָט עס פערזעצט ביי איהם פאר צעהן רובל, דערצו האָט זי זיך אונטערגענומען פערצעהן וואכען אויסצוצאהלען צו צוויי רובל מיט א פערטעלע יעדע וואך, נאָך דער פרשה, און אז עס וועט געהען חוקת מיט בלק און מטות ומסעי צוואמען, דארף זי יענע וואכען צאהלען דאָפעלט צו 4.50, און די וואכען דארפען זיך אלץ רעכענען איינציגע. פון די צעהן רובל האָט ער דערווייל אראָפגענומען פראָצענט פאר „יענער" וואָך, א חוץ פופציג קאָפיקעס אויף „לחם־אביונים". די וויסטע אלמנה איז ארויסגענאנגען וויל צופריערען, און רב נחמן האָט זיך געזעצט עסען אליין, און פעלדמאן איז אלץ געשטאנען ביי דער טהיר, און האָט געהערט, ווי רב נחמן האָט נעשאלטען די קעכין, פאר וואָס דאָס טייגעכץ איז אויסגעקומען אזוי לויז, און די פאלקע פון דעם עוף איז געווען א ביסעל איבערגעבראָטען... נאָכדעם האָט ער געבענשט אויפ'ן קול, און צו „ובנה ירושלים" האָט ער זיך צעווינט, ווי א קליין קינד. נאָך דעם בענשען האָט איהם דאָס ווייב ארייגעטראָגען צוויי גלעזלעך בארען מיט א פלאם־פייערינען ארבוז אָהן קערלעך; ער האָט איהם אויפגענעסען אינגאנצען, און האָט זיך צוגעלעגט אָפרוהען וויערער אויף א שעה צוויי. אז ער איז אויפגעשטאנען, האָט ער זיך נעוואשען די הענד און ארייגנגערופען פעלדמאנען צו זיך, און האָט איהם געזומען זאגען מוסר, אז דער גיהנום מיט אלע זיינע שטראָף איז קארג פאר אזא שייגעץ, וואָס האָט א העזה צו לייענען איטשע־בער'ס ביכלעך אין א מקום־קדוש, און האָט נעוויזען מיט ראיות ברורות, אז געבען אזא הולטאי א נדבה איז די גרעסטע עבירה, א סך ערגער ווי צו הרג'ענען א מענשען. דערמיט האָט ער איהם אָפגעלאָזט אויף אלע פיער זיי־טען. נאָר אז פעלדמאן איז פערביטערט ארויסגענאנגען פון שטוב, האָט רב נחמן א קרעכץ געטהאן און האָט פערשריבען מיט רש"י־

כתב אין „צעטעל של הוצאה והכנסה": אז דעם שיינעץ, ימח שמו, וואָס מע האָט ביי איהם געפונען דעם „אפס דמים", איז ארויסגענעבען געוואָרען פון לחם אביונים געלד 5 רו"כ על הוצאות הדרך...

פעלדמאן האָט איהר דערצעהלט זיין גאנצע ביאָגראפיע פון יענער צייט אָן ביז ער איז אריין אין פינפטען קלאָס ראָבינער־שולע. ער האָט ניט פערגעסען צו דערצעהלען די מעשה, וואָס האָט זיך מיט איהם געטראָפען אין דער שטאָדט „בלאָטע". ער האָט נעהאָט א רעקאָמענדאַציע צו דעם גביר פון דער שטאָדט „בלאָטע" — רב גרשון שפרינגער, וועלכער האָט איהם צוגענומען לעהרנען מיט זיין בן־זקנים פייטעל. רב גרשון שפרינגער איז רייך געוואָרען פון א קלייניגקייט: ער האָט אויסגערונגען עטלי־כע אידישע פאמיליעס די מיהלען, וואָס דער גראָף האָט נעהאָט אין דער שטאָדט, און זיי נעהען נאָך ער היום אין די הייזער, און אליין איז ער געוואָרען א גביר, האָט געטהאָן שארפע שידוכים און איז געוואָרען מיט חסידים א חסיד און מיט אריסטאָקראַטען איין אריסטאָקראַט — דאָס וואָס הייסט ביי אונז א מעורב עם הבריות. ער האָט געקאָנט אויסקומען מיט דער גאנצער וועלט, דאָס הייסט, יעדען בעזונדער אָפּנארען. ער האָט געוואָלט בעקר־מען א נאָמען אויף דער וועלט, פלעגט ער אריינשיקען פון דער אימעניע צעהן וועגען שטרוי אין „הקדש" אריין, און זיין „אייגע־נער" קאָררעספּאָנדענט האָט צעבלאָזען אויף אלע גאזעטען, אז הגביר רב גרשון שפרינגער בעהייצט ווינטער אלע ארעמע לייט אין דער שטאָדט „בלאָטע". און אז דער אנדערער גביר אין דער זעל־ביגער שטאָדט האָט בעדארפט שטארבען, און עס האָט זיך איהם פאַרגלוסט דוקא אין גן־עדן אריין, האָט ער איבערגעלאָזט זיין גאנצען קאפיטאל אויף עולמות מיט גמילות־חסדים מיט תלמוד־תורה, און האָט געמאכט פאר איין אָפּעקון, פערשטעהט זיך, רב גרשון שפרינגער, וועלכער האָט דאָס געלד פערטהאָן וואו אהין ער האָט געוואָלט, און א „חשבון", האָט ער געזאָגט, וועט ער

ווייזען, אם ירצה השם, אז משיח וועט קומען, וואָרום איצט איז ער שטאַרק פערנומען מיט זיינע אייגענע געשעפטען...

חאָטש רב גרשון איז געווען איין עם־הארץ און האָט קוים געקענט דאַוונען, נאָר „משכילים" האָט ער פיינט געהאַט בתכלית השנאה, און פלעגט זיי רופען „זשוליקעם", און „השכלה" האָט ביי איהם געהאַט א נאָמען — „קראַנצעפאַליע" *...

זיין בן־זקונים פייטעל וואָלט בעדאַרפט נעבאָרען ווערען נאָר א גרויסער חכם, האָט איהם דער מלאך געגעבען צו א שטאַרקע שנאָל אונטער דער נאָז, איז ער געוואָרען א טיפש... ער איז אלט געווען אכצעהן יאָהר און האָט זיך געריבען צווישען די „משכילים", און דער גמרא־מלמד פלעגט איהם א מאָל פאַרשרייבען א קאַר־דעספאָנדענציע אין א לשון־קודש־צייטונג, אויף וועלכער ער פלעגט שטעלען זיין נאָמען. אז פעלדמאַן איז אָנגעקומען צו איהם פאר א לעהרער, האָט ער זיך געפרובט מיט איהם אויך מאכען די זעלבע שוירלעריין, האָט ער איהם אָפגעזאָגט. פייטעל איז ברוגז געוואָרען און האָט איהם געוידעלט, געמאכט מיט דער בלאָטע. פעלדמאַן האָט איהם מיט זיינע דארע הענד, אזוי ווי מיט א צוואַנג, אָנגענומען בי'ם גאָרגעל און האָט איהם ארויס־געוואָרפען דורך דעם פענסטער... דערפאר איז ער אָפגעזעסען צוויי וואָכען אין פאָליציע און איז קוים מיט דעם לעבען אנטלאָפען פון דער שטאָדט „בלאָטע".

טייבעלע האָט מיט גרויס אינטערעס אויסגעהערט זיין בי־גראַפיע, וועלכע פעלדמאַן האָט נעקאָנט דערצעהלען און בעשענען מיט אנעקדאָטען און משלים. ער האָט זי אויפגעקלערט, אז א מענש קאָן פון זיך מאכען וואָס ער ווילּ, און קיין שום שלעכטע

---

* מיר האָבען נעזוכט דאָס וואָרט „קראַנצעפאַליע" אין אלע נייע אוץ אלטע וועלטערביכער און האָבען אזא וואָרט נישט געפונען; לכו בעטען מיהל אונזערע לעזער, זיי זאלען צייג'חור'ען דאָס וואָרט „קראַנצעפאַליע", וועט דאָס אונז בלייבען לדור דור...

אומשטענדען קאָנען איהם ניט שטעהרען צו זיין דער אָרענטלִיכ־סטער מאן אויף דער וועלט, אבי ער קוקט נאָר אויף יעדער זאך מיט אָפענע אויגען און מיט זיין אייגענעם שכל, מיט זיין אייגען געפיהל. ער מוז האָרעווען צו ווערען זעלבסטשטענדיג, צולִיעב זיך און צולִיעב דעם כלל מענשען.

טייבעלע האָט איהם אויך דערצעהלט אלץ, וואָס איהר יונגער שכל האָט געקאָנט בעמערקען אין איהר לעבען. זי האָט איהם פערשיט מיט פראָגען: פאר וואָס איז דאָס אָדער יענעס אזוי און ניט אנדערש? און אז עס איז שוין גאנץ שפעט געוואָרען און מע האָט שוין בעדאַרפט געהן שלאָפען, האָט זי פעלדמאן אַרייננעפיהרט אין דעם צווייטען צימער און האָט שוין געוואָלט אַוועקגעהן צו זיך אין צימער, האָט איהם טייבעלע אָפגעשטעלט און האָט איהם געגעבען איהר האנד מיט די ווערטער:

— איהר זענט ניט אזוי, ווי יענע יונגע לייט?... איהר זענט באמת אַיין אָרענטלִיכער מאן?

פעלדמאן האָט א קוק געטהאָן איהר אין די אויגען מיט א שמייכעל און האָט גאָרניט געענטפערט. טייבעלע האָט איהם די האנד ניט אַרויסגעלאָזט און האָט איהם ווידער געפרעגט:

— איהר שווערט מיר ביי אייער לעבען?

— איך שווער ביי מיין לעבען!...

VI

די ערשטע צייט האָט טייבעלע געקוקט אויף פעלדמאנען מיט צווייפעל: זי האָט ניט געוואוסט, צי זאל זי איהם גלויבען, צי ניין. פעלדמאן האָט דאָס פערשטאנען, און טייבעלע האָט איהם אמאל אליין געזאָגט, וואָס עס מוטשעט זי. פעלדמאן האָט איהר דערויף געענטפערט, זי זאל דאָס איבערגעבען דער צייט, וואָס קאָן אלץ איבערמאכען און אויסזאָגען דעם רעכטען אמת.

עס האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט: אין א האַלב יאָהר אַרום איז טייבעלע צו איהם צוגעבונדען געוואָרען, ווי א שוועסטער; זי האָט אַליין אַלץ געטהאָן אין שטוב: געקאָכט, געוויימט, גרעט געוואַשען, און נאָך אזעלכע ארבייט. אין לערנען האָט טייבעלע בעוויזען אזא פעהיגקייט, אז פעלדמאַן האָט זיך געוואונדערט. ער האָט מיט איהר געלעהרענט עטליכע שעה אין טאָג; די איבעריגע צייט האָט זי געלעזען ביכער. פעלדמאַנען האָט זי ניט געלאָזט אָטהעמען: זי האָט אַלץ געוואָלט וויסען. עס איז פערגאַנגען נאָך א יאָהר. עס האָט זיך געמאַכט אזוי, אז מע האָט פעלדמאַנען גערופען צו א רייבען מאַן און מע האָט איהם פאָרגעלעגט א שטונדע געבען א קליין מיידעלע פון א יאָהר צעהן; פעלדמאַן איז אָבער געווען זעהר פערנומען, און האָט רעקאָמענדירט טייבעלען. טייבעלע האָט דאָרט אָנגענומען די לעקציע פאר צוואַנציג רובל א חודש און איז פאר פרייד שיער ניט אַרויפגעפאַלען פעלדמאַנען אויף דעם האַלז:

— נו, מיכאיל, היינט בין איך כמעט אזוי רייך ווי איהר; איך האָב שוין קיין מורא ניט, טאָמער וועט איהר מיך אַרויסטרייבען...

יענעם אָבענד האָבען זיי לאַנג געפלוידערט צוזאַמען. טייבעלע האָט זיך געמאַכט נאַריש, ווי א קליין קינד, און פעלדמאַן האָט אָנגעקוואָלען פון איהר, ווי א גליקליכער פאָטער. זיי האָבען אזוי לאַנג נערעדט, ביז עס איז געקומען צו גאַנץ וויכטיגע זאַכען. טייבעלע האָט אויפגעהערט צו לאַכען און האָט פערטראַכט געהערט פעלדמאַנען, וועלכער האָט אין דעם אָבענד אויסגעגאַסען פאר איהר אַלע זיינע געפיהלען. טייבעלע האָט איהם ניט רעכט פערשטאַנען און געבעטען, ער זאָל איהר זאָגען וואָס ער מיינט. פעלדמאַן האָט איהר צום ערשטען מאָל אין די צוויי יאָהר אויסגעזאָגט, אז ער ליעבט זי מעהר פון אַלץ אויף דער וועלט!... טייבעלע איז רויט געוואָרען ווי א רויז; זי איז צוגעגאַנגען צו איהם, האָט גענומען זיין האַנד צו זיך אין די הענד,

האָט זיך איינגעבויגען צו איהם און האָט איהם לאַנג געקוקט אין די אויגען. פעלדמאַן האָט נעפיהלט די וואַרימקייט פון איהרע קלייניע גלאַטע הענטלעך, מיט דעם ריח פון איהרע האָר, וועלכע האָבען אַנגעריהרט זיין געזיכט. זיי האָבען ביידע קיין וואָרט ניט אויסגערעדט, און אזוי זענען זיי זיך צעגאַנגען אין זייערע צימער, ווי אלע נאכט. איבער טייבעלע'ס בעט איז געהאַנגען פעלדמאַנ'ס פאָרטרעט; זי האָט איהם אַראָפגענומען, האָט צוגע־שלאָסען די טהיר און האָט געקוקט אויף דעם בילד:

— אָ, טהייערער מיכאיל, דו ביזט זעהר אומעהרליך!...

אין דער נאכט האָט טייבעלע געזעהען אזא חלום:

א גרויסער, בריימער, טיעפער גרוב, אָהן א גרונד; עס פליהען אַרום אין דער לופטען קליינע מענשעלעך, וואָס האָבען א פנים פון שלאַנגען און יאָגען זיך איינע נאָך די אַנדערע. זי האָט דאָרט דערקענט צירעלען, וועלכע האָט זיך מיט צעשפרייטע אָרעמס און מיט א שמייכעלע געקאָטשעט און געדרעהט אהין און אהער; אַרום איהר האָבען זיך אַרומגעדרעהט נאָך קלענערע מענ־שעלעך מיט פערשיעדענע פיזיאָגנאָמיען. זי האָט צווישען זיי דערקענט אייניגע יונגע לייט, וואָס פלעגען זיין פון צירעלע'ס געסט. אָן א זייט האָט זי דערזעהען איהר עלטערע חברת'ע, וועל־כע האָט אויף זיך געריסען די קליידער און געווויינט, געיאָמערט מיט א משונה קול. זי האָט אויפגעהויבען די אויגען, האָט זי דערזעהען פעלדמאַנען אזוי גרויס און שען, אז זי האָט שוין נאָר פערגעסען אָן די אלע קליינע מענשעלעך; נאָר זיין געזיכט איז געווען אזוי ווי מיט א וואָלקען בעדעקט; זיינע אויגען האָבען גע־קוקט אויף איהר מיט א געבעט, מיט רחמנות. זי האָט זיך גע־וואָלט אויפהויבען א ביסעל העכער, נאָר זי האָט ניט געקאָנט, גלייך ווי עמיצער וואָלט זי צוגעהאלטען. זי האָט געפיהלט, אז זי פאלט אלץ נידעריגער און נידעריגער...

אויף מאָרגען, אז פעלדמאַן האָט זי דערזעהען, האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אז ביי טייבעלען זענען רויט די אויגען, גלייך

ווי זי וואלט נעווייניט א גאנצע נאכט. ער האָט זי נעוואלט פרענגן, וואם דאָם בעדייט, נאר ער האָט זי ניט געפרענט. פון דעמאלט אן פלעגט טייבעלע זיין פערטראכט און ווי פארזארגט, און פעלדמאן האָט ניט געהאט קיין געלעגנהייט אויפמישען דאָם אלטע געשפרעך. אזוי איז איבערגעלאפען נאך א האלב יאָהר. טייבעלע איז שוין אלט געוואָרען פופציקהן־זעכציקהן יאָהר און איז נעווען ווי א בלום, וואם הויבט נאר אן צו בליהען.

אונזערע לעזער דערפען געדענקען, ווי אזוי עס איז געשלאָ־סען געוואָרען די ערשטע בעקאנטשאפט צווישען מיכאל פעלדמאן און מאריע זילבערמאן. אויף דעם צווייטען טאָג האָט איהם פעלדמאן פארגעשטעלט פאר זיין שוילערין טייבעלע זאנענשיין, און אזוי זענען די יונגע מענשען בעקאנט געוואָרען. זיי פלעגען זיך זעהען אלע טאָג, צוזאמען לערנען, ביכער לייענען, אפטמאל זיך קריגען איבער א בוך און נעהן שפאציערען. עס איז איבער־געגאנגען עטליכע מאנאט ביז דער צייט, וואם פעלדמאן איז שלאָף געלעגען און גאלדע זילבערמאן איז ביי איהם געוועזען. ער איז אפגעלעגען נאך פינף טעג און איז אינגאנצען געזונד ge־וואָרען. מאריע מיט טייבעלען זענען אזוי פרייליך געווען דער־פון, אז זיי האָבען בעשלאָסען צו מאכען מיכאילען א סורפריז (איבערראשונג). עס איז געווען חודש מאי. זיי האָבען אָנ־געקויפט פיעל בלומען און האָבען בעהאנגען די וועגע פון זיין צימער. אז פעלדמאן איז אריינגעקומען, האָט ער זיי געדריקט די הענד און האָט זיי נעראנקט פאר זייער געטרייישאפט. דאָ האָבען זיך מאריע מיט טייבעלען וויעדער בעגעגענט מיט די אויגען און זענען ווי רויט געוואָרען. פעלדמאן האָט דאָם בע־מערקט און האָט זיך א ביסעל פערקלערט דערויף. דעם נאנצען טאָג האָט ער ווינציג גערעדט און איז געווען פערטראכט. טיי־בעלע האָט זיך צו איהם געטשעפעט, וואם איז מיט איהם; ער האָט איהר געזאָגט, אז דער קאָפ טהוט איהם א ביסעל וועה, און איז אוועקגעגאנגען צו זיך אין צימער. מאריע האָט טייבעלען

נאָך קיין אײנציג ווארט געזאָגט פון זיינע געפיהלען צו איהר. איינמאָל זענען זיי געזעסען אזאמען ביי׳ם טיש און האָבען גע־ווארט אויף פעלדמאנען און האָבען ביידע געשוויגען. מאָריץ האָט עפּים יאָ געוואָלט זאָגען, נאָר ער האָט זיך גיך פערחאפט און האָט א הוסט געטהאָן. פעלדמאן איז געקומען, און זיי זענען לעבעדיגער געוואָרען. נאָך דער לעקציע האָט זיך מאָריץ גע־קליבען אוועקצוגעהן און ביי׳ם געזעגענען האָט טייבעלע דער־פיהלט אין דער האַנד א שטיקעל פאפּיער. מאָריץ איז אוועק־געגאנגען, און טייבעלע איז געוואָרען בלאַס, דאָס הארץ האָט איהר געקלאָפּט, ווי מיט א האַמער, די הענד האָבען איהר געציטערט. זי האָט דאָס צעטעלע אריינגעלעגט אין קעשענע און האָט גע־רעדט מיט פעלדמאנען. פעלדמאן האָט אָבער בעמערקט, אז טייבעלע ענטפערט ניט צו דער זאך, האָט ער אויף איהר פער־וואונדערט א קוק געטהאָן. דאָס געזיכט האָט איהר געפלאַמט, ווי פייער. ער האָט איהר צוגעלעגט די האַנד צום שטערן: דער קאָפּ איז איהר געווען היים.

— טייבעלע! וואָס איז מיט דיר?!

— גאָרנישט, כלעבען, גאָרנישט... — האָט איהם טייבעלע ענ־ענטפערט און איז ארויסגענגנגען צו זיך אין צימער, האָט ארויס־גענומען דאָס צעטעלע, וואָס מאָריץ האָט איהר איבערגעלאָזט, און האָט איבערגעלייענט די ווערטער:

„היינט, זייגער פינף, וועט איהר זיין אין שטאָדט־גאָרטען אונטער דעם עפּעלבוים. איך דארף אייך זאָגען זעהר א נויטיגע זאך".

זייגער פיער, אז פעלדמאן איז נאָך געווען אויף די שטונדען, האָט זיך טייבעלע אָנגעטהאָן, האָט פערשלאָסען די שטוב און איז געשווינד ארויסגענגנגען. אויף דער גאס האָט זי זיך אנידער־געשטעלט און האָט זיך א חאַפּ געטהאָן ביי׳ם הארץ, וועלכעם האָט ניט אויפגעהערט צו קלאָפּען... אז זי איז אריינגעקומען אין גאָרטען, איז זי באלד צוגענאנגען צו דעם עפּעלבוים און האָט זיך

צוגעזעצט אויף דער באנק. די זון האָט דורכגעשלאָגען איהרע שטראהלען דורך די געריכטע צווייגען פון די בוימער, דער סאָלאוועי האָט געזונגען. טייבעלע האָט ארויפגעקוקט אויף דעם בוים און האָט בעמערקט, ווי צוויי פייגעלעך האָבען זיך גע־שלאָגען; זייער מלחמה האָט זי אזוי שטארק פעראינטערעסירט, אז זי האָט ניט געהערט, ווי מאָריץ איז צוגעגאנגען צו איהר. ער איז געבליבען שטעהן און האָט געקוקט אויף איהרע שוואַרצע געקרייזלטע האָר, וואָס דאָס ווינטעלע האָט געשאָקעלט; איהר האַרץ האָט זיך געהויבען ארויף און אראָפּ, און איהר מיט א ווייס זעקעל בעדעקט קליין פיסעל האָט ארויסגעשטארט פון דעם שוואַרצען קלייד און איז אראָפּגעהאנגען פון דער באנק. מאָריץ האָט מורא געהאָט חאָפּען דעם אָטהעם, ער זאָל זי ניט אויפוועקען. עס איז אוועקגעגאנגען נאָך צוויי מינוט. מאָריץ האָט שטילער־הייד געזאָגט:

— טייבעלע...

— אך! מאָריץ?!... — האָט זי זיך אויפגעהאָפּט און אין איין אויגענבליק איז זי שוין נעשטאנען אויף די פיס. ווי אזוי דאָס איז געוואָרען — נעדענקען זיי ניט, נאָר מאָריץ האָט נע־האלטען טייבעלען אין זיינע ארעמס און האָט איהר ווי פער־טומעלט געזאָגט:

— טהייערע, טהייערע טייבעלע! איך האָב דיר שוין לאנג געוואָלט זאָגען, נאָר איך האָב מורא געהאָט פאר דיינע שוואַרצע בייזע אויגען!...

און מיט די ווערטער האָט ער צוגעדעקט מיט זיינע הייסע קושען איהרע אויגען, די ברעמען, דעם קאָפּ, די הענד... טייבעלע האָט זיך ניט געפרובט אויסריסען פון זיינע הענד; זי האָט נאָר געזאָגט:

— שוין לאנג, טהייערער מאָריץ?... זאָג: שוין לאנג, שוין לאנג?...

VII

דריי טאָג איז טייבעלע נאָכדעם ארומגעגאנגען צעטראָגען. זי האָט געשיקט צו מאָריצען אזא צעטעלע:

„מיין טהייערער! וואָרט נאָך א טאָג און געה ניט צו אונז: איך וויל ניט, איך קאָן ניט! איך וועל פערברענט ווערען פאר שאנד, וואָס איך האָב גענארט אונזער אינציגען פריינד מיכאיל און האָב איהם נאָך ביז היינט ניט אויסגעזאָגט מיין גליק. היינט — מאָרגען וועל איך איהם דערצעהלען. וואָרט נאָך א טאָג, נאָך א טאָג, ביז איך וועל דיר שרייבען, דו זאָלסט קומען צו אונז. איך וויל דיך שוין זעהען!"...

אין יענעם אָבענד, זייגער צוועלף, אז פעלדמאן האָט זיך שוין געקליבען לענגן שלאָפען, האָט איהם טייבעלע א קלאָפ געטהאָן אין דער טהיר. ער האָט זיך שטאַרק פערוואונדערט אויף איהר שפעטיגען וויזיט. טייבעלע האָט זיך צוגעזעצט אקעגען פעלדמאנען מיט די ווערטער:

— מיכאיל, איך האָב אייך איצט א וויכטיגע זאך צו זאָגען: מיין האַרץ, וואָס איז ביז אהער פריי געווען, איז ניט לאנג געוואָהר געוואָרען פון א נייעם...

פעלדמאן האָט ברייט אויפגעעפענט די אויגען, און טייבעלע האָט וויטער געערדט, גליך און ריין:

— איך האָב ביז אהער ניט געוואוסט, אז ליעבע איז אזוי שטאַרק, אז זי וויסט ניט קיין גרענץ, קיין שעמעווידיגקייט.

פעלדמאן האָט געהערט נייע ווערטער פון איהר, און האָט זיך געקלערט: „דאָס איז זי געקומען אויפדרעקען איהר האַרץ פאר מיר און אויסזאָגען, אז זי ליעבט מיך אויך, ווי איך זי, שוין אזוי לאנג"...

— מיין בעסטער פריינד מיכאיל! איך מוז אייך אלץ דערצעהלען, וואָס מיט מיר האָט פאסירט די לעצטע טעג: איך האָב ליעב מאָריץ זילבערמאן...

פּעלדמאן איז געוואָרען בלאַס, ווי די וואַנד, און האָט זיך נעריבען איין האַנד אָן דער אַנדערער. ער האָט נעוואָלט עפּיס זאָגען און האָט ניט נעקאָנט... טייבעלע האָט דאָס נעזעהען און האָט ווייטער נערעדט:

— איך ווייס, אז דאָס זעהט ביי אייך אויס קרום... מאָריץ איז ניט מיין גליכען: ער איז א פרינץ... נאָר וואָס זאָל איך אָבער טהון מיט מיין האַרץ? קאָן איך דען זאָגען: „שא, שוויג שטיל"? ניין, איך בין ניט שולדיג. איך האָב איהם ליעב אזוי פיעל, אז מעהר קאָן מען שוין קיין מענשען ניט ליעבען!...

— קינד, קינד! — האָט איהר פּעלדמאן נעענטפערט. — דו פערענטפערסט זיך אומזיסט: איך האָב שוין לאַנג ארויס־נעזעהען, אז עס דאַרף ניך קומען די צייט, וועו דיין האַרץ וועט אויף אָנהויבען צו רעדען. אמת, איך האָב ניט נעוואוסט אויף וועמען דיינע אויגען קוקען... (דאָ האָט זיך פּעלדמאן א ביסעל פערהוסט). איך האָב ניט נעוואוסט, אז דו האָסט פאַר דיינע אויגען אזא מענשען, וואָס זיין שען נעזיכט מיט זיין נעשטאַלט קאָן האַרמאָנירען מיט אזא פריילין, ווי דו...

טייבעלע זענען די וועלטער ניט נעפּעלען. זי האָט איהם איבערגעשלאָגען:

— האָט קיין פּאַראיבעל ניט, מיכאיל, איהר וויל מיר פּאַר־וואוּרף מאַכען, אז איך האָב ליעב נעקריגען א שען פּנים...

— טייבעלע! דו קענסט מיך ניט פון נעכטיגען טאָג; דו וויסט, אז מיר איז אויך ליכטינער צו זעהען פון דער וועלט, אז די ליעבענדע זענען בירדע שען און יונג; עס איז אַנגענעהם צו זעהן אזא פיין פּאַר, ווי דו מיט מאָריץ זילבערמאן... נאָר זאָג מיר, טייבעלע, וואָס איך וועל ביי דיר פרענען, און זאָלסט זיך ניט נעפּינען בעלעדיגט, וואָס איך מיש זיך אריין אין אייערע נעשעפּטען: צי קענסט דו איהם שוין גוט? צי האָט איהר שוין נערעדט וואָס ווייטער וועט זיין? צי האָט איהר זיך נעפרענט, וואוהין דאָס וואַסער טראָגט אייך?...

פעלדמאן האָט נאָך לאַנג נערעט איבער דעם ענין. טייבע־לע האָט איהם ניט געענטפערט; זי איז געזעסען אָנגעשפּאַרט אויף בוידע הענד און האָט ניט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג פון פעלד־מאנען, וועלכער איז ארומגענאנגען אהין און צוריק שטאַרק צע־טראָגען איבער א האַלבע שעה, אין וועלכער ניט פעלדמאן ניט טייבעלע האָבען קיין וואָרט ניט נערעט. ענדליך איז פעלדמאן צוגענאנגען צו איהר, האָט אַרויפגעלענט בוידע הענד אויף איהרע אכסלען און האָט איהר געזאָגט מיט א שטיל קול:

— טייבעלע! דו ווייסט, אז דו ביזט ביי מיר טהייער... ווי א שוועסטער, ווי א קינד... פערלאָז זיך אויף מיר, איך וועל אייך בוידע ניצליך זיין. נאָר דאָס בעט איך פון דיר: אויב, בעהיט גאָט, אונזערע פלאַנען וועלען ניט אויסגעפיהרט ווערען און עס וועט זיך ניט גוט אויסלאָזען — זאָלסט דו זיך דערמאָנען אָן דיין איינציגען בעסטען פריינד, מיכאיל פעלדמאן...

VIII

די גרעסטע שרייבער, פאָעטען, פסיכאָלאָגען האָבען לאַנג גע־הָארעוועט איבערצוגעבען אויף דעם פאַפּיער די בעסטע מאַמענטען פון דער אמת'ער ליעבע, נאָר דאָס קאָן נאָר פערשטעהן דער, וואָס האָט אַליין ליעב געהאַט און איז געווען גליקליעבט. נאָר ניט אַלע גליקליכע ליעבענדע טרינקען אַלע גלייך פון דעם זעלטענעם טהייערען וויין: איינער פערזוכט דאָס פערגעניגען א מינוט, איין אויגענבליק; דער אנדערער געניסט עס זיין גאנץ לעבען. מאריץ מיט טייבעלען האָבען זיך געבאָדען אין דעם ליכטיגען רייגעם וואסער צווישן יאָהר. צווישן יאָהר גליק! צווישן יאָהר כסדר זעהען אַלע טאָג דעם מענשען, וואס מיט איין קוק, מיט איין וואונק

ווערען בעלייבט אלע פערבאַרגענע ווינקעלעך פון זיין הארצען, וואָס דערוועקט אונזערע מענשליכע געפיהלען, וואָס קאָן אונז איבערארבייטען איננאנצען. — ליעבע לעזער! איהר ווייסט, וואָס הייסט צוויי יאָהר גליק?... אין די צוויי יאָהר האָט עס מאָריצען ווייט געבראכט: פעלדמאן האָט איהם פאַרבערייטעט אייגנצו־טרעטען אין דער אונ־ווערזיטעט; טייבעלע האָט נאָך בעסער געלערנט און האָט גערעכענט אין א יאָהר ארום אויך פאַהרען לערנען אין דער שטאָדט, וואו מאָריץ וועט זיין. וועלכע שענע לופטשלעסער האָבען זיך די גליקליכע געבויעט! דאָס קינפטיגע גליק איז ביי זיי שוין געווען בעשטימט. אויף דעם ערשטען בלאַט פון אונזער ערצעהלונג האָבען מיר איבערגעלאָזט טייבעלען ליגען אין בעט בענאָסען מיט טרערען. אונזערע לעזער ווילען שוין וויסען די אורזאכע, וואָס די איבערגליקליכע טייבעלע האָט גע־ווויינט. מיר וועלען זיי באלד ערקלערען:

גאָלדע זילבערמאן איז קראנק געוואָרען. די דאָקטוירים האָ־בען איהר געהייסען פאַהרען קיין קארלסבאד. גאָלדע האָט גע־וואָלט מיטנעמען מאָריצען אויך קיין אויסלאַנד, נאָר ער האָט בשום אופן ניט געוואָלט פאַהרען. פון קארלסבאד האָט איהם גאָלדע געשיקט אלע טאָג בריעף, אז עס איז איהר זעהר שווער צו זיין אליין אין א פרעמד לאַנד, און ווען ניט די פאַמיליע נאָט־קין, מיט וועלכער זי האָט זיך בעקענט, וואָלט זי שוין לאַנג גע־קומען צוריק אהיים. ישראל נאָטקין איז געווען א רוסישער איד, זעהר א רייכער, און איז געקומען מיט דער נאַנצער פאַמיליע קיין קארלסבאד אויף דעם נאַנצען סעזאָן. גאָלדע האָט זיך גאָרניט געקאָנט אָפּלויבען פון דער פאַמיליע, בעזונדערס פון רב ישראל'ס טאָכטער, א מאַמזעל פון א יאָהר צוואַנציג, זעהר א פיינע, א געבילדעטע און מיט אלע מעלות. גאָלדע'ס בריעף זענען געווען פול מיט קאָמפּלימענטען אויף דער מאַמזעל נאָטקין, וועלכע האָט נאָך פופציג טויזענד רובעל נדן... זי האָט זיך געוואונשען, אז גאָט זאָל איהר צושיקען אזא שנור... מאָריץ האָט זיך אויסנע־

לאכט אויף אלע איהרע בריפֿ, און האָט זיי געוויזען טייבעלען און פעלדמאנען. ענדליך האָט ער דערהאלטען פון דער מוטער א בריפֿ, אין וועלכען זי מיט דער גאנצער פאמיליע נאטקין בעטען איהם, ער זאל זיך דורכפֿאהרען קיין קארלסבאד. אָט דאָס איז נעווען דער בריפֿ, וואָס מאריץ האָט געוויזען טייבעלען, און דורך דעם האָט זיך ביי זיי פערבונדען דער שמועס, וואָס איז שוין בעקאנט אונזערע לעזער, פון דעם ערשטען קאפיטעל פון אונזער ערצעהלונג. אז מאריץ איז אוועקגענגען, איז פעלדמאן נעקומען און האָט געטראָפען טייבעלען אין טרערען. האָט ער באלד פערשטאנען, אז עס איז שוין עפּים א נייעס נעשעהן ביי לייבענדע. ער האָט זיך צונעזעצט צו איהר און האָט געוואָרט, וואָס וועט זי זאָגען.

— מיכאיל, איהר ווילט וויסען, וואָס איך ווייס? נלויבט מיר, מיין פרייַנד, אז איך וויים אליין ניט, צי איז דאָס פאר פרייד, צי פאר צרות?... מאריץ איז דאָ ערשט געווען... אך, מיכאיל, איהר זאלט געווען זעהן, הערען, ווי ער האָט גערעדט!... ער האָט געוואלט שיקען א דעפּעש קיין קארלסבאד, אז די מוטער זאל קומען...

— וואָס דאַרף ער די מאמע? — האָט זי פעלדמאן מיט א שטאָך געפרעגט.

טייבעלע איז פאר כעס אונטערגעשפרונגען אויף דעם בעט:

— וואָס דאַרף ער די מאמע?... מיכאיל, איהר זענט צו מאריצען צו שטרענג: זי איז דאָך פאָרט א מוטער! זי דאַרף דאָך וויסען, וואָס איהר איינציגער זוהן טהוט! זי איז א מוטער!...

— קינד מיינס! — האָט איהר פעלדמאן שטיל געענטפערט. — דו ביזט איצט צעטראָגען, וויסט דו נישט ווער עס זאָגט גלייך — איך, צי דו...

טייבעלע האָט זיך נאָך ערגער צעריצט.

— איך בין צעטראָגען? רעכט!... נו, זאָגט־זשע איהר בעסער, אז איהר קאָנט און וויסט!

טייבעלע האָט זיך וויערער בענאָסען מיט טרערען. פעלד־מאן האָט זי איינגעשטילט, איינגענומען, ווי א קליין קינד; ער האָט זי ארומגענומען און צוגעצויגען צו זיך. טייבעלע האָט אנ־געהויבען שטיל־ער ווערען, און אין עטליכע מינוט ארום איז זי שוין ווייטער געווען מונטער, ווי אלע מאל. זי האָט זיך אָפּגע־וואשען, אָננעטהאָן, גערעדט, געשפּעט און געלאכט. אויף דעם קאָפּ האָט זי אָננעטהאָן א קרענצעל פון רויזען, וואָס מאריץ האָט איהר געשענקט פון זיין גאָרטען; די אויגען האָבען איהר נע־ברענט, ווי צוויי בריליאנטען ביי׳ם ליכט. פעלדמאן האָט אָננע־קוועלט פון איהר. ער האָט איהר עפּים געוואָלט זאָגען, נאָר אין מיטען האָט זיך אויפגעפענט די טהיר און עס איז אריינגע־קומען מאריץ. ער איז געווען אָננעטהאָן רייזע־פערטיג... טיי־בעלע האָט געפיהלט, אז עס האָט זיך איהר אָפּגעריסען דאָס הארץ; זי איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט, בלאָס ווי דער טוידט, און האָט ניט געקאָנט אויסרעדען קיין וואָרט. מאריץ איז צוגע־נאנגען צו איהר. פעלדמאן האָט איהם געבעטען זיצען. ער האָט זיך נעהאפּט און האָט נעזאָגט:

— טייבעלע, מיכאיל, זייט נעזונד: איך פאָהר קיין קאַרלס־באד... אָט ערשט האָב איך דערהאלטען א דעפּעש: די מאמע איז שטאַרק שלאָף; מע רופט מיך אהין... איך וועל אייך אלע טאָג שרייבען בריעף... איך וועל גיך קומען צוריק... טייבעלע! איך וועל רעדען מיט איהר וועגען אונז... זייט נעזונד, מיינע טהייערע...

פעלדמאן האָט נעזעהען, אז טייבעלע שטעהט קוים אויף די פיס. ער איז צוגענאנגען צו איהר און האָט איהר שטיל נעזאָגט:

— טייבעלע! וואָס איז מיט דיר?...

— הא? איך? גאָרנישט!... דו פאָהרסט?... איהר פאָהרט?... — האָט טייבעלע נעזאָגט און האָט ארויפגעצויגען א פרייליכע מאסקע אויפ׳ן פנים.

— נו, פאָהרט נעזונד! — האָט איהם פעלדמאן נעזאָגט. — און פערגעסט אונז ניט — פאר צרות, אָדער פאר פרייד...

ער האָט אָפּגעוווכט דאָס היטל און איז ארויסגענאַנגען פון שטוב, בכדי די לייבעלע זאָלען זיך קאָנען געזעגענען אָהן א דריטען. אז מאָריץ איז איבערגעבליבען אליין מיט טייבעלען, האָט ער איהר געוואָלט פאָלען אויפ'ן האלז; זי האָט איהם אָבער אָפּגעהאָלטען.

— מאָריץ... דאָס ניט, דאָס דארף מען ניט... טהייערער, איך וועל דיך מאָרגען ניט זעהן? און איבערמאָרגען אויך ניט? און אפשר קיינמאָל ניט?...

— טייבעלע! וואָס רעדסט דו? איך וועל דיך גיך, גיך זעהען...

— מאָריץ! דו ווייסט: איך בין דיינע, דיינע, מאָריץ!...

— דו ביזט מיינע, מיינע אויף אייביג! טייבעלע, איך וועל דיך ניט פערגעסען אויף א מינוט!...

ער האָט זיך געצויגען צו איהר און האָט זי געוואָלט ארומ־נעמען; זי האָט איהם לייכט אָפּגעשטויסען פון זיך.

— ניין, מאָריץ, ניט דאָס, ניט דאָס... גיב מיר דיין האַנד, אָט אזוי, און שוועך מיר ביי מיין נאָמען, דו הערסט? ביי מ י י ן נאָמען, אז וואָס עס זאָל זיך ניט מאַכען מיט דיר, זאָלסט דו מיר שרייבען... רעכט?

— רעכט!...

פעלדמאן איז אריינגעקומען מיט א פרייליכער מינע:

— נו, שוין? געגנג אָנגערעדט זיך? הא? היינט לאָזט מיך אויך אביסעל רעדען מיט אייך, ברומענדיגע טייבעלעך, אוים־לענדישע פייגעלעך! טייבעלע! שטעל אויף דעם סאמאָווער: עס איז נאָך פריה צום פאָיעזד, און מיר וועלען דערווייל אביסעל שמועסען פון אונזערע אינטערעסען...

מיט די וועדטער האָט ער אריינגעפיהרט מאָריצען צו זיך אין ציימער און האָט זיך מיט איהם פערשלאָסען.

— נו, מאָריץ, היינט מוזען מיר רעדען אביסעל אָפּענער... מע רופט אייך ארוים אהין מיט א דעפעש, אז אייער מוטער איז

שלאף? עס איז א ליגען! מע רופט אייך צו דער מאמזעל נאָט־קין: איהר זענט א בן־יחיד, אייער מוטער איז רייך, איהר זענט א ווינאָדנער חתן... געלד געהט צו געלד...

— מיכאיל! וואָס רעדט איהר! איהר מיינט, איך בין דערזעלבער מאָריץ, וואָס פריהער מיט דריי יאָהר?

— אָ!... איך ווייס, איך ווייס!... איך קען אָבער אייער ווייך האַרץ, אייער שוואכען כאראקטער... אייער מוטער'ס טרעַרען וועלען אויף אייך ווירקען... מיר זענען ווייס, און ווער ווייסט, וואָס פאר א פאניבריה די מאמזעל נאטקין איז דאָרט! איהר זענט נאָך צו יונג...

— פאר וועמען רעכענט איהר מיך? איך וועל פערבייטען טייבעלען אויף... מיכאיל! איהר בעלעדיגט מיך... איהר ווייסט מיין ציעל...

— מאָריץ! אויב איהר געפינט זיך בעלעדיגט פון מיינע וועַרטער, בעט איך אייך מיר מוחל זיין. נאָר איהר דארפט פערשטעהן מיט וועמען איהר רעדט: איהר רעדט מיט איין עלענדען מענשען, וואָס זיין אומגליקליך מזל האָט איהם אָפּגעריסען פון דער פאמיליע, פון פרייַנד, פון בעקאַנטע, כמעט פון אונזער גאנצער נאציע, און ער האָט ארויסגעצויגען, נאָט וויסט פון וועלכע הענד, א פרעמד עלענד קינד און האָט זי צוגעבונדען צו זיך, און איז אליין צו איהר צוגעבונדען געוואָרען... מיין לעבען איז שוין צוואמענגעוואכסען מיט איהר לעבען... אייך ליעבט זי נאָר אָהן א ברעג!... אז מיט אייך וועט חלילה עפּעס פאסירען, הרג'עט איהר זי אוועק, און מיך דעסגלייכען... איהר ווייסט? איהר ווייסט? איך האָב אמאל געהאפט, אז מיין ליעבע צו איהר (צו וואָס זאל איך לייקענען?) וועט אפשר דערוועקען אין איהר האַרץ אזא נעפיהל, ווי צו אייך איצט... נאָר איך האָב שלעכט געראכענט... ווי קומט דאָס צו מיר?!... איך בין דערמיט געווען צופריעדען, וואָס זי איז ביז אהער אזוי גליקליך געווען מיט אייך.

איהר לאָזט זי מיר הײַנט איבער אין א געפֿעהרליכער לאַנד... נעדענקט, מאָריץ, אײַער טײַבעלעך — זי איז אינגאַנצן א ײַ ע־ ר ע: א י ה ר זענט דער אויסגעקליבענער...

מאָריץ האָט געווײַנט, ווי א קליין קינד. דאָס האַרץ איז איהם שיער צעריסן געוואָרען אויף שטיקער. ער האָט נישט געקאָנט אויסרעדען קיין אײַנציג וואָרט. ער האָט געהאַפּט פּעלד־ מאַנן ביי ביידע הענד און האָט זיי געקושט... פּעלדמאַן האָט געפֿינטעלט מיט זיינע גרויע אויגען און האָט נעריבען צינד־ העלצלעך, וועלכע האָבען זיך אלץ פּערלאָשען... ער האָט פּער־ רויכערט א צינאר און האָט געזאָגט:

— נו, נענוג, נענוג שוין, זילבערמאן! ווישט זיך אָפּ דאָס פּנים און זייט א מאַנספּערזאָן!

דאָס טיי־טרינקען איז איבערגענאַנגען נישקשה. פּעלדמאַן האָט געזאָגט וועדטלעך, דערצעהלט אַנעקדאָטען. אלע האָבען געלאַכט. ער האָט מורא געהאַט, אז טייבעלע זאָל ניט מאַכען קיין סצענע אין די לעצטע מינוטען, פּאַר מאָריצ׳ס אָפּרייזע. ווי פּערוואונדערט איז ער אָבער געוועזען, אז בשעת מאָריץ איז אויפֿגעשטאַנען צו פּאָהרען, איז טייבעלע זעהר פּרייליך געווען! איהר געלעכטער האָט נאָך קיינמאָל אזוי ניט געקלונגען, ווי אין די מינוטען; זי האָט שוין צופיעל געלאַכט און גערעדט... פּעלד־ מאַן האָט פּערשטאַנען, וואָס דאָס געלעכטער האָט זי געקאָסט; דאָס האַרץ האָט זיך איהם צוזאַמענגעצויגען פּאַר וועהטיג... נאָך א מאָל אַדיע, נאָך א מאָל אַדיע... אָט זענען שוין די פּערד... ער זיצט שוין אין וואָגען... דער קוטשער האָט א קנאַק געטהאָן מיט דער לאַנגער בייטש. די פּערד האָבען א ריס געטהאָן דעם וואָגען, און ער איז פּערפאַלען געוואָרען אין דעם געדיכטען שטויב פון די גאַסען, וואָס פיהרען צום וואָקזאָל. נאָר א וויים טיכעלע האָט זיך נעזעהען אין דער הויך. דאָס פּאַסטגלעקעל האָט נאָך נע־ קלונגען עטליכע מינוט אלע מאָל שטילער, ביז עס האָט זיך נאָר פּערלאָרען אין דער וויטער לופֿט, וואו די זון האָט זיך אראָפּ־

נעלאזט, ווי אין וואסער אריין... שטיל און לעדינ איז נעווארען ביי פעלדמאנען אין שטוב. שטיל און לעדינ ביי טייבעלען אין הארצען...

IX

ליעבע לעזער! מיר וועלען אייך ניט פיהרען קיין קארלסבאד זעהען, וואס טהוט דארט אונזער העלד, מאריץ זילבערמאן. ער איז דאס ערשטע מאל אויף זיין לעבען ארויסגעפאהרען אויף דער וועלט. פון יעדער סטאנציע, פון יעדען וואקזאל זענען געגאנגען פון איהם הייסע בריעף צו טייבעלען. אז ער איז אריבער די גרעניץ, האט זיך פאר איהם געעפענט א נייע וועלט. ער האט זיי צוגעזאגט אלסרינג צו שרייבען, און ער האט זיין וואכט נעהאלטען. נאר פלוצים איז זיין קאררעספאנדענציע איבערגעריסען געווארען. מיר דארפען ניט דערצעהלען, וואס פאר שמערצען דאס האט צוגעטהיילט דער ארעמער טייבעלע. איהר קאפ האט נענוג איבערגעטראכט! פעלדמאן האט מורא געהאט צו רעדען דערפון מיט איהר: ער האט געוועהען, אז זי צאנגט, ווי א ליכט. און אזוי זענען איבערגענאנגען צוויי חדשים, וועלכע האבען זיך איהר אויסגעווייזען ווי צוויי יאהר, ביז דער פאסטטרעגער האט איהר איינמאל געבראכט א גרויסען בריעף. דער שטעמפעל איז נעווען פון קארלסבאד. זי האט באלד דערקענט זיין האנדשריפט אויף דעם קאנווערט. די הענד האבען איהר געציטערט: זי האט קוים אויפגעריסען דעם קאנווערט. פיער מאל האט זי אנגעהויבען צו לעזען דעם בריעף, און האט ניט פערשטאנען קיין וואכט... אט דאס האט איהר מאריץ נעשריבען:

„טהייערע טייבעלע! איך בין ניט וועדטה, אז דיינע הענד זאלען האלטען מיין בריעף און דיינע שענע אויגען זאלען קוקען אויף מיין שריפט, וועלכע ניט דיר איבער מיינע וועדטער ניט

מיט טינט אויף פאפיער, נאָר מיט מיין בלוט אויף מיין אייגענער פּעל. פערענטפערען זיך פּאר דיר — וואָלט געווען די גרעסטע מערדערייַ מיט דער גרעסטער נידעריקייט פון מיין זייט, נאָר איך בעט דיך (דאָס לעצטע מאָל) אויסהערען דיין מאָריצען, וואָס איז ביי דיר אמאָל געווען אזוי טהייער! ווייס, מהייערע טייבעלע, אז מאָריץ איז געפאָלען, אז מאָריץ איז איצט דער אומגליקליכסטער אויף דער גאנצער וועלט! וואָס האָט איהר מיך געלאָזט אליין אויף דעם וואסער? איך זאָג דאָס דיר און אונזער טהייערען מיכאיל. וואָס האָט איהר מיך מפקיר געווען? איהר האָט דען ניט געוואוסט, אז שווימען אין דעם טיעפּען ים איז זעהר א געפּעהרליכע זאך פּאר דעם מענשען, וואָס איז ניט געוואָהנט צו די גרויסע חוואליס? צום אָנפאָנג, אז איך בין נאָך ביי דעם ברעג געשוואומען, איז מיר זעהר אנגענעהם געווען צו קוקען, ווי די בייזע ווינדען פּלעסקען דעם ים. זיי האָבען מיך געטראָגען ווייטער און ווייטער... איך האָב געפרובט א מאָל ארומקוקען זיך אויף דעם שטיק וועג, וואָס איך האָב שוין אָפּגעשוואומען, האָב איך שוין ניט געקאָנט אָפּזוכען מיט די אויגען דאָס, וואָס איך האָב געוואָלט: איהר האָט אויסגעוויזען ווי צוויי ליכטיגע פּינטעלעך, ווי צוויי גלאָנצענדיגע שטערען אויף דעם דונקעלען ווייטען הימעל, און נאָכדעם זענען די צוויי פּינטעלעך אויך פערשוואונדען געוואָרען... איך זוך איצט ביי זיך אין קאָפּ און קאָן נאָר זיך ניט דערמאָנען, וואו און ווען בין איך געפאָלען... איך געדענק נאָר דער מוטער'ס טרערען, די ערשטע בעקאָנטשאפט מיט דער פאמיליע נאָטקין, מיט זייער טאָכטער, און נאָכדעם זייערע וויזיטען צו אונז, און מיינע וויזיטען צו זיי, אונזערע שפּאציער־גענג אין דעם שענעם גאָרטען, אונזער פּאָהרען אויף דעם שיף, קלאָראָס (אזוי רופט מען זייער טאָכטער) בלאָנדע האָר, בלויע אויגען, הויכע נעשטאָלט, און איהר שטאַרקע שטימע... צו דעם צווייטען וויזיט ביי זיי האָט מען מיך נעבעטען שפּיעלען פּיאָנאָ. איך האָב געשפּיעלט שובערט'ס א מעלאָדיע,

און קלאַפּ האָט מיר אַקאָמפּאַנירט. דער רעזאָנאַנס פון דעם זאַל איז נעווען גרויס און בריים, און עס האָבען זיך א גאַס געטהאָן אַוועקצע פערשיעדענע, ווייכע, קלינגענדיגע, וואַרעמע טענער, אַזא זעלטענע הארמאָניע!!... איך האָב אויפגעהויבען אויף איהר די אויגען, איז זי ווי אויסגעוואַכסען אויף א גאַנצען ארשין, און זי האָט מיר אויסגעוויזען אַזוי שען און ריין, ווי א מלאך... אין מיין הארץ האָט זיך אָנגעצונדען א פייער, וואָס האָט אין מיר געברענט, און איך האָב מורא געהאַט צו צוגעהן צו איהר. אַזא פרוב האָב איך געליטען אלע טאָג! זי האָט מיך געמוטשעט מיט איהר קול, און עס איז מיר ליעב געווען צו מוטשען זיך, אבי נאָך און נאָך הערען איהר געזאַנג... עס ווייזט אויס, אַז זי האָט געוואוסט וואָס מיט מיר טהוט זיך, חאָטש איך האָב מיט איהר דערפון ניט געדעדט. איינמאָל איז זי געווען בייַ אונז. מיין מוטער איז געווען אין גאָרטען, און קלאַפּ איז געזעסען מיט מיר. איך בין געווען שטאַרק פערזאָרגט און פערטראַכט. זי האָט מיך געפרעגט די אורזאַכע. איך האָב איהר ניט געוואָלט ענטפערען, איז זי אויפגעשטאַנען און אָנגעהויבען זינגען א מעלאָדיע, בין איך ווי בעטויבט געוואָרען... מיין פאַנטאַזיע האָט מיך פערטראָגען ווייט! איך האָב זי גערעכענט העכער פון א מענשען — איך בין אַנידערגעפאַלען פאר איהר!... איך געדענק ניט, ווען און ווי אַזוי איך בין געשטאַנען מיט קלאַפּ'ן אונטער דער חופה... דער פרעדיגער האָט א רעדע געהאַלטען, זיינע ווערטער האָבען מיר לאַנג געקלונגען אין די אויהערען, און עס האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אַז ער זאָגט מיר: „געדענק וואָס דו טהוסט!"... מיין מוטער האָט געווויינט פאר פרייד, און קלאַפּ האָט מיך געפרעגט, וואָס קלאַפּט ביי מיר דאָס הארץ... טייבעלע! איך בין אומגליקליך: דיך האָב איך אָנגעוואָרען, פערלאָרען אויף אייביג; זיך האָב איך פערקויפט א פרעמדער... זי איז ווייט פון מיר, ווי דער הימל פון דער ערד... מיין ציעל קאָן איך שוין יעצט ניט דערגרייכען: איך געהער היינט ניט זיך אליין; איך בין א

קנעכט... איך האָב שוין מיין ראָלע אָפּגעשפּיעלט גאַנץ קאָמיש! דער גרויסער זינדיגער קאָן מיט חרטה און מיט גוטע ווערק ניי געבאָרן ווערן, אָבער ניט אזא „וואָרעם" ווי איך... טייבעלע! מיכאי! פערגעסט אָן מיר: איך בין ניט ווערטה, איהר זאָלט מיך געדענקען! זייט גליקליך, ביידע צוזאמען!..."

X

פּעלדמאן איז נאָר־וואָס צוועקגעגאַנגען אויף זיינע שטונדען בעת טייבעלע האָט דערהאלטען דעם שענעם בריעף פון קאַרלס־באד. אז זי האָט געענדיגט דעם בריעף צו לעזען, איז זי געבליבען זיצען א קליינע צייט ווי א פערשטיינערטע. איהרע אויגען האָבען א וויילע אָנגעוואָרען דעם גלאַנץ. נאָכדעם איז זי אויפגעשטאַנען, האָט א וואָרף געטהאָן מיט דעם קאָפּ און האָט אָנגעהויבען ארומצוגעהן איבער דער שטוב פון איין ווינקעלע צום אנדערען, צונויפגעלעגט די הענד אויף דעם הארצען; די אויגען האָבען אָנגעהויבען צו בעקומען זייער פריהעריגען גלאַנץ, איהר געזיכט איז ליכטיגער געוואָרען, דאָס הארץ האָט איהר שטארק געקלאָפּט, דער קאָפּ האָט ביי איהר נעארבייט. זי האָט אָפּגעזוכט א בויגעלע פּאָסט־פאפּיער און האָט זיך געזעצט שרייבען. עס האָט געדויערט א האלבע שעה. זי האָט צונויפגעלעגט דאָס בויגעלע פאפּיער מיט מאָריצ'ס בריעף און האָט זיי אין א קאָנווערט אַנידערגעלעגט אויף דעם טיש. זי האָט אויפגעפּענט איהר קעסטעל, האָט ארויסגענומען פון דאָרטען אלע איהרע זאַכען און האָט זיי אייגענפאָקט אין א קליין רייזע־זעקעל, האָט אהין ארייגעלעגט פעלדמאַנ'ס פאָרטרעט און האָט איבערגעצעהלט איהר גאלד, וואָס זי האָט צונויפגעקליבען פון איהרע שטונדען, — דאָרט איז געווען הונדערט און צוואַנציג רובל. זי האָט זיך אביסעל צוגעזעצט און האָט בעטראכט די שטוב, וואו זי איז אויפ־

נעצוינען געווארען. נאכדעם איז זי אריינגענאנגען צו פעלדמאנען אין צימער, האט זיך אננעבוינען צו זיין בעטעל און האט א קוש געטהאן דאם קישעלע... זי האט צוגעשלאסען די שטוב, אויפגעהאנגען דעם שליסעל און איז מיט דעם רייזע־זעקעל אין די הענד אוועקגענאנגען אויף דער פאסט־סטאנציע. אין א האלבע שעה ארום איז זי שוין געזעסען אין א וועגעלע, וועלכעם האט זי געטראגען צום וואקזאל, און דא האבען מיר זי שוין פערלאָרען אין דער מאסע פאסאזשירען, וואם האבען געווארט אויף דעם פאיעזד פון אדעסער ליניע.

דאם איז דער בריף, וואם טייבעלע האט געשריבען פעלדמאנען:

„אז איהר וועט דערהאלטען מיין בריף, וועל איך שוין זיין אין וועג. איך בעט אייך, איהר זאלט מיך ניט נאכיאגען. איך וואלט גאר ניט בעדארפט אנטלויפען און וואלט געקאנט אזוי אוועקפאהרען: איך בין פריי, און קיינער קאן מיר מיין פרייהייט ניט שטעהרען! נאר איך האב ניט געוואלט זעהען, ווי מיין טהייערער, עהרליכער, גוטער מיכאיל וועט בענלייטען זיין נאריש טייבעלע, וועלכע ער האט ערשט ניט לאנג אויפגעהויבען פון דער נאס פון מיסט... לייענט איבער זיין בריף, וועט איהר זעהען, אז קיין אנדער פלאן איז פאר מיר ניטא. זיך אליין דאם לעבען נעמען איז די גרעסטע נארישקייט; דאם דארף נאר טהון דער מענש, וואם פערשטעהט ניט, צו וואם ער לעבט אויף דער וועלט, אדער דער נרויסער ענאיסט, אז עס געהט איהם ניט אזוי ווי ער וויל, וועדר ער ברוגז און שיסט זיך. איך וויים, אז איך בין א מענש (א פרוי — אלץ איינס), קאן איך ניצליך זיין און עפּים געבען דער וועלט א חוץ לייבע. — איך וויים, איך וועל אייך פיעל שמערצען מאכען מיט מיין אנטלויפען פון אייך: איך גידענק אייערע וועדרטער, וואם איהר האט מיר געזאגט פריהער מיט צוויי יאהר... איך וויים, אז איך וואלט געקאנט אייער לעבען נליקליך מאכען אויף אייביג, און אפשר (וועד וויסט?) זיך

זעלבסט... נאָר איך רעכען אייך דערויף צו הויך און זיך צו קליין, אז איך האָב געקאָנט האלטען פאר א גאָט אזא קליין מענשעלע, ווי מאריץ זילבערמאן... איך זאג ניט, אז איך קאָן צו אייך ניט גרייכען. איך פיהל אָבער אין זיך פיעל קראפט צו דערגרייכען עטוואָס וויכטיגערס, גרעסערס און מעהר ניצליכעס פאר דער וועלט — און איך וועל דאָס געווים דערגרייכען, ווייל איך וויל דאָס!... איהר מיינט, אז מיין בעשלוס איז אין איין רגע נעווארען? ניין, טהייערער מיכאיל! זינט ער איז אוועקגעפאָהרען פון אונז (געדענקט איהר?) האָב איך נעפיהלט, אז מיין הארץ ברעקעלט זיך אויף שטיקלעך, און עס ווערד דאָרטען ווי לעדיג... וואָס מיין קאָפּ האָט איבערגעארבייט אין די לעצטע צוויי מאנאטען — בין איך ניט אים שטאנד אייך איבערצוגעבען, און דאָס, וואָס איך האָב בעקלערט, איז בעשטימט, און אזוי דאָרף זיין — ניט אנדערש! אפשר וועלען מיר זיך נאָך אמאל זעהען ביי אנדערע אומשטענדען, ווער ווייסט? דערווייל בעט איך אייך, טהייערער מיכאיל, מיך ניט צו זוכען און ניט נאָכצופרעגען זיך אויף מיר. מיין ליבע האָב מיר נעגעבען א גוטע לעקציע!... אייך וועל איך נעדענקען, ווי א מלאך, וואָס האָט מיך פון דער בלאָטע ארויסגעשלעפט און האָט מיך צו מיין מענשליכקייט אומ־געקעהרט און מיר די פרייהייט נעגעבען... איך בעט, מיך צום שלעכטען ניט צו דערמאנען, און די גרעסטע מתנה פון אייך וועט ביי מיר זיין, אז איהר וועט דאָס צום הארצען ניט נעמען און ניט וויינען אויף דעם אומגליק פון אייער טייבלע, וואָס גלויבט אין זיך און האָפט אויף זיך אליין... מיר דאָרפען זיך צענעהן שטיל, אזוי ווי מיר האָבען זיך בעקאנט שטיל..."

פעלדמאן איז היינט אין ח., אין דער אוניווערזיטעט, אויף דעם פערטען קורס. ניט לאנג איז ער געווען אין קיעוו און האָט זיך בענגענט אויף קרעשטשאטיק מיט א רייך נעקליידטען יונגען־

מאן, געאַרעמט מיט א הויכער יונגער פרוי. זיי זענען אַרויס־געגאַנגען פון דעם שענסטען גאַסטהויז — „גראַנד האָטעל".

דאָס איז געווען מאָריץ זילבערמאַן מיט זיין פרוי קלאַרא.

— מיכאל! — האָט מאָריץ אויסגעשריגען און האָט זיך אויסגעריסען פון דער דאַמע. פּעלדמאַן איז צוגעגאַנגען און האָט אויפגעהויבען זיינע גרויע אויגען אויף מאָריצען: ער האָט איהם גיט דערקענט.

— מיכאל!... וואָס מאַכט איהר? שוין פינף יאָהר!... וואו איז טייבעלע?...

פּעלדמאַן האָט א זאָג געטהאָן: „א־א־א!"... ער האָט זיך גאַנץ העפּליך געוויטעט מיט מאָריצען, האָט א קוק געטהאָן אויף קלאַרא'ן און איז אַוועקגענאַנגען וווייטער. קלאַרא האָט מיט א גרימאַסע געפּרענט מאָריצען אויף פראַנצויזיש:

— Qui est ce mal-appris?*

מאָריץ האָט איהר נאָרניט געענטפערט; ער איז געשטאַנען מיט א פערפינסטערט געזיכט און האָט נאָכגעקוקט פּעלדמאַנ'ס טריט... קלאַרא האָט זיך אָנגעבלאָזען אויף איהם, און אז זיי זענען געקומען אהיים, האָט זי איהם געמאַכט א סצענע.

גאָלדע איז געשטאַרבען און האָט איבערגעלאָזט מאָריצען א היבש קאַפּיטאַל. ער האָט געעפּענט א קאַנטאָר און אויף דער טאַבעלע איז אויפגעצייכענט: „זילבערמאַן, נאָטקין עט קאָמ־פּאַניע". — צי איז ער גליקליך? — דאָס איז אזא פראַגע, וואָס מיר נעמען זיך ניט אונטער צו ענטפערען אויף איהר.

און טייבעלע? — מיר בעטען אונזערע לעזער ניט צו זאָר־גען פאַר איהר: אזעלכע ווי זי ווערען ניט פערפאַלען אויף דער וועלט. עס קאָן זיין, אונזערע לעזער וועלען זיך בעגענענען מיט

* ווער איז דער נראַביאַן?

איהר אין ניכען; נאָר דערוויי׳ל געהט טייבעלע שטיל אראָפּ פון דער סצענע, אזוי ווי זי איז ארויפגענאַנגען אויף איהר. עס מאכט זיך אָפּטמאָל, א שטערן גלאַנצט ליכטיגער און שענער פון אלע שטערען אין הימעל; ער לייכט אלע מאָל גלייך: אי אין אָבענד, ווען ער בעווייזט זיך נאָר אויף דעם הימעל, אי צום פריה־מאָרגען, ווען ער דארף זיך בעהאלטען...

ענדע.

קינדער־שפיעל

א מערקווירדיגע ליעבע־נעשיכטע פון א נעפעסטעטען, נעבאָ?עוועטען רייכען אידישען בן־יחיד.

נעשריבען אין יאָהר 1886.

קינדער־שפיעל

דאָס ערשטע קאפיטעל.

אין חדר.

אין די יונגע יאָהרען זענען זיי געווען די בעסטע נוטע ברי־דער: אין איין חדר געלערנט, געהאט גלייכע פעהיגקייטען, גלייכע יאָהרען, און האָבען ביידע ניט געוואָלט לערנען. דער חילוק צווישען זיי, וואָס איינער איז געווען גראָב און קיילעכיג ווי איין ארבוז, שרעקליך פויל, תמיד פערזאָרגט, תמיד פערווויינט און א גרויסער פרעסער, א נאשער, — דערפאר האָט מען איהם אין חדר א נאָמען געגעבען „קוואשע"; דער אנדערער איז געווען פונקט דער היפך: א לאַנגער און א דאַרער, א לעבעדינער און א פרייליכער, א פליהער און א טענצער, א סמיעליאָק און א חיטרע יונגאָטש, א ריהרעוודיגער און א קרעפטיגער, אזוי אז קיינער האָט איהם נישט געקאָנט בייקומען, און דער גאנצער חדר האָט פאר איהם דרך־ארץ געהאט: וואָס ער האָט געזאָגט, איז געווען גע־זאָגט, און וואָס ער האָט געוואָלט, האָט ער געטהאָן. געדופען האָט מען איהם „מאָטעל־מזיק".

מאיר־קוואשע און מאָטעל־מזיק זענען געווען די ערגסטע תלמידים ביי רב יוסי דעמבענער אין חדר. רב יוסי פלענט זיי הרג'ענען צוהן מאל א טאָג, ברעכען די ביינער מיט א שטעקען,

אדער קאטעווען מיט א פאדעשווע, נאר וויפיעל מע האט זיי ניט געשלאגען אין קאפ אריין, האט זיך צו זיי די גמרא געקלעפט, ווי איין ארבעם צו דער וואנד! געקומען דער „דאנערשטאג", האבען זיי זיך שוין געריכט אויף א מפלה: אט נעהט רב יוסי דעמבענער פון קלויז מיט דעם טלית־ותפילין אונטער'ן ארעם... זיין גראבע נאז מיט די גריבלעך, זיין אויסגעפליקטע בארד, זיין בעלמעוואטע אויג מיט זיין נאנצער „אסאבע" ווארפען אויף אלעמען א שרעק־ליכע מרה־שחורה: עס ווערד פערקיהלט אינווענדיג. דער גרעס־טער חריף קאן פערגעסען, ווי מע רופט איהם, בשעת עס טהוט אויף איהם א קוק רב יוסי דעמבענער'ס בעלמעוואטע אויג.

— נעמט די גמראס!

די קינדער נעמען די גמראס, דאס הארץ קלאפט און די קניהעס ציטערען. זיי מישען־אויף. דער רבי צעשאקעלט זיך און זאגט:

— נא־א!

זיי הוסטען זיך אוים, ווי די סאלדאטען אויף דער אוטשעניע. דער רבי צעשאקעלט זיך נאך שטארקער און זאגט נאך א מאל:

— נא־א! אמר רב פפא, האט רב פפא געזאגט! רערט!!!...

חברה טהועו אלע א קלאפ אין איין קול:

— אמר רב פפא, האט רב פפא געזאגט!

און עס ווערד א שרעקליכער ליארעם פון דרייצעהן מיילער. אלע שרייען, אלע קלינגען און אלעמען איז פרייליך אויפ'ן הארצען, מחמת אלע ווייסען די גמרא, אלע זאגען ווי א וואסער, איינער חאפט פאר'ן אנדערען, קוקט מיט איין אויג אין דער גמרא און מיט דעם אנדערען אויף דעם רבינ'ס בעלמעוואטע אויג; אפילו מאיר־קוואשע און מאטעל־מזיק שרייען אויך, שאקלען זיך אזוי ערנסט און דרעהען מיט'ן גראבען פינגער אזוי געטריי, גלייך ווי קיינער פערשטעהט ניט אזוי, ווי זיי פערשטעהען. און פלוצים...

— שא! ששששא! שא!...

אזוי זאגט דער רבי און טהוט א פאטש מיט דער האנד איבער'ן טיש; ער נעמט מיט דער אנדערער האנד דאס אויסגע־

פּליקטע בערדעל, נלעט דאָס מיט ישוב־הדעת און קוקט אַראָפּ צו זיך אויף די פּאנטאפּעל... אלע ווערען פערשטאָרבען. זיי פיהלען, ווי עס ווארנט זיי עפּים אין האלז און זיי קאָנען דאָס ניט אַראָפּ־שלינגען. א שרעקליך שטילשווייגעניש! נאָנץ שטיל טהוט זיך דער רבי א פּרעג:

— זאָג־זשע, מאיר־סערדצע, וואָס לאָזט מיך דאָ רב פּפּא הערען?... זאָג, זאָג! שעם זיך ניט!

ביי מאיר־קוואשע קייקלען זיך שוין טרערען פון די אויגען, נלייך — נלייך אויף דער נמרא אַראָפּ. דער רבי קוקט אלץ אונ־טען, צו זיך אויף די פּאנטאפּעל, און רערט זיך ווייטער אזוי נלאט, אזוי בנעימות'דיג:

— זאָג, סערדצע, זאָג, מאיר'ל, שעם זיך ניט, וואָס אהרט דיך?...

ביי מאיר־קוואשע זענען די באקען שטאַרק פערפלאמט און די נאָז נלאנצט, ווי איין עפּעלע. ער ווייסט שוין זיין פסק; ער ווייסט, אז אָט באלד וועט מען איהם הייסען ארויסנעהן פונ'ם טיש, אליין אַראָפּנעמען די ריטער פון דעם באלקען, אליין אַראָפּציהען זיך, מחילה, די תחתונים'לעך, אליין אויסציהען זיך מיט'ן פּנים אַראָפּ אויף דער באנק, און נאָכדעם — נאָכדעם ווייסט ער שוין וואָס!...

א רויטער, א נעשוואלענער, א צע'הרג'עטער, זעצט זיך מאיר־קוואשע צוריק אויף זיין אָרט און קוקט אין דער נמרא אריין טיף־טיף, און זעהט נישט קיין אות פּאר די אויגען, וואָס זענען שוין נעשוואלען פון נעווויין. נאָר, דאנקען נאָט, אבי ער איז שוין זיינס איבערנעקומען!

איצט איז מאָטעל אויפ'ן צעטל.

— אנו, מאָטעלע! — זאָנט צו איהם דער רבי א ביסעל פרייליכער. — אנו, מאָטעלע, זאָג נאָר דו, סערדצע, וואָס ווי'ל דאָ רב פּפּא האָבען? זאָג, מאָטעלע, זאָג!...

מאטעל־מזיק איז אבער ניט מאיר־קוואשע: מאטעל־מזיק ווײל אפנארען דעם רבי'ן, אפנארען אלעמען און זיך אליין אויך; ער צעשאקעלט זיך און טהוט א קלונג טאקי נאר ווי א מזיק:

— הניחא למאן דאית ליה כרב פפא; אלא למאן דלית ליה כרב פפא — מאי איכא למימר? תיקו — בלייבט א קשיא!...

דער רבי הויבט אויף דעם קאפ, שטעלט אנידער דאס בעלמעווטע אויג גלייך אויף מאטלען און פרענגט איהם איבער נאך א מאל קאלטבלוטיג:

— וואס לאזט מיך דא רב פפא הערען?...

מאטעל־מזיק פאלט ביי זיך אלץ נישט ארא אן און זאגט זיך ווייטער זעהר רוהיג, קוועטשענדיג מיט דעם גראבען פינגער:

— ווארום זעלטאם אנדערש זיין, אז עס זאל זיין ווי רב פפא זאגט, וואלט דאך געווען א וויערעראנאנד אקעגען טאקי אויף רב פפא'ן אליין; אלא וואס דען? — מוז איך דאך שוין אנקומען דערצו, אז עס איז אויף רב פפא'ן קיין קשיא ניט — פאר וואס? מחמת קרבנות? היינט וואס לאזט ער מיך דא הערען? איז דער תירוץ: תיקו!...

דער רבי געהט־ארויס פון די כלים; ער חאפט זיך אויף און לאזט ארא מאטלען עטליכע קלינגענדיגע פעטש, אזוי אז מאטעל פאלט־ארא פונ'ם בענקעל און פערליירט דאס היטעל. מאטעל קוקט זיך ארום פערוואונדערט: וואס טהוט זיך דא מיט איהם? דאכט זיך, ער וויסט אזוי גוט און זאגט אזוי גלייך?!...

דער רבי הייסט איהם זיך אנידערלעגען אויפ'ן בענקעל און ער שמייסט איהם און קאטעווועט איהם, וויפיעל עס געהט אין איהם אריין. און מאטעל? מאטעל שווייגט, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען. ער זאל דאס לאזען א טרער, ארויסלאזען חאטש א פיפס פונ'ם מויל — ניין! דער רבי איז אויסער זיך פאר כעס, עס ווערד איהם נמאס שמייסענדיג, חאפט ער א שטעקעל, א „יאמ־שאווע" שטעקעל, און ברעכט איהם די ביינער. מאטעל שרייט ניט, ווייגט ניט, קרעכצט ניט; ער טהוט נאר ביי יעדען שנייד

מיט'ן שטעקעל א פינטעל מיט די אויגען — און נענוג. ניין, רב יוסי דעמבענער קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען! מיט אויגען אָנגעגאָסענע מיט בלוט טהוט ער זיך א לאָז צו מאָטלען; ער האָפט איהם אָן ביי דער האנד און טהוט זי איהם א דרעה־אויס הינטער די פּליצעס. מע הערט א קנאַק... נאָר מאָטעל שווייגט. ער קריצט נאָר מיט די צייהן — און מעהר נישט. דער רבי שלאָגט איהם מיט ביידע הענד אין הארצען אזוי לאנג, ביז ער טהוט אויף איהם א שפּיי און ניט א פּאַל־אום אליין אויף דער סאָפע. עס גערויערט לאנג, ביז דער רבי סאָפעט זיך אָפּ...

די תלמידים, צעהן־יאָהריגע חברה, זעהען דאָס אלע דאָנער־שטאָג; און וועך איז דאָס אים שטאָנד ארויסצוגעבען, וואָס עס פיהלט דעמאָלט זייער קינדערש הארץ און וואָס עס טראכט דע־מאָלט זייער קינדערשער קאָפּ!...

דאָס צווייטע קאפיטעל.

נע'פטר'ס דעם חדר.

אין יענער צייט האָט שוין אָבער מאָטעל נישט געהייסען „מאָטעל־מזיק" און מאיר האָט שוין מעהר נישט געהייסען „מאיר־קוואשע". דעם ערשטען האָט מען נערופען „מאָטעל בערצי'ס", און דעם אנדערען — „מאיר לייבצי'ס".

זיי האָבען חתונה געהאט ביידע אין איין חודש און פון איין שטאָדט.

בערצי בערעשעס (אזוי האָט מען נערופען מאָטעל'ס שוועהר) האָט געהאט א טאָכטער א בת־יחידה, זעהר א שען מיידעל. האָט ער איהר נעגעבען א פּאָר טויזענד רובל נדן מיט א ציקאווע חתן פון א שען אָרט, אפילו נישט קיין גרויסער למדן, דערפאר איז ער אָבער אליין א מענש, א קלוגער יונגאטש, א יונג מיט ביינער, א מענש מיט א פּיסק.

מאָטעל'ס עלטערען זענען נעווען געמיינע לייט און האָבען זיך קוים־קוים דורכגעשלאָגען דערמיט, וואָס דער פאָטער איז נעווען... עם איז שווער צו זאָגען, וואָס ער איז נעווען! ער איז נעווען אייער פון די געפאלענע נגידים און מיוחסים, וואָס פערנעמען תמיד דעם אויבענאָן סאי אין קלויז, סאי אויף א שמחה, און וואָס אלע נערענקען, אז זיי זענען אמאל נעווען נגידים, מיוחסים. מע לאָזט זיי נישט אינגאנצען פאלען, זיי זאלען דארפען חלילה נעהן איבער

די הייזער. די שטאָדט שארט זיי צו יענע ברעקלעך, וואָס דארפען ממילא אַראָפּפאלען; מע פרענט ביי זיי אמאל איין עצה און מע פערלאָזט זיך אויף זיי מיט א בוררות, ווייל מע האלט זיי פאר קלוגע לייט, פאר קאָפּ־מענשען. מיט איינעם ווארט, זיי זענען אָט דאָס. וואָס ווערד אַנגערופען: „די פינפטע דאָד צום וואַנען"... אָט אזעלכער איז געווען מאָטעל'ס פאָטער אויך. און זיין מוטער האָט געהאט א חוץ א פרנסה: א קלייטעל א צעלניק, וואָס נאָר איין גאָט וויסט דעם אמת, וואָס פאר א סחורה דאָרט האָט זיך געקאָנט געפינען און ווי גרויס איז געווען דער פּרוון ביי איהר, מחמת דער מארק געדענקט שוין ניט די צייט, ווען עס זאָל אהין אַריינשמעקען א קונה. דאָך פלעגט זי פון קלייטעל ניט ארויסטרעטען, און האָט אזוי א צייט מיט יאָהרען פערבראכט אָט דאָ אויפ'ן ברעט־בענקעל, ארויסקוקענדיג אויף א קונה, ביז די אויגען זענען איהר אויסגעטריקענט געוואָרען און איהר אמאליג שען געזיכט איז איינגעקניטשט און איינגעשרומפען געוואָרען אזוי, אז צו פערציג יאָהר איז זי שוין געווען איין אלטע אידינע.

געלעבט האָבען זיי אין גרויס דחקות, און אָפטמאל איז נישט געווען אפילו אויף א פוד מעהל. נאָר מאָטעל נעדענקט ניט, אז זיין פאָטער זאָל זיין אמאָל פערזאָרגט, אדער ער זאָל אָבקען און קרעכצען אויף דער ביטערער צייט, ווי אנדערע קבצנים; אדרבה, דאָס איז געווען א פרייליכער קבצן, אן אָפּגעפוצטער און א רייגער, אז וען איהר גיט אויף איהם א קוק, וואָלט איהר זיכער נעמיינט, אז עס לינען ביי איהם שווערע טויזענדער אין קאסטען. מאָטעל נעדענקט, ווי די מוטער פלעגט יא אמאָל דעקוטשען דעם טאטען וועגען דעם, וואָס מע זעהט נישט קיין קונה אין די אויגען; פלעגט זי דער פאָטער אָפּשטופען מיט א ווערטעל. די מוטער אָבער האָט נישט געהאלטען פון קיין ווערטלעך, פלעגט זי איהם זאָגען:

— אודאי, ביי דיר איז אלץ ווערטלעך, און מיר ווערען פארסיהלט אלע געבליטען, אז איך נעם אויפ'ן קאָפּ און טהו א טראכט,

וואָס וועט זיין מיט אונזער מאָטעלען? עס וואַכסט, אָהן עין־הרע, א בחור...

— עט, שטות'עריי! — שלאָגט זי איבער דער פאָטער. — נארישקייטען, כלעבען! מיט אונזער מאָטעלע וועט האָב איך שוין דוקא קיין דאגה ניט. אונזער מאָטעלע וועט זיין א גביר, דו הערסט צי ניין? אָט וועסט דו זעהן, אז ער וועט זיין, אם ירצה שם, א גביר!... איאָ, מאָטעל? הא? וואָס זאָגסט דו עפּיס מכח דעם? דו ווילסט זיין א גביר?

ניט אזוי איז דערצויגען געוואָרען מאיר־קוואשע; ער איז אויסגעוואכסען דוקא אויף ראָסקאָש מיט פערנעניגען. די נאָטור האָט איהם אַרויסגעלאָזט אויף דער וועלט א היבשען, א געפאָק־טען, מיט א געזונטען מאָגען און מיט גראָבע ליפּען, גלייך ווי זי האָט געוואוסט פאָראויס, אז איהם וועט די מוטער פון קינדוויז אָן כסדר שטאָפּען מיט פעטע קנישעס און קאָנפעקטען, פייגען, נים און באָקסערען. אז מע האָט איהם א חאָפּ געטהאָן אין חדר, האָט מען ביי איהם שטענדיג געפונען אָנגעשטאָפּטע קעשענעס מיט עסענוואַרג, און מיר, זיינע חברים, פלעגען אַרום איהם אָפּלעקען א ביינדעל, חאָטש פון דער נאָטור איז ער ניט געווען קיין גוטער, — אדרבה, געווען איז ער דוקא א קאַרגער, ניט קיין פערגינער, נאָר מיר האָבען ביי איהם תמיד געגומען מיט גוואַלד, און דערצו נאָך געשענקט איהם אמאל עטליכע בוכענצים, אזוי אז ער פלעגט זיך בעוואשען מיט טרערען. וויפיעל מאָל פלעגט אריינלויפען אין חדר אריין זיין מוטער, א גראָבע, א שוואַרצע אידינע. און צושטעלען אונז א בענקעלע צום רבי'ן, ווי אזוי „דאָס קינד" (מאיר־קוואשע) קלאָגט זיך נעבאָך, אז מע „אָביזשאיעט" איהם, אז מע רייסט אויס ביי'ם קינד דעם לעצטען ביסען פון מויל, אז דאָס קינד איז נע־באָך שטענדיג הונגעריג, וועה און ווינד איז איהר! און אַוועק־געהענדיג פלעגט זי איהם איבערלאָזען א נאָנצע טאָרבע מיט נע־בראָטענע פּופּקעס, העלזלעך, דארע קישקעס, קאָרענע לעקאָך, צו־קערקעס, טאָרט, צוקערלעקאָך, וועלישע ניסלעך, באָקסערען וכדומה.

געווהנליך, האָבען מיר איהם שטאַרק מקנא געווען און פּלענען זיך אָן איהם טקם זיין וואו מיר האָבען נאָר געקאָנט, און שטענדיג אַנייפּנעווּאַרפען איהם „דעם טאַטען דעם בעל־ענלה".

מע זאָגט, אז אַמאָל, שוין גאָנץ לאַנג, איז זיין פּאָטער געוען א בעל־ענלה. גאָט האָט איהם בענליקט, איז ער געווּאָרען פון א בעל־ענלה א ליוועראַנט (א פערד־העגדלער), און פון דעמאָלט אָן איז ער „אַנגעשטאָפּט מיט געלד ווי א גוי"... אז ער האָט בעקומען געלד, האָט ער זיך אַנגעהויבען „איידלען", דהיינו: געקויפט זיך איין אָרט אין „מזרח", שבת — „שלישי" אָדער „שישי", ניט אַנדערש; בעקליידט זיך און דאָם ווייב און קינדער ווי עם דאַרף צו זיין; אַרייַנגענעבען דריי „רייניגקייטען" אין די בתי־מדרשים אַריין און, וואו עם פּאַסט, געשענקט די שענסטע נדבה. און כאָטש דער בעל־ענלה איז איהם שטענדיג געלעגען אויפ'ן פּנים, דאָך איז דאָם וואָרט „בעל־ענלה" געווען פּאַר איהם ערגער ווי ג'שמד'ט; זאָגען איהם הונדערט מאָל „גנב" איז איהם א סך אַנגענעהמער געווען, ווי מע זאָל איהם אויפוואַרפען, אז ער איז געווען אמאָל א בעל־ענלה, — חיות ניט זיכער!... און וועד שמועסט זיין ווייב — די האָט זיך נאָך מעהר „געאיידעלט" פון איהם; זיין ווייב האָט געשאָטען מיט גאָלד צוליעב כבוד, בכדי זי זאָל זיין לייטען גלייך; איהרע קינדער האָט זי אַפּגענעבען צו די גרעסטע מלמדים פון שטאָדט; אויף שבת האָט זי גענומען צעהן אַרעמע לייט מיט א מאָל; אלע גבאי'טעם זענען געווען איהרע איבערנעגעבענע אויף תמיד און האָבען זי געהויבען אויף דריקעם; שידוכים האָט זי געוואָלט טהון נאָר מיט די גרעסטע מיוחסים, און האָט געצאָהלט א סך געלד פּאַר שניר מיט איידעמס, ניט אזוי צוליעב די שניר מיט די איידעמס, ווי צוליעב די מחותנים מיט די מחותנת'טעם. אז זי האָט חתונה געמאַכט א קינד, האָט זיך די חתונה געלאָזט הערען גאָנץ ווייט!

איצט קאָנט איהר אייך שוין פּאָרשטעלען, ווי גליקליך זי איז געווען, אז זי האָט א שידוך געטהאָן מיט רב לייבצי רב פּנחס'ע'ס!

ווי גליקליך איז זי געווען, אז אפילו מאיר'ל איז רב לייבצי רב פינחס'ל'ס איין איידעם, און רב לייבצי רב פינחס'ל'ס טאכטער איז אפילו שנור, און רב לייבצי רב פינחס'ל'ס אליין איז אפילו מחותן, און רב לייבצי רב פינחס'ל'ס ווייב איז אפילו מחותנ.ז'טע!

רב לייבצי רב פינחס'ל'ס איז געווען כל ימיו איין עני ואביון, נאר ווייל ער קומט ארויס פון „גוטע אידען" און האט געהאט עט־ליכע שענע טעכטער, האט ער שוין קיין דאגות פרנסה נישט בע־דארפט האבען: מע פלעגט איהם צוצאהלען אין ביטל ארויין. אז מאיר־קוואשע איז געווארען זיין איידעם, האט מען איהם אפ־גענאהלט אחת ואחת טויזענד רענדלעך, און דערפאר וואס ער האט געהאלטען דאס פארפאלק אויף קעסט, האט מען איהם אחוץ נעצאהלט חודש־גלד. זכות־אבות, דארפט איהר וויסען, איז נישט פון די קלייגע זאכען!

זיין איידעם אבער, מאיר־קוואשע, אדער מאיר רב לייבצי'ס, האט זיך נישט געפיהלט אזוי גליקליך: איהם האט דעם שוועהר'ס יחוס נישט אזוי שטארק געווארעמט; ער האט פשוט געליטען הונגער און האט נישט נעקאנט סובל זיין די חסידישע תנועות פון'ם שוועהר, וואס פלעגט איהם שטארק דעקוטשען, ער זאל נעמען א אידיש ספר אין האנד ארויין... אונזער מאיר־קוואשע איז קוים פטור געווארען פון'ם פינסטערען וויסטען חדר, און דא דערמאנט מען איהם וויערער וועגען א „אידישען ספר"!

זעלבסטפערשטענדליך, אז ביי אט אזעלכע אומשטענדען האט דער איידעם נישט געקאנט הויזען מיט'ן שוועהר; זיי האבען זיך צעקריגט, צעפאטשט — און מאיר איז ארויס פון רב לייבצי פינחס'ל'ס הויז אויף תמיד.

מאיר איז ניט אנטלאפען אהיים צו זיינע עלטערען, וועלכע האבען זיך אזוי גע'יחוס'ט מיט'ן טייערען מחותן, — נייין; ער האט זיך בעזעצט אויף א קלייגער צייט ביי זיין אלטען חבר, ביי מאטעל־מזיק, וואס הייסט שוין היינט מאטעל בערצי'ס.

דאָס דריטע קאפיטעל.

תתונה נעהאט.

מאטעל בערצי׳ס איז שוין געווען א סך גליקליכער פון זיין חבר מאיר רב לייבצי׳ס.

בערצי וויינשענקער איז געווען א פראָסטער איד, נאָר א וועלטמענש, איין אויסגעריבענער, וואָס איז דורכגעגאַנגען, ווי מע זאָגט, דורך פייער און דורך וואסער און דורך מעשענע רעהרען. אין דער יוגענד איז ער געוואָכסען אין א קליין שטעדטעל, און אז ער איז נעבליבען א יתום, האָט ער זיך אוועקגעלאָזט קיין אדעס, געשטעלט זיך אין א וויינקעלער פאר א משרת, אפגעריבענט א סך יאָהרען, צונויפגעשלאָגען א היבשען קאפיטאל, חתונה געהאט און ארויס אין דער דאָזינער שטאָדט, וואו עס קומט־פאָר אונזער אמת׳ע געשיכטע, און האָט זיך איינגעפיהרט דאָס געשעפט שטיל, נישט געפלויגען, בעל־הבתיש. אויף די עלטערע יאָהרען, אז זיין ווייב איז געשטאָרבען און אליין האָט ער זיך שוין געוואָלט א ביסעל אָפרוהען, האָט ער געזוכט פאר זיין אייניציגער טאָכטער אזא חתן, וואָס זאל קאָנען פערטרעטען זיין אָרט און איבערנעמען דאָס געשעפט; דאָס זעלבע האָט אויך געמיינט זיין טאָכטער.

מלכה בערצי׳ס (אזוי האָט געהייסען זיין טאָכטער) איז ניט געווען אזא פארשוין, ווי טייבעלע רב לייבצי׳ס; דערפאר איז זי געווען פונדאמענטאלער פון טייבעלע רב לייבצי׳ס. טייבעלע האָט

מאקי געהאט שווארצע אוינעלעך, רויטע בעקעלעך. לאנגע ברעמען, שענע געקרייזעלטע האָר, איין אויסנעטאקט נעזעל, אויסגעשניצטע ליפעלעך — זי איז אבער געווען אָט דאָס, וואָס מע רופט אָן א „רוחניות", זעהר־זעהר איין איידעל בעשעפענעש, גרינג ווי א פער־דער און לופטיג ווי א מלאך. מלכה דאגעגען האָט געהאט גרויסע גרויע אויגען, לאנגע ליכטיגע האָר, א ביסעל א גראבליכע נאָז, פולע ליפען, און אליין הויך און גרוים, מיט לאנגע גראבע הענד — און פון דעסטוועגען נישט קיין מיאוסע. מאטלען איז זי פון דער ערשטער מינוט אָן אזוי שטארק געפעלען געוואָרען, אז ער האָט קוים דערלעבט די מינוט, די רגע, ווען זיינע עלטערען האבען זי גענומען צו זיך אויף שבועות. אך, אין די דאָזיגע צוויי טעג האָט נעבאך אונזער מאטעל־מזיק איבערגעטראָגען אלע שמערצען פון דער ערשטער ליעבע!

שטעלט אייך פאָר: אָט זעהט מאטעל מיט זיינע אויגען די דאָזיגע, מיט וועלכער ער דארף אפלעבען א וועלט. אָט קוקט זי אויף איהם מיט איהרע קלוגע גרויע אויגען. אָט שמייכעלט זי, און דאָס פנים פלאָמט איהר פאר פרייד. אָט הערט ער איהר קול. זי רעדט, נאָר ניט צו איהם. זי לאכט, נאָר ניט צו איהם. ער איז „א חתן", און דארף זיך שעמען... אָט פערקאטשעט זי די ארבעל, און איהרע ווייסע דיקע הענד בלייבען נאקעט — און ער, מאטעל נעבאך, איהר אייגענער חתן, טאָר זי אפילו נישט קיין קוש טהון!... די מאמע מעג שטעהן און צעפלעכטען איהר די לאנגע, ווייכע, שמעקענדיגע צעפ, און ער, מאטעל, טאָר ניט! און וואָס פאר א פשוט'ע זיין כלה איז: זי קאָכט אליין און באקט אליין און מאכט אזעלכע בלינצים, וואָס צענעהען זיך אין יערען אבר! חאָטש א וואָרט איהר זאָגען, חאָטש א האלב וואָרט, חאָטש אנריהרען זיך אָן איהר האנד, אָן איהר קלייד! נאָר — שא! אָט נעהט זי גלייך צו איהם, צו מאטלען... זי נעמט ביי איהם ארויס דעם גילדענעם זייגער פון דער קעשענע (דעם זייגער האָט איהם דער מחותן נעשיקט א מתנה) און פרעגט ביי איהם, צי עס גע־

פּעלט איהם די מתנה? אָ! ער פיהלט, אז זי שטעהט נעבען איהם... ער ריהרט זי אָן אומגעהרען ביי דער האנד... זי קוקט אויף איהם און שמייכעלט... ער נעמט זי אָן שטאַרקער ביי דער האנד — זי לאָזט זיך... ער חאפּט איהר האנד און וויל זי א קוש טהון — קומט אָן די מאמע!...

דעם זעלבען שבועות איז אויך מאיר־קוואשע'ס כלה, טייבעלע רב לייבצי'ס, געקומען אויף יום־טוב צו זיינע עלטערען. ניין, ניט רב לייבצי רב פינחס'על'ס טאכטער איז געקומען — דאָס איז נע־קומען עפּים א פרינצעסין, עפּים א בת־מלכה פון טויזענד־און־איין נאכט: איידעל און לופטיג, איינגעטונקען אין זיידענס און אין גאָלד, קוים־קוים וואָס זי ריהרט אָן מיט'ן פיסעלע די ערד, א רוחניות, וואָס עסען עסט דאָס וויי א פייגעלע און פישטשען פיש־טשעט דאָס וויי א שוועלבעלע... מאהלט אייך וויפיעל זילבער, וויפיעל גוטס האָט מאיר'ס מוטער ארויסגענומען פון די קאס־טענס! וויפיעל האָט זי אָננעקאכט און אָננעבאקען לכבוד דעם דאָזיגען טייערען און ליעבען גאסט, וואָס אין הארצען פיהלט זי, אז זי איז ניט ווערטה צו זיצען מיט איהר ביי איין טיש! מאיר'ס פאָטער — דער האָט מורא אפילו א קוק צו טהון אויף דער כלה: ער ציטערט, טאָמער חלילה חאפּט ער זיך ארויס מיט א גראָב וואָרט... און מאיר? מאיר איז רויט, ווי א צוויק. זיינע גראָבע באקען זענען נאָך מעהר אָננעבלאָזען, און דער שטערן שוויצט איהם מיט סכנת־נפשות! עס מאהלט זיך איהם רק אויס, אז ער זיצט נישט אקוראט. ער רוקט אלע מאל אָן דאָס היטעל שטאר־קער און שטאַרקער. ער באראַבאניעט מיט די קורצע גראָבע פינ־גער איבער'ן טעלער. דער פאָטער וואַרפט אויף איהם איין אויג און טרעט איהם אָן אויפ'ן פוס. נאָר דאָנקען גאָט, אָט טראָגט מען שוין דעם פאָלומעסיק מיט פיש. מאיר ווערד לעבעדיגער. מאיר האָט ליעב פיש פון תמיד אָן. ער עסט נעשמאק מיט אפעטיט און פאטשט מיט די ליפּען. דער פאָטער איז אויסער זיך. ער לעגט אוועק לעפּעל און גאָפּעל, ווערד רויט, ווי א צוויק, און קוקט

אויפ'ן זוהן מיט אזא רציחה, ווי ער וואלט איהם וועלען דורס זיין.

פון דעסטוועגען, אז ס'איז געקומען צו דער חתונה, איז אויך דער פאטער נכשל געווארען, געהאפט איין איבעריגע כוסה, און די צונג האט זיך איהם אויפגעבונדען. ער איז צוגעגאנגען צום מחותן, צו רב לייבצי רב פינחס'ען'ס, ארומגענומען איהם אויפ'ן בעל־עגלה'שען אופן און האט איהם געפרעגט, אויף קאטאווים, צי ווייסט ער דעם חילוק פון א פערד ביז א שקאפע און ביז א זשערעבעץ... א סקאנדאל! א סקאנדאל! דאס זאל געווען זיין פאר דער חופה, וואלט רב לייבצי רב פינחס'ען'ס געווים געפאהרען צוריק אהיים. אצינד איז שוין געווען פארפאלען. א סקאנדאל! א סקאנדאל!...

אויף מארגען, אז מאיר'ס פאטער האט זיך אויסגעניכטערט, האט ער דעם מחותן כפצה געווען פאר דעם בזיון מיט מזומנס, און געזענענדיג זיך מיט'ן זוהן, מיט מאיר'ען, האט ער איהם אויג אויף אויג אזוי געזאגט:

— פארגעס ניט, זוהנא, דאס... אז דו האסט זיך פאפאדיעט צוויישען מיוחסים, איידעלע לייט, וואס דו ביזט ניט ווערטה זייער דאס... זייער פאדעשווע. צווישען איידעלע לייט וועסט דו זיך אויך אמאל אויסאייידלען, מחמת דו ביזט נאך דערווייל א דאס... עס איז ניטא קיין ערגערס אויף דער וועלט פון א דאס... און מכח גלט, פרנסה, האסט דו ניט וואס צו זארגען, מחמת דו האסט נאך א דאס... א געזונטען טאטען. אמת, נעכטען האב איך זיך אביסעל דאס... צעשאקעלט, נאר מען איז דאך א דאס... א מענטש. א גוי זאגט א גלייכווערטעל... עס איז פארהאן, דאכט זיך, אויך א דאס... א פסוק אזא. הכלל, ברודער, שמיר און דאס... איך מיין, פאהר געזונטערהייד!...

אין דעם זעלבען טאג האט מאטעל'ס פאטער אויך געהאלטען א רעדע פאר זיין זוהן, נאר אויף איין אנדער אופן:

— נו, מיין ווייב, האב איך דיר ניט געזאגט, אז מיט מאטעלען האבען מיר קיין דאגה ניט, אז מאטעל דארף זיין א גביר,

אם ירצה שם... הא? וואָס זאָנסט דו, מאָטעל? אײַ, איך בין נערעכט?... קוק ניט, וואָס דיין טאַטע איז א קבצן. עס איז דריינען פֿאַרהאַן א סך צו ערדען!... אָבער דו דאַרפֿסט זיין א נגיד. דו מוזט זיין א נגיד מיט גאָט'ס הילף... דו הערסט צי ניין? אָט וועסט דו נערענקען מיין וואָרט: זאָלסט מיך אָנרופען ליגנער, אז אין צעהן יאָהר אַרום, נישט מעהר ווי צעהן יאָהר, וועט אונזער מאָטעל אַרויסשיקען נאָך אונז א קאַרעטע מיט פיער בערד־נעגדיגע שקאַפּעס — אַנדערש ווי? איך ניט, דו הערסט צי ניין? און מע וועט אונז ברענגען אין א דרייגאַרענדיגען מויער, דו הערסט צי ניין? מיט גלעזערנע פֿאַדלאָגעס, מיט לאַנגע שפּיעגלען, דו הערסט צי ניין? מיט טייערע פּאָטעלען, דו הערסט צי ניין? אָט דער עיקר איז, מאָטעל, דו פֿאַרשטעהסט צי ניין, — דער עיקר איז היטען דאָס קערבעל דאָרט וואו מע דארף, דו פֿאַרשטעהסט צי ניין? און דאָרט וואו מע דארף א ווייז טהון, א גלאָנץ טהון, עס זאָל יענעם א צופּ טהון ביי'ם האַרצען און א בלענד אין די אויגען, — דאָרט טאָר מען ניט זיין קיין פֿאַרך, דו פֿאַרשטעהסט צי ניין? און פיהרען זיך מיט א שוועהר, מיט א ווייב — דאָס דארף איך דיך ניט לעהרנען; דערויף ביזט דו ניט מאיר־קוואַשע און דיינע עלטערען זענען ניט קיין בעלי־עגלות, דו פֿאַרשטעהסט צי ניין?

דאָס פיערטע קאפיטעל.

אראפ פון קעסט.

„דו פארשטעהסט צי ניין? דו פארשטעהסט צי ניין?" — אט די דאזינע ווערטער האָבען אונזער מאטלעז געקלונגען א גאנצען וועג אין די אויהערען, נאָר ער האָט זיי אין זינען געהאט, ווי דעם פאר־א־יאהריגען שניי.

מאטעל האָט פאר זיך איצט א גאנצע וועלט!

וועמען הערט ער אצינד, אז זיין טיערע מלכה זיצט אט דא ביי דער זייט, און ער פיהלט זי נעבען זיך, און עס מאהלט זיך איהם אויס, אז נאָך אזא, ווי מלכה, איז שוין גאָר אויף דער וועלט נישטא!

און ווירקליך, נאָך אזא מלכה איז אויף דער גאנצער וועלט נישטא! קיינער קאָן אזוי ניט ארומדרעהען זיך א גאנצען טאג אין שטוב, ווי מלכה, אז עס זאל זיין אי פרייליך, אי אלע ארבייט אפגעטהאָן; קיינער קאָן אזוי ניט קאָכען און באקען אליין און געהן ארום זיך ריין, ציכטיג, ווי מלכה; קיינער קאָן אזוי ניט פיהרען דאָס גאנצע ווייטגעשעפט און דערצו אין זינען האָבען דעם מאן, אז ער זאל עסען צו דער צייט, שלאָפען צו דער צייט און זאל אויך ניט זיצען צונויפגעלעגט די הענד; קיינער קאָן אזוי ניט צושטעלען אזוי פיעל פערגענוגען דעם מאן מיט'ן פאטער און אוועקגעבען אזוי פיעל ליעבע, אזוי פיעל טריישאפט, ווי מלכה!

אָט וואָס מאָטעל שרייבט צו זיינע עלטערן:

„טייערע עלטערן! איהר שרייבט מיר, אז איך האָב אייך נעשיקט א קורצען בריף, איז דאָס דערפאַר, ווייל איך בין שטאַרק פֿערנומען און קאָן זיך ניט אָפּריסען קיין צייט אפילו צו אייך א גרעסערען בריף אמאָל אָנשרייבען! איהר וויסט דאָך, אז מיין שוועהר האָט מיר איבערגענעבען איננאנצען זיין געשעפט, וואָס האָט איצט אָנגעהויבען נאָך בעסער געהן ווי פריהער, אזוי, אז איך מיט מלכה'ן האָבען שוין קיין הענד ניט. צום מיינסטען געהט אָפּטאָוועט פֿערקויף פון רוסישע וויינען, און ביי אונז קויפט מען פון עטליכע שטעדט. וועג מיר זאָלען האָבען נאָך א צוואַנציג טויזענד רובעל, וואָלטען מיר אויסגעשריבען אויך אויסלענדישע וויינען, און דערפון וואָלטען מיר גאָר גליקליך געווארען. נאָר וואו נעמט מען אזוי פיעל קליינגערם? א דאנק גאָט דערפאַר אויך; קיין גביר בין איך ניט, נאָר א נגיד יאָ. דער שוועהר האָט שוין איבערגעשריבען זיין גאנצען הויף מיט אלע קליייטען אויף מיין נאָמען. איך האָב היינטיגס יאָהר אריינגעטראָגען קאָפּיטאל און בין שוין, דאנקען גאָט, לייטען גלייך — א קופיעץ... מלכה וואָלט אייך אליין צוגעשריבען א גרים, לאָזט זי ניט דאָס קינד. זעהר א וואויל־ער יונגאָטש, נאָר א גרויסער שרייער. שרייבט מיר, וואָס איז די מעשה מיט מאיר'ס פאָטער, וואָס ער וויל זיין אייגענעם זוהן נישט העלפען אפילו מיט קיין גוט וואָרט? דער דאָזיגער בעל־עגלה טראכט, אפנים, אין קבר אריין מיטנעמען דאָס געלד? א ביטערער רחמנות אויף מאיר'ן נעבאָך מיט'ן ווייב: זיי בלאָנקען זיך דאָ ארום, און מיט'ן שוועהר, מיט רב לייבצי רב פּינחס'ל'ס, קאָן ער ניט הויזען, און פאָהרען אהיים צום בעל־עגלה האָט ער מורא — א גאָט'ס רחמנות!"...

די זעלבע פאָסט טראָגט נאָך א בריף, פון מאיר'ן צו זיין מוטער (צום פאָטער האָט ער מורא צו שרייבען):

„ליעבע מוטער! איך האָב מיט גרוים דאנק מקבל געווען די הונדערט רובעל, וואָס דו האָסט מיר צוגעשיקט, און בין דיר מודיע,

אז עס איז שוין פון זיי נישטא קיין נרָאשען. דיינע טרערען זענען ארויסגעוואַרפען: איך קאָן ביי׳ם שוועהר אויף קעסט ניט זיצען. טהו א קוס, ליעבע מוטער, אויף מיין חבר מאָטלען — ער איז דאָס נליקליך! מע זאָנט, אז ער שוין א גביר, — און איך בין נעבליבען ביי׳ם יחוס! איך בין א גרויסער בעל־הוצאה, וואָרום מיין טייבעלע איז ניט גליִיך צו מלכה בערצי׳ס, וואָס לויפט אליין אין קעלער אריין נאָך וויין און שטעהט ביי׳ם אויוועז! מיין מייבעלע איז דערצו נישט נעוועהנט נעוואָרען; זי זאָנט, אז זי איז א נביר׳ס א שנור, קאָן זי זיך פערגינען האלטען צוויי דיענסטען, וואָרום וועז ניט דאָס, יואָס מע זאָנט, אז מיין טאטע האָט א סך נעלט, וואָלט זי מיך נאָר ניט נעווען נענומען... זי איז דען ניט נערעכט? היינט האָבען מיר דאָך שוין א קינד אויך, דאנקען נאָט. אפילו זעהר א שען מיידעלע, ווי צוויי טראָפען וואסער מייבעלע, נאָר מע דארף איין אס... לכן בעט איך דיך, ליעבע מוטער, האָב רחמנות אויף דיין קינד און לאָז מיך ניט פאלען! זאָג דעם מאטען, דעקוטשע איהם — ביז וואנען איז דער שיעור?"...

פון די דאָזיגע צוויי בריוולעך זעהט דער לעזער ארויס, אז אייגער פון אונזערע העלדען הויבט ערשט אָן צו לעבען אויף דער נועלט, און דער צווייטער ליגט טיף־טיף אין דער ערד און באסט בייגעל! און אפילו שפעטער, אז מאיר האָט נאָך זיין פאָטער׳ס טוידט בעקומען ירושה הונדערט טויזענד רובל, איז זיין לעבען דערפון נישט בעסער, נישט זיסער נעוואָרען.

א קוס טהון אויף מאיר׳ען, וואָלט מען נעקאָנט מיינען, אז ער לעבט זיך נאָנץ צופריעדען: די זעלבע אָנגעבלאָזענע באקען מיט׳ן נלאָנצענדיגען שטערן; די זעלבע פולע רויטע ליפען, וואָס פריהער; דערצו האָט ביי איהם נאָך אָנגעהויבען וואכסען א בייכעל מיט א שענער קיילעכיגער שוואָרצער באָרד, אזוי אז ער האָט בעקומען א פנים פון א פיינעם נגיר. און חאָטש אפילו אין איהם זענען פערבליבען אייניגע אָפשניצלעך פון דעם פאָטער, וויי דאָס וואָרט „דאָס" נאָך יעדער פראָזע וכדומה אזעלכע מאניערען,

פון דעסטוועגען האָט ער זיך שטאַרק „אויסגעאיידעלט", אזוי, אז עם איז שווער געווען צו דערקענען, צי איז מאיר א איד פון לער־נען, צי א גראָבער יונג? היינט האָט ער שטאַרק לִיעב געקריגען בענוצען לשון־קודש־ווערטער, וואו מע דאַרף און וואו מע דאַרף ניט. דערפאַר אָבער האָט ער ביי זיך אין שטוב אויפגעפיהרט זיך גאָר נישט מעשה למדן און אריסטאָקראַט, דהיינו: אז ס'איז געקומען צו דער טיי, האָט ער געמוזט אַראָפוואַרפען פון זיך די קאַפאָטע מיט די שטיוועל, און אזוי, האַלב־נאַקעט און באָרוועס, זיצען און שוויצען איבערן סאַמאָוואַר... אך, וויפיעל טרערען האָט דערויף טייבעלע פערגאָסען! וויפיעל טעג און נעכט האָט מאיר אַליין איבער דעם צוגעקרענקט! נאָר פאַרפאַלען! איהר וועט שוין מאיר־קוואַשע ניט איבערמאכען. אזא איז ער געבוירען געוואָרען ביי זיין טאַטען און אזא וועט ער שוין שטאַרבען!

ווי לאַנג האָט מאיר געקלאָגט נאָך זיין פאַטער — דאָס קאָנען מיר ניט וויסען; מיר ווייסען נאָר, אז וויבאַלד ער האָט נאָר בע־קומען די ירושה אין דער האַנד אַריין, האָט מאיר נישט געוואוסט, וואָס טהוט מען מיט אזא סומע געלד? און וועד ווייסט, וואָס מיט מאיר'ס געלד וואָלט געוואָרען, וועז זיין אלטער חבר מאָטעל וואָלט איהם ניט נעקומען צו הילף און בייגעשטאַנען אין זיינע נויטען!...

מיר קאָנען נישט אָפלייקענען, אז מאָטעל פלעגט ניט איין מאָל מיטהעלפען זיין אלטען חבר ביי דער נויט, און טייבעלע איז איהם געווען זעהר דאַנקבאַר און האָט תמיד געשעצט מאָטלען פיעל העכער פון מאיר'ען, און האָט שטענדיג מקנא געווען מלכה'ן, וואָס זי האָט אזא מאן, ווי מאָטעל. זאָל אָבער דער לעזער קיין טעות ניט האָבען און ניט מיינען חלילה, אז טייבעלע האָט ליעב געהאָט מאָטלען און פיינט געהאָט מאיר'ען; חס ושלום! מיר זענען דאָך עפּים אידען, ניט קיין גויים! טייבעלע האָט מקנא געווען מלכה'ן אויפ'ן מאן, גלייך ווי זי האָט איהר מקנא געווען אויפ'ן זיידענעם מענטעלע, אויף די פערעל, אויף דער שטוב, אויף די קינדער.

טייבעלע האָט דאָס נאָר ניט געלייקענט פאַר מאיר'ען אליין און פלענט איהם גאנץ אָפטלעך ארויסזאָגען דעם אמת, אז ער קומט ניט צו מאָטלען, ווי הימעל צו דער ערד; אז מאָטעל איז טאקי פּאָרט א מענש, און ער, מאיר, איז געווען א קוואשע און וועט בלייבען א קוואשע! אפילו אצינד, אז מאיר האָט בעקומען די ירושה, האָט איהם טייבעלע ניט אויפגעהערט צו טאָטשען:

— דאַרפסט געווים דאנקען מאָטלען, וואָס ער וויל דיך צו־נעמען פאַר א שותף, אזא באבע אין פאָסטעלעס, ווי דו ביזט! מענסט זיין זיכער, אז מאָטעל וועט שוין האָרעווען פאַר דיר אויך, און דו וועסט זיך וויטער גלעטען דאָס בייכעל און ארומגעהן, ווי א לעהמענער גולם, פון שמוני'ן צו בוני'ן, און רערען פון פּאָלי־טיקע, גלייך ווי דו וויסט אפילו, ווער עס האָט דיך געשלייערט!...

— נו, טייבעלע, גענוג שוין, כלעבען! גענוג שוין דיר דאָס... ביזט אפשר טאקי דאָס... גערעכט, אָבער ניט אזוי דאָס... ניט אינגאנצען!

— צי איך בין גערעכט? אודאי בין איך גערעכט! איך פרעג דען בייַ דיר, צי איך בין יאָ גערעכט, צי ניט גערעכט? געפעלט דיר א ביסעל איין אויסשמועס פון א לאנד־חכם?!...

— ניין, טייבעלע, איך מיין ניט דאָס! איך מיין דאָס! איך זאג דאָך אליין דאָס!...

— דאָס־דאָס, דאָס־דאָס! מעהר הערט מען פון דיר ניט אז „דאָס"! דיין „דאָס" לויגט מיר שוין אָט־אָ־דאָ! גענוג שוין, גענוג אווען פון מיר, לאָמיך דיך חאטש ניט אָנקוקען!...

שטיל, אָהן וועהרטער, געהט מאיר אווען פון טייבעלען, ציהט זיך אויס אויף דער קאנאפּע מיט'ן פנים ארויף צו דער סטעלי און שוויצט, און דאָס פנים איז איהם רויט, ווי א צוויק.

דאָס פינפטע קאפיטעל.

„דעפּאַ פּרידמאַן עט פּוהרמאַן".

אָט וואָס פאר א שילד מיט נאַנץ גרויסע גילדענע בוכשטאַבען עם הענגט אויף דעם ווייַן־סקלאַד פון מאָטעל־מזיק און מאיר־קוואשע.

אמאָל, נאָר אמאָל, מיט א יאָהר פופציג צוריק, איז געווען אויף דער וואנד אָנגעשריבען מיט שוואַרצע אותיות אויף אידיש: „בכאן מוכרים יין נפן כשר לפסח". ווער האָט זיך עס געקאָנט ריכטען דעמאָלט, אז פון יענעם אָרעמען צניעות'דיגען לשון־קודש־ברעטעל וועט אמאָל אויסוואכסען א גרויסע ליכטיגע שרייענדיגע שילד מיט נאָלדענע אותיות!

און דער סקלאַר גופא? דאָס איז שוין נישט יענער קעלער, וואָס איז געווען אמאָל פאר בערצי וויינשענקער — ניין! דאָס איז שוין א גרויסער שענער מויער מיט עטליכע אָפּטיילונגען, און אויף יעדער אָפּטיילונג הענגט איין אנדער ברעטעל: דא פערקויפט מען אויסלענדישע וויינען און ליקערען; דא — באקאַליינע סחורה; דא — געזאלצענע זאכען. עס פליהען ארום פריקאַטשיקעם מיט וויסע פארטיכער און מע רעדט אויף רוסיש. ביי דער זייט, אקעגען דער טיר, ביי א קאנטאָרקע, שטעהט א קאסיר מיט א פערד, פערשטעקט הינטער'ן אויהער, און קלאָפּט א נאָנצען טאָג אויף די ביינדלעך. זעלטען־זעלטען זעהט מען דורכ־

לויפען פרידמאנען (אונזער ליטער בעקאנטער — „מאטעל־מזיק") מיט א פאק חשבונות אין דער האנד. אונזער מאטעל האט זיך גיט שטארק פערענדערט פון יענער צייט, וואס מיר האבען איהם אוועקגעוואלפען ביי זיין שוועהר אויף קעסט: דער זעלבער פריי־ליכער לעבעדיגער מאטעל, וואס אמאל, נאר בענייט מיט א קליין בערדעל, אייראפעאיש געקלייידט, מיט א קאפעליש אויפ'ן קאפ, און, ווי אמאל, גיך־גיך גערעדט, געלאפען, ניט געגאנגען, ווארפענדיג מיט די לאנגע הענד, ווי א ווינדמיהל מיט די פלינעל, און אויפ'ן פנים א שמייכעלע פון א פערנומענעם מענשען, וועלכער האט פער־געניגען דערפון, וואס ער איז אזוי פערנומען.

נאך זעלטענער זהט מען אריינגעהן אין קאנטאר אריין דעם העררן פוהרמאן (אונזער בעליעבטער „מאיר־קוואשע"). זהט איהר, דער הערר פוהרמאן האט שוין דוקא א פנים פון איין עושר: סאליד און גראב, נעהט א ביסעל שווערליך ביי דער ערד, מיט א שענער קיילעכיגער שווארצער בארד, די באקען תמיד מיט א פארב, די ליפען גראב און רויט, און אז ער נעהט, שטעלט ער זיך אפט אפ אויפ'ן וועג און בלאזט זיך אפ א ביסעל, די פאלעס צענומען, און א שענע וווייסע מאנישקע מיט א שווארצען ברייטען זשילעט נעמען־ארום גאנץ פעסט זיין קיילעכיג בייכעל, וועלכס האט א השגה צו וועלען מיט דער צייט נאך קיילעכיגער. ער נעהט אריין צו זיך אין „קאנטאר" אריין (אזוי רופט מען די קליט, וואו דער קאסיר שטעהט ביי'ם טישעל און קלאפט אויף די ביינדלעך) זעהר שטרענג, מיט גרויס קוראזש, און פיהרט זיך מיט די מענשען זעהר שטרענג; „ער בלאזט פון זיך", ווי מע רופט דאס. און מע האט טאקי פאר איהם דרך־ארץ, בעת ער קומט אריין, הגם מע לאכט פון איהם און מע קרימט איהם איבער צוויישען חברה פריקאזטשי־קעס, בעת ער נעהט אוועק. ער האט זיך זיין אייגענעם שטוהל אין „קאנטאר", אויף וועלכען ער צעלענט זיך מיט גרויס גדלות, ווי ביי'ם טאטען אין ווייננארטען. און יעדעס מאל, וואס ער נעהט אריין, מוז ער עפעס זאגען א דעה:

— דער דאָזיגער ווייַן איז א ביסעל צו דאָס... מע דאַרף אויסשרייבן אַנדערע הערינג, מחמת זיי זענען שוין געוואָרען דאָס... איהר זאָלט מיר אויף בייַנאכט צוגרייטען א חשבון פון אַלע דאָס...

און חאָטש אַלע האָבען נאָענ גוט געוואוסט, אז דער הערר פּוהרמאַן פערשטעהט אזוי וואָס אין חשבון טהוט זיך, פּונקט ווי דער האָהן פערשטעהט אין „בני־אדם", דאָך האָט מען איהם דעם חשבון געמוזט ברענגען, און ער האָט אויף מאָרגען געגעבען דעם קאסיר א טיאוסען פּסק:

— וואָס פאַר א דאָס האָט איהר מיר נעכטען געגעבען? איך האָב פיינט אזעלכע דאָס!...

און קוים איז ער אַרויסגעטרעטען פון קאַנטאָר, אזוי האָט זיך יוסעלע דער משרת תיכף ומיד צעלעגט אויפ'ן שטוהל מיט'ן בויך ארויסגעשטעלט, פּונקט ווי דער הערר פּוהרמאַן, און בלאָזענדיג און פּעכקענדיג, האָט ער איהם איבערגעקרימט:

— וואָס איז דאָס פאַר א דאָס? איהר זאָלט מיר דאָס!...

צוויישען חברה פּריקאזטשיקעס ווערד א געלעכטער. עס איז דערנאָנגען דערצו, אז איינמאָל איז דערפון פּרידמאַן געוואָהר געוואָרען, האָט ער יוסעלע דעם משרת דורכגעטריבען. פּריד־מאַן האָט נישט געוואָלט, מע זאָל לאָכען פון זיין שותף! פּריד־מאַן האָט געלעבט זעהר נוט מיט פּוהרמאַנען! אין יענער צייט איז פּוהרמאַן געווען דער „געלד־שידוך"; זיין נאָנצע ירושה, די הונדערט טויזענד רובעל, האָט ער אַריינגעבראַקט אין געשעפט אריין, און אויף אַלע פאַפּיערען איז געווען נע'חתמ'עט פּוהרמאַן גלייך מיט פּרידמאַנען. חתמ'ענען זיך האָט פּוהרמאַן זעהר ליעב נעהאָט; אז עס איז נעקומען צום חתמ'ענען זיך, האָט ער פער־קאַטשעט די אַרבעל, אוועקגעזעצט זיך מעשה מיניסטער און א שנייד געטהאָן דעם נאָמען „מאיר פּוהרמאַן" מיט אזא קוראזש און מיט אזוי פּיעל דרייִדעלעך און פּלעכטעלעך, אז עס איז אויסגעקו־

מען א קוילעטש פון אויבען, א קוילעטש פון אונטען, צווויי בייגעל ביי די זייטען און אין מיטען עטליכע שטעקעלעך מיט פינטעלעך.

מע קאָן זאָגען, אז די דאָזיגע חתימה איז קיינעם ניט אזוי שטארק געפעלען געווען, ווי איהם אליין, און טאקי דעריבער האָט ער קיינמאל ניט געקוקט, אויף וואָס ער חתמ׳עט זיך; אבי די חתימה זאָל אויסקומען מעהר פערדרעהט און פערפלאָכטטען. הלואי וואָלט פוהרמאן מעהר אריינגעקוקט אין דעם, וואָס פרידמאן הייסט איהם זיך חתמ׳ענען, וואָלט אפשר געווען פיעל נוצליכער און נעזינטער פאר איהם!...

פוהרמאן האָט אָבער נישט געהאט קיין שום סבה ניט צו גלויבען און ניט צו פערלאָזען זיך אויף זיין חבר, אויף זיין שותף פרידמאן. ערשטענס, קען ער דאָך מאָטלען פון קינדווייז אָן פאר איין עהרליכען; צווייטענס, האָט פרידמאן פון זיינטוועגען געטהאָן אזוי פיעל, וואָס מע טהוט ניט אפילו איין אייגענעם ברודער; דריטענס, איז פרידמאן אליין איין עושר; און ועל כולם, ווען ער זאָל זיך ניט פערלאָזען אויף פרידמאנען, מוז ער דאָך אליין זיין אומעטום, אכטונג געבען אויפ׳ן געשעפט, אריינקוקען אין די חשבונות — און דאָס איז שוין א צו שווערע הלכה פאר מאיר־קוואשע! גענוג פאר איהם, וואָס ער מישט זיך צוויישען די פריקאזטשיקעס, זאָגט זיי דעות שטענדיג, רייסט זיי אויס פאר איין איבעריגען גראָשען, זשאלעווועט עסען די משרתים, הויבט־אויף א גוואלד פאר א ביסעל וויין, וואָס מע האָט אומגעהרען פערגאָסען, רייסט־אראָפּ שכירות ביי׳ם סטאראָש און פיהרט זיך אויף בכלל, ווי עם דארף זיך אויפפיהרען א שטרענגער בעל־הבית, וואָס היט אָפּ דאָס געשעפט...

פרידמאן האָט דאָס נעזעהן און איז געווען פון דעם זעהר צופריעדען: געווים, געווים, אזוי דארף זיך טאקי פיהרען א בעל־הבית! — און אליין האָט ער זיך נעמעמן צום חשבון...

פריהער, אז זיין שוועהר בערצי וויינשענקער איז געשטאָרבען, האָט ער איהם איבעריעלאָזט איין אויינגעפאלענעם וויינקעלער, איין

אלטע שטוב מיט א זמען — און נישט מעהר! דאָס ביסעל קאָפיטאל, וואָס מאָטעל פרידמאן האָט צונויפגעשלאָגן, האָט ער אריינגעבראָקט אין דער דירה, וואָס ער האָט זיך אויסגעבויט, מיט'ן קעלער, וואָס ער האָט צורעכט געמאכט, און וויל ער האָט שוין געהאט א נאָמען, האָט ער אראָפגעבראכט א טראנספאָרט וויין אויף קרעדיט, און זיצענדיג אזוי אויינמאָל אין א וויינטערנאכט אי־בער די חשבונות, האָט ער שטיל א רוף געטהאָן זיין וויב:

— מלכה, קום נאָר אהער אויף א וויילע!

— וואָס איז, מאָטעל?

— מלכה, מיר שטעהען שמאָל, מלכה! דו זעהסט? אָט איז דער חשבון אינגאנצען פאר די אויגען: עס גיהט אונז אָפּ, טרעף וויפיעל?

— וויפיעל? וויפיעל?

— פינף טויזענד זענען מיר שולדיג, און צעהן טויזענד דאר פען מיר האָבען צום מארק. מיר מוזען דאָס האָבען! פופצעהן טויי זענד מוזען מיר האָבען, דו פארשטעהסט צי ניין?...

נו, איז דען א חידוש, וואָס מאָטעל האָט צוגענומען מאיר'ען פאר א שותף, און וואָס פרידמאן און פוהרמאן זענען געווארען פערבונדען מיט פריינדשאפט און מיט ליעבשאפט נאָך מעהר, ווי אמאָל, ווי אין די יונגע יאָהרען?

נאָר ווי זייער פריינדשאפט און זייער ליעבשאפט איז גרוים געווען, אזוי איז די פריינדשאפט מיט דער ליעבשאפט צוויישען זייערע וויבער געווען הונדערט מאָל אזוי גרוים און אזוי שטארק. דאָס איז נעווען א ברענענדיגע ליעבע צוויישען צוויי ליבליכע שוועסטער, וואָס זענען איבערגעגעבען איינע דער אנדערער מיט'ן לעבען, מיט'ן גוף און מיט דער נשמה!

דער דאזיגער שענער געשיכטע פון דער דיהרענדיגער פריינד־שאפט צוויישען די צוויי יונגע פרויען שענקען מיר אין אונזער ער־צעהלונג נאָר א בעזונדער קאפיטעל.

דאָס זעכסטע קאפּיטל.

א זעלטענע לייבע צווישען צווייי פרויען.

פריהער, מיידעלווייז, האָבען זיי זיך גאָר נישט געקענט. דאָס חיסט, וויסען האָבען זיי דוקא געוואוסט איינע פון דער אַנדערער: טייבעלע רב לייבצי'ס האָט געוואוסט, אז ביי בערצי וויינשענקער איז דאָ א טאָכטער, א גראָבע מויד, וואָס קען זיך מיט אַלע שכורים פון איהר פאָטער'ס וויינשענק, און נעמט־צו געלד אום שבת, און גיט אויסגאָב אום שבת, און איז שוין אָנגעשטאָפּט מיט יאָהרען, און איז שען „ווי מיינע צרות" און נאָך, און נאָך... און מלכה בערצי'ס האָט געהערט, אז ביי רב לייבצי רב פינחס'עלי'ס איז דאָ א טעכטערעלי, א קליינס און א גרינס, קוים וואָס עס רעדט, בייז ווי א יאַשטשערקע, קוקט נישט גלייך אויף קיין מאַנסביל און געהט־אוים נאָך אַלע שניידעריונגלעך, און נאָך, און נאָך... ערשט דעמאָלט האָבען זיי זיך אָנגעקוקט רעכט, בשעת זיי זענען נע־ווארען כלות פון איין שטאָדט — דעמאָלט האָבען זיי זיך גוט בע־טראכט פון קאָפּ ביז די פים; אייגע האָט געוואוסט, וויפיעל קליידלעך און וואָס פאר א שאלעכעל די אַנדערע האָט, און וויפיעל ארשין בלאָנדען זי האָט זיך געקויפט, און וואָס פאר א מתנות דער חתן האָט איהר געשיקט, — און ביידע האָבען זיי געטראָגען גלייכע שמערצען: מלכה האָט מקנא געווען טייבעלען אויף דעם טיערען בראָש מיט די אויהערינגלעך, וואָס איהר רייכער מחותן האָט איהר

נעשיקט, און טייבעלע האָט שיער ניט נעפֿאַצט, קוקענדיג אויף מלכה׳ס סאמעטענעם בורנאָם מיט שליאמעם, וואָס בערצי ווייג־ שענקער האָט איהר געמאכט צו דער חתונה.

ערשט נאָך דער חתונה, אז זיי זענען זיך צונויפגעקומען צו־ זאמען מיט זייערע מאנען, וועלכע האָבען זיך געמאכט גאנץ אפּטע וויזיטען, ווי אלטע חברים, ערשט דעמאָלט האָבען זיך די דאָזיגע צוויי יונגע ווייבלעך בעקענט פּערזענליך, און אך! ווי ליעבליך, ווי פרייַנדליך זיי האָבען זיך צעריעט צווישען זיך, קנאַקענדיג די ניסלעך און פּערטרינקענדיג מיט קאַלט וואַסער און מיט אַלערליי איינגעמאכטסען, ווי עס פיהרט זיך ביי אונז. עס האָט זיך זיי אויסגעוויזען, אז זיי קענען זיך שוין פון הונדערט יאָהר, און פון וואָס האָבען זיי נישט איבערגעשמועסט אין דעם ערשטען מאָל? די קאָסטענס מיט די שאָפּעס האָבען זיך נעעפּענט, אלע מלבושים זענען אָנגעמאָסטען געוואָרען, אפילו די ציכלעך פון די קישענס, אפילו דאָס גרעט איז אַרויס אויף דער סצענע, און דאָס אָנקוועלען מיט דער שמחה איז גאָר ניט צום בעשרייבען!

און זייערע מאנען, מאָטעל מיט מאיר׳ען, זענען, געוועהנליך, געזעסען אין א בעזונדערען חדר און האָבען זיך, ווי דער שטייגער איז ביי יונגע איידעמס, געשפּיעלט אין שאָך ביז זייגער צוועלף אין דער נאכט, און אז זיי האָבען זיך שוין אָפּגעזענעט און גע־ קליבען זיך געהן אהיים, זענען זייערע וויבלעך נאָך אלץ געזעסען איינגעלעבט איינע אין דער אנדערער און האָבען געהאלטען פונקט אין מיטען א אינטערעסאנטען שמועס, ווי אזוי זי, מלכה, האָט דאָס ערשטע מאל גערעדט מיט איהר חתן, און ווי אזוי זי, טייבעלע, האָט זיך געפיהרט מיט איהר מיין באלד נאָך דער חתונה.

— אהיים! אהיים! שוין צייט אהיים! — האָבען די מאנען זיי אָנגעהויבען אונטערצוטרייבען.

— אָט באלד! אָט באלד! — האָבען די וויבער געענטפערט, גאָרניט געקאָנט זיך אָפּרייסען אוועק פון דער צווייטער.

— לאזט שוין איבער אויף נאך א מאל! — האבען די מאנען געזאגט מיט א געלעכטער.

— זעה נאר, ווי זיי זעצען די נשמה! — האבען די ווייבער געענטפערט אויך מיט א געלעכטער און האבען זיך ביי׳ם געזעגענען אזוי שטארק געקושט, גלייך ווי זיי וואלטען זיך אפגעזעגענט אויף אייביג.

קומענדיג אהיים און ארייגלעגענדיג זיך אין בעט אריין, האט טייבעלע געזאגט צו מאיר׳ן:

— מע זאגט, אז פון א חזיר׳שען עק קאן מען קיין שטריימעל ניט מאכען... פארט בערצי׳ס א טאכטער! ביי מיין טאטען וואלט שוין א קינד ניט נערעדט אזעלכע מיאוסע, גראבע ווערטער! און ווי געפעלט דיר א ביסעל, ווי זי האט זיך עס צעלעגט מיט איהרע שמאטעס? כלעבען, מאטעל איז שוין א סך לייטישער פון איהר, חאטש ער ציטערט אזוי איבער איהר. איך וויים ניט, וואס האט ער אין איהר אזעלכעס דערזעהען, וואס ער פארקעווועט אזוי ארום איהר?...

אין דער דאזיגער מינוט האט זיך מלכה צענאסען פאר געלעכטער, ליגענדיג ביי זיך אין בעט:

— חא־חא־חא! ווי א סארקע אויף א חזיר — חא־חא־חא! און וואס פאר א באלוואן ער איז! יארעמע דער סטארוש — חא־חא־חא! פאלאזשים, איך בין איהם ניט מקנא: זי איז אויך נישקשה פון א שלאק! א סחורה!... איך האב געהערט פון איהר נאך מיידעלוויז, אז זי שלעפט די דיענסטען פאר די צעפ. דער־פאר אבער געהט זי מיט צוויי צוויעקעס אין די אויהערען, און זיי פאסען איהר, ווי מיינע וועהטיגען! ביזט עפים א מבין, מאטעל, אויף זיינע ליפען? חא־חא־חא! און זי קוועלט נאך אן פון איהם, חא־חא־חא!...

דאָס זיעבעטע קאַפּיטעל.

אויס שותפות — צעשלאָגען די קאָמפּאַניע.

אין דער צייט, בעת די פירמע „פּרידמאַן עט פּוהרמאַן" האָט ארויסגעשטעלט די בעקאַנטע גילדענע שילד אויף דעם סקלאַד פון ווײַן מיט די קלייטען, האָבען די שותפים זיך בעזעצט ביידע אויף דעם אויבערשטען שטאָק פּונ׳ם מויער, אין וועלכען די סקלאַדען האָבען זיך געפּונען, און אזוי האָבען זיי געקאָנט, קוקענדיג אין פענסטער, קלויבען נחת פונ׳ם גרויסען געשעפט, וואָס איז אלע מאָל געגאַנגען בעסער און בעסער, חאָטש זייערע שונאים האָבען געזאָגט, אז דאָס קאָן ניט אויסגעהאלטען ווערען, און פרידמאַן און פּוהרמאַן וועלען מוזען אין גיכען אָנזעצען. פרידמאַן און פּוהרמאַן האָבען געהערט, וואָס די וועלט רעדט פון זיי, און האָבען זיך אין הארצען אויסגעלאַכט פון די דאָזיגע „לייטישע מייליר", און האָבען זיך נעטהאָן זיירס: פרידמאַן איז געזעסען איבער די ביכער און האָט נעהיט דעם חשבון, ווי א הונד די שוועל, און פּוהרמאַן האָט פערריסען די נאָז אזוי הויך און ארויסגעשטעלט דעם בויך מיט אזא גדלות, ווי עם וואָלט שוין נאָר ניט זיין קיין גלייכען צו איהם אויף דער גאַנצער וועלט. ווער וואָלט געזאָגט, אז אָט דעם זעלבען פּוהרמאַן קאָנט איהר טרעפען צו יערער צייט אין דער היים איבער א טאַפ קאַרטאָפּלעס און הערען, ווי ער רייסט אוים די דיענסט מאַר איין איבעריגען צעהנדליג אייער, וואָס זי האָט געקויפט?

אז זיין נאָמען האָט אָנגעהויבען זיך הערען אויף דער וועלט, האָבען זיך צו איהם א לאָז געטהאָן קרובים פון אַלע זייטען: אַלערליי פעטערם, מוהמעם, שוועסטערקינדער, מחותנים, אזוי גוטע בעקאַנטע, חברים. לכתחילה איז פוהרמאַן געווען שטאַרק צופריע־דען, וואָס דער אָדער יענער קרוב איז געקומען צו איהם צו־גאַסט; ער האָט איהם געמאַכט אזא ברייטען „ברוך־הבא", אז דעם קרוב האָבען זיך געשטעלט טרערען אין די אויגען פאַר פרייד און פאַר דאַנקבארקייט.

— אָבער איך האָב נעוואוסט, מאיר, דאָס הארץ האָט מיר געזאָגט, אז דו האָסט מיך ניט פארגעסען!...

מאיר האָט איהם געגומען אונטער דער האַנד און האָט איהם אויסגעפיהרט איבער אַלע חדרים, געוויזען דאָס מעבעל, דעם גאַנצען הויף, די קלייטען, דעם קעלער — אַלץ, אַלץ! דער קרוב האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ און נאָר געזאָגט: „ס ס ס ס ס!..." נאָכדעם האָט איהם מאיר געוויזען ביי'ם טיש אויבענאָן, געלעגט איהם אין טעלער אריין דאָס שענסטע און דאָס בעסטע און האָט געקאָמאַנדעוועט מיט'ן משרת:

— אליק, א פלאש דאָס... באָרדאָ! אליק, פון דעם בעסטען דאָס...

אָנגעגאָסען דעם קרוב דאָס ערשטע גלאָז ווין, האָט ער איהם דערצעהלט, וואָס פאר א ווין דאָס איז, וויפיעל ער קאָסט און וועלכע פריצים טרינקען דאָ אזא ווין.

נאָר וויבאַלד דער קרוב האָט נאָר אָנגעהויבען פערהיקען זיך און דערצעהלען, וואָס פאר א ביטערע צייט היינט איז, וויי אזוי די פרנסה איז געשלאָגען, וויי אזוי מע וועלט אויסגעריסען, וויי אזוי ער האָט נעבאַך געהאַט איין אומגליק אויף זיך, עפּים א שרפה, א פראָצעס, — אזוי האָט זיך ביי פוהרמאַנען א רים געטהאָן אין הארצען: ער האָט באַלד דערפיהלט, אז דאָ איז עפּים ניט גלאַט, אז דאָס שמעקט מיט נעלד. האָט ער אָנגעהויבען פינטלען מיט'ן אויגען, שאָקלען מיט'ן קאָפּ און קרעכצען, און אויף גיך נעחאַפּט

אויף זיך דעם ראָק, ארויסגעלאָפען אין קאנטאָר און אָפּגעזעסען דאָרט ביז שפּעט אין דער נאכט. אויף מאָרגען — וויעדער דאָס אייגענע; אזוי לאַנג, ביז דער קרוב האָט א שפּיי געטהאָן און איז צוועקגעפאָהרען מיט לעדיגע הענד.

נאָר ניט אלע קרובים זענען גלייך; עס ניט זיך אוים אמאל אזא סמעליאק, פון וועמען׳ס הענד עס איז שווער אזוי גיך זיך ארויסצודרעהען! אזעלכער איז געווען דער „פעטער דן", וועלכער פערדיענט, אז מע זאל זאגען וועגען איהם עטליכע ווערטער. דער „פעטער דן", מאיר׳ס א לייבליכער פעטער פון דער מאמע׳ס צד, איז תמיד געווען א קבצן און האָט תמיד געצויגען ביי דער שוועסטער די קליי, בעת זי, מאיר׳ס מוטער, איז געוואָרען א נגידית׳טע. אליין האָט ער נישט געטהאָן קיין האַנד אין קאלטע וואסער, האָט זיך נערעכענט פאר איין איידעלען אידען, וואָס קוקט־אריין אין א אידישען ספר; דערפאר האָט ער געפאָדערט פונ׳ם שוואָגער, פונ׳ם „בעל־עגלה", ער זאל איהם ביישטעהן אין זיינע נויטען, און וויפיעל מע האָט איהם געגעבען, איז איהם קאַרג געווען. א טויבער, מיט שטיקלעך וואטע אין די אויהערען, איז ער תמיד ארומגעגאנגען און האָט געוואָרטשעט: ער האָט געהאלטען. אז נאָר פאר זיין איידעלקייט אליין האָט שוין דער שוואָגער, דער בעל־עגלה. זיך בעדארפט טיילען מיט איהם אויף דער העלפט... צום סוף האָט ער איהם א שעה פאר׳ן טוידט אפילו פערגעסען אריינצושטעלען אין דער צוואה אריין!... דער „פעטער דן" האָט דעמאָלט געשוואירען ביי בארד און פאות, אז צייט ער וועט לעבען וועט ער ניט אנקוקען ניט די שוועסטער, ניט איהרע קינדער!... נאָר וואָס א מענש נעמט אויף זיך, איז נאָך אלץ וועניג. אין א צייט ארום. אז דער „פעטער דן" האָט דערהערט, אז זיין פלימעניק „מאיר־קוואשע׳ איז געוואָרען גאָר א נאנצער גביר, א מיליאָנער, האָט ער זיך מיישב געווען און איז זיך דורכגעפאָהרען צום פלימעניק, צום הערן פוהרמאן, א קוס טהון, וואָס טהוט זיך דאָרט אזעלכעס? פאָרט א פלימעניק, בלוט און פלייש!...

דער „פעטער דן" איז ניט נעקומען צו הערן פוהרמאן, ווי עס קומט א גאסט — ניין! דער „פעטער דן" איז צו איהם נע־קומען, ווי מע קומט צו זיך אהיים פון א ווייטער נסיעה. פריהער האָט מען אריינגעוואָרפען גלייך אין זאל אריין א פערשמירטען, א פערשטונקענעם זאק מיט חפצים, א גרויסען קישען, פון וועלכען עס זענען געפלויגען פערערען א סך, א גרויסען בלעבענעם טשייניק, א פלאש פון בראָנפען, א טלית־ותפילין. און אליין איז דער „פע־טער דן" אריין מיט'ן וואָלפענעם פעלץ (עס איז געווען ווינטער־צייט), מיט א גרינער שאל, מיט שטיוועל און מיט אזא ליאדעם, אז אלע זענען טוידט געבליבען פאר שרעק. וואָס איז דאָס פאר א שלאק? ווער איז דאָס?...

— דאָס בין איך! איך בין עס! דו האָסט מיך ניט דער־קענט? האר אוים א ביסעלע — אָט וועל איך זיך אויסטהון און א ביסעל זיך אָנווּאַרעמען. אי, א קעלט, א ביטערע קעלט!... אזוי? דו זיצט זיך טאקי קיין מעשה ניט! הערסט דו!... און דאָס איז דיין ווייבעל?... קום נאָר אהערצו, מאיר'ל, נא דיר אָפּ שלום־עליכם! א־א־א! מחיה־נפשות אָט דאָ ביי דער הרובע!... א ביסעל בראָנפען וועט מסתמא זיין? הא? ווי מיינסט דו, אשטייגער? אָט וואש איך די הענט און דאווען־אָפּ מעריב, וועלען מיר א קאפּ שמועסען...

מאיר ציטערט פאר כעס און קריצט מיט די צייהן: ער גע־דענקט נאָך דעם „פעטער דן" פון יונגעלווייז, ווי אזוי דער טאטע האָט געליטען פון איהם! נאָר וואָס טהוט מען מיט א פעטער? ארויסטרייבען קאָן מען איהם ניט! מע דארף איהם עפּים געבען, עס העלפט זיך נישט — אבי גיכער פּטור ווערען!

נאָר פון דעם „פעטער דן" ווערד מען ניט אזוי גיך פּטור: ער הערט ניט וואָס מע רעדט צו איהם... מאיר שרייט צו איהם אויף א קול — ענטפערט ער גאָר בויבעריק! ער שטופּט וואטע אין די אויהערען און צעלעגט זיך אין זאל, ווי ביי זיין טאטען אין ווינגאָרטען. ער פּאראומערט אלעמען דאָס לעבען. ער לאזט

ניט רעדען, ניט עסען, ניט שלאָפען, דאָס נאַנצע הויז איז פול מיט'ן „פעטער דן"!... מאיר מאכט שוין אליין א רעדע מיט'ן פעטער מכח זיין קומען. ער פרעגט ביי איהם הויך, אויף קולי־קולות: וואָס ווייל ער, וואָס בענעהרט ער, וואָס פערלאַנגט ער פון איהם?... דער „פעטער דן" האָט אָבער צייט. ער זאָגט:

— חאַפּ נישט, מיין קינד, האָב צייט א ביסעל! מיר ווילען נאָך שמועסען וועגען דעם אויך, אם ירצה שם! דערווייל זאָג מיר בעסער, מאיר־סערדצע, אָט וואָס איך וועל דיך פרעגען...

ניט אזוי אָבער איז זיך בענאַנגען טייבעלע מיט איהרע קרובים. די מאַדאַם פוהרמאַן האָט זיך געשעמט מיט איהר אָרעמער פאַמיליע און נישט געקאָנט ליידען, אז עס איז צו איהר אריינגעקומען איין אָרעמער קרוב אין א צעריסענער קאַפּאָטע, וועו די מאַדאַם פרידמאַן איז געווען ביי איהר צו־נאַסט; דעריבער האָט זי געטיילט מיט דער בריטער האַנד, נאַטירליך, אז מאיר זאָל נישט ווייסען, נישט דערפאָר ווייל זי האָט מורא געהאַט פאָר'ן מאַן — ניין! זי האָט שוין לאַנג געהאַלטען מאיר'ען שטארק אין די הענד — נאָר ווייל עס איז איהר ניט אָנגענעשטאַנען, אז איהרע פרייַנד, איהר גילדענע משפּחה, זאָל דאַרפען אָנקומען צו איהר מאַן.

די מאַדאַם פרידמאַן איז געווען גליקליכער פון איהר. א נעזונדע און א פרייליכע, האָט זי געלעבט א גוטען טאָג, געוואוסט פון א וועלט צו זאָגען, שטארק ליעב געהאַט דעם מאַן, וועלכער איז אויסגענאַנגען נאָך איהרע טריט, געפיהרט זיך א סך פרייער פון טייבעלען, דהיינו: דעם פּאַריק שוין לאַנג אַראָפּגעווארפען, נעגאַנגען אין טהעאַטער, נעשלאָסען בעקאַנטשאפט מיט יונגע לייט. עס קאָן זעהר זיין, אז די מאַדאַם פוהרמאַן וואָלט זיך אויך דערלויבט אזוי צו לעבען, וועו איהר פאָטער זאָל ניט הייסען רב לייבצי רב פינחס'ל'ס און זי זאָל ניט הייסען נאָך ער היום „טייבעלע לייבצי'ס". אי, האָט זיך איהר נעבאַך געגלוסט אראָפּווארפען דעם פּאַריק און ארויסשטעלען חאַטש א ביסעלע איהרע שענע שווארצע האָר! ביי איהר איז דאָך שענערע האָר, ווי ביי דער „נעלערע

מאראם פרידמאן !... ניט קאנענדיג דערגרייכען איהר ווילען, האָט זי אלץ שטארקער און שטארקער פיינט געקריגען איהר פריינדין — די מאראם פרידמאן; איהר געלעבטער, איהרע „געלע" ניט־צוגע־דעקטע האָר האָבען איהר געברענט די אויגען און געשטאָכען אין הארצען! די מאראם פרידמאן האָט דאָס גאנץ גוט געוואוסט, און האָט שוין לאנג געפיקט מאטלען אין קאָפ אריין, אז עס וואלט שוין צייט געווען אָפּטיילען זיך פונ׳ם שותף און אנהויבען זעלבסטשטענ־דיג צו לעבען אויף דער וועלט...

— אודאי, זאָג איך דיר, וועסט דו זי אוועקקוילען! — האָט איהר מאטעל דערויף געענטפערט. — דו וועסט איהר גאָר מאכען דעם טוידט! דו ווייסט, מלכה, וויפיעל, אשטייגער, עס קאָן איהם אריסקומען אויף זיין חלק? אנו, טרעף! וועסט טרעפען, צי ניין?

— וויפיעל?

— כמעט דריי הונדערט טויזענד קערבלעך! דו פארשטעהסט צי ניין?...

— אט דעם סטאראָש?!... אט דער יאשטשערקע?!...

און מלכה׳ן איז אריין א שלעכטער געדאנק אין קאָפ אריין... דער דאָזיגער געדאנק האָט זי לאנג־לאנג נישט געלאָזט רוהען, ביז זי האָט אנגעהויבען מוטשען דעם מאן, וואָס האָט זי תמיד גע־פאלגט, אזוי אז ער האָט צולעצט אויך מסכים געווען דערויף.

אויף וואָס האָט ער מסכים געווען? דאָס האָבען זיי ביידע צוויישען זיך קיינמאל ניט גערעדט, נאָר זיי האָבען ביידע פער־שטאנען איינער דעם אנדערען אָהן וועלטער.

און אט זיצען זיי ביידע: פרידמאן און פוהרמאן. פרידמאן רעדט און מאכט מיט דער האנד; ער ווייזט דעם שותף פאפיערען, חשבונות; ער וואַרפט אויף די ביינדלעך; ער שוויצט און פער־ענטפערט זיך און רעדט מיט גרויס היץ:

— פארשטעהסט צי ניין? פארשטעהסט צי ניין?...

— יא! איך פארשטעה, ווי אזוי דאָס... פון וואנען אָבער קימט עס, אז עס זאל זיין אזוי דאָס?... — פרעגט איהם פוהרמאן,

קוקענדיג אראָפּ אויף די שפּיץ שטיוועל מיט פערפלאָמטע באקעז און מיט א צעבלאָזענער נאָז, און די הענד ציטערען ביי איהם, און דער שטערן שוויצט.

א שווערע צייט איז דאָס געווען פאר דעם הערר מיט דער מאראָם פוהרמאן; א שווערע צייט פאר די דיענסטען אין שטוב; נאָר שווערער פון אלעמען איז דאָס פאר מאָטעל פרידמאן! ער פיהלט, ווי נידעריג, ווי ניט־עהרליך ער בענעהט זיך מיט זיין חבר, וואָס האָט איהם כמעט ביי זיין לעבען דערהאלטען מיט דער ירושה! נאָר די מאראָם פרידמאן נעמט אויף זיך די עבירה. זי איז ערב פאר אלץ. זי האָט א סך אורזאכען, אז דעם שותף, דעם גראָבען פוהרמאן, קומט מעהר ניט ווי פופציג טויזענד רובל. דאָס איז אויך צופיעל: ער האָט קיינמאל נישט נעארבייט, און, פערקעהרט, אלץ נעגעסען פונ'ם גרייטען, און זי, די יאשטשערקע, האָט אויסגעהאלטען א גאנצע משפּחה מיט טונעיאדצעס, לעדיגגעהערם...

די מלחמה האָט זיך נעצויגען א פּאָר חדשים. טייבעלע טרייבט דעם מאן, ער זאל לויפען, ווייגען, שרייען, זיך פערלאָזען אויף מענשען. פרידמאן איז מרוצה זיך פערלאָזען אויף מענשען.

— אויף מענשען?! — שרייט מלכה פרידמאן. — אויף מענשען? מיין טאטע'ס ווייגקעלער? מיין מאנ'ס האָרעוואניע? איך ווייל ניט קיין מענשען! איך דארף ניט קיין מענשען!...

איין עק — א סוף! שוין צעטיילט. דאנקען גאָט — נע־פטר'ט!

ביי די פרידמאנס איז גאנץ ליכטיג און פרייליך. דער הערר פרידמאן זיצט ביי זיך אין קאבינעט, ווי תמיד, איבער זיינע חשבונות. ער איז שטאַרק פערטראכט, און ווי א קליין וואלקענ־דעל פליהט־דורך איבער זיין געזיכט און לעגט א קנייטש אויף זיין הויבען וויסען שטערן. נאָר אָט עפענט זיך די טיר און עם גהט אריין די מאראָם פרידמאן, געזונד און שען, פרייליך און צופריעדען. איצט איז זי איינציגע בעל־הבית'טע איבער'ן נאנצען רייכטום, שוין פּטור געוואָרען פון די שותפים! זי גהט־צו

צום מאן, לעגט־אנידער איהר פעטע האנד אויף זיין דארע פלייצע. ער טהוט זיך א וואַרף און דערזעהט מלכה'ן. א, מלכה?... ער האָט נאָר ניט געהערט, ווי זי איז אריינגעגאנגען! זי ווילּ וויסען, וואָס איז ער אזוי פערטראכט, פערזאָרגט? גאָרניט! גאָרניט! ער פערענטפערט זיך און חאפט ארויס א שטיקעל פאפיער פונ'ם שופלאָד און ווייזט איהר מיט'ן פינגער, אָהן ווערטער. זי קוקט לאנג־לאנג, און א רויט צוויקעל בעדעקט איהר געזיכט. אויפ'ן שטיקעל פאפיער שטעהט א 5 מיט פינף נאָלען, אָט אזוי: 500,000.

— דו פארשטעהסט צי ניין? — זאָגט צו איהר מאָטעל פרידמאן. — דו פארשטעהסט צי ניין?...

א! זי פערשטעהט שוין זעהר גוט! דאָס הייסט אזוי גרויס, ווי פינף הונדערט טויזענד רובל! א האלבער מיליאן!...

דאָס אכטע קאפיטעל.

א פּלחמה צווישען דעם אייזערנעם באלקאָן און די רויטע לאדען.

אלץ איז נעווען ווי פריהער: אי דער שענער מויער, אי די סקלאדען, אי די קלייטען, אי די פּריקאָזטשיקעס מיט די ווייסע פּארטיכער, אי דער קאסיר מיט דער פּען הינטער'ן אויהער — אלץ, אלץ ווי פריהער. נאָר די גרויסע שילד מיט די גרויסע גילדענע אותיות „פּרידמאן עט פּוהרמאן" איז ניטאָ. אויף איהר אָרט העננט שוין איין אנדער שילד, א גרעסערע און א שענערע, מיט שרעקליך גרויסע בוכשטאבען: „פּרידמאן". אויבען, אויפ'ן אייזערנעם באלקאָן, זיצט די מאדאם פּרידמאן, און ארום איהר זיצען יונגע לייט, פּרויען, בעקאנטע — און מע טרינקט טיי. עס איז נאנץ פּרייליך; אלע רעדען און לאכען. די מאדאם פּרידמאן קוקט אראָפּ פון'ם הויכען באלקאָן אקעגען, אויף א קליין וויים שטיבעל מיט רויטע לאדען ביי די פענסטער. זי לאָזט נישט אראָפּ קיין אויג פון'ם דאָזיגען שטיבעל. זי זעהט, זי פיהלט, ווי א פּאָר שווארצע אויגען קוקען דאָרט דורכ'ן פענסטער גלייך אויף איהר מיט קנאה און מיט שנאה. די מאדאם פּרידמאן געהט אין א לייכט וויים קלייד. איהר האנד ליגט אויף דער פּארענטשע פון'ם באלקאָן, און א גרינג ווינטעלע פער'ננב'עט זיך צו איהר אין ארבעל אריין און דעקט אָפּ איהר האנד, איהר ווייסע פּעטע האנד. די צווויי שווארצע אויגען, וואָס קוקען אויף איהר דורכ'ן פענס-

טער פונ׳ם ווייסען שטיבעל מיט די רויטע לאָדען, טרעטען־אָפּ פון זייער אָרט, טהוען א שפּיי און קעהרען זיך אום צוריק צום פענסטער אוּן קוקען ווייטער ארויף אויפ׳ן באלקאָן. ווּיפּיעל שמערצען, ווּיפּיעל קנאה, ווּיפּיעל שנאה געהען־ארויס פון די דאָזיגע שווארצע אויגען צום באלקאָן, אוּן ווּיפּיעל שלעכטיגקייט, ווּיפּיעל נקמה גיסט זיך פונ׳ם באלקאָן אראָפּ אויף דעם דאָזיגען ווייסען שטיבעל מיט די רויטע לאָדען, מיט די שווארצע אויגען, וואָם טרעטען קיינמאָל ניט אָפּ פונ׳ם פענסטער.

אלע טאָג זעהען די שווארצע אויגען, ווי עם פאָהרט־צו צום טויער א גלענצענדער פאעטאָן, אוּן די „געלע", די גראָבע מאדאם פרידמאן, זעצט זיך קוים אריין, אוּן א פּאָר טייערע פערדלעך טראָגען זי אוועק צום טייך זיך באָדען. א גאנצען טאָג זעהען די שווארצע אויגען, ווי אונטען, אין די סקלאדען, קאָכט ווי אין א קעסעל, דער עולם שטופּט זיך, מע לייזט געלד, אוּן גרויסע שווערע פעק מיט סחורה קאטשעט מען אריין אוּן ארוים. אוּן אויבען, אויפ׳ן באלקאָן, לעבט מען א גוטען טאָג. מע פרעסט אוּן מע זויפּט אוּן מע טהוט זיך אָן אלע פערגעניגענם! די רייכסטע לייט פאָהרען־צו אהין מיט וויזיטען, אפּטמאָל טאָגצט מען דאָרט אוּן מע הולעט־אָפּ א גאנצע נאכט ביז׳ן ווייסען טאָג אריין, אוּן בעת דא עפענט מען נאָר אויף די רויטע לאָדען, שטעהט שוין דאָרט דער לאָקיי אָדער דאָם שטוב־מיידעל אוּן טרייסעלט־אָפּ דעם שטויב פון די טיערע דיוואנעם מיט די סאמעטענע קלייד׳ער, אוּן דער שטויב פליהט אוּן לעגט זיך דא אויף די רויטע לאָדען, ווי בכיוון, ווי אויף צו־להכעיס... אז צום באלקאָן פאָהרט־צו די מאדאם שפּיעגעל־גלאָז, די מאדאם רעגענבויגען אָדער די מאדאם שטעכענהאלץ, ווייסען שוין די שווארצע אויגען, וואָם מע רעדט דאָרטען: זיי טרעפען, זיי פיהלען, וואָם זאגט די מאדאם שפּיעגעלגלאָז, וואָם דערצעהלט די מאדאם רעגענבויגען אוּן פון וועמען לאכט די מאדאם שטעכענהאלץ. אוּן אז די שווארצע אויגען דערזעהען ארויסגעהן אויפ׳ן באלקאָן א הויכען יונגען מאן מיט לאנגע בלאנ־

דע האָר, מיט גרויע אויגען און מיט א ווייס געזיכט, קלערען זיי זיך:

„אָט איז ער שוין, איהר „קדיש"! א לאנגער, א ווייסער גאלאגאנסקער האהן... זי מיינט, אז איהר באָריס וועט זיין א דאקטאָר... עס וועט איהר נאָך פריהער די אויגען ארויסקריכען, ביז ער וועט אמאָל עפּים וועלן! אזוי לאנג קרענקט זי, ווי לאנג מיין ראָזע וועט אפילו וועלען קוקען אויף איהר באָריסען מיט די לאנגע פּיס! א! אָט געהט מיין ראָזעטשקע! טראָגט מיט זיך ביכער, נאָטען. עס קאָהר איהר גוט שטעכען, דער „גראָבער"! איך ווייס — זי פערגינט מיר ניט מיט'ן גאנצען האַרצען!"...

* * *

„א! אָט געהט זי, די „קארלעטשקע"!" — קלערט זיך אין דער דאָזיגער מינוט די מאדאם פרידמאן אויפ'ן באלקאָן. — „פונקט אזוי גרויס ווי די מאמע איהרע, און גרין אויך אזוי ווי די מאמע, און מיינט אויך, אז יעדער קוקט אויף איהר און איז זי מקנא. שא! זי טראָגט, דאכט זיך, עפּים א ביכעל? א גאנצע מלומדת, א קאטאָווע א ביסעל? זי שפּיעלט אויפ'ן טאָפּטשאָן, חא־חא־חא!"...

און א בייזער געלעכטער, פול מיט סם־המות, גיסט זיך פונ'ם הויכען אייזערנעם באלקאָן אראָפּ אויפ'ן נידעריגען ווייסען שטיבעל מיט די רויטע לאָדען. און צוויי שווארצע אויגען ווארפען פון זיך פייער צוריק ארויף אויפ'ן אייזערנעם באלקאָן.

די דאָזיגע צוויי שווארצע אויגען געהערען צו דער מאדאם פוהרמאן, און דער שענער אייזערנער באלקאָן — צו דער מאדאם פרידמאן.

נישט מעהר ווי זעכצעהן־זיעבעצעהן יאָהר צוריק זענען די דאָזיגע צוויי וויבלעך געזעסען ביידע אויף איין קאנאפּע, געקנאקט צוזאמען ניסלעך, געגעסען אייגעמאכטס, געלאכט און געשפּעט

פון דער נאנצער וועלט, נעלעבט ווי צוויי שוועסטער, ווי צוויי טרייע ליבענדע שוועסטער — און אציגד?

נאָר ווי טרויעריג די לאנג איז נעווען צווישען אָט די צוויי פרויען, איז זי צווישען זייערע מאנען נאָך טרויעריגער נעווען; דער חילוק איז נאָר, וואָס די ווייבער האבען געפיהרט איין עפענט־ליכען קריעג צווישען דעם אייזערנעם באלקאן און די רויטע לאדען, און זייערע מאנען האבען מלחמה געהאלטען צווישען זיך פער־שטעלט, בעהאלטען, טיף־טיף אין זייערע הערצער. קיינער האָט נישט געקאנט פערשטעהן, פאר וואָס האָט זיך דער הערר פוהר־מאן, זינט ער האָט זיך אָפגעטיילט פון׳ם הערר פרידמאן, פער־שלאסען ביי זיך אין שטיבעל מיט די רויטע לאדען, אזוי אז מע האָט איהם שוין מעהר נישט געזעהן, ווי ער שפּאציערט־ארום אי־בער דער שטאָדט מיט א פערריסענער נאָז, מיט א גרויסען בויך און מיט די הענד אין די קעשענעס, ווי פריהער. ער האָט זיך פערשלאָסען אין דעם דאָזיגען ווייסען שטיבעל, וועלכם ער האָט זיך נעקויפט באלד נאָך דער „חלוקה", און האָט צוגעשלאָגען אויף די פענסטער שטארקע אייזערנע לאדען, וואָס איהם איז אויסגעקו־מען אָפּצופּארבען מיט רויטען, און האָט שוין מעהר ניט געוואלט ארויסטרעטען פון שטוב, וואו ער האָט פערבראכט א סך יאָהרען, ליגענדיג אויסגעצויגען אויף א הארטער סיראטענער סאָפע, אדער זיצענדיג אין א סיראטענער קרעסלע און ציהענדיג א פאסקודנעם פאָפּירָאָס. ניטאָ שוין אמאליגע ווייכע פאטעלען! ניטאָ די סא־מעטענע דיוואנעס! ניטאָ יענע שמעקענדיגע ציגארען!...

תחילת, אז פוהרמאן האָט זיך צעטיילט מיט פרידמאנען, האָט ער געוואלט אויפּברעכען אקענען איהם א קאנקורענציע. איז ער אוועקגעפאָהרען און האָט געבראכט א גרויסען טראנספּארט וויין און האָט אין א פערלויף פון א האלב יאָהר נע׳פטר׳ט שענע עטליכע קערבלעך. האָט ער דערזעהען, אז ער קאָן זיך מיט פרידמאנען ניט שפּיעלען. אין יענער צייט האָט ער א חוץ דעם געפיהרט קענען דעם שותף א גרויסען פּראָצענט, פון וועלכען ער האָט בעדארפט

גליקליך ווערען; אזוי האָבען איהם געזאָגט זיינע אדוואָקאַטען. נאָר דער סוף האָט בעוויזען, אז דאָס וואָס פוהרמאַן פלענט זיך אזוי גרינג, אומבעטראכט חתמ'ענען אויף יעדען פאַפּיער, וואָס פרידמאַן האָט איהם אונטערגערוקט, האָט איהם געקויפט ביז נאָר, און דער פראָצעס האָט איהם אויך אָפּגעקאָסט א שענע קאַפּיקע. דעמאָלט האָט פוהרמאַן דערזעהען, אז קיין אנדער געשעפט איז ניטאָ, אויסער ווי געבען גלד אויף פראָצענט, זיין א מלוה אדער א „באנקיר" — איז ער געוואָרען א באנקיר.

דער נעדאנק, אז דער, וואָס דארף דאָס גלד, וועט מוזען צו איהם אָנקומען, איהם בעטען, האָט איהם דערהאלטען ביי'ם לעבען, און די ערשטע עטליכע יאָהר האָבען די פוהרמאנס דערזעהען, אז נאָך אין צעהן יאָהר ארום קאָנען זיי ווערען גבירים, און זייער שכן פרידמאַן, פליהענדיג און טראסקענדיג, קאָן פלאָצען און בלייבען באנקראָט, און אפשר נאָך אָנקומען צו זיי, צו די פוהרמאנס, ווי אמאל... די דאָזיגע זיסע האָפענונג האָט זיי געצוואונגען צו פער־געסען אָן דעם אומגליק, וואָס זיי האָבען געהאט, און זיי האָבען ענומען שינדען די פעל פון זייערע בעלי־חובות, רייסען פראָצענט פון פראָצענט אויף וואָס די וועלט שטעהט!

פוהרמאַן איז שוין קליגער געוואָרען און האָט שוין אָנגע־הויבען היטען חשבון: זיין פריהעריגער שותף האָט איהם גע־קאָסט נענוג רבי־גלד. און ווי גליקליך זענען זיי געווען דעם טאָג, ווען זיי האָבען דערהערט, אז מע רעדט אויף פרידמאנען עפּים ניט פרייליך, נאָר ניט פרייליך, זעהר־זעהר ניט פרייליך! פוהרמאַן האָט נאָך א מאל איבערגערעבענט דאָס „וואָכצעטעל" און האָט דערזעהען, אז איבעראיהר קאָן געמאַהלט זיין, ער זאל האָבען א הונדערט טויזענד רובל! דאָס יאָהר איז אוועקגע־נאנגען; פרידמאַן האָט אָנגעהויבען נאָך מעהר גלאנצען, נאָך מעהר קלינגען אויף דער וועלט, און זיי, די פוהרמאנס, האָט איין פריץ אָנגעזעצט פופציג טויזענד רובל. וויעדער א פרא־צעס, וויעדער אדוואָקאַטען, וויעדער אומזיסטיגע הוצאות מיט

אומזיסטיגער מיה. ניין! מע דארף זיין נאָך מעהר געהיט אוּן מע דארף רייסען די הויט!... מע דארף לעבען מיט חשבון אוּן מע דארף היטען דאָס קערבעל! וואָס וועט זאָגען דער אייזערנער באלקאָן, אז די רויטע לאָדען וועלען בלייבען אָהן א גראָשען געלד?... אוּן די פוהרמאַנס זענען געוואָרען אזוי קארג, אז קיין אָרעמאַן האָט נישט אריבערגעטרעטען זייער שוועל; קיין אָרעמער קרוב איז שוין מעהר צו זיי נישט געקומען; דעם „פעטער דן" האָט פוהרמאַן אָהן צערעמאָניעס ארויסגעטריבען אוּן זיין גאנץ ביטער האָרץ האָט אויסגעלאָזט צו איהם. אפילו די גילדענע משפחה פון רב לייבצי רב פינחס'ל'ס פאמיליע האָט שוין אויך מורא געהאַט בעווייזען זיך צו די פוהרמאַנס. טייבעל'ע האָט דאָס אפילו נישט געוואָלט לויידען, נאָר פון דער צייט אָן, וואָס זיי האָט אָנגעהויבען דאָס גליק געהן צוריק, איז מאיר געוואָרען אזוי צערייצט אוּן צעבייזערט, אז טייבעל'ע האָט אָנגעהויבען פאר איהם דרך־ארץ האָבען, מורא האָבען, אזוי לאנג אזוי ברייט, ביז פוהרמאַן איז געוואָרען א דעספּאָט ביי זיך אין הויז, א טיראַן, וואָס יעדער האָט נעציטערט פאר זיין פּנים, פאר זיין קוק. א שטיל'ער פון שטענדיג אָן, האָט פוהרמאַן נאָך מעהר פיינט געהאַט אצינד צו רעדען, פערברענגען, ווי דער שטיגער איז, מיט'ן ווייב, מיט'ן קינד, אוּן האָט זיי שטרענג פערבאָטען, אז דער נאָמען „פרידמאַן" זאָל ניט דערמאָנט ווערען ביי איהם אין שטוב!... אויף טייבעל'ען איז געקומען א שווערע צייט, דאָס לעבען איז איהר קיין לעבען נישט געווען: פון איין זייט דער מאַן דער דעספּאָט, אוּן פון דער אַנדערער זייט דער אייזערנער באלקאָן. אוּן נאָט ווייסט, צו וואָס זי וואָלט געקומען, ווען ניט איהר אייניציגער טרייסט אויף דער וועלט, איהר טייערסטער חיות, איהר אייניציגע טאָכטער, איהר קינד — ראָזעטשקע, מיט וועלכער זי האָט פערבראַכט איהרע גאנצע יאָהרען אוּן טעג, אוּן פאר וועלכער איהר הארץ איז געווען תמיד אָפען. נאָר דאָס דאָזיגע קינד האָט געזעהען אוּן געפיהלט, ווי אזוי איהר מוטער

לעבט, וואָס זיי טראָגט־איבער — זיי האָט איהר אָבער נישט געקאָנט העלפען מיט גאָרנישט: ערשטענס, איז זיי אויך געווען דאָס זעלבע שוואַכע בעשעפענישׂ, ווי איהר מוטער, און, צווייטענס... נאָר דאָס ווערד ביי אונז דערצעהלט אין פאָלגענדען קאָפּיטעל.

דאָס נייענטע קאַפּיטעל.

א פּלאַס־פּייעריגע ליבע צווישען דעם אייזערנעם באַלקאָן און די רויטע לאָדען.

דער אייזערנער באַלקאָן און די רויטע לאָדען זענען געווען פערבונדען צוויישען זיך ניט נאָר מיט קריעג אַליין, ניט נאָר מיט קנאה, מיט שנאה, מיט נקמה און מיט שלעכטיגקייט; דעם אייזערנעם באַלקאָן מיט די רויטע לאָדען האָבען, אָחוץ דעם, פערבונדען צוויי יונגע הערצער מיט די שטאַרקסטע קייטען פון דער ערשטער, זיסער און צויבערליכער ליבע! ניט איין מאָל האָט דער אייזערנער באַלקאָן געשיקט צו די רויטע לאָדען הייסע, פּלאַמפּייעריגע בריוועלעך, און די רויטע לאָדען האָבען געענטפערט דעם אייזערנעם באַלקאָן מיט זודיגע ווערטער, מיט ברענדיגע אויגען, מיט קלינגענדיגע קושען. דער אייזערנעם באַלקאָן האָט נישט געקאָנט לעבען אָהן די רויטע לאָדען, און די רויטע לאָדען האָבען פערגאָסען הייסע טרערען, ווען זיי האָבען נישט געזעהען פאַר זיך דעם אייזערנעם באַלקאָן.

באַרים פרידמאַן און ראָזע פוהרמאַן, וואָס זענען פון קינדווייז געוואַכסען אונטער איין דאַך, דערצויגען געוואָרען נלייך, געלערענט ביי איין לעהרער, האָבען זיך די ערשטע יאָהרען פיינט געהאַט אזוי שטאַרק, אז ניט איין מאָל האָבען זיך איבער זיי די מוטערס צוויישען זיך געקריגט און גערישען. באַרים האָט תמיד בייגעקומען די קליינע ראָזעטשקע און האָט זי אָפטמאָל געשלאָגען

פֿאר איהר ווייגען, פֿאר איהר בלאָזען זיך, פֿאר איהר נדלות און אלע איהרע אנדערע מעלות, וואָס זי האָט נעהאט בירושה פון איהר מאטען. באָרים, פערקעהרט, איז געווען א פרייליכער, א לעבעדיגער, א געזונטער יונגאטש און האָט נישט נעקאָנט סובל זיין ראָזעטשקע׳ס קווימשענדיג קול׳כעל און האָט נישט נעקאָנט אָנקוקען איהרע שטענדיגע פערווייגטע שווארצע אויגלעך. ביז ער האָט זיך נאָר אויפגעהערט מיט איהר צו בעגענגענען. און אזוי איז אוועקגענאנגען א צייט מיט יאָהרען.

אין דער דאָזיגער צייט איז ראָזע געוואכסען אליין, אָהן תבר׳טעם, אָהן בעקאנטע, און איהרע יונגע קינדערשע יאָהרען זענען נעגאנגען זעהר אומעטיג, איינפאך, טרויעריג: די מוטער איז געווען פערנומען פריהער מיט פליאָטקעס, נאָכדעם מיט׳ן פראָצעס, און צולעצט מיט׳ן אייזערנעם באלקאָן, פון וועלכען זי האָט קיין אויג נישט אראָפגעלאָזט. און דער פאָטער האָט איהר פון קינדווייז אָן בעוויזען, אז ער איז א פאָטער און פאר איהם דארף זי דרך־ארץ האָבען. זעלטען האָט זי זיך געזעהען מיט׳ן פאָטער: קומענדיג פונ׳ם שרייבער, האָט זי אליין אָפּגענעסען און נענומען זיך צום ביכעל; צום פאָטער אין קאבינעט אריין האָט זי מורא נעהאט אריינטרעטען, סיידען אמאל פער׳גנב׳ענען זיך, דורך א שפּארינקעלע חאפּען א קוק — און אנטלויפען. מיט דער מוטער האָט זי יא ליעב נעהאט צו זיצען און דער־צעהלען איהר מעשיות, נאָר מייסטענטייל האָט די מוטער פער־בראכט ביי׳ם פענסטער, קוקענדיג ארויף אויפ׳ן באלקאָן, — און אין יענער צייט האָט מען זי ניט נעטאָרט אנריהרען און איבער־שלאָגען איהר די נעדאנקען, און ניט איין מאל האָט ראָזעטשקע נעהאפט פעטש פון דער מוטער דערפאר, וואָס זי איז נעקראָכען צו איהר דעמאלט, בעת זי איז נעזעסען ביי׳ם פענסטער און נע־קוקט ארויף אויפ׳ן באלקאָן. פון דעמאלט אָן האָט שוין דאָס קינד נעוואוסט, אז וועו די מוטער זיצט ביי׳ם פענסטער און קוקט א ה י ן, טאָר מען צו איהר ניט צוגעהן...

ערשט דעמאָלט, אז ראָזע איז אלט געוואָרען דרייצעהן יאָהר און איז שוין נעגאַנגען אין פאַנסיאָן, איז זי געוואָהר געוואָרען, וואָס בעטייט אָט דער דאָזיגער אייזערנער באלקאָן און פאר וואָס קוקט אהין די מוטער מיט אזא פייער. וויפיעל שרעקליכע זאכען האָט ראָזע זיך דעמאָלט אָנגעהערט פון דער מוטער! פון וויפיעל שלעכטיגקייט, פערדאָרבענהייט און אומדאַנקבארקייט איז זי געוואָהר געוואָרען צו דרייצעהן יאָהר!

— מאמעניו! טייערע מאמע! קוק נאָר ניט אהין!...

און אלייו פלענט זי זיך פער'גנב'ענען און חאפען א קוק ארויף, אויפ'ן באלקאָן, און לאַנג־לאַנג קוקען אויף דער גראָבער מאדאם פרידמאן, ווי אזוי זי ווערפט זיך אריין אין דער קארעטע אריין און פליהט־ארום צווישען די קלייטען און ברענגט צו פיהרען אהיים פעק מיט סחורה, מיט עסענווארג, און ווי אזוי געסט פאָהרען־צו און פאָהרען־אָפּ — און זיי, די פוהרמאנס, קוקען ניט אָן כמעט די ליכטיגע שיין, קיינער פאָהרט צו זיי ניט, און זיי קענען זיך מיט קיינעם ניט, און אין שטוב פיהרט מען זיך ווי ביי דעם ערגסטען קבצן: דער פאָטער טיילט אליין ארויס אין מארק אריין, און נעמט־אָפּ חשבון ביי דער אידינע פון פלייש, פון זאלץ און פון ציבעלעם, און אמאָל צעבייזערט ער זיך אזוי אויף דער מוטער, אז זי פאלט אריין אין בעט אריין און בעוואשט זיך מיט טרערען.

— דו פארגעסט זיך? — שרייט אויף איהר דער פאָטער. — דו ווילסט מיך בדלות שטעלען, איך זאָל דארפען נעהן איבער די הייזער איבער דיר, דו אויסברענגערין? אלע טאָג א האלב פונט ליכט? וועד פארמאָגט דאָס אלע טאָג צוויי פונט פלייש? געגנוג איין מאָל אין טאָג עסען פלייש ביי אָט אזא יקרות! עס איז נאָך קארג, וואָס די קעכין בא'גנב'עט מיך אלע טאָג, אלע שעה, אלע מינוט, אלע רגע, און מע צעטראָגט מיר די ביינער פון אלע זייטען? מע ראבעוועט, מע גזל'ט, מע רייסט פון די הענט, און קיינער זאָגט ניט א ווארט!...

די מוטער לײגט מיט'ן פּנים אין קישען, און די טאָכטער זיצט נאָהענט נעבען איהר און ציטערט, ווי א שעפּעלע. זי האָט מורא אויפהויבען די אויגען, און איז זיך מחיה, וואָס „ער" איז שוין אנשוויגען געוואָרען. דער פּאָטער הייסט ביי די דאָזיגע צוויי פּרוּיען „ער"; קיין אנדער נאָמען האָט ער ביי זיי ניט.

— שטעה אויף, מאַמע, „ער" איז שוין אנשוויגען געוואָרען און לײגט שוין אויף דער סיראָטענער סאָפּע...

טייבעלע שטעהט אויף מיט רויטע אויגען, און צווישען דער מוטער מיט דער טאָכטער פערבינדט זיך א לאַנגער שמועס, נאָר שטיל, קוים וואָס מע הערט. פון אלץ, פון אלץ וועלכע דאָ איבער־געלעבט: ווי אזוי זי, טייבעלע, איז אמאל געווען גליקליך. ווי אזוי זיי זענען אמאל געווען רייך. אמת, זיי זענען אצינד אויך ניט אָרעם; עס קאָן זיין, אז זיי זענען אצינד רייכער ווי אמאל, נאָר זי וויסט עס ניט. דאָס ווייסט „ער"... „ער" האלט דאָס געלט אין קאסטען, אין דעם אייזערנעם קאסטען. דאָרט לײגען א סך פּאפּיערען, וועכסלען, דאָקומענטען, באנקאָווע בילעטען, משכונות, געלט, און נאָר „ער" אליין געהט צום קאסטען. „ער" האלט ביי זיך די שליסעלעך, און זי האָט מורא צו זיי זיך צוצו־ריהרען. זי ווייל איהם ניט פרעגען: זי איז געהרען, אז „ער" טשעפּעט זי ניט. און אלץ איבער זיי, איבער אָט די מערדער, וואָס אויפ'ן אייזערנעם באלקאָן!...

— וואָס איז דאָרט ביי אייך פּאר סודות? — שרייט פּוהר־מאַן, לײגענדיג אויף דער סיראָטענער סאָפּע.

פּוהרמאַן ציטערט פּאר א שאָרך... ער האָט מורא פּאר גנבים, פּאר גזלנים, מע זאל איהם חלילה ניט בעפּאלען. ער פערלאָזט זיך אויף קיינעם ניט. אליין פערמאכט ער אלע נאכט די רויטע לאָדען, פערשליסט די טיר און חאפּט זיך אויף עטליכע מאל אין דער נאכט און טאפּט דעם אייזערנעם קאסטען, די שליסעל. אויף יעדען בעזונדער קוקט ער מיט מורא, מיט חשד. יעדער איז איהם עפּים ווי פערדעכטיג. אפילו דאָס ווייב, דאָס קינד וואָרפען אויך

אויף איהם אָן א מרה־שחורה, בעת זיי זיצען אין שלאָפציימער און שושקען זיך שטילערהייד... וואר ווייסט? אפשר רעדען זיי זיך עפּיס אָן צוויישען זיך? אפשר פערטראכטען זיי א שלעכטע מחשבה קעגען איהם?...

— ראָזעלע! ראָזעלע! קום נאָר אהער, ראָזעלע!

מיט אראָפגעלאָזטע אויגען, א בלאסע, א דערשראָקענע, געהט זי צו צום פאָטער.

— קום אהער! קום אהער נעהענטער! קוק נאָר אָן א ביסעל, ווי זי האָט עס מורא... איך וועל דיך ניט אויפעסען! איך בין ניט קיין דאָם!... זאָג נאָר, טאָכטער, וואָס איז דאָרטען נעווען ביי אייך פאָר א דאָם? וואָס האָט דיר די מאמע עפּיס געזאָגט אזעלכס? זאָג נאָר דעם דאָם... דעם אמת! זאָג אויס, האָב קיין מורא ניט פאָר דאָם!...

נאָר אמאָל, זהר זעלטען, טרעפט זיך ביי איהם אויך א גוטע שעה. ער וועדר עפּיס ווי לעבעדיגער, מונטערער און ווייכער. ער קוקט דעם ווייב אין די אויגען אריין, ווי אייגער, וואָס פיהלט זיך, אז ער איז שולדיג. ער מאכט מיט איהר א רעד וועגען דער טאָכטער, וועגען זייער אייגציגער טאָכטער:

— הערסט, טייבעלע, דאָס... איך מיין אקעגען דעם... ראָזעלע איז שוין, קיין עין־הרע, א דאָס... א פיין מיידעל. מע וואָלט שוין באדארפט א טראכט טהון מכח א דאָס... דאנקען גאָט, א ביסעל דאָס איז פארהאן... נישט קיין סך — אזוי, קיין מעשה ניט (ער טהוט זיך א טאָפּ אין קעשענע ביי די שליסעלעך)... פארשטעהט זיך, אויב מע וועט אוכז אָפּגעבען אלע דאָס... אויב עס וועט ניט זיין חלילה קיין אנזעצען ביי היינטיגע דאָס... פון ראָזעלע'ס וועגען האָב איך אָפּגעלעגט באזונדער א ביסעל דאָס (ער קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען)... זאָלסט איהר נאָר ניט זאָגען, טייבעלע! א קינד, וואָס טויג דאָס איהר צו וויסען? אז עס וועט קומען די דאָס... די צייט, וועט זי אליין וויסען...

טייבעלע פּערגעסט זיך: זי מיינט, אז דאָס איז אמאליגע יאָהרעז, בעת זי האָט געקאָנט א געשריי טהון אויף מאיר'ען, אזוי אז ער זאָל צוביסען די צונג. זי שטעלט־אָן איהרע שווארצע אויגען אויף איהר מאן און הויבט־אָן צו טענה'ן פּאר איהר קינד:

— איך פּארשטעה ניט, וואָס איז דאָ פּאַרהאַן מורא צו האָבען פּאר איין אייגען קינד? ובפרט...

— שא־שא! — הויבט אויף איהר אָן מאיר צו שרייען, מאכענדיג מיט די הענד. — זעה נאָר, ווי מע האָט איהר דאָ אָנגעריהרט דעם דאָס... דעם האָנאָר! איך זאָל דיך וועלען פּאלגען, וואָלטען מיר שוין לאָנג באדארפט נעהן אין די דאָס... אין די הייזער! דו קענסט מיינען, אז ביי מיר איז פּולע קאסטענס מיט דאָס?...

די מאדאם פּוהרמאן געהט־אַוועק פּונ'ם מאן מיט א ביטער האַרץ, — און עס נעהען ווייטער פּינסטערע, ווייסע, טרויעריגע טעג, לאַנג־לאַנג, אָהן א סוף, אָהן איין עק! די מוטער זוכט איהר טרייסט ביי איהר קינד, ביי איהר אייניציגער טאָכטער, ביי איהר טייערער געטרייער רָאזעטשקע, און איהר טייערע געטרייע רָאזעטשקע זוכט איהר טרייסט אין א בויגעלע פּאסט־פּאפּיער, וועלכס איז בעשריבען געריכט פּון אלע פּיער זייטען, מיט א סך פּאסקעלעך און מיט א סך פּינטעלעך. אין דעם דאָזיגען בויגעלע פּאסט־פּאפּיער, וועלכס רָאזע טראָגט ביי זיך אויפ'ן האַרצען און לייענט דאָס נאָר ביינאכט, ביי א צווייגראָשענדיג ליכטעל, בעת די גאנצע שטוב שלאָפט שוין לאָנג, שטעהט געשריבען דאָס דאָזיגע:

„מיין נשמה, מיין לעבען, מיין מלאך — רָאזע!... דאָס ליעבסטע וואָרט, דער גרעסטער טיטעל וועט זיין נאָר א בעלעריגונג פּאר מיין ליעבע צו דיר. מיין טייער לעבען! אך, פּאר וואָס בין איך אזוי געשטראָפט, אז איך מוז מיט דיר רעדען אויף פּאפּיער? וואָס האָבען מיר אזעלכס פּערזינדיגט? מיר דאכט, אז אין די דריי יאָהר, וואָס אונזערע הערצער זענען צונויפּגעקניפּט געוואָרען מיט דער זיסער אייביגער ליעבע, האָבען מיר אויסער שמערצען

קיין נוטע שעה נישט פערזוכט? נאָר, דאנקען גאָט, איך קאָן דיך פערזיכערן, אז דאָס איז שוין דאָס לעצטע יאָהר, דער לעצטער חודש, די לעצטע וואָך, דו ערסט? — די לעצטע וואָך פון אונזער ארעסט! נישט מעהר ווי אין פינף טעג ארום ענדיגט זיך ביי מיר דער עקזאמען, און איך פאָהר... ניין! איך פליה צו מיין טייערער, טייערער, טייערער ראָזע אויף תמיד, אויף אייביג־אייביג, מיין ראָזע, מיין שמעקענדיגע, מיין בליהענדיגע ראָזע, מיין אייביגער און מיין אינציגער פרייַנד אויף דער גאנצער וועלט!...

„פון מיר דיין פרייַנד, דיין ברודער און דיין אויסלייזער,
וואָס ערווארטעט שוין די מינוט די רגע צו זעהען דיך,
וואָס קושט די ערד וואו דיין פוס טרעט,
וואָס לעבט אינגאנצען נאָר צוליעב דיר,
וואָס טראָגט דיין פּאָרטרעט ביי זיך אויפ'ן הארצען,
וואָס בעט גאָט פאר דיר שטענדיג,
וואָס בוקט זיך דיר פון ווייטען,
„באָריס פרידמאן".

דאָס צעהנטע קאפיטעל.

וואו עס ווערט בעשריבען, ווי אזוי א אידישער פרינץ, פון וועלכען עס דאַרף ארויס א פראָפעסאר, אדער, לכל הפחות, א דאקטאר, גיט־אַף גלענצענד דעם עקזאמען אוז פאהרט טאנצענדיג אוז זינגענדיג אהיים.

אונזער העלד, באָרים פרידמאַן, געהט־אום מיט ברייטע שפּאַן איבער'ן צימער, אוז רייבענדיג זיך דעם שטערן, חאפּט ער זיך א סך מאל צום ביכעל אוז לענט דאָס וויעדער אוועק, אזוי לאַנג, ביז ער טהוט א שמיין די ביכער אָן דער ערד אוז חאפּט א בויגעלע פּאָסט־פּאַפּיער אוז שרייבט־אָן איינע פון די דאָזיגע ברייף, וואָס מיר האָבען שוין געהאט די מעגליכקייט פּאַרצושטעלען פּאַר אונ־זערע לעזער אין דעם פּאַריגען קאפּיטעל. ער טראָגט אליין אַף דאָס ברייוועל אויף דער פּאָסט, אוז געהט פון דאָרטען גלייך אין טהעא־טער אריין. אויף מאָרגען שטעהט ער אויף מיט א קאָפּוועהטיג אוז קאָן נישט געהן אין גימנאזיע צום עקזאמען. נאָכדעם קומט צו איהם דער רעפּעטיטאָר אוז זאָגט איהם מוסר אוז דערמאָנט איהם, אז ער קאָן בלייבען אויפ'ן צווייטען יאָהר אין לעצטען קלאַס, אוז דער פּאָטער וועט זיין דערפּאר שטאַרק ברוגז. אונזער העלד וויינט אזוי לאַנג, ביז ער פּאלט־ארויף דעם לעהרער אויפ'ן האלז אוז דערצעהלט איהם מיט טרערען פון זיין ליעבע, פון זיין ראָזע, פון זיין טייערער, טייערער ראָזע! דער לעהרער איז אויך נישט מעהר ווי א יונגער מענש מיט א ווייב וואַרעם הארץ, קוקט ער אויפ'ן שילער אוז שאקעלט מיט'ן קאָפּ אוז פינטעלט מיט די

אויגען. ער דערמאנט זיך אצינד, ווי אזוי ער האט אליין אמאל געהאט א שען מיידעל מיט א זיס קול און מיט ברענענדיגע אויגען. ווי אזוי ער האט אהן איהר ניט געקאנט לעבען. ווי אזוי זי האט געקוקט אויף איהם און האט צו איהם געזאגט: „אך! דיינע האר! דיינע האר!"... פערשטעהט זיך, אז בייגעלמאן (אזוי הייסט דער לעהרער) איז אין זיין ליעבע נישט גליקליך געווען און האט שוין לאנג פערגעסען דאס שענע מיידעל מיט די פיי־ערינע אויגען. דאך איז ביי איהם אין הארצען געבליבען א פונק, וואס צאנקט נאך ערגיץ טיף־טיף אין דער נשמה, און א קליין ווינטעלע קאן דאס נאך אמאל צעבלאזען, עס זאל דערפון ווערען א פייערל. בייגעלמאן פערשטעהט דעם שילער: נאר וויל בייגעלמאן איז שוין ניט קיין יונגעל און האט שוין אויף זיין לעבען ניט איין מאל זיך געלעגט שלאפען א הונגעריגער, דעריבער פרענט ער דעם שילער א קלאץ־קשיא:

— יא, בארים, אלץ איז רעכט! וואס זשע וועט אבער זיין דער תכלית? דו דארפסט דאך אפגעבען דעם עקזאמען! מע וועט דאך דיך ארויסטרייבען פון גימנאזיע! דיין פאטער וועט דיך אויף דער שוועל צו זיך ניט ארויפלאזען. ער וויל דיך זעהען נאר א פראפעסאר, אדער, לכל הפחות, א דאקטאר... דו קאסט איהם שוין אף אזוי פיעל גאלד! דו דארפסט...

בארים פערשטעלט איהם דאס מויל מיט דער האנד און לאזט איהם גאר ניט רעדען וויטער. וואס מיר געלד? וואס מיר פראפעסאר? ראזע, ראזע איז מיין פראפעסאר!...

— יא, ביזט טאקי גערעכט: ראזע איז דיין פראפעסאר. וואס וועסט דו אבער טהון, אז דו וועסט שוין מיט איהר אנטלויפען און חתונה האבען? וואו וועסט דו נעמען מיטלען צום לעבען? עסען, טרינקען?...

— בייגעלמאן! וואס רעדט איהר? ווי קומט דאס גאר צו אייך, אז איהר זאלט גאר אזעלכס פרעגען? און מיינע הענט? און האלץ האקען? און ערד גראבען? און זעקלעך טראגען?...

בייגעלמאן שאקעלט מיט'ן קאָפּ, קוקענדיג אויפ'ן זייגער, און מיט א ביטער שמייכעלע געהט ער אוועק צו זיינע איבעריגע שי־לער. און באָרים, דער קינפּטיגער האָלצהאקער, ערדגראָבער און זעקעלטרעגער, עסט דערווייל א שענעם אָנבייסען, פּערטרינקט מיט א גוט גלאָז ווויין און פּערוויצערט א טייערען ציגאר. דער זע־קעלטרעגער געהט זיך דורך א ביסעל אין מארק, צווישען די קליי־טען, וואו די קרעמער פרעהען זיך, אז זיי דערזעהען איהם פון ווייטען, און ברענגט אהיים א נייע פּאָר הענטשקעס, צוויי פלעשע־לעך פּארפיומען, גליצערין־זייף, א שפּאָגל־נייעם שניפּס, וואָס פערשפּילעט זיך פון ביידע זייטען, א האלב טוץ ניי־מאָדישע העמ־דער, א גוטען טשעמאָדאן, א פּאָר מעשענע לייכטער מיט א טוץ מעסער און גאָפּלען, מיט נאָך א סך זאכען, וואָס ער דאַרף זיי אויף כפּרות האָבען; נאָר דאָס איז שוין ביי איהם אזא חולאת, אזא שלאָפקייט פון שטענדיג — אויסגעבען געלד און קויפען אלץ, וואָס דאָס אויג דערזעהט.

די טעג פונ'ם עקזאמען האָבען זיך שוין געענדיגט, און אָט איז שוין דער לעצטער טאָג אין גימנאזיע — דער אקט. אָט פליהט מיט רויטע פערפלאמטע באקען גאָלדענשטאדט אהיים מיט דער ערשטער „נאָגראדע" אונטער'ן אָרעם. ער וועט קומען אהיים ווי א העלד, וואָס האָט איינגענומען די מלחמה און פאָהרט אצינד מיט טריאומף, און אלע מענשען, אלע בוימער, אלע ווינקעלער שרייען איהם „הורא!"

א בלאָסער, א גלעזער פּאר כעס, פּאר קנאה, שטעהט זיל־בערשטאדט אן א זייט און איז גרייט צעריסען די לעהרערס דער־פּאר, וואָס נאָדענשטאדטען האָט מען געשענקט די ערשטע „נא־גראדע", און איהם, זילבערשטאדטען, וואָס האָט א נאָנץ יאָהר אזוי ערנסט, אזוי נעטריי נעהאָרעוועט, — האָט מען גענעבען א פייג, ניט קיין „נאָגראדע"...

א טויטער שטעהט אייזענשטאדט אין א ווינקעלע — ער, אייזענשטאדט, האָט ניט אויסגעהאלטען דעם עקזאמען! ווי אזוי

וועט ער קומען אהיים צום ארעמען פאטער, צום שניידער, וועלכער האט פון זיך די קליי געצויגען און זיך אויסגעבראכט אויפ'ן זוהן? די מאשינע פערזעצט, געהאַרעוועט ביז איין אויג איז איהם אויס־נערונען — און צום סוף!...

און אונזער פרינץ, באַריס פרידמאן, דרעהט זיך אויך דאָ ארום אינ'ם טייערען גארניטור, אויסגעזייפט, אויסגעשמירט מיט שמעקענדיגע טראָפענס און פערקעמט ווי א מיידעלע, מיט א ווייי־סען שרונט איבער'ן גאנצען קאָפּ. ער ווייסט, אז אין זיין בילעט שטעהט: увольняется, נאָר ער דרעהט זיך דאָ ארום א פער־טראכטער, א וואזשנער, גלייך ווי ער איז אריינגענאנגען אהער פון דער גאס א קוק געבען, וואָס טהוט זיך דאָ. און דאַרטען, אין ווינקעל, שטעהט אייזענשטאדט, דער בידנע אייזענשטאדט מיט די גרויסע אויגען, אויף איין אָרט, פונקט ווי א פערגליווערטער.

פון דעסטוועגען, זאָרגט ניט: באַריס פרידמאן פאַהרט אהיים מיט א גאנצער קאמפאניע חברים, וועלכע ער פיהרט צו זיך אויף זיינע הוצאות. א פרייליכער וועג! זומער. די פעלדער זענען גרין. די זון באקט. די שטיינער פונ'ם שאסיי גליהען, און די פערד טראָגען דעם עקיפאזש כמעט אין דער לופטען. איין וועלסט נאָכ'ן אנדערען פליהען פאַרבי די אויגען, און „חברה" עפענען אויף די געמבעס און מע זינגט צוזאמען, אלע מאל איין אנדער ליעדעל. שטארקער פון אלע שרייט גאלדענשטאדט. אין דעם דאזיגען יוב־גען מענשען זינגט די ערשטע „נאגראדע". איהם ציהט נאָך זיל־בערשטאדט מיט א שרעקליכען באַס, וואָס בייזערט זיך אויף דער וועלט פאר דעם אומרעכט, וואָס עקזיסטירט נאָך אויף דער ערד. נאָר איין אייזענשטאדט זיצט אייננעהויקערט און טראכט וועגען זיין אָרעמען פאטער, דעם שניידער, וואָס האט ג'פטר'ט איין אויג איבער'ן זוהן... נאָר פרידמאן, גאלדענשטאדט און זיל־בערשטאדט לאזען איהם לאנג נישט טראכטען: זיי שטורכען איהם אונטער פון אלע זייטען, ער זאל אויך זינגען מיט זיי.

און אייזענשטאדט עפענט־אויף דאָס מויל, פערקרימט זיך אזוי זויער און לאָזט ארויס אזא משונה־נאריש קול, אז חברה ווערען שיער ניט צעזעצט פאר געלעכטער.

אין יעדער קרעטשמע שטעלט מען זיך אָפּ. מע נעמט צו קאָפּעלעך. מען דאַרף בעווייזען, אז מען איז שוין „גרויסע"... מע פאָלט פון די פים. מע לאָכט פון אייזענשטאדטען. אייזענשטאדט אליין לאָכט שוין אויך — און מע פאָהרט ווייטער.

אויפ'ן צווייטען טאָג קומט מען אהיים, צו פרידמאנען. פיער יונגאטשעס שפּרינגען־ארויס פונ'ם וואָגען, און דער העכערער פון אלע, מיט לאנגע בלאָנדע האָר, מיט רויטע בעקלעך, עלענאנט גע־קליידט, מיט א רייזעטאש איבער די פלייצעס, מיט א גילדענער פּענע, פליהט דער ערשטער אויפ'ן באלקאָן, אויפ'ן בעקאנטען אייזערנעם באלקאָן, און פאלט־ארויף דעם פּאָטער און דער מוטער אויפ'ן האלז, און מע קושט זיך איין מאָל, און צוויי מאָל, און דריי מאָל, און נאָך א מאָל, און וויעדער א מאָל. מאָטעל און מלכה ווייסען שוין גאנץ גוט פונ'ם אומגליק, וואָס זייער זוהן האָט געטראָפען: ווי אזוי מע האָט איהם נעבאָך אויפ'ן עקזאמען געמוטשעט, ווי אזוי אייזער פון די לעהרערס האָט איהם נעבאָך אומזיסט־אומנישט „געשניטען". דערפון האָט זיי שוין באָרים לאָנג געשריבען, און דער לעהרער, בייגעלמאן, האָט אויך געשריבען, אז די מעשה איז לויטער אמת...

— אָט זענען מיינע חברים: גאָלדענשטאדט, זילבערשטאדט און אייזענשטאדט, מיט וועלכע איך בין געקומען אהער פערבראַנגען די וואקאציי איהר קאָנט זיי פרעגען; זיי ווייסען דעם אמת. אָט דער דאָזיגער אייזענשטאדט האָט אויך דעם זעלבען אומגליק, וואָס איך. איאָ, אייזענשטאדט? איך זאָג אמת, צי ניין?...

אייזענשטאדט, וואָס איז דאָס ערשטע מאָל אין אזא ריי־בער שטוב, שטעהט און פּינטעלט מיט די אויגען.

— נרנו, באַרים! מע גלויבט דיר, מע גלויבט דיר! — זאָגט איהם די מוטער, די מאַדאַם פרידמאַן, און חאַפּט איהם נאָך א מאָל ארום קושען.

— דו פּארשטעהסט צי ניין? דו פּארשטעהסט צי ניין?... — זאָגט דער הערר פרידמאַן ווי צו זיך אַליין, קוקענדיג אויפ'ן זוהן און אויסרעכענענדיג אויפ'ן קאָפּ, וויפיעל קאָסט ער איהם שוין אין דער צייט פון די דאָזיגע אכט יאָהר, וואָס ער האָט איהם אומזיסט אָפּגענאַלטען אין דער גימנאַזיע.

— מזל־טוב! איהר „קדיש" איז שוין געקומען!... — זאָגט טייבעלע פוהרמאַן צו זיך אַליין, קוקענדיג פונ'ם פענסטער מיט די רויטע לאָדען ארויף, אויפ'ן באַלקאָן.

— טייערער, טייערער! — זאָגט צו זיך ראָזע פוהרמאַן, קוקענדיג פונ'ם אנדערן פענסטער אויף איהר טייערען באַרים פריידמאַן, און קוועטשט זיך מיט ביידע הענד שטאַרק־שטאַרק צום האַרצען, גלייך ווי „ער" איז שוין דאָ, אין איהרע אָרעמס.

דאָס עלפטע קאפיטעל.

ווי אזוי דער „סטודענט" בארים פרידמאן מיט זיינע דריי חברים פערברענגען נוצליך די צייט.

מיט ווועמען קעהר זיך דאָס, אשטייגער, אָן, וואָס סע שטעהט אָנגעשריבען ביי בארים פרידמאן אויפ'ן ווייסען בויגען פאפיער, וועלכען ער האָט געבראכט אהיים פון דער גימנאזיע? ווועמע'ס עסק איז דאָס? דער בויגען פאפיער לויגט בעהאלטען ביי דער מאדאם פרידמאן אין א קאמאָר, און זי רופט איהם „דער אטעמטאט", און איהר זוהן הייסט ביי איהר „דער סטודענט".

ווי צופריעדען, ווי גליקליך איז די מאדאם פרידמאן מיט איהר זוהן, מיט'ן פרישען, געזונטען, שענעם סטודענט! זי האָט איהם אָפגענעבען בעזונדערע צוויי חדרים פון זיינטוועגען מיט זיינע חברים, וועלכע זענען דאָ גיך געוואָרען היימיש, חוץ איין איינזענשטאדט, וואָס קאָן נאָך אלץ נישט פערגעסען דעם פאָטער, דעם בלינדען שניידער, און זיצט דעריבער בעזונדער אין א ווינקעלע, בלעטערט א בוך און וויל זיך נאָר ניט אריינמישען צו זיינע חברים, וואָס קלייבען זיך פאָהרען הינטער'ן שטאָדט אויף א נאָכצען טאָג שיפען זיך איבער'ן טייך. אליק דער משרת פאקט אין טשעמאָדאן אריין צידה לדרך: געבראָטענע קאטשקעס, וואורשט, ווויין, ניס, קאָנפעקטען. דער עקיפאזש שטעהט שוין ביי'ם באלקאָן. עס נעהען ארוים דריי יונגע לייט און זעצען זיך אין איהם

אריין אליק זעצט זיך אקעגן. דער קוטשער מהוט א שמייס די פערד — און חברה סטודענטן פאהרן אוועק. די מאדאם פרידמאן זאגט:

— א גאנץ יאהר האַרעוון נעבאך די סטודענטן, ווי די פערד, דאַרפען זיי זיך אציגד אפרוהען. יעדער מענטש דאַרף האָבען רוה, ובפרט נאָך א יונגער מענטש, א סטודענט!...

אפנים, זי איז צופריעדען דערמיט, וואָס זי קאָן זיך אליין אפנארען. זי געהט־אריין אין שטוב און דערזעהט דאָרט זיצען אייזענשטאדטען איבער א בוך.

— וואָס איז דאָס? פאר וואָס זענט איהר אויך ניט געפאהרען מיט די סטודענטן? זיי האָבען אייך פארגעסען מיטנעמען? מיין באַריס האָט מיר דערצעהלט, אז איהר האָט אויך געהאט דעם זעלבען אומגליק — איהר זענט נישט אריבער... מסתמא האָט צו אייך אויך דער לעהרער זיך געטשעפעט אומזיסט?...

— ניין, ניט דערפאר! — ענטפערט איהר אייזענשטאדט בתמימות. — ניט איבער'ן לעהרער; איך בין אליין שולדיג. קיינער איז דערין ניט שולדיג, נאר איך אליין!...

און אייזענשטאדט דערצעהלט איהר א גאנצע געשיכטע, א טרויעריגע געשיכטע, ווי אזוי ער האָט נעמוזט אונטערהאלטען איין ארעמע שוועסטער מיט א גאנצער פאמיליע, וואָס שטארבט פון הונגער, און אויסהאלטען א קלענערען ברודער אין גימנאזיע, צוליעב וועלכע ער האָט נעמוזט נעבען שטונדען, צעהן שטונדען א טאג, אזוי, אז עס איז איהם כמעט קיין צייט ניט געבליבען צו לערנען. פון דעסטוועגען וואלט ער בעדארפט צום עקזאמען א ביסעל צוהארעווען, א ביסעל איבער'ן כח, א ביסעל ווינצינער שלאפען... האָט ער אבער אזוי ניט געטהאן און האָט דעם עקזאמען ניט אויסגעהאלטען. עס אהרט איהם שוין ניט אזוי פאר זיך, ווי פאר זיין ארעמען פאטער, דעם בלינדען שניידער, וואָס האָט צוליעב איהם די מאשינע פערזעצט...

די מאַמע פּרידמאַן הערט־אויס די דאָזיגע טרויעריגע נע־
שיכטע מיט רחמנות, און אין קאָפּ פּליהט איהר דורך אַזא
מחשבה: „וואָס וואָלט זי געטהאָן, וועז איהר באָריס זאָל זיין
ביי דער לאַנג פּונ׳ם דאָזיגען אַרעמען אייזענשטאַדט?“... און זי
דאַנקט און לויבט גאָט, וואָס ער האָט זי געבענשט מיט אַזא רייכ־
טום, און וואָס איהר באָריס האָט נישט די דאַגות מיט די שמער־
צען, וואָס אייזענשטאַדט האָט.

איהר באָריס האָט טאַקי באמת ניט אַזעלכע דאַגות מיט
אַזעלכע שמערצען, ווי אייזענשטאַדט האָט. איהר באָריס זיצט
אַצינד מיט זיינע חברים — גאָלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט —
אויף דעם שיף, וועלכס דאָס וואַסער טראָגט אַלץ ווייטער און ווייי־
טער, און לאַכט, און זינגט, און עסט. און טרינקט. נאָר אַווי ווי
קיין צופּריעדענער מענש איז נאָר אויף דער ערד ניטאָ, דעריבער
איז קיין וואונדער ניט, וואָס אָט דער גליקליכער פּרינץ, אויף וועל־
כען עם האַרעווען א סך הענד, א סך פּיס, א סך פּלייצעס, א סך
קעפּ, — אָט דער געבאַלעוועטער באָריס פּרידמאַן איז אויך ניט
צופּריעדען מיט זיין דאָליע: איהם געהט אויך אָפּ א סך צום
אמת׳ען גליק; איהם געהט אָפּ אָט דאָ, ביי דער זייט, אויפ׳ן
שיפּעל, דאָס קליינע שוואַרצע מיידעל פון דער ווייסער שטוב
מיט די רויטע לאָדען...

לינעדיג אויפ׳ן גראָז אויסגעצויגען מיט׳ן פּנים ארויף, דער־
צעהלט באָריס פּרידמאַן זיינע חברים די גאַנצע געשיכטע פון זיין
לעבע. די געשיכטע איז א קורצע, נאָר זעהר א ריהרענדע, פון
וועלכער יעדער יונגער מענש מיט א ווייך ווארעם האַרץ קאָן זיך
אַראָפּנעמען א מוסר...

„ער“ איז אַלט געווען זעכצעהן יאָהר און האָט געלעבענט אין
פּיערטען קלאַס, און „זי“ איז אַלט געווען פּיערצעהן יאָהר און האָט
געעגדיגט דעם פּאַנסיאָן. ער איז געווען אין א מונדיר מיט גיל־
דערנע קנעפּ, און זי האָט נעהאַט א פּאָר שוואַרצע פּייעריגע אוי־
גען מיט גאָלדיכע נעקרייזעלטע האָר. ער איז געגאַנגען אין שטאַדט־

גאָרטען מיט זיין מוטער שפּאַציערען, און זי איז נענאַנגען מיט איהר מוטער אויך אין שטאָדט־גאָרטען שפּאַציערען. זייערע אויגען האָבען זיך בעגעגנט, און פון דעמאָלט אָן האָט זי אריינגעוואָרפען א פונק אין זיין הארצען. דער פונק האָט זיך מיט דער צייט צעברענט און איז געוואָרען א שרעקליך פייער, א פלאַם־פייער אין זיין הארצען... וויפיעל נעכט האָט ער פערברַאַכט, וואָכענדיג און טראַכטענדיג, ווי אזוי קומט מען צו איהר? צום אומגליק, שטעהט זי איין ביי אזעלכע עלטערען, צו וועלכע ער טאָר זיך ניט ווייזען פאַר די אויגען. ביז נאָט האָט איהם געהאָלפען, אין א יאָהר אַרום האָט ער שוין געהאַט די נעלעגענהייט צו זעהען זי, רעדען מיט איהר, האַלטען איהר טייער הענטעל אין זיין האַנד. זי האָט דאָ א קרובה, א גרושה, א יונגע, נאָר זעהר א מיאוסע, וואָס האָט מיטליד מיט אומגליקליכע ליעבענדע, מחמת זיי אַליין האָט אמאָל ליעב געהאַט און פערשטעהט דאָס וואָרט „ליעבע"... „געלויבט און געבענשט זאָל זיין די דאָזיגע גרושה: זי האָט אונז צונויפגעפיהרט, זי האָט אונז אַנגעוויזען, וואו דאָס גליק געפינט זיך. אויף איהר אַדרעס שרייבען מיר זיך דורך שוין כמעט דריי יאָהר און אויף איהרע אויגען האָבען מיר זיך נעגעבען די הענט און געשוואוירען ביי גאָט, ביי׳ם הימעל, אז מיר זאָלען זיך פאַרבינדען אויף אייביג און קיינמאָל ניט צעשיידען!"...

די דאָזיגע ליעבע־געשיכטע האַרמאָנירט זעהר אין דער ראָזיגער מינוט מיט דער שענער זומערדיגער נאַטור, און אונזערע יונגע לייט, וואָס ליגען דאָ אויסגעצויגען אויפ׳ן גרינעם גראָז, ווייזט זיך אויס, אז אַלץ אַרום און אַרום זאָגט: „אמת! אמת! אמת!" — אי די גרינע בוימער, אויף וועלכע עס פליהט דורך א גרינג ווינטעלע און מאַכט אויף א מינוט א רעש צווישען די בלעטער, אי די פייגעלעך, וואָס זינגען און טאַנצען אומרוהיג דאָ און דאָרטען, אי דאָס שמעקענדיגע גראָז, וואָס לעגט זיך אונטער די פיס מיט גרויס הכנעה, אי דאָס וואַסער, וואָס פליעסקעט און הורעט, אי די צעריסענע ווייסע שמיקער וואָלקענס, וואָס שווימען־

אום אויפֿן בלויען הימעל און האָבען א פּנים אין דער דאָזיגער שטילער זומער־צייט ווי שטיקער וואָטע, ווען צעלאָזט מע צעלאָזט און מע צעבלאָזט, — אלץ, אלץ רעדט אין איין קול: „אמת! אמת! אמת!"... און די וואַרעמע הערצער פון די יונגע לייט ווערען נאָך מעהר דערוואַרעמט פון דער שענער ליעבע־געשיכטע, וואָס זייער חבר האָט זיי אָט ערשט דערצעהלט. זיי חאָפּען זיך אויף ביידע מיט א מאל און ווענדען זיך צו באָריסען מיט דער דאָזיגער פראַגע:

— נו, באָריס, און דו וועסט האלטען וואָרט?...

באָריס געפּינט זיך שטאַרק בעלעדיגט פון אזא פראַגע. ער ענטפֿערט זיי מיט גדלות:

— באָריס פרידמאַן ווען האלטען וואָרט! וואָס באָריס פריד־מאַן זאָגט, איז הייליג!... נאָר, ברידער, עס איז דאָ דערין אזוי פיעל שטאַהרונגען, אזוי פיעל בערג און טאלען, פייערען און וואַסערען!...

— דהיינו?

— דהיינו, דהיינו... ערשטענס, איז איהר פאָטער א פּראָ־צענטניק, א דעספּאָט, א טיראַן, וואָס ווען זי פריהער א לעבערי־גע אין דער ערד ארייגלעגען, איידער אָפּגעבען זי מיר. צוויי־טענס, זענען מיינע עלטערען מיט איהרע עלטערען צעריסען, אויף מעסערשטער. דריטענס, ווען מיין מוטער שטאַרבען אויפֿן אָרט, אז זי ווען נאָר דערהערען דעם נאָמען פון מיין כלה. און, פיער־טענס, וויים איך ניט, ווי ארום און ווי אזוי קאָן איך זי ארויסריי־סען פון דאָרטען, פון די דאָזיגע מערדער?...

די חברים האָבען זיך א ביסעל פערטראַכט. אין עטליכע מינוט ארום האָט זיך נאָלדענשטאַדט אָנגערופען:

— נו, ברודער, מיר וועלען זיך איין עצה געבען!

— מיר וועלען דיר העלפען! — האָט זיך אָנגערופען זיל־בערשטאַדט מיט זיין באַסאָווע שטימע.

— מיר זענען דיינע!

— קאַנסט זיך אויף אונז פֿאַרלאָזן!
— ווי אויף אייגענע ברידער!
— אין פֿייער און אין וואַסער!
— אפֿילו אונטער דער ערד!
— אפֿילו צום רוח אליין!
— לאָמיר נעמען צו ביסלעך וויין!
— לחיים, ברידער!
— פֿאַר אלעמענ'ס געזונט!
— נידער מיט'ן פאַנאַטיזמוס!
— אין דער ערד אריין אלע דעספּאָטן!
— הוררא, באָריס!
— הוררא, ראָזע!
— הוררררא!!!...

אליק דער משרת האָט זיך נאָר־וואָס אָפּגעבאָדען אין טייך און געהט־צו צו די „סטודענטען" און קוקט אויף זיי פערוואונדערט, וואָס האָבען זיי דאָ פֿלוצים אויפגעהויבען אזא הויכען „הוררא"? נאָר פֿאַר אליקען איז ניטא וואָס מורא צו האָבען: אליק האָט שוין ניט אזוי פיעל האָר אין קאָפּ, וויפיעל בריוועלעך ער האָט איבערגעטראָגען פון באָריסען צו בערטע דער גרושה און פון בערטע דער גרושה צו באָריסען. דעריבער האָט מען ניט וואָס מורא צו האָבען און מע מעג רעדען וואָס מע וויל. און מע רעדט; מע זוכט זיך א וועג, מע גיט עצות, מע בויעט לופטשלעסער. דער זאָגט אזוי, דער אזוי, — נאָר ענדליך בעשטימט מען, אז מע דאַרף זיך זעהען מיט ראָזען ביי בערטע דער גרושה און דאָרט אָפּרעדען פֿינקטליך, אויף וואָסער אופן די ליעבענדע זאָלען קאָנען אנטלויפען פון דער דאָזיגער שטאָדט, און ערגיץ, אין א קליין שטעדטעל, א חופה שטעלען. און וויל באָריס אליין קאָן דאָס דאָזיגע מיט ראָזען ניט איבערעדען, מחמת יעדעס מאָל, וועז זיי זעהען זיך, סטייעט זיי קיין וועדטער ניט, און אחוץ „אך!" און „אך!" מיט פייעריגע קוקען און מיט הייסע וועדטער איז ביי זיי קיין מאַטע־

ריאל נישטאָ צום שמועסען, דעריבער מוז מען דערצו האָבען א פּרעמדען. בלייבט מעהר נישט, ווי צו ווארפען גורל, ווער פון די דריי זאָל זיין דער דיפּלאָמאט צווישען באָריסען מיט ראָזען? פערשטעהט זיך, אז דער גורל איז געפאלען אויף אייזענשטאדטען, מחמת גאָלדענשטאדט איז א חוואט נאָר אויף צו בעקומען ערש־טע „נאגראדעם" אין דער נימנאזיע, און זיל־בערשטאדט איז א צו הייסער יונג, און צו אזא זאך דארף מען זיין א ביסעלע קיהלער, בעטראכט, מיט ישוב־הדעת. קיין בעסערער פון אייזענשטאדטען איז טאקי ניטאָ. אייזענשטאדט איז איין עהרליכער מאן און א קאלטע בריאה, א פלענמאטיקער...

דאָס צוועלפטע קאפיטעל.

בערטע די גרושה ווערד ביי ראָוע פּוהרמאַן א לעהרערין פון ליעבע.

שטעלט אייך פאָר א יונגע פרוי פון א יאָהר עטליכע און צוואַנציג, א נידעריגע און א גראָבליכע, מיט גרויסע שוואַרצע אויגען, מיט געדיכטע ברעמען, מיט א פּנים, אויף וועלכען עס זענען אָנגעזעצט אַלערליי פּרישטשיקלעך: רויטע, בלויע, גרינע, ווייסע, מיט א ביסעל א פערריסענער נאָז, מיט צווי קליינע שוואַרצע וואָנסילעך אויף דער אויבערשטער גראָבער ליפּ, מיט א היבשער בראָדעווקע אויף דער לינקער באַק, אויף וועלכער עס וואַכסט און בליהט א בוטאָן פון זעקס אָדער זיעבען לאַנגע שוואַרצע האָר, מיט א קורצען האַלז, מיט שוואַרצע בעוואַכסענע הענד און מיט ווייסע פערעלדיגע צייהן — און אָט האָט איהר „בערטע די גרושה".

בערטע די גרושה האָט א פּנים פון א מאַנספּערזאָן און א האַרץ פון א פרויענצימער, א גוט, ווייך, וואַרעם האַרץ מיט א רייכער פאַנטאַזיע פון א סך פראַנצויזישע ראָמאַנען. א גרושה איז זי געוואָרען נאָכדעם, ווי זי איז אַריינגעפאַלען צו א גראָבען מענשען אין די הענד, וואָס האָט אויסגענארט ביי איהר עטליכע טויזענד רובעל, אַוועקגעוואָרפען זי אויף דער דריטער וואָך נאָך דער חתונה און זיך אַזוי נידעריג, אַזוי אונמענשליך אויסגעלאָכט פון איהרע טרערען, פון איהר צעבראָכענ האַרץ! וואָס האָט זי

נעקאָנט טהון, א שוואכע פרוי, איין עלענדע אָהן עלטערען? פערשטעהט זיך, וועו איהר פאָטער, שניאור שימשעלביין, זאָל אויפשטעהן אצינד פון קבר און א קוק טהון אויף זיין אייניציגער טאָכטער, אויף זיין בערטע, וואָלט ער זיך צוריק א לעבעדיגער בעגראָבען! שניאור שימשעלביין האָט ליעב געהאָט זיין בערטע און געהיט זי, ווי דאָס שוואַרצאפּעל פּזנ"ם אויג. שניאור שימשעלביין איז געווען איין אָרעמעליכער מאן און האָט זיין ברויט פערדיענט מיט זיינע הענד: ער איז געווען א גאָלדשמיעד און א יובעלִיר, וואָס האָט ביז'ן טוידט נעהאָרעוועט טאָג און נאכט און האָט איבערגעלאָזט זיין בערטען טאקי נאָר א היבשען קאפּיטאָל. אז שניאור שימשעלביין האָט דערפיהלט, אז עס איז שוין צייט צו שטאַרבען, איז ער געקומען צו מאיר פוהרמאנען, וואָס איז געווען זיינער א קרוב, און האָט ביי איהם איינגעלעגט דאָס נעלד אויף א צייט, ביז זיין בערטע וועט דאָרפען חתונה האָבען: שימשעלביין האָט געוואוסט, אז פוהרמאנ'ס אייזערנער קאסטען איז גלייך ווי די באנק. און כך הוה. אז בערטע איז אין א צייט ארום געקומען צום אָפּעקון, צו מאיר פוהרמאן, און האָט איהם געזאָגט, אז אין צוויי וואָכען ארום האָט זי חתונה, און בעט איהם דעריבער צוגרייטען דאָס נעלד, האָט איהר פוהרמאן געענטפערט, אז ער וויל פריהער אליין זעהען זיך מיט איהר בעשערטען. ווי פערוואונדערט איז ער אָבער געווען, וועו צו זיין שטיבעל מיט די רויטע לאָדען איז צונעפאָהרען א קאָרעטע, פון וועלכער עס איז ארויסגעשפרונגען א פראָנט מיט א צילינדערהוט, מיט ווייסע העגטשקעס און מיט א ווייסען שניפּס. דער פראָנט האָט זיך פאָרגעשטעלט: „ארטהור פלעכטענטהאל". דער דאָזיגער וויזיט האָט זיך נעצויגען א פאָר שעה, און אז ארטהור פלעכטענטהאל האָט זיך אָפּגעזעגענט און איז אוועקגעפאָהרען, האָט זיך פוהרמאן נעטאָפּט ביי די קעשענעס, געקוקט אויפ'ן אייזערנעם קאסטען, נעקוועטשט די שליסעלעך אין דער האנד, געשיקט רופען בערטען און האָט איהר אזוי נעזאָגט:

— הער נאָר אויס, בערטע, דיין חתן איז אַ קעשענע־גנב און אַ שארלאטאן... מעהר האָב איך דיר ניט וואָס צו זאָגען.

פערשטעהט זיך, אז בערטע האָט זיך געפונען אזוי בעלעריגט, אז זי האָט דריי טעג מיט דריי נעכט געווייגט אָהן אײַן אויפהער. מאיר פוהרמאַן האָט אויסגעוויזען אין איהרע אויגען אַ „פערדאָר־בענער מערדער", פונקט ווי עס וועלכע בעשריבען אין די שענע ראָמאַנען, מיט וועלכע זי האָט זיך אָנגעלייענט ווי אַ פויק.

ארטהור פלעכטענטהאל האָט זי געטרייסט:

— אויף דעם דאָזיגען בעל־ענלה איז ניטאָ וואָס פאראיבעל צו האָבען. ער האָט אויף זיין לעבען נאָך ניט גערעדט מיט קיין „ציווילזירטען" מענטשען. ער איז אַ פראָצענטניק און אַ דעם־פּאָט!...

בערטע האָט אזוי לאַנג געווייגט איבער פוהרמאַנ'ס קאָפּ, ביז ער האָט אײַנמאל מיט כעס ארויסגעשאָפּט אַ פּאָק מיט אסיג־נאציעס פונ'ם קאסטען און האָט איהר אַ שמיץ געטהאָן אין פּנים אריין. די הענד האָבען איהם געציטערט בעת מעשה.

— נא! אָט האָסט דו דאָ פינף טויזענד רובל! מעהר געב איך דיר איצט ניט. לאָזען די איבעריגע פינף טויזענד בלייבען. נישקשה, זיי וועלען דיר צונוץ קומען אויף שפּעטער...

אוי, זענען זיי איהר צונוץ געקומען! אז ארטהור פלעכטענ־טהאל האָט זי בעראַבעוועט און אוועקגעווארפען, און בערטע האָט קוים־קוים גע'פּועל'ט ביי איהם, ער זאָל איהר געבען גט, איז זי אריינגעפאלען צו פוהרמאַנען אין שטוב אריין מיט אַ געוויין און האָט איהם געקושט די הענד. זי האָט ביי איהם געבעטען מחילה און האָט איהם געזאָגט, אז ער איז איהר אויסלייזער, איהר צוויי־טער פאָטער. דאָס האָט איהם שטארק דורכגענומען. ער האָט אריינגערופען דאָס ווייב מיט דער טאָכטער און האָט צו זיי גע־זאָגט מיט גרויס אויפרעגונג:

— נו? זעהט איהר?... אָט ווייגט זי. וואָס האָב איך געזאָגט? האָב איך דען ניט פריהער געזאָגט, אז דאָס?...

פון יענער צייט אָן איז צוויישען בערטע דער גרושה און ראָזע פּוהרמאַן געווָארען אַזא גוט לעבען, אז מען איז נעגאַנגען אויינע צו דער אַנדערער יעדען טאָג; פּוהרמאַן האָט דערפון געוואוסט און איז דערפון געווען צופריעדען: „לאָז זי זיך אויס־לערנען פון איהר, ווי אזוי דאָס"...

און ראָזע פּוהרמאַן האָט זיך אויסגעלערענט פון „בערטע דער גרושה" א סך זאכען.

„בערטע די גרושה", וואָס האָט אלייז טייער בעצאָהלט פאר איהר אייגענער ליעבע, האָט זיך געטרייסט מיט דער פרעמדער ליעבע און האָט געהאט פערגעניגען פון ראָזע'ס גליק. אז ראָזע האָט איהר איבערגענעבען אלץ, וואָס ביי איהר אויפ'ן הארצען איז געווען, האָט איהר בערטע געזאָגט, אז זי מוז פריהער אליין אָנקוקען דעם, וואָס האָט „געוואונען איהר ליעבע". א, בערטע איז שוין א געשלאָגענער הונד! זי וועט מען שוין אזוי גיך ניט אָפּנאַרען — ניין!...

און בּאָרים פּרידמאַן איז איהר פּונ'ס ערשטען מאָל געפּעלען: זיין שען געשטאַלט, זיינע לאַנגע בלאָנדע האָר, זיינע ווייסע הענד מיט די איידעלע מאניערען זענען אזוי פיעל געווען עהנליך מיט די מאניערען פון א העלד, פון איין אמת'ען העלד, וואָס ווערד בעשריבען אין די ראָמאַנען, אז עס איז גאָר קיין וואונדער ניט, וואָס ראָזע האָט זיך אזוי איינגעליעבט אין איהם! מע דאַרף נאָר אכטונג געבען פון דער זייט, אז עס זאָל דערפון, חלילה, ניט ארויס עפּים איין אומגליק, אז די ליעבענדע זאָלען אויף תמיד זיין גליקליך. ראָזע איז נאָך אזוי יונג!...

און בערטע די גרושה האָט זיך געזומען צו איהר ארבייט ערנסט און געטריי. דריי יאָהר כסדר איז זי געשטאַנען אויף דער וואַך פון דער וווייטענס און האָט געהערט, ווי די ראָזיגע טייבעלעך שושקען זיך און קושען זיך; דריי יאָהר כסדר האָט זי געהיט, ווי א גוטער הונד, ביי דער טיר, אז קיינער זאָל ניט איבער־שלאָגען די גליקליכע ליעבענדע צו רעדען, אָכקען און זיפצען און

צו קוקען זיך אין די אויגען אריין; דרויי יאָחר כסדר האָט זי זיך מקריב געווען צוליעב'ן גליק פון צוויי פרעמדע יונגע לייבעדע נפשות!

און זיי, די יונגע גליקליכע לייבעדע נפשות, — צי האָבען זיי חאָטש אין זינען געהאַט א מאָל זייער טרייע בעשיצערין, בערטע די גרושה?...

דאָס דרייצעהנטע קאַפּיטעל.

ווי אזוי דער עהרליכער אייזענשטאדט ווערד א דיפלאמאט און ווי קונציג ער שפּילט זיין ראָלע.

א קוק טהון אויף אייזענשטאדטען — האָט ער באמת אויס־געוויזען ווי א מענש „מיט א גלאַטען לונג־און־לעבער". צוויי ווייסע גלעזערנע אויגען, ווי די באנקעס, א לאַנגע נאָז מיט א שארפען שפּיץ, דינע ליפּען, ווייסע שיטערע האָר, און אליין א דארער און א לאַנגער, א ביסעל א געהויקערטער, א קורצזיכ־טיגער, א פערטראכטער, א צעטראַגענער, — אָט דאָס איז דער פאַרטרעט פון פינחס אייזענשטאדט, וועמען עס איז בעשערט צו שפּיעלען אין אונזער ערצעהלונג א ראָלע פון א העלד, נאָר נישט ווילענדיג און אומגערעכט, אקוראט ווי ניט ווילענדיג און אום־גערעכט ער האָט גלערענט אין דער גימנאזיע... צו וואָס האָט ער נאָר בעדארפט שטודירען, אז זיין פאַטער, איין ארעמער, א קראַנקער שניידער, איז ניט אים שטאַנד געווען אויסצוהאלטען איהם? נאָר זיין פאַטער, דוד דעם שניידער, האָט זיך נעגלוסט דוקא, אז זיין זוהן זאל זיין א דאקטאָר. אמת, פינחס האָט בע־וויזען אין גימנאזיע א זעלטענע פעהינקייט און האָט אננעהויבען נעהן פון איין קלאַס אין דעם אנדערען אלץ בעסער און בעסער. דוד דער שניידער פלענט אנווייזען אויף איהם מיט'ן פערבוינע־נעם פינגער:

— זעהט איהר? אָט דאָס איז מיין פאַדפאַרע אויף דער עלטער. פינחס וועט זיין א לייט!

וואר האָט זיך געקאָנט גלייכען צו איהם, וועו זיין פּינחס איז שוין אריין אין זיעבעטען קלאָס? דוד האָט טאקי פערזעצט די מאשינע; נאָר וואָס מאכט עס אוים? זיין פּינחס איז דאָך שוין אָבער אין זיעבעטען קלאָס, און אָט־אָט, נאָך א יאָהר, נאָך א יאָהר — איז ער א דאָקטאָר! און אז מע וויל שמועסען צוריק, האָט ער די מאשינע פערזעצט ניט צוליעב פּינחס'ען: פּינחס האָט שוין פון לאַנג געגעבען שטונדען און זיך פערדיענט זיין שטיקעל ברויט. פערקעהרט, ער האָט נאָך אויסגעהאלטען א ברודערעל אין גימנאזיע און אויסגעהאלטען א שוועסטער מיט א נאנצער פאמיליע.

נאָר צי איז דער זוהן אויך געווען אזוי צופריעדען, ווי דער פאָטער, — דאָס קאָנען מיר ניט וויסען. מיר וויסען נאָר, אז אין די קלענערע קלאָסען איז ער געווען דאָס כפרה־היהנדעל פאר זיין אָפּגעלאָזטקייט, קורצזיכטיגקייט און תמימות, און אין די העכערע קלאָסען, בשעת ער האָט שוין געגעבען שטונדען, האָט מען איהם עקספּלאָאטירט דערפאר, וואָס ער האָט יעדען געגלויבט אויף נאמנות, און ניט איין מאל האָט ער אָפּגעהאָרעוועט א קיילעכיג יאָהר אומזיסט אָהן א גראָשען. נאָר מעהר פון אלע האָט איהם עקספּלאָאטירט זיין עלטערע שוועסטער, וואָס האָט געהאט א טוץ קינדער מיט פערשלאָגענע קעפּ, ווי די העלצער, און פון דעסטוועגען האָט זיך איהר געגלוסט, זיי זאלען זיין דוקא געשטודירטע.

— וואָס פאר א פּנים וועל איך האָבען מיט מיינע קינדער, — האָט זי ע'טענה'ט — אז זיי וועלען זיין, גאָט זאל מיר ניט שטראָפען פאר די רעד, שניידערס אָדער שוסטערס, און מיין ברודער פּינחס וועט זיין א דאָקטאָר?...

קיין פרייע מינוט האָט אייזענשטאדט נעבאך ניט געהאט פון דער דאָזיגער שוועסטער!

און ניט נאָר אייגענע אליין מוטשען איהם; אייזענשטאדט איז איין עבד כנעני ביי יעדען אומגליקליכען שילער, וועמען די

נאטור האָט ניט נעבענטשט מיט א מוח און מיט פעהיגקייטען. אז עס איז אונטערגעקומען איין עקזאמען, איז אייזענשטאדט געווען פערווּאָרפען מיט ארבייט, פונקט ווי זיין פאָטער דוד דער שניידער פאר א יום־טוב; דעם אָנשרייבען א פערפאסונג, מיט דעם צולערנען א פאר טעג, דעם אונטערווּאָרפען פאפיערלעך מיט „גערעשעטע זאדאטשעס", דעם אונטערזאָגען פון אונטער דער באנק... פערשטעהט זיך, אז פאר אזעלכע און אנדערע עבירות איז אפגעקומען אייזענשטאדט אליין און ניט קיין אנדערער, און אז ער איז אפגעזעסען א מעת־לעת אין קארצער, האָט זיך קיינער נישט דערמאנט צו ברענגען איהם אהין חאטש א שטיקעל ברויט. נאָך מעהר: מע האָט געלאכט און געשפעט פון איהם איבער זיין הילוך, איבער זיינע קלייד‌ער, וואָס זענען אויף איהם תמיד געלעגען אזוי קאָמיש, אז מע האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטען, מע זאל ניט לאכען; עס האָט זיך נאָך ניט געטראָפען, אז ביי אייזענשטאדטען זאל ליגען דער קאלנער אָדער דאָס היטעל אויף איין אָרט, אָדער דער מונדיר זאל זיין מיט אלע קנעפּלעך, אָדער א הויז זאל ניט זיין צעשפּאלטען ביז ארויף. שענער פון אלץ זענען געווען זיינע שיטערע האָר אויפ'ן קאָפּ, וואָס זענען תמיד געשטאנען קאפויר, ווי ביי א האָהן, וועלן ער צעבייזערט זיך; די פלייצעס האָט ער געהאלטען שטענדיג אויפגעהויבען, און דעם קאָפּ איינגעבויגען אראָפּ, און וויפיעל קלעפּ, וויפיעל קולאקעס האָט דער דאָזיגער יונגער מענש געהאפט אויף זיין לעבען פון זיינע חברים!...

מע קאָן ניט זאָגען, אז אייזענשטאדט איז שטארק געפעלען געווּאָרען בערטע דער גרושה. זי האָט איהם אויפגענומען אזוי קאלט, גלייך ווי ער וואָלט געווען א שפּיאָן, וואָס איז געקומען נאכשפירען און אויסטאפּען און אָנמאכען איין אומגליק. אייזענשטאדט האָט זיך ניט געפונען בעלעדיגט פון אזא אויפנעמען. ער האָט איהר איבערגענעבען שטעהענדיג ביי דער טיר, אז איהם

האבען געשיקט זיינע חברים: גאלדענשטאדט, זילבערשטאדט און פרידמאן.

— וער זענען עס גאלדענשטאדט און זילבערשטאדט? — האט איהם בערטע געפרעגט. — איך קען זיי ניט!

— איהר קענט זיי ניט? נישקשה, איהר מעגט זיך אויף זיי פארלאזן; עס איז א גוטע חברה!

— א „גוטע חברה"? וואס דארפען זיי צו מיר? וואס קאהר איך אן מיט זיי?

— איהר קאהרט זיך טאקי מיט זיי גאר ניט אן — אמת; גאר וויל בארים און מיר אלע האבען באשטימט, אז היינטיגע וואך מוז מען אפזוכען א מיטל, וויי אזוי בארים מיט ראזען זאלען...

— שששש! — האט איהם בערטע איבערגעשלאגען, ארומ־קוקענדיג זיך אויף אלע זייטען. — קומט אריין אין זאל אריין!

בערטע האט זיך בעטראכט, אז זי האט זיך שוין צו גראב בענאגען מיט דעם דאזיגען יונגען מענשען, האט זי איהם גע־בעטען זיך זעצען אויף א קרעסלע, און אליין איז זי אוועקגעלאפען צו זיך אין צימער און איז באלד ארויסגענגען פון דארטען אין איין אנדער קלייד, מיט א שען שאלעכל אויף די פלייצעס, וועלכס האט בעראפט צוגעבען חן איהר פנים. מיר האבען פריהער פערגעסען בעמערקען, אז בערטע שימשעלביין האט ליעב געהאט שען אנטהון זיך און גאנץ אפט פערברענגען די צייט מיט'ן שפיענעל. אויף יעדען יונגען מענשען האט זי געקוקט ניט אנדערש ווי אויף א העלד, וואס שפיעלט א ראלע אין א ראמאן. דאס גאנצע לעבען, די גאנצע וועלט איז ביי איהר געווען א ראמאן, א טרויעריגער ראמאן.

אייניגע מינוט איז בערטע די גרושה געזעסען שטיל, אהן וועדטער, און האט בעטראכט דעם דאזיגען „העלד" פון קאפ ביז פים. אייזענשטאדט האט אויך בעטראכט די מאדאם בערטע. צייט ער לעבט האט ער נאך אזא מיאוסע פרוי ניט בעגעגנט!

ענדליך האָט זי זיך צו איהם געווענדט, ארויסלאָזענדיג א גרינגען זיפֿץ און אויפהויבענדיג די אויגען ארויף:

— אֲפּנים, אז איהר ווייסט שוין די טרויעריגע געשיכטע פון די דאָזיגע אומגליקליכע לייבענדע?...

— „אומגליקליכע"? פּאַר וואָס אומגליקליכע?

— איהר ווייסט דען ניט, ווער זייערע עלטערן זענען? דאָס זענען דאָך דעספּאָטען, טיראַנען, פּאַנאַטיקער...

— נו, איז וואָס? — האָט זי אייזנעשטאַדט פערוואונדערט געפרעגט.

— וואָס הייסט, נו איז וואָס? איהר פרעגט נאָך? סטייטש! אַנדערע עלטערן וואָלטען זיך אליין געסטאַרעט זייערע קינדער גליקליך צו מאַכען. אַנדערע עלטערן וואָלטען פערשטאַנען, אז טאָמער גרייכען זייערע קינדער ניט צו זייער צוועק, וועלען זיי דאָס ניט אויסהאַלטען; זיי וועלען יונגערהייד געהן פון דער וועלט...

בערטע האָט ציגעטראָגען דאָס טיכעלע צו די אויגען, פון וועלכע עס האָבען שוין גערונען טרערען. נאָר ווי פערוואונדערט איז זי געווארען, אז זי האָט דערהערט פונ׳ם דאָזיגען יונגען דיפּלאָמאט אזא מין ענטפער:

— מיר דאכט, אז איהר האָט א טעות: איך וויים ניט, ווי אזוי זי, ראָזע, — נאָר באָרים וועט זיך שטאַרק ניט נעמען צום הארצען, אויב ער וועט ניט דערגרייכען זיין צוועק... פאַרשטעהט זיך, אז דאָס זאָג איך נאָר אייך, ווייל איהר זענט א פרעמדע; ראָזע דארף דאָס ניט וויסען. איהר פאַרשטעהט?...

— איך זעה שוין, וואָס פאַר א גוטער פריינט איהר זענט באָריסען! איך פאַרשטעה, איך פאַרשטעה! איהר זענט איהם מקנא — איהר זענט ווי אלע מאַנסביליען...

בערטע איז פערפלאָמט געווארען פאַר כעס. אייזענשטאַדט האָט זיך צעלאכט:

— מקנא? יאָ, אודאי בין איך איהם טאקי מקנא, נאָך אייִדער איך האָב אָנגענקוקט די טייערע ראָזע...

בערטע איז געוואָרען אויסער זיך פאר כעס. זי איז אויפ־געשטאַנען פונ׳ם בענקל און האָט זיך צו איהם נעוועגדט שוין מיט אזעלכע רעד:

— זאָגט, וואָס דאַרפט איהר!...

— איך דאַרף מיט אייך איבערדעדען וועגען מיין חבר באָ־רים פרידמאַן, וואָס ווי׳ל חתונה האָבען פאר ראָזע פוהרמאַן ניט שפעטער ווי היינטיגע וואָך.

בערטע האָט זיך צוריק אַנידערגעזעצט איבערראַשט.

— היינטיגע וואָך?! חתונה האָבען? היינטיגע וואָך?...

בערטען האָט א נאָס געטהאָן דאָס בלוט אין פנים אריין פאר פרייד און פאר פחד. שוין דריי יאָהר, אז די דאָזיגע ליעבע ציהט זיך און ציהט זיך, אָהן א עק, אָהן א סוף. אָבער א מאָל הייסט בריוולעך און וויעדער א מאָל הויכע וועדטער — פון חתונה האָבען האָט נאָך קיינער פון זיי ניט געפרובט שמועסען. בערטע האָט תמיד געטראַגען די דאָזיגע אידעע ביי זיך אין האַר־צען, נאָר זי האָט ניט געהאָט די שטאַרקייט פאַרצולעגען אזא געדאַנק פאר די גליקליכע ליעבענדע, וועלכע האָבען איבערגע־לעבט א לאַנגען און א זיסען חלום. און איצט הערט זי פונ׳ם דאָזיגען יונגען מענשען אזעלכע עפענטליכע פראָסטע וועדטער. איז דאָס מענליך?...

— וואָס האָט איהר געזאָגט? — פרעגט בערטע נאָך א מאָל. — חתונה האָבען? היינטיגע וואָך? קאָן דאָס דען זיין?

— פאר וואָס דען ניט? — האָט זי אונזער דיפלאָמאט איבערגעפרעגט, קוקענדיג איהר גליך אין די אויגען אריין.

— ווי אזוי? ווי ארום? אויף וואָסער אופן?...

— זעהר פשוט; זיי וועלען זיך אַרויסחאַפען ביינאַכט, בעת אלע שלאָפען, און וועלען אַוועקפאָהרען ערגיץ אין א שטעדטעל און דאָרט שטעלען א חופה...

— אין א שטעדטל?... א חופה?... אך, וואָס פאר א טייערע, וואָס פאר א גליקליכע אידעע!...

עס האָט זיך איהר באלד פאַרגעשטעלט א בילד, פונקט ווי ער ווערד בעשריבען אין די ראָמאַנען: א צויבערליכע זומער־נאכט... די לבנה לייכט... דער סאָלאָווייי זינגט... די ליעבענדע געהען געאַרעמט, שטאַרק צוגעדריקט איינער צום אַנדערען... וואָס קאָן נאָך זיין שענער פון דעם?

— זיי וויסען דען, ווי אזוי, וואוהין צו אַנטלויפען? — האָט איהם בערטע א פרעג געטהאָן. — און טאָמער נעמט מען זיי איבער?...

— דאָס איז א קליינינגקייט. — האָט איהר דער דיפלאָמאט געענטפערט. — זיי וועלען ניט זיין אליין.

— זיי וועלען ניט זיין אליין? ווער זשע וועט זיין מיט זיי?

— איך וועל זיין; מיר וועלען אלע זיין, אויב מע וועט נאָר דאַרפען. — האָט איהר אייזענשטאדט געענטפערט.

בערטא האָט זיך אויפגעהאָפט פונ'ם בענקל און האָט אַנגענומען אייזענשטאדטען ביי דער האַנד און האָט זי שטאַרק־שטאַרק געדריקט.

— איהר זענט אַין אַרענטליכער מאן! איהר זענט א העלד! א העלד!...

אייזענשטאדט האָט איהר דערויף גאָרניט נעענטפערט; ער האָט נאָר בעטראכט די דאָזיגע גרושה, וואָס האָט לאַנג־לאַנג געהאַלטען זיין האַנד אין איהר האַנד...

* * *

פּאַרנאכט, אז אונזער דיפלאָמאט איז געקומען צו בערטע דער גרושה, האָט ער זיי געטראָפען ביידע — בערטע מיט ראָזען; זיי זענען געזעסען ביידע אויף אַיין קאַנאַפּע, ביידע פערפלאָמט, ביידע פערווויינט, און דאָך ווי גרויס איז געווען דער קאָנטראַסט צווישען די דאָזיגע צוויי פרויען: איינע איז געווען מיאוס ווי

דער טוידט. און די אנדערע — שען ווי די וועלט, ליכטיג ווי די זון און פריש ווי דער חודש מאי! ראָזע, וועלכע די מאראָם פרידמאן האָט אָנגערופען „די קאַליטשקע", איז טאקי באמת נישט געווען קיין הויכע, נאָר איהר ליכטיג געזיכט, איהרע נע־דיכטע שוואַרצע האָר, איהרע קלייניע ווייסע הענטלעך, איהר שען מיילכען און איהרע שוואַרצע טיפע אויגען האָבען אזוי גוט געהאַרמאָנירט צווישען זיך, אז אונזער דיפלאָמאט, וואָס האָט נאָך ביז אהער קיין צייט ניט געהאט זיך צוצוקוקען צו שענע מיידלעך, איז א ביסעל ווי צעמישט געוואָרען און האָט זיך ניט געקאָנט געפינען קיין אָרט נאָכדעם, ווי די מאראָם שימשעלביין האָט איהם פאַרגעשטעלט פאר איהר.

בערטע איז אוועקגעגאַנגען שטעהן ביי דער טיר, ווי איהר שטייגער איז, אכטונג געבען, טאָמער געהט עמיצער אריין, און אייזענשטאדט איז איבערגעבליבען אויג אויף אויג מיט ראָזע פוהרמאן. אך! וואו איז אהינגעקומען זיין שטארקייט, זיין פראָסטקייט? ער האָט נישט געקאָנט עפענען דאָס מויל צו רעדען א האלב וואָרט, און פאר גרויס חרפה און צעמישטקייט האָט ער אומגעהרען מיט'ן געסענבויגען צעבראָכען דאָס גלאָז פוג'ם שפיעגעל, וואָס איז געשטאַנען הינטער זיינע פלייצעס... בערטע איז אריינגעלאָפען ניט טוידט ניט לעבעדיג, און צונויפ־קלייבענדיג דאָס צעבראָכענע גלאָז, האָט זי געוואָלט טרייסטען דעם אומגליקליכען דיפלאָמאט. נאָר מעהר זי האָט גערעדט, איז ער אלץ מעהר צעמישט געוואָרען — ביז ער איז ענדליך אויפ־געשטאַנען, געחאפט דאָס היטעל, א נייג געטהאָן זיך צו ביידע דאמען, עפּים א מורקע געטהאָן אונטער דער נאָז, עפּים זעהר נאריש, און ארויס פון בערטע דער גרושה'ס הויז.

אָט ווי אזוי עס האָט זיך געענדיגט דער ערשטער דיפלאָ־מאטישער אריינפאָהר פון אונזער יונגען, נאָר זעהר בעגאבטען אייזענשטאדט!

דאָס פיערצעהנטע קאַפּיטעל.

אלע האַרעוועז צוליעב דעם פרינץ.

אין דער דאָזיגער צייט ווען אייזענשטאַדט מיט בערטע שימשעלביין האָבען געפֿאַנעוועט, ווי אזוי מיטצוהעלפען באָריס פרידמאַנען מיט ראָזע פוהרמאַן, איז אונזער פרינץ באָריס נעזעסען צעלעגט ביי דער מאַדאַם רעגענבויגען אין גאַסט־צימער אויף א פּאָטעל מיט א ציגאַר אין די צייהן, א פוס פערלעגט איבער א פוס, די הענד אין די קעשענעס, און האָט דערצעהלט, ווי גלענצענד ער האָט אָפּגענעבען דעם לעצטען עקזאַמען, ווי אזוי עס שטעהט איהם פאָר א שווערע צייט דעם אוניווערזיטעט דורכצומאַכען, ווי אזוי ער רעכענט נאָכדעם פאָהרען קיין אויסלאַנד שטודירערן.

אקעגען איהם זיצט די מאַדאַם רעגענבויגען, נישט קיין יונגע דאַמע מיט געלע האָר און מיט עטליכע בראַדעווסקעם אויפֿן פּנים, און ביי דער זייט, מיט ביכלעך אין די הענד, זיצען איהרע צוויי טעכטער, אויך געלע, גערַאָטענע אייגע אין דער אנדערער, פונקט ווי צוויי טראָפּפען וואַסער.

מאַשא און פּאַשא (אזוי רופט מען זיי) קענען שוין פון לאַנג באָריסען. זיי געדענקען איהם נאָך, אז ער איז ארומגעלאָפּען איבער'ן מאַרק מיט זיינע אָפּגעריסענע חברים און בעפאַלען מענשען אין די גאַסען. נאָר פון יענער צייט איז שוין אַוועק א סך

יאָרען, און באָריס איז שוין ניט יענער באָריס, ווען אמאל — ניין! דאָס איז שוין א יונגער מאן מיט שענע מאניערען, א נע־ביל־דעטער, א קלוגער, א פרייליכער און — א „סטודענט"!... מאשא און פּאשא — ביידע ווינשען זיך מיט'ן גאנצען הארצען נישט קיין ערגערע חתנים, ווי באָריס פרידמאן. זיי ווייסען אָבער גאנץ גוט, אז באָריס פרידמאן ווערט ניט נעמען ניט מאשען און ניט פּאשען: באָריס פרידמאן פאָהרט קיין פּעטערבורג, און נאָכדעם קיין אויסלאנד... נאָר איין מאָל רעגענבויגען האָט נאָך א האָפענונג, אז באָריס פרידמאן ווערט — ניט היינט איז שפעטער — געווים זיין איהר איידעם. און פּאר ווען דען ניט? דער הערר רעגענבויגען איז רייכער פון פרידמאנען און קאָן געבען א הונדערט טויזענד רובל נדן, און די מאָדאָם פרידמאן, מיט וועלכער זי לעבט אזוי צונויפגעלעמט, האָט איהר ניט איין מאָל געגעבען אָנצוהערען, אז, אדרבה, זי וואָלט נאָך זהר געווען צו־פריעדען...

— איהר געהט היינט אין טהעאטער אריין? — פרעגט איהם די מאָדאָם רעגענבויגען און ווארפט איין אויג אויף די טעכטער, ווען ווערען ביידע רויט ווי פייער.

— דאָ אין טהעאטער? — ענטפערט באָריס. — פע! אין פּעטערבורג איז חאָטש כדאי צו געהן אין טהעאטער, אָדער, אשטי־גער, אין אויסלאנד... נו, און איהר געהט אין טהעאטער? — האָט זיך באָריס פערחאפט.

— מיר האָבען שוין אפילו ביליעטען! — ענטפערען איהם ביידע רויטע מיידלעך און ווערען נאָך רויטער.

— אך, פּארדאָן! — זאָגט צו זיי באָריס. — אויב אזוי, געה איך אויך מיט אייך.

די מאָדאָם רעגענבויגען ווערד צעגאנגען פּאר נחת. אין איהר פאנטאזיע שטעלט זיך איהר שוין פּאָר, ווי אזוי באָריס געהט־צו צו איהר און בעט זי גראטולירען. זי ווייסט נאָר ניט, ווער פון די ביידע איז די כלה: מאשא, צי פּאשא?... נאָר עס

איז קיין חילוק ניט. אבי באָרים איז איהר איידעם. זי זאָגט צו זיין מוטער: „איך? וואָס האָב איך אייך געזאָגט?" און די מאַמע שפּיגעלגלאָז ווערד אלערליי קאָליערען פּאַר קנאה. און די מאַמע שטעכענהאָלץ קוויטשעט מיט איהר קול: „עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!"...

נאָר ניט אזוי קלערט די מאַמע פרידמאַן. די מאַמע פרידמאַן קוקט א סך ווייטער און א סך העכער! זי חלומ'ט איצט, אז איהר באָרים ווערט א מיליאָנער!

ווי אַרום? — זעהר פּשוט! צו וואָס טויג איהם שטר־דיערען? צו וואָס נוצט דאָס איהר, אז איהר זוהן זאָל זיין א דאָקטאָר אדער איין אַרעמער אדוואָקאַט! וואָס איז? ער קאָן זיך נישט דערשלאָגען צו א גרויסער, א גלענצענדער פּאַרטיע?... עס קאָן אלץ געמאַהלט זיין! ובפרט נאָך אין אויסלאַנד, אז מע ווערט זיך נאָר בעקענען מיט איהר באָריסען!

דאָס זעלבע האָט געטראַכט דער פּאָטער אויך, נאָר אויף איין אַנדער אופן:

„מיין ברוך איז נישקשה פון א שארלאַטאַן, כלעבען... אין איין זומער פערלעבט דריי טויזענד רובעל און א חוץ אָנגע'חתמ'עט ווערכסלען אויף א פּאָר טויזענד רובעל! דו פערשטעהסט צי ניין? אז מלכה ווערט איהם אזוי נאָכגעבען, קאָן ער ווערען לייטענגלייך... געלערענט, געלערענט — ביז מע האָט איהם אַרויסגעטריבען פון דער גימנאזיע. איין עק, א סוף — אויס לערנען! גענוג! מע דאַרף איהם נעמען א ביסעל צום געשעפט און ברעבען די ביינער, טאָמער ווערט פון איהם ווערען חאָטש א שטיקעל מענש, דו פער־שטעהסט צי ניין?"...

מיט איינעם וואָרט — אלע האָבען געראַטן פון באָריסען, אלע האָבען געבויעט אַנדערע פלענער פון זיינטוועגען, אלע האָבען איהם געוואָלט פערזאָרגען: דער פּאָטער, די מוטער, די מאַדאָם רענענבויגען, די מאַדאָם שטעכענהאָלץ, די מאַדאָם שפּיגעל־גלאָז, גאָלדענשטאַדט, זילבערשטאַדט, אייזענשטאַדט, בערטע שימ־

שעלבּיין און ראָזע פּוהרמאן — יערער נאָך זיין השגה און נאָך זיין פערשטאַנד; נאָר איין מענש האָט ווינציגער פון אַלע געטראַכט וועגען איהם; דער דאָזיגער מענש איז געווען טאַקי ער אַליין.

נאָנץ אויפגעלעגט איז ער זיך געזעסען אין טהעאַטער צווישען מאַשע מיט פּאַשע רעגענבויגען, וואָס זענען געווען אויף דעם זיעבעטען הימעל פּאַר פּרייד, פּאַר גדלות און פּאַר פערגעניגען. אָ! וועו די מאַדאַם שטעבענהאָלץ זאָל זיין אַצינד אין טהעאַטער! מיט וואָסערע אויגען וואָלט זי געקוקט אויף זיי!... נאָר די מאַדאַם שטעבענהאָלץ איז אַצינד גראַדע ניט געווען אין טהעאַטער; אויף איהר אָרט איז געזעסען איין אַנדער דאַמע, וואָס האָט ניט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג פון מאַשע מיט פּאַשע רעגענבויגען און פונ'ם קאַוואַליער, וואָס איז געזעסען צווישען זיי, ווי א פערשוילדיגטער צווישען זשאַנדאַרמען. די דאָזיגע דאַמע איז געווען נישט מעהר און נישט וועניגער ווי בערטע שימשעלבּיין.

איך וויים ניט, אויב עס האָט עמיצער אמאָל, צייט די וועלט שטעהט, געוואָרפען אַזעלכע פייעריגע אויגען אויף זיין ערגסטען שונא, ווי בערטע שימשעלבּיין האָט אין דעם אָבענד געוואָרפען אויף באָרים פּרידמאַנען... סטייטש! נאָך א מאָל! אין אזא צייט? אין טהעאַטער? און מיט וועמען?

אויב איהר מיינט אָבער, אז בערטע שימשעלבּיין האָט געמאַכט דערפון א גאַנצען עסק — האָט איהר א טעות. בערטע האָט טאַקי ניט צוגעמאַכט מיט קיין אויג א גאַנצע נאַכט און האָט זיך געקאַטשעט פון איין זייט אויף דער אַנדערער, זיפצענדיג און קרעכצענדיג, נאָר אויף מאָרגען, אז ראָזע איז צו איהר געקומען, האָט איהר בערטע אפילו נישט מזכיר געווען וועגען דעם, וואָס איהרע אויגען האָבען געזעהען אין טהעאַטער. זי האָט נאָר אותעקגעשיקט איהר מענשען צו אליק דעם משרת, וואָס האָט שוין מיט'ן קוק פערשטאַנען, וואָס מע מיינט, און האָט פון זיין זייט אויך א וואונק געטהאָן צו זיין יונגען פרינציפּאל. באָרים האָט

אָבער איצט קיין צייט ניט נעהאָט צו נעהן: ער איז געוועסען מיט דער מוטער און מע האָט נעפּיהרט א נויטיגען שמועס. אלײן האָט דאָס איבערגענעבען בערטעא, און בערטע האָט בעפוילען, אז אייזענשטאדט זאל למען השם, קומען צו נעהן וואָס גיכער. אייזענשטאדט האָט זיך באלד נענומען צו באריסען, אוועקגעפּיהרט איהם ווייט אין נאָרטען אריין און האָט מיט איהם געהאָט זעהר א וויכטיגען שמועס.

אָט וואָס פּאָר א שמועס זיי האָבען געהאָט:

באָריס פּאָהרט אוועק אין א חודש אָרום מיט דער מוטער קיין אויסלאנד... ער דארף פּאָהרען; ער מוז פּאָהרען קיין אויסלאנד: ערשטענס, א ביסעל צעשלאָגען זיך די נעדאנקען נאָך דעם שענעם עקזאמען. צווייטענס, וועט ער זיך א ביסעל אויסרייבען, אנטוויקלען. דריטענס, קאָן ער ניט אפּזאָגען דער מוטער, וועלכע האָט איהם אזוי ליעב. פיערטענס, איז דאָס טאקי זעהר א נויטיגע זאך: זעהען א נייע וועלט. פינפטענס, איז דאָס איהם זעהר נוצליך פשוט פאר'ן נעזונד... און וואָס קעהר זיך דאָס אָן מיט דער „אידעע", מיט זיין ראָזע, וועלכע וועט איהם לייכטען אומעטום ווי א גלענצענדער שטערן?... וויבאלד ער וועט נאָר קומען צוריק, אזוי וועט ער זי מיט גוואלד אויסרייסען פון די הענד פון די דעספּאָטען און וועט אוועקפאָהרען מיט איהר וויט־וויט. דערווייל וועט ער זיך מיט איהר איבערשרייבען אפּט, אלע טאָג, אלע טאָג...

די נאנצע צייט האָט אייזענשטאדט נעהאלטען דעם קאָפּ אראָפּנעלאָזט און האָט ניט נעענטפערט דאָס צווייטע וואָרט. נאָר אז באָריס האָט נעענדיגט, האָט ער אויפנעהויבען דעם קאָפּ, אנידערנעשטעלט זיינע גלעזערנע באנקעס אויף באָריסען און האָט איהם א פּרעג נעטהאָן:

— באָריס! זאָג מיר דעם רעכטען אמת: דו האָסט ליעב ראָזען? דו האָסט זי שטארק ליעב?...

— אייזענשטאדט! דו ביזט משוגע, צי וואָס?... צי האָסט איך זי ליעב? וואָס פרעגסט דו?...

אלײן האָט געזוכט באָריסען אין גאָרטען און האָט איהם געזאָגט אז דער פאָטער רופט איהם. באָריס האָט זיך מחיה געווען: די גלעזערנע באָנקעס פון זיין חבר אייזענשטאדט זענען פאר איהם געווען זעהר שווער איבערצוטראָגען... דעם גאַנצען טאָג האָט זיך באָריס אויסבעהאלטען פון איהם.

פאַרנאַכט, אז אייזענשטאדט איז אוועקגענאַנגען צו בערטע דער גרושה, איז איהם געוואָרען גרינגער אויפ'ן האַרצען...

דאָס פּופּצעהנטע קאַפּיטעל.

יעדער האָט זיך זיין פּעקעל.

אָט וואָס פּאַר א בריוועל ראָזע פּוהרמאַן האָט יענע טעג בעקומען פּון איהר באָריסען:

„טייערע, טייערע ראָזע מיינע! איך קוש דיך פּון דער־ווייטענס. צו מיין אומגליק קאָן איך דיך נישט זעהען... אָ! דו פּערשטעהסט וואָס היים איך מיר דיך ניט זעהען?... מע היט מיך... מע קוקט אויף מיר מיט טויזענד אויגען... מיין מוטער האָט מיך אזוי ליעב, אז זי לאָזט מיך ניט אָפּ אויף קיין מינוט. אָ! איך בין אַזוי אומגליקליכער!... איך בעט דיך, ראָזע, נעם־צו מיין חבר אייזענשטאדט גלייך ווי מיך אליין. דאָס איז א זעל־טענער אַרענטליכער, גוטער מענש! פּאַר איהם איז ניטאָ קיין סודות — ער מעג אלץ וויסען, ער וויסט אלץ און איז אזוי קלוג, אזוי געטריי און איבערגעבען מיט'ן גאַנצען לעבען!"...

יאָ, אמת. אייזענשטאדט איז טאקי א גאַנץ אַרענטליכער מאַן, א גוטער, א קלוגער. ראָזע האָט אָבער א סך בעסער גע־וואָלט זעהען זיך מיט איהר באָריסען. ווי מיט אייזענשטאדטען. זעהען באָריסען איין מינוט. הערען פּון איהם איין אייניציג וואָרט איז ביי איהר געווען א סך טייערער און ליעבער, ווי צו זעהען אייזענשטאדטען דריי שעה כסדר און הערען מיט איהם א גאַנצען טאָג!... אונזער יונגער דיפּלאָמאט האָט דאָס זעהר גוט פּער־

שטאנען, נאָר וואָס האָט ער געזאָלט טהון, אז באָריס האָט פּאָרט ניט געקאָנט קומען אהער? אייזענשטאדט האָט איהר אויסגעוויזען מיט אזעלכע ראיות, אז ראָזע האָט ניט געקאָנט קלערען אנדערש. אין א צייט פון צוויי וואָכען האָט אייזענשטאדט ארויסגעזוכן, אויף וויפיעל ראָזע'ס ליעבע צו זיין חבר איז שטאַרק, אז אויסער באָריסען האָט פּאָר איהר נישט עקזיסטירט קיין מענש, קיין וועלט, קיין ליעבע, קיין גליק; „באָריס" — אָט דאָס איז געווען איהר גאָט, אויף וועלכען עס איז געהאַנגען איהר גאַנצע האָפענונג אין לעבען. איינם פון די צוויי: אָדער באָריס. אָדער דער טוידט!...

וועגען דעם האָט אייזענשטאדט געזוכט פערבראכט אין שמועסען מיט בערטע שימשעלביין.

— שלעכט, בערטע! — האָט ער איהר איינמאל געזאָגט, בעת זיי זענען געבליבען אליין בייגאכט אין זאל אויף דער קאנאפּע. — שלעכט! מע דארף זעהען נעמען אנדערע מיטלען ער זאל ניט פארשוואונדען ווערען פון אונזערע הענט...

— ווער? ווער זאל ניט פארשוואונדען ווערען? — האָט איהם בערטע מיט שרעק איבערגעפרעגט.

— אונזער פרינץ, באָריס...

בערטע האָט א פּאטש געטהאָן מיט די הענד און כמעט וויינענדיג ארויסגערעדט:

— אייזענשטאדט! איהר זענט א שלעכטער! איהר האָט תמיד ליעב צו זאָגען אזעלכע שרעקליכע זאכען, אז עס איז גאָר א מורא מיט אייך צו רעדען!...

אייזענשטאדט האָט אויף איהר אנידערגעשטעלט זיינע גרויסע אויגען, וועלכע זענען ניט געווען אזוי בייז און מורא'דיג, ווי די מאראָם שימשעלביין האָט געמיינט. זי האָט איהם נאָך א מאל איבערגעפרעגט:

— איך פארשטעה ניט, וואָס איהר מיינט... וואָס ווילט איהר זאָגען?... באָריס האָט ניט ליעב ראָזען?...

— ניין, פֿאַרקעהרט, ער האָט זי דוקא ליעב. נאָר עס קאָן זיך טרעפֿען, אז ער זאָל אָנטלויפֿען... אויסרייסען זיך — און אָנט־לויפֿען פֿון ראָזען אויף תמיד...

אזעלכע מרה־שחורה'דיגע געדאַנקען האָבען שטאַרק געווירקט אויף דער מאַמע שימשעלבייַן; איהרע טרערען, וואָס האָבען זיך קיינמאָל נאָכנ ניט געלאָזט בעטען, האָבען זיך איצט ווי פֿון א קוואל נעגאָסען. אייזענשטאַרט האָט אין דער דאָזיגער צייט אַרייַ־,ועקוקט אין בוך אַריין, און אז ער האָט דערזעהען, אז די טרערען הויבען אָן וואַרען שיטערער און די אויגען טריקענער, האָט ער זיך וויידער צוגעוואָקט צו בערטע דער גרושה און האָט איהר איבער־געגעבען זיינע געדאַנקען, פֿאַר וואָס ער קלערט אזוי, און די מאַמע שימשעלבייַן האָט ענדליך געמוזט איינשטימען מיט איהם, אז ער האָט רעכט, — ניט אינגאַנצען, נאָר א ביסעל.

— וואָס זשע טהוט מען דערצו? — האָט זי איהם געפֿרעגט.

— מע דאַרף ניט שלאָפֿען. מע דאַרף זיך באַקלערען. איך וועל פֿרובען, טאָמער וועט מיר גערָאטען...

— אייזענשטאַרט! איהר זענט דער עהרליכסטער, דער בעס־טער מענטש אויף דער וועלט! איהר זענט א ווירקליכער העלד!...

* * *

וואָס געהט דאָס אָן באַריסען, וואָס זיינע פֿרייַנד האָרעווען אזוי פֿון זיינעטוועגען? דער דאָזיגער וואויליגעבוירענער פֿרינץ, דער קינפֿטיגער יורש פֿון דער גלענצענדער פֿירמע „פֿרידמאַן", איז פֿון קינדווייז אָן אויפֿגעצויגען געוואָרען דערויף, אז אלע דאַרפֿען האָרעווען אויף איהם, און עס וואָלט איהם גאָר גערווען א וואונדער, וועָן עמיצער זאָל פֿרעגען, פֿאַר וואָס איז דאָס אזוי? בטבע ניט קיין שלעכטער, מיט א ווייך האַרץ, האָט איהם די בריטע ערציהונג נעמאַכט פֿאַר א מענשען מיט א שוואַכען, נאָר א גוטען כאַראַקטער. דערפֿאַר האָט איהם יעדער ליעב געהאַט און געשעצט נאָך זיין וועַרטה. אויף זיין לעבען האָט ער נאָך קיינעם ניט אָפֿגעזאָגט,

וואָס מע האָט ביי איהם געבעטען, און נעגעבען און געטהאָן מיט דער בריייטער האַנד, וויפיעל ער האָט נאָר בכח נעהאַט צו געבען און צו טהון; און הגם אייזענשטאַדט האָט נאָך פון איהם קיין שום טובה נישט געהאַט און ניט גענפאָדערט, דאָך האָט זיך באָריס ניט געפרענגט, פאַר וואָס לויפט דער דאָזיגער דיפּלאָמאַט אַלע טאָג, ווי א פער׳סמ׳טע מויז, צו בערטע דער גרושה מיט זיינע קוויטלעך צו ראָזען און מיט ראָזע׳ס בריוועלעך צוריק? עס איז א סברה, אז אייזענשטאַדט אַליין האָט זיך אויך וועניג בעשעפטיגט מיט דער דאָזיגער פראַגע, פאַר וואָס עס ציהט איהם עפּעס אהין? ערשט נאָכדעם, אין א צייט ארום, דעמאָלט וועז ראָזע... נאָר מיר פער־לויפען צו פריה; עס איז ניטאָ קיין ערגערע זאַך ווי דאָס, וואָס דער שרייבער האָט קיין צייט ניט און חאַפּט איינם פאַר דאָס אנ־דערע, גלייך ווי עמיצער שלאָגט איהם האַלז און נאָקען... האָב צייט — ס׳וועט ניט אנטלויפען!

גאָלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט האָבען זיך תחילת אפּילו יאָ א ביסעל געוואונדערט דערויף, וואָס דער דיפּלאָמאַט פערברענגט טעג מיט נעכט ביי דער „גרושה", נאָר ווייטער־ווייטער האָבען זיי אויפגעהערט זיך צוקוקען דערצו, ווייל יערער מענש האָט זיך זיין פּעקעל.

גאָלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט זענען געווען אזוי שטאַרק פערנומען מיט זייערע אייגענע פּעקלעך, אז עס איז זיי שוין נאָר אין קאָפּ נישט געקראָכען באָריס פרידמאַנ׳ס ליעבע מיט אייזענ־שטאַדט׳ס דיפּלאָמאַטיע. גאָלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט זע־נען געקומען אהער צו זייער חבר, א ביסעל אָפּרוהען זיך פונ׳ם יאָהר, א ביסעל לעבען, אָנטרינקען זיך מיט דער פרייהייט איין מאָל פאַר אלע מאָל, ובפרט אז עס שטעהט נאָך פאַר זיי פאַר אזא שווערער וועג, איין אונווערזיטעט אויף פיער אָדער פינף יאָהר. מיט וואָס פאַר א זיסקייט ליגען זיי אצינד אויסגעצויגען אויפ׳ן גראָז ערגיץ אונטער א בוים און קוקען ארויף אויפ׳ן בלויען זומער־דיגען הימעל! ווי טייער איז די פרייהייט! נאָר ניין, ניט דאָס,

וואָס זיי האָבען געזוכט, האָבען זיי דאָ נעפונען. דאָס גרינע שמעקענדיגע גראָז מיט די בלעטערדינע בוימער האָבען זיי גיך פערביטען אויף דעם געלען מויער פון דעם הערר רעגענבויגען, און דעם בלויען זומערדיגען הימעל האָבען זיי פערביטען אויף די געלע, נאָר געזונטע און פרישע טעכטער פון׳ם הערר רעגענבויגען.

מאַשא און פּאַשא רעגענבויגען זענען נישט קיין יונגע, נישט קיין שענע, נישט קיין איבעריג קלוגע, נישט קיין זעהר געבילדעטע — נאָר וואויל מיידלעך, אויסגעצייכענטע מיידלעך. עס איז א פערגעניגען צו קוקען, ווי אזוי די דאָזיגע צוויי שוועסטער געהען־ארוים אויפ׳ן שפּאציער תמיד נעאָרעמט, שטענדיג צוזאמען, גלייך געקליידט — נאטירליך, זעהר עלענאנט, און נאָך דער לעצטער מאָדע — שטענדיג אין איין צייט, שטיל, פיין, בנעימות, ליעבליך, פריינדליך — פונקט ווי שוועסטער דארפען געהן. קיינער וועט נאָר ניט וועלען גלויבען, אז ביי זיך אין דער היים זענען זיי צווישען זיך די ערגסטע שונאים און רייסען זיך הונדערט מאל אין טאָג, ווי די קעץ. וואָס איז דאָ צו וואונדערען זיך? נאָט האָט זיי אזוי שוין בעשאפען, אז זיי מוזען זיך קריענען צווישען זיך, וואָרום אז מאשא זאָגט „וויים", מוז שוין פּאשא זאָגען „שווארץ". עס קאָן זעהר געמאָהלט זיין, אז עס איז דערפאר, וויל זיי זענען ביידע גלייך צערייצט, צעבייזערט דערמיט, וואָס זיי האָבען ביידע רויטע האָר מיט לאַנגע שפּיצעכיגע נעזער און גרויסע אויהערען; עס קאָן זיין, אז דערפאר, וויל זיי זענען ביידע א ביסל ארבער־נעוואכסען, ביידע פערזעסענע, אָהן חתנים; און עס קאָן זיין, אז דערפאר, וויל מאשא האָט געראכענט, אז איבער פּאשא׳ן איז זי אזוי אומגליקליך, און פּאשא האָט געדרונגען פערקאהרט, אז די נאנצע צרה איז וויל זי האָט איין עלטערע שוועסטער, וועלכע הייסט מאשא... נאָר ווי אזוי די מעשה איז דאָרט נעווען, — די דאָזיגע צוויי שוועסטער האָבען געפיהרט צווישען זיך מלחמה א צייט מיט יאָהרען. נישט דער פאָטער, וואָס איז זעלטען אין דער היים נעווען, נישט די מוטער, וואָס האָט מורא געהאט אריינ־

מישען זיך צווישען זיי, האָבען זיי נישט געשטעהרט צו קריעגען זיך, זידלען זיך, שעלטען זיך — און אָפטמאָל — צווישען אונז זאָל עס בלייבען — טאקי פאטשען זיך...

כעם איז, געווהנליך, ניט אזא טייערע מעלה; דאָך פער־שטעהען מיר, אז יעדער האָט א גאָל און א מענש איז ניט קיין אייזען. ווי אזוי זאָל מאשא ניט זיין אין כעם אויף פאשא'ן, אז זי פערגינט זיך נאָך שפּאָרען און זאָגען אויף צו־להכעיס, אז זיל־בערשטאדט איז א שוטה?

— ער איז קליגער פון דיר, מאשא!

— פאָרשטעהט זיך: פאשא אליין זאָגט אזוי — דאָרף מען איהר גלויבען! איהר וויסט, ווער עס זאָגט? דאָס זאָגט פאשא, מיין שוועסטער פאשא! איהר קענט זי, צי ניין?...

— צי מיך קען מען, צי ניט, — דיך, מאשא, קען מען אודאי! מע קען דיך, דאנקען גאָט, אומעטום, מע קען דיך. מע האָט געהערט פון דיר...

— גלויבט איז גאָט, וואָס מע קען מיך! מע וואָלט מיך נאָך מעהר געקענט, וען איך זאָל ניט האָבען דיך פאר א שוועס־טער!...

— ע? איך מאָך דיר קאליע? איך פארשטעה!...

— דו מאכסט מיר קאליע? דו? דו?... וואָס איז? ווער ביזט דו אזעלכע? ווער ביזט דו? אדרבה, ווער ביזט דו?...

— ווער איך בין? עס איז שוין גענוג פאר מיר, אז איך בין מיין שוועסטער'ס א שוועסטער!...

— צו פיעל כבוד פאר דיר! וואָלסט זיך שוין טאקי, כלע־בען, געמאָגט אריבערטראָגען מיט'ן פעקעל אהין, וואו מע האָט שוין לאנג צוגעגרייט פאר דיר איין אָרט!...

— דו ביזט עלטער, שוועסטער־לעב!...

— ע? דו הויבסט שוין אָן צו שעלטען? נא זשע דיר! נא! נא!...

— נא דיר צוריק!...

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

און עס קומט צווישען זיי פּאָר אויעלכס, וואָס עס פּאַסט ניט פּאָר קיין פּריילינס, וועלכע שפּיעלען פּיאַנע און האַלטען אַ ביכעל אין דער האַנד. און דעריבער האָבען מיר אויסגעשטעלט דריי שורות מיט פּינטעלעך.

און מערקווירדיג! טאָמער האָט עמיצער געזאָגט אַ שלעכט וואָרט אויף מאַשא'ן, האָט פּאַשא יענעם געקאָנט אויסרייסען די אויגען, און וויעדער צוריק, וועו פּאַשא איז ניט געזונד געווען, האָט מאַשא ניט צוגעמאַכט מיט קיין אויג גאַנצע נעכט און איז אויסגעזעסען נעבען איהר טאַקי נאָר ווי אַ שוועסטער קאָן זיצען. עס איז זיי שווער געווען צו נעמען אויף די געדאַנקען, וואָס וועלען זיי טהון, אז זיי וועלען זיך דאַרפען צעשיידען, צעשיידען אויף תמיד, אויף אייביג? דער דאָזיגער געדאַנק האָט נישט איין מאָל אַרויסגערופען טרערען אויף זייערע אויגען, געווהנליך, בעהאַלטענדיג אייגע פּאָר דער אַנדערער. נאָר גאָט דער האַר האָט זיי אָפּגעהיט פּון צעשיידען זיך, און עס איז זיי בעשערט געווען צו פּערבראַנגען אַלע זייערע בעסטע יונגע יאָהרען נאָר צוזאַמען, און דאָס דאָזיגע האָט זיי געמאַכט נאָך מעהר בייז, נאָך מעהר צערייצט, בייז זיי זענען גאָר געוואָרען אָפּגעזונדערט פון זייערע אמאָליגע חבר'טעס און בעקאַנטע און פון דער גאַנצער שטאָדט, און דערפאַר האָבען זיי בעקומען אין שטאָדט אַ נאָמען: „די אַלטע מוידען"...

— אָן געהען זיי שוין, די אַלטע מוידען!... וואָס וועלען זיי אויסזיצען, איך בעט אייך? רעגענבויגען איז ניט קראַנק צולעגען נאָך עטליכע צעהנדליג טויזענד רובעל און קריגען זיי חתנים, חאָטש וואָסערע חתנים ס'איז, אבי זיי זאָלען זיך ניט אַרומבלאָנקען אזוי ביז צום גרויען צאָפּ!

און די צייט שטעהט נישט אויף איין אָרט. איין יאָהר יאָגט דאָס אַנדערע. דער הערר רעגענבויגען קומט פון פעטערבורג און פאָהרט וויעדער אַוועק אויף א גאַנץ יאָהר צו זיינע געשעפטען. די מאַדאָם רעגענבויגען קוקט אויף די טעכטער מיט רחמנות און זיפצט און קרעכצט, אָדער זי געהט אַוועק צו דער מאַדאָם פריד־מאַן און ברענגט פון דאָרטען פּעק מיט רכילות. און וויעדער די אייגענע בלאָטע פאר פּסח. וויעדער די שרעקליכע היצען מיט דעם שלעכטען ריח אום תמוז. וויעדער די ברענענדיגע פרעסט אום ווינטער. אלץ די אייגענע האלב־אייגענפאלענע קלייטען מיט די פעריאָמערטע קרעמערקעס אין מארק, וואָס שלעפען פאר די פאָלעס. וויעדער די אייגענע פיזיאָנאָמיעס מיט די קאָסטיומען אויף יעדען טריט. וויעדער די אייגענע „אינטעליגענציע", וואָס פערפליצט אלע שבת די בארדיטשעווער גאס, איינגעטונ־קען אין זייד און אין סאמעט מיט א סך רויטע, גרינע, בלויע, גאלע סטענגאלעך אויפ'ן האלז, מיט זיסע, זויערע, ביטערע, וויניגע, גע־זאלצענע שמייכעלעך אויף די ליפען... וועו וועט דאָס שוין האָבען איין עק? וועו וועט קומען א שרפה אויף דער דאָזיגער שטאָדט? וועו וועט קומען א מפלה אויף אלע מאנספערזאָנען?...

פונקט אין דער דאָזיגער צייט האָט זיי באַרים פרידמאן פאַרגעשטעלט זיינע צוויי געטרייע חברים — גאָלדענשטאדט אוו זילבערשטאדט, אויף וועלכע די אויסגעטריקענטע שוועסטער זענען אָנגעפאלען, ווי די הונגעריגע ביענען. מיט כעס און מיט פרייד צוזאמען האָבען זיי זיך צוגעהאפט צו די דאָזיגע צוויי אומשולדיגע נפשות, וועלכע האָבען מעהר ניט געהאט אין זיינען נור דערטאפען זייער נדן... מיט וואָס פאר א נקמה האָבען זיי געקוקט אויף דער מאַדאָם פרידמאן מיט איהר פרינץ, שפאציערענדיג אין גאַרטען געאַרעמט מיט גאָלדענשטאדט און מיט זילבערשטאדט!

— פארלע וואו פראנסע, מסיע גאָלדענשטאדט? אך, פאר וואָס זאָלט איהר ניט קאָנען קיין פראנצויזיש, גאָלדענשטאדט? א שאד, א שאד, וואָס איהר רעדט נישט קיין פראנצויזיש!...

וואָס לויפט איהר אזוי, נאָלדענשטאדט?... איהר זעהט, נאָלדענ־
שטאדט, איהר זעהט אָט די דאָזיגע מאָמזל?... איהר זעהט זי
נישט? איהר זענט א קורצזיכטיגער? פּאַר וואָס זאָלט איהר
ניט טראָגען קיין ברילען, קיין פּענסנע?... ווי נעפּעלט אייך עפּים
מיין שוועסטער פּאשא?... איך זעה, איהר קוקט אויף איהר די
גאנצע צייט!... זי איז יונגער פון מיר... זי איז שענער פון מיר...
אייער חבר איז עהרליכער פון אייך: ער טרעט נישט אָפּ פון
פּאשא'ן אויף קיין מינוט, קיין רגע... איהר קאָנט נאָר קאָמפּלי־
מענטען מאכען! איך וויים! איך וויים!... וואו איז דאָס אייער
דריטער חבר, אייזענשטאדט? פּאַר וואָס ווילט איהר איהם קיינ־
מאָל ניט ברענגען מיט זיך? איהר האָט מורא, טאָמער וועט ער
בעסער געפּעלען פון אייך?... מע זאָגט, אז ער איז זעהר איין
אַרענטליכער מאן, א זעלטענער מענטש... וואָס שווייגט איהר?
וואָס ווערד איהר רויט, בעת איהר ווילט עפּים זאָגען?...

אזוי, אַדער כמעט אזוי, בעגעהט זיך אויך פּאשא מיט איהר
קאוואַליער, מיט זילבערשטאדטען. די דאָזיגע צווויי צערייצטע
שוועסטער, מיט וועלכע די וועלט בעגעהט זיך אזוי אותמענשליך,
ציהען ביי אונזערע בידנע סטודענטען די קליי, רייסען פון זיי פּא־
סען, שלעפּען די אַדערען, העננען זיך צו זיי אויפ'ן האלז און מא־
כען פון זיי חוזק מיט לייטישע געלעכטער... אָט גיט מען זיי א
האָפּענונג, אז אלץ וועט זיין רעכט, אז זייערע הערצער מיט זייער
פּערמעגען וועלען גיך־גיך איבערנעגעבען וועהרען צו זיי; און אָט
טהוט מען זיי א שמיץ פון זיך, און זיי פּאלען פוג'ם זיעבעטען הי־
מעל אַראָפּ־אַראָפּ אויף דער ערד... אלע טאָג, אלע טאָג די זעלבע
געשיכטע, אָהן איין עק און אָהן א סוף!

איז שוין א וואונדער, וואָס די דאָזיגע צווויי חברים וויסען
ניט און ווילען נישט וויסען, וואָס עס טהוט זיך דאָרט ביי זייער
חבר באָריס מיט זיין ראָזען, און וואָס הערט זיך עפּים מיט אייזענ־
שטאדטען?

יעדער האָט זיך זיין פּעקעל.

דאָס זעכצעהנטע קאפיטעל.

אלע צעפאהרען זיך.

די מאדאם פרידמאן האָט שוין אָפגעשמועסט מיט'ן זוהן מכח זייער ווייטער נסיעה קיין אויסלאנד אויף קוראציע, כדי צו בעקענען זיך א ביסעל מיט דער וועלט.

— דו פארשטעהסט צי ניין? — זאָגט צו איהר דער מאן. — איך זאָג דיר, מלכה, אז דו וועסט נאָכדעם אליין חרטה האָבען. אונזער ברוך איז א צעבאלעוועטער בן־יחיד, און דארטען קאָן פון איהם וועלען א שענער שארלאטאן. ער האָט פיינט האלטען געלט ביי זיך און האָט ליעב קויפען אלץ, וואָס דאָס אויג זעהט, און אז עס געהט איהם אוים געלט, חתמ'עט ער וועכסלען. מיר וועלען איהם דארפען אין צוויי חדשים ארום אויסקויפען פון א טורמע, אדער זוכען ערגיץ נאנץ ווייט... אונזער בן־יחיד איז טאקי א וואוי־לער יונגאטש, נאר ער איז נאָך צו יונג און מוז האָבען א ניאניע... ער האָט א צו ווייך הארץ און מיינט, אז ער איז רויטשילד'ס א יורש. דו פארשטעהסט צי ניין?...

— וואָס זשע ווילסט דו, מאטעל? פאר וואָס זאלסט דו מיך אומזיסט מוטשען, וועו דו ווייסט, אז עס וועט דיר ניט העל־פען? וואָס זשע דען זאל ער טהון, א יונג קינד פון פארמענליכע עלטערען?

— לאָז ער זיך פריהער באַקענען מיט'ן געשעפט דאָ, אויפ'ן פֿאַרט, מלכה! לאָז ער זעהען, פון וואַנען דאָס עשירות צאַפט זיך, און נאָכדעם, וועלן ער וועט קאָנען אייגנברענגען א קערבעל, וועט ער שוין ממילא קאָנען אויסברענגען אויך. דו פֿאַרשטעהסט צי נייו?...

— א? דו ווילסט איהם מאַכען פֿאַר א משרת? איך פֿאַר־שטעה שוין דיין ציעל! מאַטעל, עס וועט זיך דיר ניט העלפֿען, מאַטעל! באַריס פֿאַהרט מאָרגען צוועק!...

* * *

מע פֿאַקט און מע גרייט זיך אין וועג אַריין. א נרויסע בע־וועגונג אויפ'ן אייזערנעם באַלקאָן. די מאַדאָם פרידמאַן איז שטאַרק צעטראָגען. אַליין, מיט איהרע אייגענע הענד, לעגט זי צונויף דאָס גרעט, די מלבושים, דאָס עסענווארג. זי בייזערט זיך, קאָמאַנדעוועט און איז שטאַרק צעטראָגען. דערפֿאַר אָבער זיצט זיך דער הערר פרידמאַן אין קאַנטאָר און איז שטאַרק פערטיעפט אין די חשבונות. ער רופט צו דעם קאַסיר און שמועסט מיט איהם גאַנץ קאַלטבלוטיג וועגען די געשעפטען און מישט זיך ניט און פרענט אפילו ניט, וואָס טהוט זיך דאָרט, אויפ'ן באַלקאָן.

ביי'ם טיש זיצען שוין אַלע אונזערע בעקאַנטע און מע וואַרט אויפ'ן בעל־הבית. די מוטער איז פערטראָגען מיט'ן טואַלעט. דער זוהן איז אויך שטאַרק צעפֿאַכטען. ער היט זיך עפּיס פֿאַר אייז־זענשטאַרט'ס גרויסע אויגען, וואָס קוקען איהם גלייך אין הארצען אַריין. ער שמועסט מיט גאַלדענשטאַרטען און מיט זילבערשטאַד־טען און מאַכט זיך, אז ער לאַכט, און וויל, אז זיי זאַלען אויך לא־כען. נאָר זיי לאַכען ניט. גאַלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט זענען פערטראָגען אין זייערע אייגענע געשעפטען, און זייערע אוי־גען קוקען ערגיץ וויים, אהין, אין פענסטער אריין, אויף דעם גע־לען מויער, דאָרט וואו זיי האָבען נעכטען געהאַט א לאַנגען שמועס מיט מאַשא'ן און מיט פּאַשא'ן, אזא שמועס, וואָס זיי קאָנען פון

איהם בשום אופן ניט פערשטעהן, צי זאָלען זיי לערנען דעם פשט אזוי, צי אַנדערש... דער טיש געהט־צו גאַנץ שטיל; עס איז יע־דען עפּיס אָנגעזאַלצען אויפ'ן האַרצען. נאָר איין הערר פרידמאַן איז ניט צעטראָגען.

— דו פּאַרשטעהסט צי ניין? — זאָג דער בעל־הבית גאַנץ רוהיג, פערנעמענדיג זיין אָרט און ניט קוקענדיג אויף קיינעם. — דו פּאַרשטעהסט צי ניין? ער פלענט מיר תמיד אַראָפּוואַרפען פון טיי צוואַנציג פראָצענט סקידקע, און איצט שרייבט ער, אז עס לוינט איהם ניט. איך האַנדעל שוין מעהר ניט מיט איהם פון היינט אָן! איך גיב איהם צו לייזען א יאָהר כמעט הונדערט און צוואַנציג טויזענד רובל, און אפשר נאָך מעהר. דו פּאַרשטעהסט צי ניין?...

— די פערד זענען שוין גרייט! — זאָגט אליק נאָך דעם אָנ־בייסען און הויבט־אָן אַרויסטראָגען די פולע טשעמאָדאַנעם. אלע קוקען זיך איבער. נאָר הערר פרידמאַן געהט־אַוועק אין קאַנ־טאָר אַריין און זעצט זיך צו די חשבונות. די מאַדאַם פרידמאַן וויל זיך שוין אָנהויבען געזעגענען, איז דער זוהן ניטא. וואו איז ער? אין גאַרטען, מיט אייזענשטאַדטען...

— איך בעט דיך, אייזענשטאַדט, טייערסטער פריינד, איך פאַרלאָז זיך אויף דיר, ווי אויף אַיין אייגענעם ברודער. דו פאַר־שטעהסט?... זאָג איהר, אז נישט מעהר ווי אין דריי־פיער וואָ־כען אַרום קום איך צוריק, און דעמאָלט... איך וועל איהר שיקען פון וועג אָפּטע בריעף, אלע טאָג, צוויי מאָל, דריי מאָל א טאָג! אייזענשטאַדט, איך בעט דיך... אפשר דאַרף איך איהר אַזינד אויך איבערלאָזען א בריעף? הא? ווי מיינסט דו, אייזע־נשטאַדט?...

— צו וואָס? מע דאַרף ניט. איך וועל איהר שוין אלץ איבערגעבען.

— אייזענשטאדט! מיט וואס קאן איך דיר אפדאנקען פאר דיין גוט הארץ, טייערער אייזענשטאדט?... אין קיעוו וועל איך שטעהן א טאג דריי — שרייב מיר אהין א בריעף. זיי געזונט! גרעם ראזען. זיי געזונט! זיי געזונט!
— פאהר געזונט! פאהר געזונט!

. . . . . .

— זיי געזונט, פאפאשא! — האט זיך אונזער יונגער העלד נעוועגדט צום פאטער. — זיי געזונט!
— הא? הונדערט אכציג, צוויי טויזענד דרייהונדערט פופ־ציג, אכט מיט פערציג, פיער מיט א האלבע... א, דו פאהרסט שוין?... און זיעבעציג, דריי טויזענד פיערהונדערט צוואנציג, איינס מיט זעכציג, זעכס מיט דריי פערטל... נו, פאהר געזונט! און דרייסיג, נייען טויזענד מיט הונדערט, אכציג אכט מיט צוועלף דריי פערטל... און זיי א מענטש, דו פארשטעהסט צי ניין?... ניט מיר אהער דעם חשבון פון אפריל מיט'ן באלאנס!...

* * *

— זייט געזונט! — זאגט גאלדענשטאדט, געזעגענענדיג זיך מיט מאשא רעגענבויגען, און קוקט ארום צו זיך אויף די שפיץ שטיוועל.
— פאהרט געזונט! — ענטפערט איהם מאשא רעגענבויגען, קוקענדיג אויף איהם מיט א געלעכטער. — פאהרט געזונט! איהר זאלט דאס אנדערע מאל זיין געהיט מיט א וואגן און פריהער נוט באקלערען, וואס איהר ווילט זאגען!... איהר זאלט ניט מיינען, אז מיר, פרויען, זענען אזא וואלוועלע סחורה, וואס יעדער קאן זי קויפען, אבי עס לויגט זיך איהם... איך וויים, איהר וועט מיר זאגען, אז איהר האט מיך ליעב, איהר נעהט אוים נאך מיינע טריט... זאגט דאס ניט: איך וועל אייך ניט גלויבען; ניט מיך מיינט איהר — איהר מיינט עפים אנדערש... איהר זאלט מיך פאלגען,

וואָלט איהר באַלד געגאַנגען זאָגען די דאָזיגע ווערטער אויך אייער חבר זילבערשטאַדט, בכדי ער זאָל זיך היטען און זאָל מיין שוועסטער אזעלכעס נישט פּאַרלעגען, מחמת פון איהר קאָן ער א סך ערגער אָפּשנייידען, ווי איהר פון מיר! מיין שוועסטער איז ניט פון די פּריילינס, וואָס האָבען מורא פּאַר א מאַנספּערזאָן און וואָס גלויבען איהם אויף נאַמנות, וועז ער זאָגט, אז ער האָט ליעב, ער נעהט אויס, ער שטאַרבט!

. . . . . .

עס קאָן זיין, אז אונזערע צוויי פּיינע יונגעלייט, גאָלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט, ויאָלטען אפשר ניט אזוי מיאום בעהאַנדעלט געווארען פון די מאַמזעלען רעגענבויגען, וועז די דאָזיגע צוויי שוועסטער זאָלען ניט געווען זיין היינטיגען טאָג אזוי צעבייזערט און צערייצט דערמיט, וואָס באַרים פּרידמאַן, אויף וועלכען זיי האָבען ביידע אַרויסגעקוקט אזוי לאַנג, איז אוועקגעפאָהרען קיין אויסלאַנד און איז אפילו נישט געקומען מיט זיי זיך נעזעגענען! דעם גאַנצען כעס מיט'ן פערדראָס האָבען זיי אויסגעלאָזט צו די צוויי אומשולדיגע העלדען, וואָס זענען אוועקגעפאָהרען דעם זעלבען טאָג פון דאַנען מיט צעבראָכענע הערצער, מיט צעוואַלגערטע לופט־שלעסער און מיט פוסטע לעדיגע קעשענעס...

— פּאַר'שרפ'עט זאָל ווערען די דאָזיגע שטאָדט מיט'ן נעלען מויער און מיט די געלע אלטע מוידען!... — האָט געבענשט גאָלדענשטאַדט, זיצענדיג אין א טרייסלענדיג ביידעל און ארומקוקענדיג זיך דאָס לעצטע מאָל אויף דער שטאָדט. וואָס האָט א פּנים געהאַט פון ווייטען, ווי א בערגעל, אויף וועלכען מע האָט אָנגעווארפען רויטע, געלע און שווארצע שטיינדלעך מיט מיסט און מיט שטרוי.

— א פּאַהיבעל זאָל קומען אויף אלע אלטע מוידען פון דער גאַנצער וועלט!... — האָט אונטערגעהאָלפען זילבערשטאַדט, אונ־

טערשפּרינגענדיג אין ביידע׳ און שׂינגענדיג דעם געדיכטען שטויב, וואָם קריכט אין די אויגען, אין נאָז און אין האַרצען.

* * *

נאָר איין אייזענשטאַדט איז געבליבען נעכטיגען אין דער דאָזיגער שטאָדט און האָט אין דעם אָבענד לאַנג פערבראַכט מיט „בערטע דער גרושה", וואָם האָט ניט אויפגעהערט צו ווייגען, אָכקען און זיפצען.

ניט אומזיסט האָבען מיר אונזער העלד אייזענשטאַדטען גע־קרוינט מיט׳ן טיטעל „ריפלאַמאַט". אייזענשטאַדט האָט ווירקליך פערטראַכט גרויסע וויכטיגע פּלענער, ווי מיר וועלען דאָס ארויס־זעהן בעשיינפּערליך פון די ווייטערידע קאָפּיטלעך פון אונזער אמת׳ען ניט־אויסגעטראַכטען ראָמאַן.

דאָס זיעבעצעהנטע קאפיטעל.

אומגעריכטע בעגעגעניש־עז.

„וואו זענען זיי אצינד? וואָס טהוען זיי? וואָס רעדען זיי? אך, ווי גלייקליך זענען זיי אין דער פרעמד, אין דער גרויסער שטאָדט, ווייט פון זייערע עלטערען, די דעספּאָטען, ווייט פון דער דאָזיגער ווייסטער שטאָדט מיט איהרע אייביגע רכילות!... נאָר פאר וואָס האָב איך קיין בריף ניט פון זיי? זיי זענען מסתמא פערנומען מיט זייער אייגען גלייק אזוי שטאַרק, אז זיי האָבען שוין פערגעסען אין זייער בערטען... פאר וואָס זשע שרייבט ניט אייזענשטאַדט? ער האָט דאָך מיר צוגעזאָגט שיקען בריף, וויבאלד זיי וועלען נאָר קומען אויפ'ן אָרט און וועלען אָפּזוכען באָריסען. אפנים, אייזענשטאַדט איז דער אייגענער, וואָס אלע מאנסביליען. ניט ערגער און ניט בעסער"...

אזוי טראכט זיך די מאדאם שימשעלביין און ברעכט זיך דעם קאָפּ וועגען אייזענשטאַדטען מיט ראָזען, וואָס זענען אוועק־געפאָהרען שוין אכט טאָג, און זי האָט נאָך פון זיי קיין שום ידיעה ניט, גלייך ווי זיי זענען אין וואסער אריין. קאַרג די שמערצען מיט די בזיונות, וואָס זי האָט דאָ פון די פוהרמאנס, דאָרף זי נאָך האָבען יסורים פון די העלדען אליין, וואָס צאָהלען איהר פאר איהר פרייַנדשאפט און ליעבע מיט אונדאנקבארקייט? וויפיעל איז זי אויסגעשטאַנען פון דער מאדאם פוהרמאן, וואָס

איז אריינגעלאָפען צו איהר מיט א גוואלד אויף דעם אנדערען טאָג נאָך איהר טאכטער׳ס אנטלויפען און איז אנגעפאלען אויף איהר מיט א געווין:

— הולטייקע! געב מיר אָפּ מיין קינד! חצופה, וואו איז מיין ראָזע? געב מיר אָפּ מיין טאכטער, מיין אויג אין קאָפּ!...

שרעקליך איז געווען די דאָזיגע אומגליקליכע מוטער אין יענער מינוט! בערטע האָט אליין אויך אנגעהויבען צו ווייגען, אויף איהר קוקענדיג. נאָך מעהר שרעקליך איז געווען מאיר פוהרמאן... נאָר לאָמיר אוועקווארפען די דאָזיגע פּארשוינען מיט די טרויעריגע סצענעס און לאָמיר בעסער נאכקוקען נאָך אונזערע הויפט־העלדען, זעהען, וואו זענען זיי און וואָס טהוען זיי?

אז די אנטלאָפענע, אייזענשטאדט און ראָזע פוהרמאן, זענען אויף דעם צווייטען טאָג געקומען בשלום אין דער גרויסער שטאָדט, איז די ערשטע זאך געווען ביי אייזענשטאדטען אפּצוזוכען פאר דער מיעדער און הונגעריגער ראָזע איין אפּרוה. ער האָט אזוי לאנג געזוכט, ביז ער האָט געדונגען א קליינע, נאָר זעהר א ליכטיגע און א רוינע קווארטיר, וואוהין ער האָט אריינגעפיהרט ראָזען און האָט בעפוילען, עס זאל זיין דער סאמאָוואר, געבראכט אין איין אויגענבליק בייגעל, בולקעס, פוטער. און אליין האָט ער זיך גענומען קלייבען אין וועג אריין, קייענדיג און חאפּענדיג עפּיס אין מויל אריין.

— אייזענשטאדט! — האָט זיך צו איהם ראָזע געוועגדט, קוקענדיג איהם אין די אויגען אריין. — אייזענשטאדט! איך ווייל אויך געהן מיט אייך.

— וואָס רעדט איהר, ראָזע? ניין! מיר האָבען איינמאל אפּגערעדט, דאכט זיך, אז איהר דארפט מיך פאלגען?... איך דארף געהן אצינד אליין, און איהר רוהט זיך אויס א ביסעל פון׳ם וועג: דער רעגען האָט געמאכט פון אייך א תל... ביז איך וועל קומען מיט איהם צוריק, וועט איהר שוין האָבען זיך א ביסעל

דורכגעשלאָפען, אזוי אז באָרים וועט אייך טרעפען נאָך שענער, ווי ער האָט אייך אַוועקגעווארפען...

ראָזע האָט זיך צעלאכט און איז רויט געוואָרען. אונזער חיטרער דיפלאָמאט האָט, אפנים, געוואוסט, ווי אזוי צו האנדלען מיט דער פרייליַן ראָזע און מיט וואָס צו ווירקען אויף איהר. זי איז מרוצה געוואָרען צו בלייבען דאָ אויף דער קוואַרטיר און וואַרטען, ביז זיי וועלען קומען צוזאמען, און אין דער צייט וועט זי זיך דערווייַ אויסשלאָפען.

זיך אויסשלאָפען?... אצינד, וועו זי האָט שוין אָפגעטהאָן אזא פערבערעך: אנטלאָפען פון דער היים בייגאכט מיט א פרעמדען יונגענמאַן, אַוועקגעווארפען די אומגליקליכע מוטער, איהר אייניציגען פרייַנד פון איהרע יונגע יאָהר, — און אויף וועמען? אויף איהר פאָטער דעם דעספאָט, וואָס איז אזוי פיעל יאָהרען אָפגעזעסען אויף אין אָרט — ביי'ם אייזערנעם קאסטען, ווי א געטרייער הונד, און האָט געקליבען א גראָשען צו א גראָשען — פון וועמע'ס וועגען, אז ניט פון איהרטוועגען, ווי ער אליין זאָגט אלע מאָל? אצינד, וועו זי איז שוין געקומען צו איהר ציעל, וואוהין זי האָט זיך דריי יאָהר געצויגען און געריסען, — וועט זי זיך אַוועקלעגען שלאָפען? ניין! זי וועט זיך אזוי צולעגען א ביסעל אויפ'ן בעטעל, און לייענענדיג צום הונדערטסטן מאָל אייגע פון זיינע לעצטע בריעף, וועט זי וואַרטען אויף איהם...

אין דער זעלבער צייט, וואָס ראָזע ליגט אויפ'ן בעטעל מיט אזעלכע געדאנקען, לויפט באָרים ארום מיט דער מוטער דאָ, אין דער גרויסער שטאָדט, פון איין מאגאזין אין דעם אנדערען. ער קלייבט זיך מאָרגען גאנץ פריה אַוועקפאָהרען פון דאנען קיין אויסלאנד און האָט זיך דאָ קוים צוגעקליבען עטליכע פיינע גאר־ניטוערן אין וועג אריין. אפנים, ער הויבט ניט אָן צו וויסען, אז שוין גוטע דריי שעה וואַרט אויף איהם אונזער דיפלאָמאט אייזענשטאַדט אין דעם האָטעל און קאָן זיך אויף איהם ניט דערוואַרטען. אייזענשטאַדט שפאנט־אום אויפ'ן טראָטואָר, קוקט

אויף אַלע זייטען, חאַפּט־ארויס אַלע מינוט דאָס זייגערל, דאָס וויסטע אָפּגעריבענע זייגערל, און הויבט שוין אָן צו זיין ברוגז. נאָר שא!... אָן פּאָהרט, דאַכט זיך, אונזער יונגער העלד מיט דער מוטער אויף א פּאָר ריסאַקעס גלייך צו דעם דאָזיגען האָטעל? ער שפּרינגט־אַראָפּ מיט עטליכע פּעקלעך סחורה און לויפט צו דער טיר — פּלוצים...

— אייזענשטאדט?!...

. . . . . .

צוויי שענע מעבלירטע נומערען. פּעק מיט סחורה אויף די טישען, אויף די בענקלעך, אויף דער ערד. צוויי לאָקייען שטעהען גרייט און ווארטען, מע זאָל מיט זיי עפּיס שאפען. באָרים פּרידמאַן הייסט זיי ארויסגעהן און צומאכען די טיר. ער איז עפּיס ווי צעמישט פון דעם, וואָס ער האָט פּלוצים, אומגעריכט, דערזעהען דאָ אייזענשטאדטען.

— מאַמא! איך וועל באַלד אריינגעהן, איך וועל א ביסעל שפּאַציערען מיט אייזענשטאדטען דאָ אין קאָרידאָר!

ביידע געהען־ארויס אין קאָרידאָר.

— ווי קומסט דו אהער, ברודער? וואָס מאכסט דו עפּיס? וואָס מאכען דאָרט אונזערע?... וואָס טהוט זיך דאָרטען?...

— אַלץ אין אָרדענונג. — ענטפערט איהם אייזענשטאדט, נישט אראָפּלאָזענדיג די אויגען פון איהם. באָרים זעצט זיך אנידער אויף א בענקעל. ער חאַפּט זיך אָבער באַלד אויף און לויפט ארום הין און צוריק, ווי א פערטשאדעטער, און קאָן זיך קיין אָרט נישט געפינען. ער שיט מיט ווערטער:

— אך, ברודער! וואָס זאָל איך דיר זאָגען?... איך האָב געהאט אזא שווערען וועג, אז איך קאָן דיר גאָר אזוי פּיעל ניט איבערגעבען! א שלאָקס־רעגען... א בלאָטע... א ווינט... קוים א לעבעריגער געסומען אהער... א ביסעל זיך אָפּגעראוהט... געווען אין עטליכע ערטער... נעזעהען דאָס טהעאטער... די אָפּערע... אך,

ברודער !... נאָר וואָס קאָן איך דיר זאָגען ? וועסט זיין — וועסט דו זעהען... היינט געהט „אפריקאנקא"... ווילסט ? וועלען מיר געהן צוזאמען... יאָ, מיר וועלען ביידע זיין היינט... איך וועל ד־ר ווייזען... ביזט אויף לאנג געקומען אהער ? וואָס טהוסט דו דאָ ?...

— איך בין געקומען געוואָהר ווערען וועגען דעם היגען אוניווערזיטעט... איך רעכען האלטען דאָ עקזאמען... מע דארף זיך זוכען שטונדען...

— א ? זעהר רעכט ! שטונדען ? גאנץ רעכט ! א פיינע שטאָדט... זאלסט בלייבען א היגער...

— באָרים ! אייזענשטאָדט ! קומט־אריין טיי טרינקען ! — שרייט די מאדאם פרידמאן פון איהר צימער.

— באלד ! באלד ! — ענטפערט איהר באָרים און חאפט אייזענשטאדטען אונטער א האנד און שפאנט מיט איהם ארום איבער דעם קאָרידאָר, און דערצעהלט איהם מיט גרוים ענטוזיאזם וועגען זיין נסיעה, וועגען דער היגער שטאָדט, וועגען די יונגע לייט, מיט וועלכע ער האָט זיך שוין בעקאנט, פיינע, זעהר פיינע יונגע לייט, רייכע, געבילדעטע... באָרים פערגעסט ניט אויספרעגען זיך ביי איהם וועגען ראָזען, וועגען בערטע שימשעלביין, וועגען זיין פאָטער, זיינע חברים גאלדענשטאדט און זילבערשטאדט. אייזענשטאדט ענטפערט איהם פערטראכט, צעטראגענד : דער דאָזיגער דיפלאָמאט האָט זיך זיינס אין זינען, זיין קאָפ איז פערנומען מיט פערשיעדענע געראנקען און פראָיעקטען. פלוצים שטעלט ער זיך אָפ און טהוט איהם א פרעג :

— וואָס וואלסט דו געטהאָן, באָרים, וועז דו זאלסט, למשל, געהן און באגעגענען דאָ, אין דער דאָזיגער שטאָדט, די מאמזעל פוהרמאן ?...

באָרים בלייבט שטעהן א בלאָסער. דאָס הארץ הויבט איהם אָן צו קלאָפען, און ער וויסט ניט וואָס צו ענטפערען. ענדליך זאגט ער מיט היץ :

— אייזענשטאדט. דיינע תנועות קאָן איך שוין ניט איבער־טראָגען!... דו ווייסט גאָנץ גוט ווי אזוי איך געה אויס נאָך דאָזען... צו וואָס פרענסט דו מיד אזעלכס? וואָס איז דיר פלוצים אריינגעפאלען אין קאָפּ אזא געדאנק, משוגענער אייזענשטאדט?...

— איך זאָג דאָס נלאט אזוי, צום ביישפּיעל...

— משוגענער אייזענשטאדט! קום, מיר ווילען טרינקען טיי, און נאָכדעם ווילען מיר זיך א ביסעל דורכגעהן איבער דער שטאָדט. א פיינע שטאָדט, מענסט זי אָנקוקען... מאמע! נאָכ'ן טיי ווילען מיר זיך א ביסעל דורכגעהן, איך מיט מיין חבר!

און אונזערע צוויי יונגע העלדען נעמען זיך גאָנץ פיין פאר די הענד און געהען־ארויס אין גאָס נאָכ'ן טיי טרינקען.

— וואוהין פאָהרען מיר? — פרעגט באָריס און רופט צו א איזוואָזטשיק.

— צו מיר אויף דער סטאנציע! — ענטפערט אייזענשטאדט גאָנץ פעסט.

* * *

אונזער העלדין, ראָזע פוהרמאן, וואָס האָט זיך געגעבען דאָס וואָרט ניט שלאָפען, האָט איבערגעלעבט פיער שוועָרע אונענדליכע שעה! וואָס פאר א שלעכטע נעדאנקען זענען איהר ניט אַרויף אויף דער מחשבה? וואָס פאר א פאָזע האָט זי ניט אָנגענומען, ארויסקוקענדיג פון איין מינוט אויף דער אנדערער? עס האָט זיך איהר געדאכט, אָט־אָט עפענט זיך די טיר — און ער קומט אריין... זי איז געלעגען, געזעסען, געשטאנען, געקוקט אין פענסטער אריין...

דאָס הארץ קלאָפּט איהר. זי לעגט זיך וויעדער אויפ'ן בעטל און מאכט־צו די אויגען. אלערליי געדאנקען, גוטע און שלעכטע, ווערען צונויפגעמישט ביי איהר אין קאָפּ. עס שטעלט זיך איהר פאָר א גילדענער רעגען מיט שוואַרצע, גלעטע, בלויע און גרינע פלעקען. דער גילדענער רעגען גיסט און גיסט, און די שוואַרצע, גלעטע, בלויע, גרינע פינטעלעך ווערען אלע מאל גרעסער און גרע־

סער און דרעהען זיך און טאנצען און שפרינגען פאר איהרע אויגען... עס זשומעט איהר אין די אויהערען... זי הערט, ווי עמיצער רעדט הינטער דער טיר... זי הערט א בעקאנטע שטימע, א זיסע שטימע... זי הערט, ווי די טיר עפענט זיך. זי עפענט אויף די אויגען און זעהט... זי חאפט זיך אויף פונ׳ם בעטעל און לויפט אקעגען.

— באַרים !...

— ראָזע !...

זיי ליגען אייגער ביי דעם אנדערען אין די אָרעמס. זייערע ליפען האָבען זיך צונויפגענאָסען אין איין לאַנגען קוש.

און אייזענשטאדט? אייזענשטאדט איז ארויסגעלאָפען אין קאָרידאָר מיט טרערען אויף די אויגען...

דאָס אכצעהנטע קאפּיטעל.

פּאעזיע און פּראָזע.

אונזער בעגאבטער דיפּלאָמאט האָט. אייגענטלעך, שוין אָפּ־
געטהאָן וואָס ער האָט בעדארפט: צונויפּגעפּיהרט דאָס גליקליכע
פּאָרעל. ארומגעפּלויגען נאָכדעם א גאנצען טאָג פּונ׳ם רב צום
ראבינער און פּונ׳ם ראבינער צום שמש מיט די ערות, בערונגען
זיך מיט זיי אלע, צוגעגרייט די נויטיגע פּאָפּיערען (וועגען דעם
האָט ער זיך נאָך פּריהער בעוואָהרענט...), געשטעלט ביי׳ם רב אויפּ׳ן
הויף א געמיינע, זעהר א געמיינע חופּה, וואָס האָט פון דעסטוועגען
אויסגעווויזען ביי די לייבענדע אין די אויגען ווי די רייכסטע, די
שענסטע און די פּרייכסטע חתונה, אזוי, אז דעם רב׳ם הויף,
אין וועלכען קיין מענש האָט נישט געקאָנט ארייגטרעטען מיט
ניט קיין פּערשטעלטער נאָז, האָט ביי זיי א פּנים געהאָט ווי א
פּראָכטפולער שמעקענדיגער גאָרטען, און די פּיער פּשוטע שטעקענס
מיט׳ן פּרוכט, וואָס די שמשים האָבען אונטערגעהאלטען, האָבען
ביי זיי אויסגעווויזען ווי דער גן־עדן. מיט אויגעם וואָרט, אייזענ־
שטאדט האָט פון זיין זייט אָפּגעטהאָן אלץ, וואָס ער האָט בע־
דארפט און געקאָנט, און ער וואלט שוין, דאכט זיך, געמאָגט עפּעס
אָנהויבען טראכטען אויך וועגען זיך — נאָר ניין! זיין מיסיע איז
נאָך נישט געענדיגט. אויף מאָרגען, נאָך דער מערקווירדיגער
חופּה, האָט איהם עמיצער א קלאָפּ געטהאָן אין דער טיר; דאָס

איז געווען דער שווייצער פונ׳ם גאסטהויז, וואו דאָס פּאָרפּאָלק איז געשטאנען: „אייזענשטאדט! קומט באלד — מיר דאַרפען אייך. ראָזע פרידמאן"...

עס ווייזט אויס, אז אונזער העלדין איז געווען אזוי גליקליך מיט איהר נייער פּאמיליע „פרידמאן", אז זי האָט וועניג־וואָס אין זינען געהאַט דעם דאָזיגען יונגען מענשען, וואָס האָט ביי איהר געהייסען פּשוט: „אייזענשטאדט" — און נישט מעהר; קיין שטיקעל טיטל ניט, קיין וואָרט ניט!

ראָזע האָט בעגעגענט אייזענשטאדטען אין קאָרידאָר מיט א גליקליך שמייכעל אויף די ליפּען.

— גוט מאָרגען, אייזענשטאדט! באָרים שלאָפּט נאָך. איך וויל איהם ניט וועקען... עס איז ערשט עלף א זייגער. באָרים איז ניט געווען גאָר אין אזא ליבערעם, ווי אין דעם דאָזיגען גאסטהויז... ער קאָן ניט שלאָפען רוהיג... מען דאַרף דינגען א נייע קוואַרטיר אין א פּריוואט הויז. איך בעט אייך, אייזענשטאדט, אויב עס איז מעגליך נאָך היינטיגען טאָג, וואָלט געווען אויסגעצייכענט... שפּעטער מיט א שעה צוויי אָדער דריי קומט צו אונז אויף אָנבייסען. זוכט־אָפּ א ליכטיגע און א פּרייליכע קוואַרטיר... אויף א גרויסער לעבעדיגער גאס... דריי אָדער פיער צימערען מיט א קיך... אויב עס איז מעגליך — א גאָרטען... באָרים האָט ליעב א גאָרטען, בוימער, גראָז... אדיע, אייזענשטאדט, אויף וויעדערזעהען!

אונזער אייזענשטאדט איז געווען גליקליך, קוקענדיג אויף ראָזע׳ס צופריעדען און לעבעדיג געזיכט, אויף וועלכען עס איז שוין לאנג־לאנג קיין שמייכעל נישט געווען, אויף איהרע טיפען, שווארצע גרויסע אויגען, פון וועלכע עס האָבען זיך אצינד געגאָסען ליכטיגע שטראהלען פון ליעבע און גליק. אין דער דאָזיגער מינוט האָט ער פערגעסען זיינע ביכער, דעם עקזאמען, די שטונדען, אפילו דעם אלטען קראנקען, בלינדען פּאָטער, דוד דעם שניידער. אין

דער דאָזיגער מינוט איז ער נרייט געווען צו לויפען אין עק וועלט, וועו זי זאָגט איהם נאָר „לויף!"...

און מיט וואָס פאר א פערנעניגען האָט ער געקוסט אויף ראָזען, ווי זי האָט געטאַנצט און געשפּרונגען פאר פרייד פון דעם נייעם שטיבעל, וואָס ער האָט זיי געדונגען, און אויפ'ן פּאַרטעפּיאַן, וואָס באָרים האָט געהאַנדעלט א מציאה און בעצאָהלט צוויי מאָל אזוי פיעל, ווי ער איז ווערטה! די פריהער־פערזאָרגטע ראָזע איז געוואָרען צוריק א פרייליכע, א לעבעדיגע, ווי אין איהרע ערשטע קינדער־יאָהרען. קוקענדיג אויף איהר, איז אייזענשטאַדט אויך געווָארען מונטערער און לעבעדיגער. ער האָט אָבער קיין צייט נישט געהאַט לאַנג אָנקוועלען פון דעם יונגען פּאַרפּאָלק: אייזענשטאַדט האָט נאָך געהאַט א סך ארבייט מיט זייער נייער קוואַרטיר; ער האָט בעראַרפט דינגען א מיידעל אין שטוב אריין מיט א לאָקיי, אייגקויפען מעבעל, נעפּעם, כלים און נאָך אנדערע קליניגקייטען, וואָס זענען נויטיג אין יעדער ווירטשאַפט — און מערקווירדיג! וואָס פאר א פעהיגקייטען און וויפיעל געניטשאַפט האָט דער דאָזיגער יונגער מענש בעוויזען אין דעם פאך.

אין דער דאָזיגער צייט, וועו אייזענשטאַדט פליהט־ארום ערגיץ אין מארק און דינגט זיך פאר שטובזאכען, וואָס ער קויפט איין, אָדער וועו ער שטעהט אין הויף און טענה'ט מיט דער דיענסט און לעהרענט זי וואָס צו טהון און וויי אזוי צו טהון, — פאָהרט זיך דאָס פּאַרפּאָלק דורך איבער דער שטאָדט אין א גלענצענדען פּאעטאָן מיט ברענענדיגע ריסאָקעס, אָדער זיי שיפען זיך אויפ'ן בריטען לאַנגען טייך אויף א שיפעל. ראָזע'ס קאָפּ ליגט ביי באָריסען אויף די פּלייצעס, זייערע אויגען בעגעגענען זיך, זייערע ליפען גיסען זיך צונויף, און דער פּליעסק פון די וועסלעס קלאָפּט־צו צום טאַקט צו זייערע הייסע קושען. שפּעט אויף דער נאכט קומען זיי אהיים, אויף א מינוט, עפּים איבערחאָפּען און זיך איבערטהון — און נעהען־אוועק אין טהעאַטער אָדער אין נאַרטען. אז זיי קומען אהיים, טרעפען זיי שוין אלץ וואָס זיי דארפען: טיי, קאָפּע, א

וואַרעמע א שמעקענדיגע וועטשערע, וווייכע אויסגעבעטע בעט־לעך — אלע, וואָס מע דאַרף... זיי זענען ווי אין א טשאד. קיין זאַך קעהר זיך מיט זיי ניט אָן. די מענשען דערלאַנגען און נעמען־צו. אין אלע חדרים איז פריש און ליכטיג, און עס קומט זיי גאָר ניט אויף אויף זייערע געדאַנקען א פרעג צו טהון, וואָס פאַר א צויבערליכע האַנד גרייט זיי צו אָט די אלע פערגעניגענס, וואָס פאַר איין אָפּען אויג גיט אכטונג אויף דער גאַנצער שטוב?... אמאל מאכט זיך, אז זיי געפינען אויפ'ן טיש א צעטעל מיט א בעקאַנטער האַנדשריפט, קלייַנע אותיות:

„דער קעכין בעצאָהלט . . . . . 18 רובל.
דעם קצב פאַר פלייש . . . . . 2 „
דער וועשערין . . . . . 17.50 „
פאַר געבעקס . . . . . 1.30 „
איזוואָזטשיקעס . . . . . 1.75 „
דעם שפּיגעל פערריכט . . . . . 2.20 „

סך־הכל . . . . . 42.75 רובל.

„אויסגאַב 7.25 רובל האָב איך איבערגעלאָזט ביי דעם לאָקיי. מיר דאכט, אז איהר נעמט ביי איהם קיינמאל קיין אויסגאַב ניט?... די נייע וואָזאַנעס וועט מען אייך איבער־מאַרגען ברענגען. ביי סטעפּאַנאָווסקי'ן בין איך געווען; ער וויל 700 רובל פאַר די זשרעבצעס. איהר זאלט מיך פאַלגען, וואָלט איהר זיי ניט געקויפט: ערשטענס, זענען זיי ניט וועדטה, און, צווייטענס, דאַרפט איהר זיי אויף כפרות... מאַרגען פריה וועל איך זיין. נעמט־אַפּ ביי דעם לאָקיי די 7.25 רובל.

פ. אייזענשאדט."

— חא־חא־חא! ראָזעטשקע! וואָס זאָגסט דו אויף איהם? חא־חא־חא!...

און דאָס גליקליכע פּאָרעלע, זיצענדיג איינער ביי דעם אַנ־
דערען אויף די הענד, קאטשען זיך פּאר געלעכטער.

— זעה־נאָר זעה, באָריס, די פּינקטליכקייט פון׳ם חשבון,
אקוראט ווי אייער אלטער קאסיר, חא־חא־חא!

— חא־חא־חא! ער זאָגט, אז מיר דאַרפען סטעפּאַנאָווסקי׳ס
פערדלעך אויף כפרות! וואָס זאָגסט דו, דערויף, ראָזע? א מבין
אויף פערדלעך, חא־חא־חא! האָסט זיך צוגעקוקט נעכטען, ווי
סטעפּאַנאָווסקי׳ס זוהן איז דורכגעפלויגען פּאַרבי אונז מיט די
דאָזיגע פערדלעך? פייל אוים׳ן בויגען! א פּאַרגעניגען צו
קוקען! — זאָגט ער, אז זיי זענען ניט ווערטה, חא־חא־חא!...

דער דאָזיגער געלעכטער, וואָס קאָן אויפוועקען א טוידטען,
ענדיגט זיך מיט עטליכע קלינגענדיגע, הייסע, פייעריגע קושען.

* * *

מיר ברענגען דאָ א בריף, וואָס אייזענשטאדט האָט גע־
שריבען אין יענער צייט צו בערטע שימשעלביין.

אָט וואָס אייזענשטאדט שרייבט צווישען אנדערע זאכען:

„. . . איך קאָן אייך שווערען, אז וועו איהר זאָלט איצט א
קוק טהון אויף ראָזען, וואָלט איהר זי ניט דערקענט — אזוי
גליקליך, אזוי צופריעדען איז זי! דאָס איז נאָר ניט די ראָזע,
וואָס פריהער; זי זינגט און טאנצט, ווי א קליין קינד, און זעל־
טען־זעלטען פרעגט זי מיך, וואָס שרייבט איהר מיר פון דער היים,
וואָס טהוען איהרע עלטערען, וואָס מאכט איהר מוטער? דאָס
טרעפט זיך נאָר דעמאָלט, וועו באָריס איז ניטא; קוים אָבער
דערזעהט זי איהם — אזוי פערגעסט זי שוין אלץ אויף דער וועלט!
זי איז אינגאנצען — „ליעבע". אז זי זעהט איהם ניט פאר א
מינוט — איז זי שוין פערזאָרגט, בלאָס, פערטראכט, און הערט
ניט, וואָס מע רעדט צו איהר... קוקענדיג אויף איהר, קאָן מען
אויסדריקליך זאָגען, אז זי איז בעשאפען געוואָרען נאָר פון זיינט־
וועגען... א וואונדערליכע זאך! כלעבען, א וואונדערליכע זאך!...

און באָרים... וואָס קאָן איך אייך זאָגען וועגען איהם? ער איז זעהר אַיין איידעלער, זעהר א גוטער מענש. נאָר איך פערשטעה ניט, וויִ אזוי קאָן ער ביי אזא ברענענדיגער ליעבע, וויִ ראָזע שענקט איהם, אוועקגעהן אמאל אויף דריי שעה אליין שפאציערען אין גאָרטען, אדער אפּויצען צוויי שעה אויף דער קאנאפּע א פערזאָרגטער, אזוי, אז איהר וואָלט געקאָנט מיינען, אז דער דאָזיגער מענש בענגט נאָך עמיצען, אדער ער איז ניט גליקליך מיט זיין שיקזאל, וואָס איין אנדערען וואָלט זיך אזא גליק קיינמאל אפילו ניט גע'חלומ'ט... איך רעכטן, אפשר בענגט ער נאָך זיינע עלטערן? ... איך קאָן דאָס ניט פערשטעהן! מיר געפעלט ניט דאָס, וואָס ער טהוט קיין האנד אין קאָלט וואסער ניט אריין און רעדט אזוי אפט וועגען זיין צעשלאָגענער נסיעה קיין אויסלאנד... איך זאָג אייך, אז דערמיט ברענגט ער איהר אזוי פיעל שמערצען, אז זי ווערד דערפון אוים מענש. איינמאל, בשעת באָרים איז ניט געווען אין דער היים, האָט מיט מיר ראָזע געמאכט א שמועס וועגען אויסלאנד.

„— איהר וויל זיך דורכפאָהרען קיין אויסלאנד? — האָב איך זי א פרעג געטהאָן.

„— ניין... — האָט זי מיר געענטפערט פערטראכט. — ניין, ניט איך — באָרים וויל פאָהרען... ער דארף זיך א ביסעל דורכפאָהרען...

„— נו, און איהר?

„— וואָס איז דאָס פאר א פראגע? — האָט זי מיך איבערגעפרעגט מיט פערדראָס. — עס פערשטעהט זיך, אז איך וועל דאָ ניט איבערבליבען אליין, אָהן איהם!... וואָס וועל איך דאָ טהון? וואָס האָב איך דאָ ניט געזעהן אזעלכס?... — אזוי לאנג, אזוי בריים — ביז זי האָט זיך צעווויינט... אך, בערטע, בערטע! ניטאָ וואָס צו רעדען!... מיט באָרישען האָב איך נאָך ניט גערעדט וועגען דעם; מיר זעהען זיך ניט אזוי אפט, וויִ איהר מיינט, און וועז מיר קאָנען א מאל עפּים רעדען צווישען זיך, רעדט מען

פון טויזענדער נאַרישקייטן, פון טהעאַטער, פון פערד׳לעך... אונ־זער בארג איז נעווא׳הנט געווא׳רען לעבען פון דער ברייטער האנד, און ער וואַרפט מיט גל׳ד אַהן א חשבון. איך וויים ניט, ווי גרויס זענען ביי איהם די פאַנדען אצינד, נאָר איך האָב מורא, אז דער קוא׳ל וועט זיך סוף כל סוף מוזען אויסשעפען ביז צום גרונד! דעם דאָזיגען נעראַנק, וועו איך נעם אויפ׳ן קאָפּ, בין איך אויסער זיך! וואָס וועל׳ען זיי טהון נאָכדעם אַהן מיטל׳ען, דא, אין א פרעמדער שטאָדט! מיט ל׳עדיגע הענד און מיט אזעל׳כע געווא׳הנהייטן, ווי ביי אונזער פריינץ? דער דאָזיגער נעראַנק וואַרפט אויף מיר אָן אזא מרה־שחורה, אז איך ווי׳ל שוין נאָר ניט קל׳ערען, וואָס עם וועט זיין ווייטער, פונקט אזוי ווי אונזער גל׳יק־ל׳יכע ראָזע, וואָס איז אזוי פערנומען מיט איהר „היינטיגען" גל׳יק, אז עס עזויסטירט נאָר ניט ביי איהר קיין „מאָרגען"... איך זאָג אייך נאָך א מאָל, בערטע, איהר זא׳לט זיך ניט חאַפּען קומען אהער: אייער אָפּפּאָהרען פון דער היים וועט ארויסגעבען אונזער געהיימנים, און איהר וועט דערפון קיין פערגעניגען ניט האָבען. האַלט זיך אויף נאָך א ביסל׳ע, מיין גוטע בערטע, איך גל׳וב אייך, ווי איהר בענגט נאָך איהר, איהר דארפט מיר קיין סך ניט זאָגען. שרייבט מיר אָפּטע בריעף, וואָס מאכט אצינד אונזער ראָזע׳ס מוטער? צי האָט זי זיך שוין פערעכט פון דער של׳אַפ־קייט? און וואָס הערט זיך ביי די פרידמאַנס? זיי וויסען נאָך אל׳ץ ניט, וואו זיי זענען? זיי מיינען נאָך אל׳ץ, אז זיי זענען אין אויסל׳אַנד? א וואונדערל׳יכע זאך, כל׳עבען!... איהר פרעגט, וואָס הערט זיך עפּים מיט מיר? וואָס זא׳ל זיך הערען, מיין גוטע בערטע? ניטא קיין אָסאָבענע נייעס. איך בין אין בעסטען נע־זונד. איך האָב דא דרייי שטונדען, וועל׳כע ברענגען מיר אכצעהן רובע׳ל א חודש. דעם עקזאמען האָב איך קוים מיט צרות אויס־געהא׳לטען. נאָך אין א פאָר וואָכען פרום טרעט איך אריין אין אוניווערזיטעט. איך האָב אויסגעשריבען אהער מיין קל׳יין ברו־דערע׳ל — אין גימנאזיע אריין; דאָס איז זעהר א וואוי׳ל קינד,

און דאָרטען וועט וועלן פון איהם א תל אָהן מיר. פאר דער קוואַרטיר צאָהל איך זעכס רובל; פאר עסען אכט רובל. בלייבט אונז פיער רובל אויף קלייניגקייטען. נאָר מיין שוועסטער שרייבט מיר, אז אין גיכען וועט זי מיר צושיקען א צוויי קינדער פון איהר „חברה". וואָס זאָל איך טהון מיט זיי?... איהר וויסט, ווי טייער מיין שוועסטער איז ביי מיר. נאָר וואָס בין איך שולדיג, אז גאָט האָט זי געבענשט מיט א טוץ קינדער? טאָמער וועט גאָט צושיקען נאָך א צוויי שטונדען. מיינע חברים, אייערע גוטע בעקאַנטע, גאָלדענשטאָדט און זילבערשטאָדט, שרייבען מיר אויך, אז זיי זוכען שטונדען. זיי זענען אין פעטערבורג אין אוניווער־זיטעט; איינער שטודירט אויף דאָקטאָר, דער אַנדערער — אויף אַרווּאָקאַט. איהר וויסט ניט, בערטע, וואָס זענען זיי אזוי אין כעס אויף אייער שטאָדט, און נאָך מעהר — אויף דער גאָלער מאַדאָם רענענבוינען מיט איהרע גאָלע טעכטער?... איך האָב אייך פערגעסען זאָגען, אז בּאָרים האָט געקויפט פון ראָזע'ס ווענען א טייערען ראָיאָל, און איך בין ערשט ניט לאַנג געווּאָהר געוואָרען, אז ראָזע שפּיעלט פּיאַנאָ אויסגעצייכענט; און וועד שמועסט, אז בּאָרים איז ניטאָ און זי שפּיעלט א ביסעל פערטראַכט־מאָלאַנכאָ־ליש, דאָן גיסען זיך אויס פון איהרע פינגער וואונדערליכע זיסע אָקאָרדען מיט טרויעריגע געזאַנגען, אזוי, אז עס קלעהמט אמאָל שטאַרק דאָם האַרץ, און איך פערשטעה ניט, ווי אזוי קאָן בּאָרים אוועקווּאַרפען אזא זעלטענעם פערגעניגען און אוועקגעהן אויף דריי שעה שפּיעלען אין ביליאַרד מיט עטליכע לעריגגעהערם און טונעיאַדצעם?... וועו איך קום אמאָל צו זיי און טרעף זי ביי דעם פּאַרטעפיאַן און טהו זי א פרעג, וואו איז ערגיץ בּאָרים? — שטעלט זי אנידער אויף מיר איהרע שווּאַרצע טיעפע אויגען און ענטפערט מיר צעריצט, מיט פערדראָס:

„— וואו זאָל ער זיין? ער איז זיך דורכגענאַנגען א ביסעל צו זיינע בעקאַנטע... צי איהר וויסט, אז ער זאָל זיצען שטענדיג אין דער היים, נאָר ניט אַרויסטרעטען פון שטוב?...

„און נאָכדעם הויבט זי אָן צו שפּיעלען אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, אַזוי, אַז דער פּאַרטנפּיאַן ציטערט און קרעכצט אונ־טער איהרע הענד, און נאָכדעם אַלץ שטילער און נידעריגער, און ווייניגער, ריהרענדיגע מעלאָדיעס ניסען זיך אויס פון זיך אַליין און קריכען גלייך אין האַרצען אַריין, און מיר ווייזט זיך דעמאָלט אויס, אַז זי קלאָגט זיך און בעדויערט איהר מזל און בעווייניגט איהר ליבע, איהר מערקווירדיגע ליבע... נאָר אָט קומט אַריין באָרים — און עס ווערד אַלץ ווי פריהער: זי פאַלט איהם אויפ'ן האַלז. זי לאַכט. זי זינגט, זי מאַכט זיך נאַריש, ווי א קליין קינד.

„א וואונדערליכע זאַך, בערטע, כלעבען, א וואונדערליכע זאַך!...

„פּ. אייזענשטאַדט."

אויף מאָרגען נאָנץ פריה נאָך דעם אויבענדערמאָנטען בריף, בעת אונזער טאַלאָנטפולער דיפלאָמאַט האָט נאָר־וואָס נעפּלערט איבערקאהרען זיך אויף דער אנדערער זייט ביי זיך אויפ'ן בעטל, וואָס איז פול מיט וואנצען, בכדי ער זאָל קאָנען געשמאַקער שלאָ־פען, האָט מען איהם אָנגעקלאָפט אין פענסטער אריין מיט אזא כח, אז ער האָט זיך באלד אויפגעהאָפט און געעפענט די טיר. א גאָראָדאָוואי האָט איהם איבערגענעבען א קוויטעלע:

„אייזענשטאַדט! למען השם, די רגע! מע האָט אונז בע־נומען ביז דעם לעצטען העמד! בע'נגב'עט ביז דעם לעצטען פּאָדים! ניטא ניט די קעכין, ניט די פּאָקאָיאָווע, ניט דער לאָקיי! א גליק, וואָס מע האָט אונז געלאָזט לעבעדיגע! באָרים איז אויסער זיך! קומט באלד! די רגע!

„ראָזע פרידמאן."

עס פערשטעהט זיך, אז אייזענשטאדט האָט זיך לאנג נישט געלאָזט בעטען. ער האָט געטראָפען זייענ פרייַנד זעהר אין א טרויעריגער לאנע: באָרים איז געלעגען א באָרוועסער אין זאָל אויפ'ן דיוואָן, איינגעוויקלט אין א רויטער קאלדרע, און ראָזע

האָט זיך ארומגעדרעהט אין קאלאשען אויף די קלוינע ווייסע פיסלעך, איינגעהילט אין א גרינער שאל, וואָס די גנבים האָבען, אפנים, פאר רחמנות, איבערגעלאָזט. די שאפעס מיט די קאמאדען זענען געשטאנען אפען און אויסגעראמט מיט א זעלטענער פינקטלעכקייט; די טישען מיט די בענקלעך צעשטעלט און צעדרעהט; די דיוואנעס מיט אלע אנטיקלעך צוגענומען; די שופלאדען מיט די קעסטלעך אויסגערייניגט; אפילו די צווויי טייערע בראנזענע שפיגלען אראפגענומען, אפילו די לאמפען מיט די זילבערנע לייכטערלעך האָט מען בעוואהרענט. זעלטען־זעלטען האָט זיך דורכגעווארפען איין אלט קוויטעלע, א ווייסע הענטשקע, א מאוועל פון א ביכעל...

— עס ווייזט אוים — האָט זיך אנגערופען אונזער דיפלאמאט מיט א שמייכעלע, בעטראכטענדיג דעם דאזיגען חורבן — עס ווייזט אוים, אז די גנבים האָבען צייט געהאט זיך איינפאקעווען, ווי עס געהר צו זיין. א וואונדערליכע זאך, כלעבען, א וואונדערליכע זאך!...

מיר ווייסען ניט פאר וואָס, — נאָר ביי די דאזיגע לעצטע ווערטער פון אייזענשטאדטען האָט זיך אונזער האלב־נאקעטע העלדין אנגעהאפט ביי ביידע זייטען און האָט זיך אזוי שטארק, אזוי הילכיג צעלאכט, אז בארים איז אראפגעשפרונגען פון דער קאנאפע און איז מיט דער רויטער קאלדרע צוגעלאָפען צו זיין יונג ווייבל, וועלכע האָט ניט אויפגעהערט צו לאכען אלע מאל העכער און שטארקער; קוקענדיג אויף איהר, האָט זיך אייזענשטאדט ניט געקאנט איינהאלטען און האָט זיך אויך צעלאכט, ניט ווייסענדיג אויף וואָס און אויף וועמ... פאר דעם דאזיגען יונגען מענשען, וואָס האָט ליעב געקריגען דאזען פונ'ם ערשטען מאל, וואָס ער האָט זי דערוועהען ביי בערטען אין זאל, איז געווג געווען צו זעהען, ווי זי לאכט, ער זאל זיך אויך צעלאכען, אדער דאָס הארץ זאל איהם קלעפמען, וועט ער דערוועהט טרערען אויף דאזע'ס אויגען...

דאָס נייענצעהנטע קאַפּיטעל.

די מאראַם פרידמאַן ווייזט זיך ערוים אלס די בעסטע דיפלאַמאַטין, און אונזער יונגער פרינץ האט חרטה אויף דער גאנצער מעשה.

די מאראַם פרידמאַן, אז זי איז איבערגעבליבן אין דער גרויסער שטאָדט אליין. אָהן דעם זוהן, האָט זי נישט גע׳חלש׳ט און נישט געווויינט און נישט געליאַרעמט; זי האָט נאָר געגעבן א דעפעשע אהיים צום מאַן און האָט בעקומען איין ענטפער פון איהם, אז מאיר פוהרמאַנ׳ס טאַכטער איז אויך אנטלאָפען, — האָט זי שוין פערשטאַנען די גאנצע געשיכטע און איז צוריקגע־קומען אהיים. זי האָט געוואוסט, ווי ווייט געבאַלעוועט און נע־פיעסטעט איהר בן־יחיד איז. מלכה פרידמאַן האָט באַלד פער־שטאַנען, אז זיין פייערינג ליעבע צו דער „שווארצער" ראָזע וועט געווים לאַנג נישט דויערן; זי וועט איהם גיך נמאס ווערן, אזוי ווי עס פלעגט איהם נמאס ווערן יעדע זאַך אין די קינדערשע יאָהרן.

און ווירקליך! לאַנג האָט אונזער יונגער געבאַלעוועטער העלד נישט געקאָנט אויסהאַלטן מיט זיין ליעבע צו דער „שוואר־צער" ראָזע. נאָכ׳ן ערשטען טשאד איז זיין צעהיצטע פאַנטאַזיע באַלד אָפּגעקיהלט געוואָרען, און ער האָט פלוצים דערפיהלט אויף זיך א שווערע משא: ער האָט א ווייב... די פרייהייט האָט ער שוין אָנגעווואוירען אויף שטענדיג... פון דעם דאָזיגען נעראַנק

איז איהם קאלט געווארען אין אלע אברים: וואס הייסט דאס? ווי אזוי איז דאס געשעהען? און וואס וועט זיין ווייטער?...

אמת, עס זענען געווען מינוטען, בעת ראזע פלעגט זיצען מיט איהם צוזאמען, און איהרע שענע געקרייזעלטע האר זענען גענלעגען צעווארפען אויף זיינע הענד, און איהרע פייעריגע אויגען האבען אויף איהם געקוקט פול מיט ליעבע, — דעמאלט איז איהם געווען ניט אזוי שלעכט; נאר אז ער איז געבליבען אליין אויף א שעה און זיינע שווארצע געדאנקען האבען זיך איהם צוריק־געקעהרט, איז אונזער יונגער העלד געווען באמת איין אומגליק־ליכער מענש. ליגענדיג מיט'ן פנים ארויף אויף דער סאמעטענער סאפע, אויסציהענדיג די פיס אויפ'ן טיש און פייפענדיג פון ניט האבען וואס צו טהון, זענען איהם וויעדער ארויפגעקומען שלעכטע געדאנקען און עס האט זיך איהם פארגעשטעלט, אז ער האט פער־שפיעלט, לחלוטין פערשפיעלט זיין לעבען אויף דער וועלט, — און דורך וועמען? דורך „איהר"! דורך אט דער דאזיגער שווארצער ראזע, וואס ווארפט זיך איהם אלע מינוט אויפ'ן האלז און קושט איהם און האלובעט איהם, — וואס וויל זי פון איהם? וואס האט זי צו איהם? פאר וואס און פאר וועז האט זי איהם בעגרא־בען יונגערהייד דא, אין דעם דאזיגען קליינעם שטיבעל?...

און ביסלעכווייז־ביסלעכווייז האט אונזער העלד אנגעהויבען פיהלען צו זיין גליעבטער ראזען עטוואס פערדראס, א מין שנאה. עס זענען געווען צווישען די „ליעבענדע" אזעלכע מינוטען, וואס זי איז געהאנגען ביי איהם אויפ'ן האלז און איז אויסגענאנגען ווי א ליכט פאר גרויס גליק, און ער האט זי אין דער זעלבער מינוט נישט געקאנט סובל זיין און איז געווען אויסער זיך פאר כעס: „וואס וויל זי פון מיין לעבען האבען? פון וואנען האט זי זיך גענומען?"... נאך מעהר האט איהם געברענט אויף זיין חבר אייזענשטאדט: „וואס האט געוואלט האבען פון מיר אט דער דאזיגער שוטה מיט די גלעזערנע באנקעס?"... — און אונ־זער געפעסטעטער פרינץ האט אויסגעלאזט זיין גאנץ ביטער הארץ

אויף זיין חבר׳ס קאָפּ; ער האָט איבערגענעבען ראָזען, אז ער האָט פיינט אייזענשטאדטען, אז אָט דער דאָזיגער בחור מיט די גלעזערנע באַנקעס פערגינט איהם נישט דאָס גליק און איז איהם א דם־שונא, אז אייזענשטאדט האָט ליעב זיך אומעטום אריינ־מישען, וואו מע בעט איהם נישט...

ראָוע זעהט, אז איהר באָריס איז עפּים צעפלאָכטען, אז עפּים פעהלט איהם, — נאָר זי ווייסט ניט וואָס. פרעגט זי איהם מיט דער גרעסטער צערטליכקייט:

— וואָס איז דיר, באָריס? וואָס פעהלט דיר? וואָס זאָל איך דיר טהון אזעלכס? דו ווייסט דאָך, אז איך בין גרייט אין פייער, אין וואסער, אין עק וועלט, שטאַרבען צוליעב דיר, באָריס!

דערויף האָט איהר באָריס געענטפערט, אז מע מוז זיך אמאָל איבערבעטען מיט די עלטערען, אז אנדערש קאָן ניט זיין: מע מוז זיך אונטערגעבען. זיין מוטער האָט איהם אזוי ליעב, אז זי וועט איהם באלד מוחל זיין; זי וועט איבערגעבען דעם פאַטער און וועט פועל'ען, אז ער זאָל אויך געבען זיין הסכמה...

— נו, באָריס, פאַר וואָס זשע דען ניט? נו, לאָמיר פאָהרען! פאָהרען מיר?...

— ניין, נארעלע. ביידע טאַרען מיר אצינד נאָך נישט פאָה־רען. עס איז נאָך צו פריה. איך מוז פריהער אליין זיך דורכ־פאָהרען, און נאכדעם... דו פאַרשטעהסט צי ניין?...

אויף א מינוט בלייבט זי זיצען טוידט; עס האָט זיך איהר אָפּגעריסען אין האַרצען. דער געדאנק, אז ער וועט אוועקפאָהרען און זי וועט דאָ בלייבען אליין, פערנליוועדט איהר דאָס בלוט. נאָר זי זעהט, אז ער ווייל אזוי, אז באָריס וויל אזוי, פאלט זי איהם אויפ'ן האלז און זאָגט איהם מיט טרערען:

— ביזט נערעכט, באָריס, ביזט נערעכט: דו דארפסט פרי־הער אליין זיך דורכפאָהרען... אויף א קלייַנער צייט, איא, באָריס?

— אויף א וואָך אָדער אויף צוויי, נישט מעהר!

— נישט מעהר, באָריס, נישט מעהר, מיין טייערער!

און וויערער א לאנגער, א הייסער קוש דורך טערערן.

דאָס האָט איהם אזוי בענומען, אז ער האָט זי אין דער דאָ־זיגער מינוט ערנסט ליעב געהאט און איז איהר געווען דאנקבאר פאר די פרייהייט, וואָס זי שענקט איהם... זייער געזונעגען זיך איז געווען אזוי ריהרענד, אז אפילו אייזענשטאדט האָט שטילער־הייד, אן דער זייט, געלאָזט א טרער...

צווויי טעג האָט ראָזע'ס פאַרטרעט בענלייט באַריסען, און איהם האָט זיך געדאכט, אז אין וואָגאָן, וואו ער איז געזעסען, זענען געשטאנען קענען איהם איהרע שווארצע פייעריגע אויגען. נאָר קוים איז ער געקומען אהיים און איז אריינגעפאלען צו מלכה'ן אין די הענד אריין, אזוי האָט ער אלץ פערגעסען.

אז די מאדאם פרידמאן האָט פלוצים בעקומען די פרייליכע דעפעשע פון איהר זוהן, איז זי געווען אזוי גלייכגילטיג, פונקט ווי זי האָט נאָך פריהער געוואוסט די שעה, וועו איהר באַריס וועט קומען. דאָך האָבען איהר די הענד געציטערט אזוי שטארק, אז זי האָט זיך אליין נישט געקאָנט אָנטהון און האָט געמוזט אריינרופען דאָס דיענסטמיידעל, וועלכע האָט בעמערקט, אז די מאדאם איז עפיס שטארק צעטראָגען, און האָט דאָס באלד איבער־געגעבען אליק'ן, און אליק האָט דאָס די רגע אפגעטראָגען צו בערטע דער גרושה און אין נאָך עטליכע ערטער, אזוי אז דעם זעלבען טאָג איז שוין ארוים א קלאנג אויף דער גאנצער שטאָדט, אז די מאדאם פרידמאן האָט דערהאלטען א דעפעש און איז ארויסגעפאָהרען צום וואָקזאל אקענען דעם זוהן מיט דער שנור... דאָס האָט אנגעמאכט אזא רעש, אז עס זענען באלד נאָך איהר נאכגעפאָהרען די מאדאם שפיעגעלגלאָז, די מאדאם רעגענבויגען און די מאדאם שטעבענהאלץ... מיט'ן מאן האָט זי וועגען דעם ניט גערעדט: מאטעל האָט שוין פערשטאנען, וואָס דאָס בעטייט. ער האָט זי נאָר א פרעג געטהאן:

— מלכה! ער פאָהרט?

— ער פאָהרט.

— אַליין?

— אַליין.

דער צוג איז אָננעקומען, און באָרים איז אַרויסגעשפּרונגען פּונ׳ם וואגאָן א בלאָסער: ער האָט צוויי נעכט ניט געשלאָפען. ער האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ און איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט, ווי א בענראָבענער. מלכה איז צוגעגאַנגען צו איהם און האָט איהם אַרומגעהאַפּט קושען.

— באָרים!...

— מאַמע!...

. . . . . .

מלכה האָט צוגערופען דעם עקיפאָזש און האָט זיך אַרייַנגעזעצט מיט׳ן זוהן. זי האָט איהם נישט געשטראָפט, ניט גערעדט גאָרניט, כמעט גאָר ניט געריהרט: זי האָט שוין געוואוסט אַלסדינג — וואָס וועט זי ביי איהם פּרעגען? וואָס וועט ער איהר דערצעהלען? ער האָט אַנידערגעלאָזט זיין קאָפּ ביי איהר אויף די הענד און האָט געגומען ווייגען. זי האָט איהם געלאָזט זיך אויסווייגען. זי האָט איהם געקרייזעלט זיינע לאַנגע בלאָנדע האָר, און האָט נאָר געזאָגט: „מיין קינד! מיין קינד!" קומענדיג אהיים, האָט זיך אונזער יונגער העלד אַרומגעוואשען, אַרומגעראַזירט, אָננעטהאָן, בעשפּריצט זיך מיט אָדעקאָלאָן און איז געוואָרען וויעדער דער זעלבער לעבעדיגער און פּרישער באָרים, וואָס פּריהער. דעם פּאָטער האָט ער געטראָפען אין קאַבינעט איבער די חשבונות מיט א פּעדער אין די צייהן.

— וואָס מאַכסט דו, פּאָפּא?

— א־א־א?! — האָט איהם דער פּאָטער געענטפּערט, קוקענדיג אין די חשבונות, און האָט איהם אונטערגעשטעלט די לינקע באַק אויף א קוש טהון. נאָכדעם איז ער אַריינגעגאַנגען וויעדער צו דער מוטער און איז איהר געפאַלען אויפ׳ן האַלז. ער האָט

איהר געוואלט אנהויבען דערצעהלען אלץ, אלץ; נאר זי האט איהם איבערגעשלאגען, זאגענדיג צו איהם מיט א געלעכטער:

— קינד! מיר וועלען נאך צייט האבען צו רעדען וועגען דעם אויך; איצט דארפסט דו גיהן צום טיש עפּיס איבערבייסען.

ביי'ם טיש האט באריס געגעסען מיט גרויס אפּעטיט, זיהר פיעל געערעדט, דערצעהלט חידושים פון דער גרויסער שטאדט, און די מוטער האט איהם אויסגעהערט מיט א צופריעדען שמייכעל אויף די ליפּען, גלייך ווי עס וואלט צוויישען זיי גאר נישט פאַרגעפאלען, גלייך ווי ער האט זיך זיהר פיין אויסגעשטעלט קענען זיך, קענען זיינע עלטערען, קענען גאט און לייט...

דער ווייז, דאס בעגעגעניש מיט דער מוטער, די שענע צימערען מיט'ן ווייכען גרויסארטיגען מעבעל האבען אויפגעבונדען די צונג פון אונזער יונגען העלד, און ער האט איבערגעגעבען זיין מוטער א לאנגע געשיכטע, די גאנצע געשיכטע, וואס מיט איהם האט פאסירט, מיט אלע קליניגקייטען און מיט דער גאנצער עפענטליכקייט און תמימות.

אין דער צייט, וואס באריס האט דערצעהלט, איז די מאדאם פרידמאן געזעסען אין א ווייכען סאמעטענעם פאטעל און איהם אויסגעהערט מיט א זים שמייכעלע אויף איהר געזונד און פריש געזיכט, גלייך ווי באריס וואלט איהר דערצעהלט א שענע מעשה פון א בוך. מלכה'ס צופריערען געזיכט האט נישט אויסגעזאגט וואס עס האט זיך געטהאן ביי איהר אין הארצען, וועז זי האט דערהערט, אז אט דאס דאזיגע קליינע שוואַרצע מיידעלע, אט די דאזיגע „קארלעטשקע" מיט איהר טייערען בן־יחיד האבען דריי יאהר כסדר געפיהרט צווישען זיך א שטילען ראמאן, און זי, מלכה, האט נישט אנגעהויבען צו וויסען פון קיין „פּותר" און פון קיין „חלום"!

„א! — האט זיך מלכה געקלערט. — זי דארף זיין א גוטע סחורה! נאך א בעסערע, ווי די מאמע איהרע, די יאשטשערקע!... און די דאזיגע „קארלעטשקע" איז היינט מיין שנור, מיין זוהנ'ס

ווייב?... און מיין באַריס האָט שוין אַ ווייב? און זועמען? און אויף וואָסער אייַן אופן? און איך זאָל דאָס אַזוי איבערלאָזען? — אָ, ניין!"...

נאָר דאָס איז געווען איהרע אינווענדיגסטע געפיהלען; אויס־ווענדיג, אויפֿן פּנים, איז זי געווען גאַנץ רוהיג, אַ ביסעל ווי פרייליך, און אַז באַריס האָט געענדיגט זיין ערצעהלונג מיט טרערען אויף די אויגען, האָט זי פערשטאַנען, אַז איהר זוהן הויבט שוין אָן חרטה האָבען אויף דער גאַנצער מעשה, און אַצינד איז דאָ צייט צו פערהאַפּען, פערריכטען. זי האָט איהם געלאָזט זיינע לאַנגע בלאָנדע האָר און האָט צו איהם געזאָגט:

— נו, מיין קינד, געזונ, געזונ. שוין צייט רוהען, שוין צייט שלאָפען...

— ניין, מאַמע, ניין! איך וויל, אַז דו זאָלסט מיר זאָגען, אַז דו ביזט מיר מוחל... איך וויל, דו זאָלסט מיר צוזאָגען, אַז דו וועסט מיך ניט פאַרלאָזען, אַז דו וועסט מיר העלפען! דו ביזט אזא קלוגע, אזא גוטע!...

— קינד! — האָט זי איהם געענטפערט, אָפּווישענדיג מיט איהרע וויכע וויסע הענד זיינע טרערען. — קינד! פאַר וואָס זאָל איך דיר מוחל זיין? וואָס האָסט דו אזעלכס פאַרזינדיגט? וואָס חיטרע מענשען האָבען דיך געוואָלט אַריינלאַרען אין זאַק אַריין? וואָס אָפּערישטען האָבען געוואָלט זיך באַנוצען מיט דיין רייכטום?... דאַנק אוֹן לויב גאָט, וואָס דו האָסט אַ מוטער, וועלכע וועט איהר לעבען אַוועקגעבען צוליעב איהר קינד... דו האָסט גוט געטהאָן, וואָס דו האָסט מיר אַלץ אַנטדעקט אוֹן נישט פאַרלייקענט קיין זאַך. פון היינט אָן בין איך דיין אייַנציגער העלפער, אוֹן אויף מיר מעגסט דו זיך פאַרלאָזען מעהר ווי אויף אַלע דיינע גוטע פרייַנד, וואָס מיינען זייער אייגענע טובה אוֹן דיין קעשענע...

די גאַנצע נאַכט איז אונזער יונגער העלד אָפּגעשלאָפען אויס־געצייכענט, אוֹן ווי נאָר ער האָט געעפענט די אויגען, האָט ער זיך

אָנגעהויבען אַרומקוקען אויף אַלע זייטען. ער האָט פערגעסען, וואו איז ער און ווי קומט ער אַהער? דער גילדענער שפּאַליר פון די הויכע וועגנ, דער גרויסער סאמעטענער קאַוויאָר ביי דעם בעט, די הויכע גלענצענדע קאַלאָנעס מיט די ליכטיגע פענסטער, דאָס טייערע מעבעל מיט די גרויסע בראָנזענע שפּיגלען — דאָס אַלץ, פון וועלכען ער איז שוין א ביסל אָפּגעוואָהנט געוואָרען, האָט איהם אויסגעוויזען ווי א חלום. אין דער דאָזיגער מינוט איז אריינגעקומען זיין מוטער מיט איהר זים שמייכעלע אויף די ליפּען. באָרים האָט זיך אין איין אויגענבליק דערמאָנט אין אַלץ.

— שטעה שוין אויף, קינד, שוין צייט פאָהרען.

— די רגע, מאמע, די רגע, אָט טהו איך זיך אָן! — און באָרים האָט זיך געמומען אָנטהון; נאָר ווי איבערראַשט איז ער געווען, אז פאַר זיינע אויגען איז געלעגען א שפּאָגעל־נייער קאָסטיום, נאָר־וואָס פון דער נאָדעל ארוים! דאָס איז געווען א סורפּריז פון זיין מוטער.

אין פערלויף פון דרייַ וואָכען האָבען זיי צווישען זיך קיין אייניציג וואָרט ניט געריידט וועגען דעם, וואָס באָרים האָט געוואָלט רעדען, און אזוי האָבען זיי זיך צוגעגרייט אין וועג אריין — קיין אויסלאַנד פאָהרען אויף א גאַנצעןווינטער. אז זיי זענען געקומען קיין וואַרשא, האָבען זיי זיך אָפּגעשטעלט אין דער דאָזיגער שטאָדט אויף עטליכע טעג, וואו די מאַדאַם פּרידמאַן האָט בעדאַרפט אייַנקויפען א טראַנספּאָרט פערשידענע סחורות. זי האָט בעקאַנט געמאַכט איהר זוהן אין עטליכע גאַנץ רייכע הייזער, וואוהין מע האָט איהם געבעטען אויף אָבענד־ברויט אָדער אויף מיטאָג. זי האָט איהם אויך בעקאַנט געמאַכט מיט דער רייכער פּירמע „עסיגמאַכער". און אזוי האָבען זיי פערבראַכט אין דער גרויסער שטאָדט וואַרשא. אויף דער נאַכט זענען זיי געווען אין טהעאַטער, און באָרים איז געקומען צוריק מיט א קאָפּוועהטיג. ליגענדיג אין בעט, האָט ער זיך דערמאַנט אָן דעם, וואָס ער האָט

צו רעדען מיט דער מוטער; ער האָט דאָס געלאָזט אויף מאָרגען, אויף שפּעטער...

די גאַנצע נאַכט האָט ער געזעהען שלעכטע חלומות, און ראָזע'ס גרויסע, שוואַרצע, טיעפּע אויגען, וועלכע ער האָט שוין כמעט פערגעסען, האָבען זיך איהם געפּלאָנטעט א גאַנצע נאַכט פּאַר זיינע אויגען. נאָר אויף מאָרגען, וועו ער איז געקומען צו דעם באַנקיר עסיגמאַכער מיט א וויזיט, און מע האָט איהם אייגעלאָדען אויף אָנבייסען און נאָכדעם אין טהעאַטער, איז ער געוואָרען וויעדער מונטער און פרייליך, און דעם באַנקיר'ס עלטערע טאָכטער, די מאַמזעל עסיגמאַכער, מיט איהרע גרויע אויגען, מיט איהר הויך געשטאַלט און מיט איהרע איידעלע מאַניערען, האָט אויף איהם געמאַכט א היבשען אייגדרוק. די מוטער האָט איהם געזאָגט, אז דער דאָזיגער מאַמזעל גיט דער באַנקיר עסיגמאַכער נדן גיט מעהר און ניט ווינציגער פון א האַלבען מיליאָן רובעל.

„אָהאָ! — האָט זיך אונזער נאַיוואָר העלר געטראַכט. — אָהאָ! א האַלבען מיליאָן רובעל נדן? נישקשה פון א נדן, כלעבען!"...

. . . . . .
. . . . . .

נאָר גענוג! גענוג שוין אונז נאַכצוגעהן טריט ביי טריט אונזער יונגען העלר, וועלכער האָט עס געווים ביי אונז נישט פערדינט. מיר וועלען זיך בעסער אומקעהרען צו אונזערע צוויי עהרליכע פרייגד, פינחס אייזענשטאַדט און בערטע שימשעלביין, און וועלען איבערגעבען א גאַנצע רייהע פון זייערע בריפּ, וואָס זיי האָבען אין יענער צייט געשריבען איינער צום אַנדערען.

דאָס צוואַנציגסטע קאַפּיטעל.

קאַרעספּאָנדענץ.

א.

פון פּ. אייזענשטאַדט צו ב. שימשעלביין.

„מיין גוטע בערטע!

„א וואונדערליכע זאַך, כלעבען, א וואונדערליכע זאַך! ווי אזוי האָבען מיר דאָס ניט אַרויסגעזוכן פריהער, אז סוף־כל־סוף וועט אזוי זיין? און פאַר וואָס האָב איך איהם געלאָזט אַוועק־פאָהרען אַליין, אָהן איהר? אמת, זי האָט אַליין געוואָלט בלייבען דאָ, וואַרטען ביז ער וועט זיך אַביסעל דורכפאָהרען אַהיים און וועט זיך אומקעהרען; נאָר איך האָב דאָס ניט געטאָרט דערלאָזען. איך בין מעהר שולדיג פון באַריסען; איך האָב געהאַט ביר ניט אַרויסלאָזען איהם פון דאַנען... נאָר וואָס זאָג איך? עס איז גאָר אוממעגליך געווען איהם צו האַלטען; ער איז געווען אזוי אומגליקליך, אזוי פערזאָרגט, אז איך אַליין האָב אויך איהם רחמנות געהאַט. איך האָב געזעהען, אז ער עקט זיך, אז ער וועט דאָס נישט אויסהאַלטען, ער וועט ביינאַכט אַנטלויפען, ווי א גנב, און דאָס וואָלט פאַר איהר נאָך ערגער געווען... די לעצטע עטליכע טעג האָט ער ניט געגעסען, ניט געטרונקען, ניט געשלאָפען; אַרום־

געגאנגען איבער דער שטוב, ווי א שאָטען, פינסטער ווי די ערד, ניט געריידט קיין וואָרט, נאָר געזיפצט און געלעט זיך די האָר... אך, בערטע, בערטע! וואָס האָבען מיר געטהאָן? צו וואָס האָבען מיר זיך אזוי געחאפּט זיי צונויפּבינדען, נישט בעקלערט און נישט בעטראכט? מיר, נאָר מיר, זענען שולדיג אין דעם אלעם! די צייט וואָלט אלײן געטהאָן איהרם; וועט מיר זאָלען זיי נישט געווען מיטהעלפען. וואָלטען זיי אפשר געווען ביידע גליקליכער. אצינד איז זי אומגליקליך, אזוי אומגליקליך, אז נאָר איך און איהר קאָנען זי פערשטעהן... זי איז נאָך מעהר אומגליקליך דערמיט, וואָס זי האָט ניט, פאר וועמען אויסצורעדען איהר האַרץ, פאר וועמען אויסצוגיסען איהרע טרערען! ערשט היינט בין איך געווען ביי איהר; זעהענדיג איהר טוידט פנים, איהרע געשווא־לענע אויגען, בין איך געשטאָרבען פאר שרעק; זי האָט מיך אפּ־געזידעלט, ווי תמיד:

„— איהר זענט, אפּנים, געקומען מיך בעווייגען? צי איהר זענט געקומען מיך טרייסטען, אויסרעדען דאָס האַרץ?... איהר זאָלט ניט מיינען, אייזענשטאדט, אז באָרים איז ביי מיר אזוי נידעריג געפאלען, ווי ביי אייך אין אייערע אויגען!... איך קען איהם בעסער, ווי איהר קענט איהם! וועט ער זאָל קאָנען, וואָלט ער שוין לאנג געקומען. מסתמא קאָן ער ניט; מסתמא לאָזט מען איהם ניט... אָדער אפשר איז ער ניט געזונד... אפשר איז ער אזוי שלאָף, אז ער קאָן מיר אפילו ניט שרייבען... ער קעהר געווים זיין שלאָף! ער איז נעבאָך שלאָף! איהר וועיסט דערפון גאנץ גוט, און ווילט מיר ניט אויסזאָגען! איהר בעהאלט פון מיר! איך וויים, איך וויים!... איך קען אייך, אייזענשטאדט, איך קען אייך! איהר האָט תמיד ליעב בעהאלטען! איהר ווילט מיך מוטשען! איהר מוטשעט מיך! וואָס האָט איהר צו מיר?!...

„איך האָב געבראכט דעם דאָקטאָר, וועלכער האָט געפונען, אז זי האָט היץ. דער דאָקטאָר זאָגט, אז זי איז ניט מיט אלעמען,

אז מע דארף זי אפהיטען, ווייל זי איז... איהר פערשטעהט? איך בעט אייך, בערטע, גיט מיר איין עצה, וואס טהוט מען? איהר וווייסט בעסער; איך קאן אליין גאר ניט טהון!... איך האב שוין געשריבען באריסען עטליכע בריעף; ער ענטפערט מיר ניט. אפשר איז ער שוין ניט דארטען, אין אייער שטאדט? וואס טהוט מען? וואס טהוט שוין אן אויסגעהן. דער דאקטאר געהט צוויי מאל אין טאג. די אפטייק שלינגט איין א סך געלד. די הוצאות אין שטוב זענען גרויס, ווי פריהער, און איבערמאכען אנדערש לאזט זי ניט; זי זאגט, אז באריס וועט קומען און וועט זי טרעפען אין איין אנדער לאגע, וועט ער זיין אומצופריעדען... איהר פערשטעהט, וואס דאס הייסט? באריס, וואס האט זיך ניט געשעמט צונעמען די הונדערט רובל, וועלכע איך האב אפגעליזט פאר'ן עקיפאזש מיט די פערד, וועט זיין אומצופריעדען דערמיט, וואס זיין אומגליקליכע ראזע וועט ניט זיצען אין פיער צימערען מיט ווייך מעבעל, ווי א גרעפין!... נעכטען האב איך זי פון דער זייט א פרעג געטהאן, צי האט זי נאך עפעס געלד, צי דארף זי געלד? וואלט איהר בעדארפט הערען, וואס פאר א תשובה זי האט מיר געגעבען, ווי אזוי זי האט זיך געפיהלט בעלעדיגט פון דער פראגע!

„אך, גוטע בערטע! גיט מיר איין עצה, וואס טהוט מען? ווי אזוי ראטעוועט מען אפ דאס ארעמע קינד, וועלכעס מיר אליין האבען אין אזא אומגליק ארייננעפיהרט. שרייבט מיר, טאמער וווייסט איהר עפעס פון באריסען? וואו איז ער? וואס טהוט ער? וואס פלאנט ער? טאמער קאנט איהר איהם זעהען און מיט איהם איבערשמועסען? יא, יא, א וואונדערליכע זאך, כלעבען, א וואונדערליכע זאך! ווי בלינד מיר זענען ביידע געווען!

„מיט דער גרעסטער אונגעדולד ערווארט איך פון אייך א תשובה.

„אייער בעסטער פרייגד פ. אייזענשטאדט."

ב.

פון ב. שימשעלביין צו פ. אייזענשטאדט.

„טייערער פרייגד אייזענשטאדט!

„זעהט, וואס איהר האָט אָנגעמאכט! זעהט, ווי גאָט צאָהלט אָריך דערפאר, וואס איהר האָלט אונז, פרויענצימער, פאר נאָר־נישט! איהר מיינט, אז נאָר איהר זענט קלוג, אז נאָר איהר האָט שכל!... איך פרעג אייך, פאר וואס האָט איהר מיך פריהער ניט געלאָזט קומען צו אייך? איך וואָלט נישט דערלאָזט, אז באָרים זאָל אוועקפאָהרען און ראָזע זאָל איבערבלייבען אליין, ביי אזא טרויעריגער לאגע! איך, וואס האָב אליין איבערגעלעבט כמעט דאס זעלבע, וואס ראָזע לעבט איבער אצינד, וואָלט שוין גע־וואוסט וואס צו טהון!... נאָר, אייזענשטאדט, איהר זענט פון תמיד אן א סקעפטיק. סטייטש, ווי אזוי קאָנט איהר נאָר רעכענען אזעלכס אויף אונזער ארעמטליכען באָריסען, וועלכער — דאס איז ביי מיר זיכער ווי דער טאג — זועט היינט־מאָרגען קומען צוריק צו ראָזען! גלויבט מיר, אז ער איז גלייך אומגליקליך ווי ראָזע, און זי איז געראכט, וואס זי פערענטפערט איהם. דאס, וואס עס האָט זיך געטראָפען אצינד, האָט מען בעדארפט ערוואר־טען פריהער; איך האָב אייך ניט איין מאָל געזאגט, אז קיין גליקליכע לעבע איז נאָר אויף דער וועלט ניטא, אז יערע לעבע מוז זיך ענדיגען טרויעריג, אז דאס גאנצע לעבען איז א שרעק־ליכע טראגעדיע...

„דאס, וואס איך ווייל אייך אצינד שרייבען, איז זעהר־זעהר ניט פרייליך: די מאדאם פוהרמאן, ראָזע'ס מוטער, איז נעבטען געשטאָרבען... גאָט זאָל אייך אפהיטען פון צו זאגען דאס ראָזען! די דאָזיגע אומגליקליכע פרוי, וואס האָט אזוי ליעב געהאט איהר אייניציג קינד, איז אויסגענאנגען מיט א קלאָה אויף די ליפען... איהר דארפט זיך שטויסען, וועמען זי האָט געשאָלטען: זי האָט אייך גערעכענט פאר איהר מלאך־המות, און איהר דארפט איהר

מוחל זיין — זי איז געגנג אפגעקומען אויף דער וועלט!... איך קאן זיך אהן טרערען ניט דערמאנען, וואס זי האט איבערגע־טראגען פון איהר מאן דעם דעספאט די לעצטע צייט. זי האט שוין ביי איהם לאנג פון קיין וועלט ניט געוואוסט; נאר זינט די טאכטער איז אנטלאפען, איז מאיר פוהרמאן געווארען ערגער, ווי א ווילדע חיה. ער האט איהר אלע מינוט געשטאכען די אויגען מיט דער אויסגעלאסענער טאכטער, וואס איז אנטלאפען מיט איין ארעמען סטודענט (איהר פערשטעהט חאטש, אייזענשטאדט, וועמען מע מיינט דא?...). און צייטענווייז, אז זי האט שוין נישט געקאנט איבערטראגען און האט איהם געענטפערט מיט א ווארט אדער צווויי, האט ער זי געטריבען פון שטוב און האט איהר געשריען:

„— געה דיר צו דיין טאכטער, צו דער מופקרת!... איהר מיינט, איהר וועט מיך ירש'ענען לעבערייגערהייד?...

„אז זי איז שלאף געווארען, האט ער נישט געוואלט רופען דעם דאקטאר... די דאזיגע אומגליקליכע פרוי האט געצאנקט, ווי א ליכט. ער האט נישט צוגעלאזט צו איהר קיינעם; ער האט פערטריבען אלע קרובים. איך האב זיך ניט געטארט ווייזען פאר זיינע אויגען; ער האט כסדר געזאגט, אז ער וועט מיך פערשיקען אין סיביר... נאר צום סוף, אז ער האט דערזעהען, אז זיין ווייב גענהט שוין אוים, האט ער אראפגעבראכט אלע דאק־טוירים פון דער שטאדט. ער איז ארומגעלאפען, ווי א משוגענער. ער האט געווארפען די שליסעלעך. ער האט געעפענט דעם קאס־טען און האט געשריען:

„— ראטעווט! ראטעווט! נעמט וויפיעל איהר ווילט — און ראטעווט!

„ער האט מיך געשיקט רופען. איך האב נישט געגלויבט מיינע אויגען: ער איז געווען פערווייזט, צעפלאכטען, און האט ניט געקאנט איינזיצען אויף איין ארט. ער האט מיך געהאפט

פֿאַר אַ האַנד און האָט מיך צוגעפּיהרט צום בעטל, וואו זיין אומגליקליך ווייב איז געלעגען ביי די לעצטע גראַדען.

„— דו זעהסט, טייבעלע? — האָט ער איהר געזאָגט, אייני־בויגענדיג זיך צום בעטל. — דו זעהסט, טייבעלע? דאָס האָב איך דיר געבראַכט בערטען. דו זעהסט, טייבעלע? אָט דאָס איז בערטע...

„טייבעלע האָט שוין ניט געזעהען און ניט געהערט. אין צוויי שעה ארום איז זי שוין געווען אויף דער אמת'ער וועלט.

„נאָר דער דאָזיגער אומגליקליכער פרוי איז אָנגעצייכענט געווען נישט אזוי גרינג צו קומען אהין, וואו זי האָט בעדארפט געפינען איהר רוה... מאיר פוהרמאן, וואָס האָט אַ שעה פאר זיין ווייב'ס טויט געווארפען מיט אַ סך טויזענדער — אבי מע זאָל איהם לעבעדיג מאכען זיין טייבעלען, האָט זיך נאָך איהר טוידט איינגעשפּארט און האָט מעהר ניט געוואָלט געבען דער חברה־קדישא, ווי דרייסיג רובל. אַ נאַץ מעת־לעת האָט ער זיך געדונגען, ווי מע דינגט זיך פאר איין אָכס, — ביז מע האָט קוים אויסגערישען ביי איהם הונדערט רובעל. איך בין נאָר ניט אים שטאַנד צו בעשרייבען אייך די בזיונות, מיט די קללות, מיט'ן גאנצען רעש, וואָס האָט זיך דאָ געטהאָן אין דעם מעת־לעת, וואָס זיין ווייב איז געלעגען אויף דער ערד און ער האָט זיך ארומגעטראָגען מיט די שלעפּלעך און געטאפּט דעם אייזערנעם קאסטען!

„נאָר איין זאַך קאָן איך ניט פערשטעהן: היינט פארנאכט האָב איך געזעהען אריינגעהן צו פוהרמאנען אין הויף אריין דעם הערר מאָטעל פרידמאן! וואָס קאָן דאָס בעטייטען? אפשר איז ער אזוי אריינגענאנגען. מנחם־אָבל זיין זיין אלטען חבר?... איך קאָן דאָס ניט פערשטעהן! איך האָב נאָר־וואָס געשיקט אהין מיין מיידעל, זי זאָל אַ קוק טהון, וואָס איז דאָרטען און וואָס טהוט זיך ביי פוהרמאנען?... דאָס מיידעל איז געקומען און זאָגט, אז

דאָרט איז שוין קיינער ניטאָ אצינד; נאָר דער הערר פּוהרמאַן איז אַזוי בייז, אַזוי צערייצט! ער שרייט אויף דער דיענסט (ער האַלט איצט ניט מעהר ווי איין דיענסט — איין אַלטע אידינע, א קאַרגע, ווי ער אַליין), אז טאָמער וועט זי דאָס צווייטע מאָל אַרײַנלאָזען אָט דעם קעשענעק, אָט דעם גנב, — וועט זי האָבען ביי איהם דעם טוידט! איך גאָן דאָס נאָר ניט פערשטעהן, וואָס דאָס בעטייט!...

„אך, אייזענשטאדט, אייזענשטאדט! איך בין אייך מקנא אויף אייער פלעגמאטישען כאראקטער. איהר קאָנט אַלץ איבער־טראָגען קאַלטבלוטיג. איהר זענט קיינמאָל ניט געווען קיין אום־גליקליכע פרויענצימער, און אייער האַרץ, ווי איך זעה־ארויס, איז נאָך נאָענט פריי פון דעם הייליגען געפיהל, וואָס ווערד אָנגערופען „ליעבע"... איהר ווילט נישט גלויבען, אז באָרים איז מיט זיין גאָנץ לעבען איבערגעגעבען ראָזען. איהר קאָנט דאָס ניט פער־שטעהן, איאָ? — זאָג איך אייך, אז עס איז געווים אזוי!... אמת, איך האָב דאָס פון באָריסען נישט געהערט, מחמת זעהען זיך מיט איהם ביז אהער איז מיר נישט געווען מעגליך בשום אופן ואופן. און איצט... איצט איז ער ניטאָ; ער איז מיט זיין מוטער ערגיץ אוועקגעפאָהרען. מע זאָגט, אז קיין אויסלאָנד; נאָר עס איז ניט אמת: מיין דיענסטמיידל האָט געהערט פון אַליק דעם משרת, אז די בריף שיקט מען זיי קיין וואַרשאָ, ניט קיין אויסלאָנד. איך רעכען, אז צוליעב דעם זענען זיי זיך דורכ־געפאָהרען קיין וואַרשאָ צו זייערען א פריינד אָדער א בעקאַנטען, בכדי די מיילער פון אונזערע רכילות'ניקעם (איהר געדענקט די מאדאם רענענבויגען, שטעכענהאָלץ, שפיעגעלגלאָז א. ד. ג.?) זאָלען פערשטאָפט ווערען אויף א קלייניגר צייט... און איך זאָג אויך, אז עס איז נאָר קיין עולה ניט פון זייער זייט, מחמת פון דעם ערשטען טאָג נאָך אייער אוועקפאָהרען פון דאנען האָבען זיך דאָ די מיילער נאָך ניט צוגעמאכט ביז היינטיגען טאָג. עס איז נעווען אזא גערודער אין שטאָדט, אז עס האָט זיך געטהאָן

חושך, חושך! אין יעדען הויז, אויף יעדער גאַס, אין אַלע ווינ־קעלעך האָט מען נאָר גערעדט פון מאיר פוהרמאַנ׳ס טאָכטער, וואָס איז אַנטלאָפען מיט אַיין אָרעמען סטודענט, פרידמאַנ׳ס א חבר. און מערקווירדיג! איהר זענט דאָך מיט קיינעם ניט געווען בעקאַנט אין דער דאָזיגער שטאָדט, — און פון דעסטוועגען זאָלט איהר הערען, וואָס פאַר מיינונגען יעדער זאָגט זיך וועגען אייך; דער זאָגט, אז מע האָט געזעהען ביי אייך אויפֿן פֿנים אָנגעצייכענט, אז איהר זענט א גנב, א רוצח, א מענשענפרעסער; דער זאָגט, אז איהר זענט גאָר ניט קיין סטודענט, נאָר א „ליט־וואָק", וועלכער האָט ערגיץ אין דער ליטא נאָך דריי וווייבער; און דער דריטער זאָגט, אז איהר זענט גאָר אַיין אַנטלאָפענער סאָלדאַט!... הכלל, עס איז גאָר ניט איבערצוגעבען די אַלע היס־טאָריעס, וואָס יעדער דערצעהלט זיך דאָ אָן וועגען אייך. און שטעלט אייך פאָר זייער איבערראַשונג, וועו זיי האָבען דערהערט, אז ניט איהר, נאָר דער יונגער פרידמאַן האָט חתונה געהאַט פאַר דער אַנטלאָפענער! דאָ איז געווארען אזא גוואַלד אין שטאָדט, אז וועו איך זאָל ניט געווען מורא האָבען ארויסצוגעבען דעם סוד, וואָלט איך שוין לאַנג אַנטלאָפען פון דאַנען. איך וויים נאָך עד היום ניט, פון וואַנען און ווי ארום איז מען דאָ געווואָהר געוואָרען וועגען דער חתונה, נאָר מע וויים שוין אַלץ, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס די פרידמאַנס האָבען ניט בעוויזען קיין שום מינע, אז עס קעהר זיך אָן מיט זייער זוהן. שטעלט אייך פאָר, ווי אזוי איז געווען דער מאַראַם פרידמאַן צו קומען צוריק אַליין, אהן באַריסען, און נאָך מאכען יעדען א פרייליכע מינע, רעדען גלייך מיט אַלע וועגען אייער ראַמאַן מיט ראָזע פוהרמאַן... און נאָך דעם, אז מען איז אין גיכען געוואָהר געוואָרען דעם אמת, האָט יעדער איהר געקוקט אין פֿנים אריין און האָט געוואָלט איבער־לייענען ביי איהר אויפֿן שטערן די מעשה מיט איהר זוהן און מיט דער אַנטלאָפענער — און זי, די מאַראַם פרידמאַן, זאָל דאָס אפילו מיט אַיין אויג א פינטעל טהון! גאָרנישט, לעבעדיג, פרייליך,

ווי תמיד!... כמעט יעדען טאָג זענען נעקומען צו איהר די גוטע פרוינד, די מאדאם רעגענבויגען מיט די נעלע טעכטער, די מאדאם שפיגעלגלאַז און די מאדאם שטעכנאדל, און די גאנצע צייט האָבען זיי מיט איהר געדעדט נאָר וועגען „דער אנטלאָפענער", און הונדערט מאל א מינוט איבערגעפרעגט, וואו איז אציגד איהר באָרים? וואָס מאכט ער אין געזונד? פאר וואָס זאל מען איהם ניט אָפזוכען קיין רעכטע פאַרטיע? אליק דער משרת האָט מיר איבערגעגעבען, אז אויף די אלע פראַגען האָט זי געענטפערט פרייליך, גלייך ווי תמיד. דערפאר אָבער האָט זי זיך מיט זיי אָפגערעכענט אָט דא, אז באָרים איז געקומען! זי איז מיט איהם די גאנצע צייט געזעסען אויפ'ן באלקאָן, בכדי מע זאל איהם זעהען, אלע זאלען איהם זעהען — און דערמיט פערשטאָפען די בייזע מיילער. זי איז געגאנגען און געפאָהרען מיט איהם עטליכע מאל אין טאָג שפאציערען און האָט איהם אויסגעפיהרט אין אלע גאסען, אין אלע געסלעך, — אלע זאלען זעהען, אז איהר באָרים איז דא, אז ער איז ניט אנטלאָפען מיט קיינעם, ובפרט נאָך מיט דער שווארצער ראָזע פוהרמאן פונ'ם קלייגעם שטיבעל מיט די „רויטע לאדען". מע האָט מיר דערצעהלט פון דער זעלינער מאדאם פוהרמאן, אז בשעת מלכה פרידמאן מיט'ן זוהן זענען דורכגעגאנגען פערביי איהר פענסטער, איז זי געפאלען אויפ'ן בעט, און מע האָט זי קוים אָפגעראטעוועט... נאָר די מאדאם פרידמאן האָט שוין מעהר נישט געקאָנט איבערטראָגען אויף זיך דעם גיפט פון די לאנגע צונגען און האָט נעמוזט אָפטרעטען אויף א קלייגער צייט מיט באָריסען פון דאנען — און זיי האָבען געטהאָן זעהר קלוג! אך, וועז איהר זאלט נעווען זעהען, וויי אזוי אונזער יונגער העלד האָט אויף מיר געקוקט מיט זייגע שענע אויגען פונ'ם אייזערנעם באלקאָן, בעת איך בין פערבייגענאנגען א האלבע שעה פאר זיין אָפרייזען פון דאנען מיט דער מוטער! וועז איהר זאלט נעווען אין דער דאזיגער מינוט א קוק טהון באָריסען אין די אויגען ארויין, וואלט איהר שוין מעהר ניט געצווייפעלט, אז זיין

לייבע צו ראָזען איז פּיעל גרעסער און שטאַרקער, ווי איהר קאָנט זיך פֿאָרשטעלען מיט אייער שכל...

„כדי איהר זאָלט מיך בעסער פערשטעהן, וועל איך אייך דאָ איבערגעבען אַלץ, וואָס איז פֿאַרגעסומען צווישען מיר און באַריסען זינט ער איז געקומען צוריק מיט זיין מוטער.

„אז באָריס איז געקומען, האָב איך מיך דערוואוסט באַלד פון אַליק דעם משרת, וועלכען איך האָב אונטערגעקויפט שוין פון לאַנג, ער זאָל מיר אָפּטראָגען יערע קליניגקייט, וואָס עס קומט פֿאָר ביי די פּרידמאַנס אין הויז. איך האָב איהם פּיין בעלוינט און געהייסען, ער זאָל איבערגעבען באָריסען פון מיר א בריעף. איך דאַרף אייך ניט דערצעהלען, וואָס איך האָב איהם געשריבען; איהר קאָנט זיך אַליין פֿאָרשטעלען, ווי איבערראַשט איך בין געווען, אז איך האָב דערהערט, אז באָריס איז געקומען אַליין, אָהן איהר! אויף דעם צווייטען טאָג האָט מיר אַליק איבערגעגעבען, אז מיין בריעף האָט ער איהם אָפּגעגעבען מיט גרויס מיה, נאָר קיין ענטפער קאָן אזוי גיך ניט זיין, מחמת די מאַראַם פּרידמאַן טרעט נישט אָפּ אויף קיין רגע פון איהר זוהן. זי זיצט מיט איהם, זי געהט מיט איהם, זי לאָזט פון איהם קיין אויג נישט אראָפּ; אפילו אז ער לענט זיך שלאָפען ביינאכט ביי זיך אין צימער, שטעהט זי לאַנג הינטער דער טיהר, אָדער זי דרעהט זיך אזוי ארום אין דעם צווייטען צימער, בכדי זי זאָל קאָנען זעהן, זואָס ער טהוט, און הערען, וואָס ער רעדט דאָרט מיט אַליק'ען אָדער מיט איין אנדער בעריענער. זי האָט שטרענג פערבאָטען, אז קיינער זאָל זיך ניט דערוועגען ברענגען אָדער אָפּטראָגען א בריעף פון באָריסען אָהן איהר וויסען, אזוי אז יעדער בריעף, וואָס ער שיקט־אָפּ אויף דער פּאָסט, פאַלט אריין גלייך צו איהר אין די הענד אריין... היינט פערשטעהט איהר שוין, לייבער אייזענשטאַדט, ווי אומגליקליך אונזער יונגער העלד איז ביי אָט אזעלכע פאַנאַטישע עלטערען, ביי אָט אזעלכע דעספּאָטען? ערשט אויף דער אנדערער וואָך האָט מיר אַליק געבראַכט אויף אַלע

מיינע ברידער (מעהר אלס צוהן) איין ענטפער פון באָריסען. איך גיב אייך דאָ איבער, ליעבער אייזענשטאדט, בוכשטעבליך זיין קוויטלע, פון וועלכען איהר ווט זיך געווים קאָנען ארַאָפנעמען א מוסר, וואָס הייסט ליעב האָבען און זיין אומגליקליך. אָט וואָס באָריס שרייבט מיר:

„טייערסטער פרייגד בערמע! איין גאָט איז מיין עדות, אַז איך האָב אייך ביז הייגטיגען טאָג ניט געקאָנט שרייבען. איך שרייב יעדען טאָג ברידער צו מיין טייערער ראָזעטשקען, און האָב ביז הייגט קיין שום ענטפער. איהר פרעגט מיך, וואָס האָב איך געפוילט מיט מיין קומען אהיים? א, איך פערהאָפ, אז איך וועל געווים מיין ציעל דערגרייכען! גיך־גיך וועלען מיר זיין גליקליך צוזאמען מיט מיין טייערער ראָזען, וועלבע שטעהט מיר שטענדיג פאר מיינע אויגען (איהר הערט, אייזענשטאדט?). איך וועל אין מאָל פאר אלע מאָל לעגען א פעסטען פונדאמענט, אויף וועלכען אונזער ליעבע וועט זיין געבויט עפענטליך פאר אלעמען, אזוי אז אלע זאָלען וויסען און זעהען, אז ראָזע איז מיינע, מיינע אויף אייביג!... איך בעט אייך, ליעבע בערטע, שרייבט צו מיין ראָזען און גיט איהר איבער מיין ביטערע לאָגע, אין וועלכער איך געפין זיך אצינד, און טרייסט זי מיט דער האָפענונג, אז מיר וועלען גיך וויעדער לעבען צוזאמען, און אונזער ליעבע, אונזער גליק וועט שוין מעהר קיינער ניט שטעהרען, און עס וועט שוין אלץ זיין גוט, אזוי ווי עס בענעהרט אייער איבערגעבענער

„באָריס פרידמאן".

„עס פערשטעהט זיך, אז אויף דעם דאָזיגען בריף האָב איך איהם אָפגעענטפערט פינקטליך, אויף יעדער זאַך בעזונדער, און האָב איהם געגעבען אונטערריכט, ווי אזוי ער זאָל צוטרעטען צום פאָטער און צו דער מוטער וועגען דער הויפטפראָגע. און ווי אזוי ער זאָל ווירקען אויף זייערע הערצער — ער איז דאָך פאָרט זייער איין־און־איינציג קינד, איין אויג אין קאָפ! איך וויים ניט ער

היום, וואָס און ווי אזוי ער האָט מיט זיי געריידט און צו וואָס פאר א רעזולטאט זיי זענען געקומען, מחמת פון באריסען האָב איך שוין מעהר קיין בריף ניט געקאָנט בעקומען; נאָר וועדליג ווי אליס האָט מיר איבערגעגעבען אייניגע קלייניגקייטען, פערשטעה איך, אז אונזער מיה וועט ניט זיין אומזיסט, און אונזער אומגליקליך פאָר־פאַלק וועט ענדליך וויעדער צוזאמען זיין אויף אימער און אייביג. דערהויפט בעט איך אייך, ליעבסטער אייזענשטאדט, אכטונג געבען אויף אונזער טייערסטער ראָזעטשקע און — חיות ניט זיכער! — ניט ארויסחאפען זיך פאר איהר מיט אזעלכע ווערטער, ווי איהר שרייבט צו מיר. היט־אַפּ, אייזענשטאדט, דאָס דאָזיגע יונגע בלימעל, עס זאָל אויף דעם קיין שטויב ניט פאלען. דאָס איז אייער פליכט אלס מענש און מאנספערזאן. אדיע! אונזער ראָזעטשקען שיק איך בעזונדער א בריף.

„אייער בעסטער פריינד, וואָס פערבליבט צו אייך מיט גרויס אכטונג, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס איהר זענט אזא קאלטער ענאָאיסט...

„בערטע שימשעלביין".

ב.

פון פ. אייזענשטאדט צו בערטע שימשעלביין.

„בערטע! קומט צו פאָהרען. אפשר וועט איהר בעסער קאָנען אויסקומען מיט איהר... זי איז זעהר־זעהר אומגליקליך און דארף האָבען הילף. זי נויטיגט זיך, מע זאָל זי חיטען — און איך קאָן דאָס ניט, איך טוינ ניט דערצו. איך זעה, אז איך פערשאף איהר נאָר שמערצען — און מעהר נישט! פאר אייער ארויס־פאָהרען שרייבט מיר א בריף. איך ערווארט אייך, איך קוס־ארויס אויף אייך. למען השם, קומט צו פאָהרען!

„פ. אייזענשטאדט".

ד.

פון בערטע שימשעלביין צו פ. אייזענשטאדט.

„לִיעבסטער פרײנד! איהר האָט מיך מיט אײער לעצטען בריעף אזוי פיעל איבערגעשראָקען, אז איך בין אוים מענש. איך פאָהר באַלד ארויס און וועל שוין זיין אַליין ביי ראָזעטשקען, און איהר זאָלט די רגע ארויספאָהרען אהער און קומען גלייך צום הערד פרידמאַן. איהר וועט איהם טרעפען דאָ אַליין, וויל אונזער אומגליקליכער באָריס מיט דער מוטער זענען אַצינד אין אויסלאַנד. איך גלויב, אז ביי דער מוטער האָט באָריס שוין לאַנג גע'פּוען'ט; מע דאַרף נאָר איבערדערען מיט'ן פאָטער. מיין איך, אז איהר, ליעבער אייזענשטאַדט, זענט דערצו מעהר פעהיג, ווי איין אנדערער. איהר זאָלט אויסנוצען אַלע מיטלען און אויסמאָהלען פאַר איהם מיט אַלערליי פאַרבען די טרויעריגע לאָגע פון זיין בן־יחיד און פון זיין יונגער אומשולדיגער פרוי ראָזע, וואָס האָט שוין זענוג־זענוג געליטען, זענוג איבערגעטראָגען, זענוג אָפּגעקומען פאַר די זינד פון די עלטערען, וועלכע זענען אזוי איינגעשפּאַרט אין זייער פאַנאַטיזם!... איך דאַרף אייך נישט לערנען, ווי אזוי צו רעדען. רעדען קאָנט איהר; הלואי וואָלט איהר אזוי געקאָנט פיהלען, ווי איהר קאָנט רעדען... גריסט ראָזען און זאָגט איהר, אז איך פאָהר צו איהר די מינוט, די רגע!

„אייער בעסטער פרײנד בערטע שימשעלביין".

ה.

פון פ. אייזענשטאַדט צו בערטע ש. משעלביין.

„בערטע! צו וואָס האָט איהר מיך נעשיקט אהער? קאַרג געווען פאַר מיר דאָס, וואָס איך האָב איבערגעטראָגען דאָרט? אך, וואָס פאַר א האַרטער מענש דער הערד פרידמאַן איז! און

מערקווירדיג — וואָס פֿאַר אַ קלוגער מענש, וואָס פֿאַר אַ פֿראַק־טישער מענש דאָס איז! איך האָב איהם גאָר ביז יעצט אַזוי פֿיעל ניט געקענט. איך האָב קיין צייט ניט געהאַט צו אויסרעדן עט־ליכע ווערטער, האָט ער מיך שוין איבערגעשלאָגען און האָט מיר פֿאַרגעלענט אַזעלכע פֿראַגען, אַז איך בין געבליבען אָהן לשון. איך האָב אייך געפֿאָלנט, בערטע, און האָב איהם אָנגעהויבען אויס־צומאָהלען מיט שרעקליכע פֿאַרבען די ביטערע לאַגע פֿון זיין אומ־גליקליכען זוהן. האָט ער מיך אַזוי אויסגעלאַכט, אַז איך האָב שוין ווייטער ניט געהאַט, וואָס צו זאָגען.

„— ע, ברודער! — האָט ער מיר נעזאָגט דערויף מיט אַ קלאַפּ אין די פּליצעס אַריין. — ע, ברודער! איהר לאַכט מיך אוים, איהר מאַכט פֿון מיר חוזק, אַפּנים, יונגערמאַן! נישקשה, איהר וואָלט זיך געמעגט ווינשען חאַטש האַלב אַזוי אַפּלעבען ווי אייער אומגליקליכער „העלד" לעבט זיך אַפּ אצינד אין אויסלאַנד! אַך, ווי טרויעריג זיין לאַגע איז! ווי „אומגליקליך" ער איז אצינד ערגיץ אין אַ טהעאַטער נעבאַך, אָדער אין אַ שענקע רעסטאָראַן נעבאַך, וואו ער זיצט נעבאַך איבער אַ שענעם מאָלצייט נעבאַך מיט אַ גוטען גלאָז ווין, און מיט אַיין אַראָמאַטישען ציגאַר נעבאַך! איהר פֿארשטעהט צי ניין?...

„גלויבט מיר, בערטע, אַז ער קען זיין זוהן אַ סך מעהר, ווי איך מיט אייך קענען איהם. צום לעצט האָט ער מיר ערנסט נע־זאָגט, אַז ער האָט רחמנות אויף דער אומגליקליכער ראָזע און פֿער־שטעהט, ווי שלעכט עס איז איהר אצינד און ווי טרויעריג איהר לאַגע וועט נאָך זיין שפּעטער... ווי אַ גוטער פֿרייַנד, האָט ער מיר אַיין עצה געגעבען, אַז מיר זאָלען ביסלעכווייז אויפֿרעקען פֿאַר איהר, וועל איהר אָפּנאָט איז און וואָס ער איז... ער האָט מיך אויס־געפֿרעגט, ווי אַזוי זי פֿערבראַנגט די צייט, און פֿון וואָס לעבט זי, און צי נויטיגט זי זיך אצינד אין געלד, וועט ער איהר שיקען, וויפֿיעל זי דאַרף... אַך, בערטע, בערטע, איך זאָג אייך נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און וועל אייך שטענדיג זאָגען דאָס זעלבע, אַז

מיר, נאָר מיר, זענען שולדיג אין איהר אומגליק, און נאָט ווייסט, מיט וואָס עס וועט זיך נאָך ענדיגען !...

„איך האָב דאָ שוין מעהר ניט וואָס צו טהון, און אויף זיין מוטער זאָלט איהר אויך קיין האָפענונג ניט האָבען. דער הערר פרידמאַן האָט מיר אויסדריקליך געזאָגט, אז „פריהער וועט דער הימעל קומען צו דער ערד, איידער מיין מלכה וועט דערלאָזען, אז איהר באָרים זאָל זיין פוהרמאַנ'ס איידעם, און וועז איהר זאָלט קענען מיין מלכה'ן, וואָלט איהר געזעסען בערוהט אין דער היים, וואָרום מיין מלכה — דאָס איז שטאָל און אייזען: זי וועט זיך ניכער צעברעכען, איידער אייגבויגען. איהר פערשטעהט צי ניין?" — און מיט די וועדטער האָט מיך דער הערר פרידמאַן אָפגעלאָזט. איך בלייב דאָ נאָך אויף א צוויי טעג און וואָרט אויף אייער ענטפער. שרייבט מיר, איך בעט אייך, וואָס מאכט ראָזע? גאָט זאָל העלפען, זי זאָל איבערקומען, ווי עס געהר צו זיין... איך וואָלט איהר איבערגעבען א גרוס, נאָר איך וויים, אז זי געהט ניט אזוי שטאַרק אויס נאָך מיין גרוס... א וואונדערליכע זאָך, כלעבען !...

„אייער פריינד, וואָס קוקט ארויס אויף אייער גיכען בריעף,

„פ. אייזענשטאדט".

ו.

פון בערטע שימשעלביין צו פ. אייזענשטאדט.

(טעלעגראמע).

„הערן אייזענשטאדט. היינט אָבענד האָט ראָזע געהאט א מיידעל און איז געשטאָרבען. דאס קינד לעבט. קומט צו פאָהרען.

„בערטע".

עפּילאָג.

גאָט דער פּערפּאָסער זאָגט נאָך עטלעכע ווערטער אָון נעפּינט, אַז עס איז שוין צייט צו נעזעגענען זיך מיט'ן לעזער אָון מאַכען א סוף מיט דער דאָזיגער ווירקליכער נעשיכטע.

נעזעגענעדיג זיך מיט'ן לעזער, מוזען מיר, ווי עס פיהרען זיך אויף דער וועלט די אלע ראַמאַניסטען, שענקען איהם איין עפּילאָג אָון איבערגעבען אלץ, וואָס עס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט אונזערע העלדען, וועלכע ווערען דערמאַנט אין דער דאָזיגער ריכטיגער, ניט אויסגעטראַכטער נעשיכטע.

אלע אונזערע בעקאַנטע פּערשוינען זענען נעזונד אָון שטאַרק, אויסער די צוויי אומגליקליכע פרויען: טייבעלע פּוהרמאַן אָון ראָזע פרידמאַן. אפילו דער אלטער מאיר פּוהרמאַן לעבט נאָך! נאָר זיין לעבען איז טרויעריגער, ווי דער טוידט: צו וואָס אָון פּון וועמענסוועגען לעבט אזא אומגליקליך נפש אויף דער וועלט? פּון וועמענסוועגען האלט ער דעם אייזערנעם קאַסטען מיט נעלד? צו וואָס פּערשליסט ער די רויטע לאָדען אלע נאַכט, אָון אז ער דערהערט א שאַרך פּון א מויז, ווערד ער פּערציטערט אָון חאַפּט זיך צו די שליסעלעך? צוליעב וועמען טרייבט ער אין אָרעמאַן פּון שטוב? פּאַר וועמען אָון פּאַר וואָס קוילעט ער זיך אלע טאָג מיט דער אידינע פּאַר די אָפּגעלעקטע ביינער, וואָס זי וואַרפּט ארויס פּאַר די הינד? אז עס וועט א קלאָפּ טהון זיין לעצטע שעה, וועט ער שיקען רופען דעם רב מיט די דיינים אָון וועט מאַכען א „צוואה": כך וכך רובעל אויף „עולמות"; כך וכך רובעל אויף א מרחץ; כך וכך אויף דעם הקדש; כך וכך קיין ליבאוויטש דעם רבי'ן אויף א סוכה (וואָס ווייטער וועלד ער אלץ פרימער); כך וכך אויף „חברה־קדישא", אויף „הזכרת־נשמות", אויף „חברה תהלים", אויף „חברה משניות", אויף „עשרה בטלנים"... אויף דעם דאָזיגען גלעלד וועט ער מאַכען עטליכע אָפּעקוגעס, גבירים, שענע אידען, וואָס וועלען זיך נאָכדעם צווישען זיך צעטיילען אחת ואחת, אָון די אָרעמע לייט פּון דער שטאָדט וועלען ארומגעהן

פון איינעם צום אנדערן און וועלן שרייען: „גנבים! רוצחים! הולטייעס! וואו איז ערגיץ דאָס געלד, וואָס רב מאיר פוהרמאן האָט איבערגעלאָזט? די נגידים האָבען זיך צעטיילט — און מיר וועלן שווייגען?! גיט אונז אָפּ פוהרמאנ'ס געלד — עס איז אונזער געלד!"...

אָט אזוי זענען, הייסט עס, די „רויטע לאָדען" שוין פערמאכט פאר אונז אויף תמיד... אָבער דער „אייזערנער באלקאָן"?

דער „אייזערנער באלקאָן" איז תמיד יונג, תמיד פרייליך, תמיד בעלויכטען און פול מיט געסט, פונקט ווי פריהער, קיין שום פערענדערונג! דאָס געשעפט פון דער גלענצענדער פירמא „פרידמאן" איז זהר א גרוים געשעפט. די קלייטען וואכסען. די קאנטאָר ארבייט. מאָטעל פרידמאן איז שטענדיג פערנומען מיט זיינע חשבונות. ער איז שטענדיג פערטראָגען. ער איז אייגענטונקט פון קאָפּ ביז פיס אין ציפער... אז זיין זוהן איז דאָס ערשטע מאל געקומען אהיים צו־גאָסט מיט זיין גרויסארטיגער פרוי „יאדוויגא", די טאכטער פון'ס וואַרשעווער באנקיר לודוויג עסיגמאכער, איז מלכה געווען אזוי גליקליך, אז זי האָט ארומגעחאפט דעם מאן קושען.

— וואָס זאגסט דו עפּים, מאָטעל, אויף אונזער באָריסען און אויף זיין פרוי, אויף יאדוויגא'ן?...

— יאָ, אויב אונזער פויגעל וועט אוועקפליען די שארלאטאנסקע שטיק, קאָן פון איהם וועלן מיט דער צייט א שטיקעל מענטש, דו פארשטעהסט צי ניין?... איך האָב געהאט א דעפעש פון זימעלשטיין. פארקויפט דרייסיג טויזענד פוד צוקער אויף חודש מאי — בין איך צופריעדען. דו פארשטעהסט צי ניין?...

וואָס האָט געטהאָן מאָטעל פרידמאן ביי מאיר פוהרמאן, בעת יענער איז געבליבען איין אלמן? עס וווייזט אויס, אז אין פרידמאנען האָט פלוצים אנגעהויבען צו רעדען זיין געוויסען. צי אפשר האָט ער זיך דערמאנט, אז ער, מ א ָט ע ל־מ ז י ק, איז

אמאל געווען א חבר און א גוטער ברודער מיט מ א י ר־ק ו ו א־ש ע ? אדער ער האָט געוואלט מיט זיין וויזיט פונ׳ם „אייזערנעם באלקאן" צו די „רויטע לאדען" אויסקויפען זיינע אלטע זינד אקע־נען זיין געוועזענעם שותף?...

מזל־טוב! אונזערע ארציגע שוועסטער מאשא און פּאשא רעגענבויגען האבען שוין חתונה געהאט פאר נאנץ רייכע קאמער־סאנטען. די מאדאם רעגענבויגען איז גליקליך. אלע יאהר קומען איהר צו א פּאר אייניקלעך.

אליק דער משרת איז ביי די יונגע פרידמאנס א לאקיי. ער טראגט א ווייסען זשילעט מיט א זילבערנעם זייגער און זאגט: „ביי אונז אין ווארשא".

נאלדענשטאדט און זילבערשטאדט האבען שוין דיפלאמען אין די הענד. דער ערשטער איז א דאקטאר און קוקט־ארויס אויף פאציענטען, וואס ווייזען זיך עפּים ניט. און דער אנדערער איז איין ארוואקאט, וואס האט נאך ניט נעהאט די עהרע צו זעהען א קליענט אין די אויגען. זיי זוכען רייכע פארטיעס און ארבייטען אויף אלע כלים.

אייזענשטאדט האט זיך נישט שטארק פערענדערט פון יענער צייט. עס האט זיך איהם נאר אויסגעשאטען א קליין שפּיצעניג בעהדעל, וועלכס ניט איהם צו דעם זיעבעטען חן. ער איז זעהר בעליעבט ביי אלע זיינע חברים־סטודענטען, און אויף יעדער אסיפה איז ער תמיד דער ערשטער, הגם ער קריכט ניט צום אויבענאן און רייסט זיך ניט אויף די וועגד.

ראזע׳ס קינד — זי הייסט נאך דער מוטער: ראזעטשקע — נעפּינט זיך ביי בערטע שימשעלביין.

„בערטע די גרושה" איז נאך ער היום א גרושה. זי איז נערעכט, וואס זי זאגט, אז אונזער לעבען איז א לאנגע טראגעדיע און מיר, מאנסביליען, זענען די העלדען — גוטע און שלעכטע

העלדען, עהרליכע און פערדאַרבענע. זי זאָגט נאָך עד היום: „א, מענער, מענער!"...

* * *

אָט אזוי נישט־פריילעך האָט זיך אויסגעלאָזט אונזער ראַמאן — א ראַמאן, אין וועלכען די הויפט־ראָלען האָבען געשפּיעלט נישט קיין העלדען, נאָר קינדער.

ענדע.